Carl Friedrich Keil

Kommentar til Første Krønike-bok

Forkortet utgave

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Carl Friedrich Keil: *Kommentar til Første Krønikebok* (Forkortet utgave).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Innledning til Krønikebøkene 1
De hagiografiske historiebøkene 1
Krønikeskriverens synsmåte 6
Tid og forfatter 11
Kildene 13
Krønikebøkenes troverdighet 17
Kapittel 1. Fra Adam til Esau 22
Ættetavler med historiske og geografiske merknader 22
V. 1–50. Fra Adam til Noah og sønnene hans 23
V. 51–54. Edoms stammehøvdinger 28
Kapittel 2. Israels sønner og Judas ætter 30
De tolv Israels sønner og Judas ætter 30
V. 1–17. Israels tolv sønner 30
V. 18–41. Kalebs ætt 35
V. 42–45. Kalebs etterkommere gjennom Mesja 39
V. 46–55. Kalebs etterkommere med to medhustruer 41
Kapittel 3. Davids ætt 47
V. 1–16. Sønnene som ble født i Hebron 47
V. 17–24. Etterkommerne etter den bortførte Jekonja 50
Kapittel 4. Judas og Simeons ætter 53
V. 1–15. Sjobals og Hurs etterkommere 53
V. 16–27. Etterkommere av forskjellige menn 57
V. 28–33. Simeonittenes byer 61
V. 34–43. Simeonittene erobrer beitemark under Hiskia 62
Kapittel 5. Stammene øst for Jordan 65
V. 1–10. Ruben, den førstefødte 65
V. 11–26. Gads ætter og bostedene deres 68
Kapittel 6. Levis stamme 73
V. 1–3. Levis sønner og Arons sønner 73
V. 4–15. Ypperstepresteætten fra Eleasar til Josadak 74

V. 16–47. Levis sønner og sønnesønner 79
V. 48–81. De andre levittene og prestene 84
Kapittel 7. Ættetavler for seks stammer 90
V. 1–13. Issakars sønner og ætter 90
V. 14–19. Manasses ætter vest for Jordan 93
V. 20–40. Efra'ims sønner og ulykken ved Gat 95
Kapittel 8. Benjamins ætter og Sauls hus 100
V. 1–32. Benjamins og Belas sønner 100
V. 33–40. Sauls og Jonatans ætt 104
Kapittel 9. Jerusalems innbyggere og Sauls ætt 107
V. 1–13. Overgangen fra ættetavlene 107
V. 14–17. Levittene 112
V. 18–27. Portnernes tjeneste 115
V. 28–44. Levittenes andre plikter 120
Kapittel 10. Sauls død 123
Davids kongedømme 123
V. 1–14. Saul og sønnene hans faller 125
Kapittel 11. David blir konge, og hans helter 128
V. 1–9. David blir salvet til konge i Hebron 128
V. 10–19. Davids helter: de tre første 130
V. 20–25. Absai og Benaja 133
V. 26–47. Heltene i tredje klasse 135
Kapittel 12. Heltene som hjalp David til tronen 137
V. 1–15. Benjaminittene i Siklag 137
V. 16–22. Amasai og mennene fra Benjamin og Juda 141
V. 23–40. Hærflokkene som gjorde David til konge i Hebron . . . 144
Kapittel 13. Arken hentes fra Kirjat-Jearim 150
Arken føres til Jerusalem, og gudstjenesten ordnes på Sion . . . 150
V. 1–14. David rådslår med folkets ledere 151
Kapittel 14. Davids hus og seirene over filistrene 154
V. 1–17. Davids palass og barn 154
Kapittel 15. Arken føres til Jerusalem 157
V. 1–21. Et sted for arken 157
V. 22–29. Kenanja, dørvokterne og prestene med trompetene . . 162
Kapittel 16. Davids lovsang 167
V. 1–7. Levittene settes til tjeneste foran arken 167
V. 8–36. Davids lovsang 168

V. 37–43. Tjenesten ved arken og ved tabernaklet 174
Kapittel 17. Natans løfte til David 177
V. 1–14. David vil bygge Herren et hus 177
V. 15–27. Davids takk 181
Kapittel 18. Davids kriger og embetsmenn 185
Davids kriger og seire 185
V. 1–17. Filistrene og Moab 186
Kapittel 19. Krigen mot ammonittene og syrerne 188
V. 1–19. Davids sendebud blir vanæret 188
Kapittel 20. Rabba inntas, og kjempene faller 191
V. 1–8. Rabba inntas 191
Kapittel 21. Folketellingen og Ornans treskeplass 195
V. 1–19. Satan egger David 196
V. 20–30. David kjøper treskeplassen 201
Kapittel 22. David forbereder tempelbyggingen 205
Davids forberedelser for rikets framtid 205
V. 1–13. Her skal Herrens hus stå 205
V. 14–19. Det David har samlet 209
Kapittel 23. Levittenes tall og familier 214
V. 1–20. David gjør Salomo til konge 214
V. 21–32. Merarittenes familier 219
Kapittel 24. Prestenes skift og levittenes avdelinger 223
V. 1–31. Arons sønner 223
Kapittel 25. Sangernes tjuefire skift 229
Kapittel 26. Portvakter, skattmestere og embetsmenn 233
V. 1–19. Mesjelemjas ætt 233
V. 20–32. Forvalterne av helligdommens skatter 236
Kapittel 27. Hæren og rikets embetsmenn 240
V. 1–34. Overskriften 240
Kapittel 28. Davids tale og tempelplanen 246
V. 1–18. Rikets stender kalles sammen 246
V. 19–21. Planen var gitt ved Guds inngivelse 251
Kapittel 29. Gavene, Davids bønn og hans død 253
V. 1–19. David gir av sitt eget 253
V. 20–30. Forsamlingen tilber, ofrer og salver Salomo 258
Om Carl Friedrich Keil 261
Ordforklaringer 262

Innledning til Krønikebøkene

De hagiografiske historiebøkene

Josvas bok, Dommernes bok, Samuelsbøkene og Kongebøkene skildrer fra et profetisk ståsted hvordan Guds rike, som var grunnlagt ved Moses som mellommann, utviklet seg fra Israels stammer kom inn i landet som var lovt fedrene, til eksilet i Babel.

Ved siden av disse har Det gamle testamente fem andre historiske bøker: Rut, Krønikebøkene, Esra, Nehemja og Ester. I den hebraiske kanon står de blant *ketubim* (כְּתוּבִים, «skriftene»), det vil si blant de hagiografiske skriftene. De skiller seg fra de profetisk-historiske bøkene ved at de bare tar for seg enkelte deler av paktsfolkets historie, og ser dem fra et særskilt ståsted.

Ruts bok gir et yndig bilde fra livet til kong Davids forfedre. Krønikebøkene spenner riktignok over en lang tid, fra Sauls død til eksilet, og ættetavlene går helt tilbake til Adam. Men verken ættetavlene eller fortellingen gir en fullstendig oversikt.

Foruten de første slektene, som er hentet fra 1. Mosebok, har ættetavlene bare en samling slektsregistre og stedslister for de viktigste ættene i de mest framtredende stammene. Den historiske delen forteller om hele Israel under David og Salomo, men etter rikets deling bare om Juda, med særlig vekt på gudstjenesten, mens tistammeriket er holdt utenfor.

Sammenligner vi Krønikebøkene med Samuels- og Kongebøkene, ser vi at krønikeskriveren ikke ville skildre gudsstyrets utvikling generelt. Han har knyttet hendelsene til hvordan kongene og folket stilte seg til Herren og hans lov. Slik viser han hvordan Herren lønnet troskap mot pakten med velsignelse og framgang for folk og rike, men straffet hvert troløst frafall med ulykke og dom.

Israel kunne bare vise sin troskap mot pakten ved å holde paktens lover, særlig ordningene for gudstjenesten. Derfor har han særlig hatt denne siden av folkets liv for øye. Han ville holde fedrenes forhold til helligdommen fram som et speil for sine samtidige, så de kunne se at troskap mot paktens Gud i hans tempel ville sikre dem oppfyllelsen av paktens nådeløfter, mens frafall til avgudsdyrkelse ville føre ulykke og undergang med seg.

Den samme vekten på gudstjenesten møter oss i Esras og Nehemjas bøker, som forteller hvordan jødene ble fridd fra eksilet og gjenreist som paktsfolk i fedrenes land. Esras bok forteller om hjemkomsten, først under Serubabel, en fyrste av Davids ætt, og ypperstepresten Josva, senere under den skriftlærde Esra. Den forteller også hvordan alteret, gudstjenesten og templet ble gjenreist, og hvordan Esra ordnet menighetens liv etter Mose lov.

Nehemja forteller hvordan han bygde Jerusalems murer og formet menighetens liv nærmere etter Mose lov. Esters bok forteller hvordan jødinnen Ester reddet jødene i perserriket fra utryddelsen som Haman hadde planlagt under kong Ahasverus (Xerxes), fordi jøden Mordekai nektet å kaste seg ned for ham.

Ruts bok og Krønikebøkene gir viktige tillegg til Samuels- og Kongebøkene. Ruts bok fører oss inn i familielivet til Davids forfedre og viser kilden som mannen etter Guds hjerte sprang ut fra. Gud kalte ham fra å gjete sauer til å være hyrde for sitt folk, for å fri Israel fra fiendene og grunnlegge et kongedømme som fikk løfte om å bestå evig, og som skulle grunnfestes for all evighet ved Kristus, Davids Sønn og Guds Sønn.

Krønikebøkene utfyller historien, særlig fra kongetiden, med utførlige opplysninger om menighetens gudstjeneste. Av dem ser vi at tempeltjenesten etter loven var det åndelige midtpunktet som de fromme i Israel samlet seg om for å tilbe Herren og tjene ham med offer, enda folket hele tiden heldet mot avgudsdyrkelse.

I lang tid var helligdommen et mektig vern mot sedelig og åndelig forfall. Men til sist ble selve helligdommen vanhelliget av avgudsdyrkelse under de ugudelige kongene Akas og Manasse, og dommen brøt inn over den uforbederlige slekten: Jerusalem og templet ble ødelagt, og Juda ble drevet bort fra Herrens åsyn.

Esras, Nehemjas og Esters bøker er de eneste historiske skriftene vi har fra tiden da paktsfolket ble gjenreist etter fangenskapet. De to første viser hvordan Herren holdt sitt løfte om å ta sitt folk til nåde igjen og samle det fra spredningen blant hedningene, om de i sin nød kjente sine synder og vendte om til ham.

Etter de sytti årene som var forutsagt, åpnet han veien hjem gjennom perserkongen Kyros og gjenreiste Jerusalem og templet. Slik ville han holde nådepakten med fedrene ukrenket og en gang fullende den ved den lovte David som skulle komme.

Men Guds forsyn våket også over de av paktsfolket som ble igjen i hedningenes land. Han bevarte dem fra undergangen hedningene hadde tenkt ut for dem, så en rest også av dem kunne bli frelst og få del i frelsen som var lovt i Kristus. Å vise dette ved et stort eksempel fra historien er formålet med Esters bok, og grunnen til at den er tatt inn i Den gamle paktens hellige skrifter.

Måten disse fem bøkene skriver historie på, er blitt kalt folkelig eller annalistisk, men ingen av navnene treffer. Det eneste som er felles for dem, er at det profetiske synet på historiens gang etter Guds frelsesplan trer tilbake eller mangler. I stedet styrer særskilte formål, gjerne formanende og belærende, hva de tar med, og hvordan de behandler det.

NavnetKrønikebøkene var opprinnelig ett verk, og ble tatt inn i den hebraiske kanon som én bok. Det viser både planen deres og den gamle opptellingen av Det gamle testamentes bøker hos Josefus, Origenes og Hieronymus. Også masoretene regnet dem som én bok: En merknad sist i boka sier at 1 Krøn 27,25 er midten av boka. Delingen i to kommer fra Septuaginta og har gjennom Vulgata gått over i alle senere bibeloversettelser. Første bok slutter med Davids død (1 Krøn 29,28–30), et naturlig sted å dele verket.

Det hebraiske navnet er *dibre hajjamim* (דִּבְרֵי הַיָּמִים, «dagenes hendelser»), en forkortelse for «boken om dagenes hendelser». Det svarer til tittelen på de rikskrønikene som Konge- og Krønikebøkene så ofte viser til, «krøniken om Israels og Judas konger» (se 1 Kong 14,19.29). Septuaginta kalte boka *Paralipomena* («det som er forbigått»), fordi den inneholder mye som er gått forbi i Samuels- og Kongebøkene.

Hieronymus sa at den som vil gjøre krav på kunnskap i Skriftene uten denne boka, gjør seg selv til latter. Han foreslo navnet *Chronicon*,

«en krønike over hele den guddommelige historien», og gjennom ham kom navnet Krønikebøkene i bruk.

Innhold og inndelingKrønikebøkene begynner med ættetavler fra urtiden og over Israels stammer (1 Krøn 1–9). Så følger kong Davids regjering (1 Krøn 10–29) og kong Salomos (2 Krøn 1–9), de ti stammenes frafall fra Davids hus (2 Krøn 10) og Judas historie fra Rehabeam til riket gikk under og folket ble ført i eksil til Babel (2 Krøn 11,1–36,21). Til slutt står Kyros-ediktet, som lot jødene vende hjem (2 Krøn 36,22–23). Hver av de to bøkene faller altså i to deler, og hele verket i fire.

Ættetavlene har seks grupper: slektene fra Adam til patriarkene og Esaus etterkommere (kap. 1); Israels sønner og Judas ætter med Davids etterkommere (2,1–4,23); Simeon, som hadde sin arv inne i Judas område, og stammene øst for Jordan, Ruben, Gad og halve Manasse (4,24–5,26); Levi med prestene og levittene og byene deres (kap. 6); de øvrige stammene, Jissakar, Benjamin, Naftali, halve Manasse, Efra'im og Aser – bare Dan og Sebulon mangler – med Sauls ætt (kap. 7–8); og til sist en liste over de tidligere innbyggerne i Jerusalem (9,1–34) og Sauls ætt en gang til, som overgang til historien (9,35–44).

Davids historie innledes med Sauls fall (kap. 10) og har to avsnitt. Det første forteller om Davids salving til konge over hele Israel og erobringen av Sion (11,1–9), hans helter og tilhengere (11,10–12,40), arken som ble ført til Jerusalem, og levittenes tjeneste foran den (kap. 13–16), Davids plan om å bygge Herren et tempel (kap. 17), krigene hans (kap. 18–20) og folketellingen, pesten og valget av tomten til templet (kap. 21).

Det andre forteller om forberedelsene til templet (kap. 22), levittenes tjeneste (kap. 23–26), hæren (kap. 27), og hvordan David overlot riket til sønnen og døde (kap. 28–29).

Salomos historie begynner med det høytidelige offeret i Gibeon og noen ord om rikdommen hans (2 Krøn 1). Så følger tempelbyggingen og innvielsen (kap. 2–7), og korte opplysninger om byene han bygde, pliktarbeidet, gudstjenesten, ferden til Ofir, dronningen av Sabas besøk og rikets makt og herlighet, til sist om regjeringstiden og døden hans (kap. 8–9). Judas historie begynner med de ti stammenes frafall fra Rehabeam (kap. 10) og følger så kongene i rekkefølge fra Rehabeam til Sidkia (kap. 11–36). Hver konges regjering danner et avsnitt.

Plan og formålAllerede denne oversikten viser at forfatteren ikke ville skrive en alminnelig historie om paktsfolket fra David til eksilet. Han ville skildre kongedømmet til David og hans etterfølgere, Salomo og kongene i Juda, til riket falt.

Sammenligner vi med Samuels- og Kongebøkene, ser vi at han har gått forbi mye. Om David forteller han ikke om de sju årene i Hebron, om hans forhold til Saul og Sauls hus, om Isjbosjet (2 Sam 1–4; 9), og generelt ikke om familieforholdene hans: scenen med Mikal (2 Sam 6,20–23), synden med Batseba og følgene av den (2 Sam 11–12), Amnon og Tamar, Absaloms opprør og Sjebas oppstand (2 Sam 13–20), heller ikke takkesangen og Davids siste ord (2 Sam 22,1–23,7).

Om Salomo mangler blant annet Adonjas forsøk på å rane tronen, den vise dommen, byggingen av kongsgården og hans mange hustruer og avgudsdyrkelse (1 Kong 1–3; 7,1–12; 11). Endelig forteller han ikke tistammerikets historie eller om profetene Elia og Elisja. Israels konger nevnes bare der de kom i strid eller forbund med Juda.

Til gjengjeld har han mye som Samuels- og Kongebøkene ikke har. Om David har han listen over de tapre mennene fra alle stammene som gikk over til ham før og etter Sauls død (1 Krøn 12), den utførlige skildringen av levittene ved flyttingen av paktens ark og av gudstjenesten David ordnet ved den (kap. 15–16), og hele avsnittet om forberedelsene til templet, ordningen av gudstjenesten og hæren, og Davids siste påbud (kap. 22–29).

Judas historie fra Rehabeam til Joram er fortalt mer utførlig enn i Kongebøkene. Vi hører om profetene i Juda: Sjemaja under Rehabeam (2 Krøn 12,5–8), Asarja og Hanani under Asa (15,1–8; 16,7–9), Jehu, Jahasiel og Elieser under Josjafat (19,1–3; 20,14–20.37) og Elias brev til Joram (21,12–15). Vi hører om festningsbygging, om Asas og Josjafats reformer (15,9–15; 17,7–9; 19,5–11), om Abias seier over Jeroboam (13,3–20), Asas krig mot etiopieren Serah (14,9–15) og Josjafats seier over ammonittene og moabittene (20,1–30).

Også om de senere kongene har Krønikebøkene mye eget stoff, som Joasjs frafall etter Jojadas død (2 Krøn 24,15–22), Ussias kriger og byggearbeid (26,6–15) og Manasses fangenskap i Babel og hjemkomst (33,11–17). Særlig Hiskias og Josjias historie er utfylt med reformene av gudstjenesten og påskefeiringene (kap. 29–31; 35,1–19). Derimot er

Akas' og Manasses ugudelighet, Sankeribs felttog og de siste kongene bare kort omtalt.

Forfatteren har altså, som Bertheau sier, særlig vendt blikket mot de tidene da Israels gudsdyrkelse viste seg som en makt som styrte folket og lederne og ga dem framgang, mot de mennene som ville gi gudstjenesten en varig form og gjenreise den sanne dyrkelsen av Herren, og mot hendelser i gudstjenestens historie i Jerusalem.

Krønikeskriverens synsmåte

Formålet kommer enda klarere fram i de fortellingene som Krønikebøkene har felles med Samuels- og Kongebøkene. Der krønikeskriveren bare utfyller eller korter inn, viser det bare at han har brukt andre, mer utførlige kilder.

Viktigere er de stedene der han ser annerledes på saken. Flyttingen av arken (1 Krøn 13; 15; se 2 Sam 6) skildrer han som begynnelsen på at gudstjenesten etter loven ble gjenreist etter at den hadde forfalt, mens Samuelsbøkene ser den i lys av Davids kongedømme. Da Joasj ble satt på tronen (2 Krøn 23; se 2 Kong 11), får levittenes del stor plass, mens Kongebøkene ikke nevner den uttrykkelig. Det samme gjelder Hiskias historie.

Av slike steder har mange med rette sluttet at krønikeskriveren med særlig interesse skildrer omsorgen for gudstjenesten etter Mose lov, og at han holder den fram for sine samtidige til etterfølgelse. Men ofte har en gjort dette ene trekket til bokas hovedformål, og da blir bildet skjevt.

Han vil ikke hedre levittene og tempeltjenesten. Han vil vise av kongedømmets historie at troskap mot pakten Herren hadde sluttet med Israel, gir lykke og velsignelse, og at frafall fører ulykke og forbannelse med seg. Men Israel kunne bare vise sin troskap mot pakten ved å leve etter Mose lov og dyrke Herren, fedrenes Gud, i hans helligdom slik han selv hadde forordnet. Bare derfor legger han vekt på gudstjenesten: Den var stedet der Israels troskap mot pakten ble synlig.

Dette ser vi også av utvalget og behandlingen av stoffet. Historien begynner med Sauls død og Davids salving til konge over hele Israel, og etter delingen holder den seg til Juda.

I dommertiden hadde gudstjenesten forfalt mer og mer. Heller ikke Samuel hadde gjort noe for den, eller kunnet gjøre noe, og arken sto hele tiden borte fra tabernaklet. Under Saul ble det gjort enda mindre, for «slik døde Saul på grunn av den troløshet som han hadde vist mot Herren … Men han spurte ikke Herren. Derfor lot han ham dø og førte kongedømmet over til David, Isais sønn» (1 Krøn 10,13–14).

Etter Sauls død kom de eldste fra hele Israel til David med bekjennelsen: «Herren din Gud sa til deg: Du skal være hyrde for mitt folk Israel» (11,2).

Davids første omsorg, etter at han hadde inntatt Sion og gjort Jerusalem til hovedstad, var å hente arken fram fra glemselen og innrette offertjenesten etter loven ved helligdommen (1 Krøn 13; 15–16). Snart etter ville han bygge Herren et tempel og fikk da løftet om at hans kongedømme skulle stå fast til evig tid, enda det ble sønnen som skulle bygge (kap. 17).

Først etter alt dette forteller boka om krigene (kap. 18–20), og om folketellingen og pesten. Fordi David bøyde seg i anger under Herrens vilje, ble pesten anledningen til at tomten for templet ble fastsatt (kap. 21).

Det andre avsnittet om David handler om forberedelsene til templet og de mer varige ordningene av gudstjenesten. Det David hadde forberedt og så inntrengende la sønnen på hjertet, fullførte Salomo. Straks tronen var trygget, tok han fatt på templet, og dette fyller det meste av hans historie, mens makten, prakten og visdommen hans er omtalt helt kort.

Da de ti stammene falt fra Davids hus, ville Rehabeam tvinge dem tilbake med våpen, men profeten Sjemaja stanset ham: «Så sier Herren: Dere skal ikke dra opp og kjempe mot deres brødre … For det som har hendt, er kommet fra meg» (2 Krøn 11,4). Ved frafallet, som Jeroboam ville gjøre varig med en avgudsdyrkende rikskult, hadde tistammeriket brutt paktsfellesskapet med Herren. Derfor følger ikke krønikeskriveren dets historie videre.

Prestene og levittene fra hele Israel kom til Juda og Jerusalem, fordi Jeroboam og sønnene hans drev dem bort fra tjenesten som prester, og etter dem alle fra Israels stammer «som vendte sitt hjerte til å søke Herren, Israels Gud» (11,13–16). Jerusalem var jo «den byen som Herren hadde utvalgt blant alle Israels stammer for å la sitt navn

bo der» (12,13). De styrket Judas rike, «for i tre år vandret de på Davids og Salomos vei» (11,17).

Men da Rehabeams kongedømme var trygget, «forlot han Herrens lov, og hele Israel med ham» (2 Krøn 12,1). Da dro Sjisjak opp mot Jerusalem, «for de hadde båret seg troløst at mot Herren» (12,2), og Sjemaja forkynte: «Dere har forlatt meg. Derfor har også jeg forlatt dere og gitt dere i Sjisjaks hånd» (12,5). Men da kongen og høvdingene ydmyket seg, vendte Herrens vrede seg fra ham, så han ikke ble helt ødelagt (12,6.12).

Abia refser i sin tale Jeroboam for frafallet og ender med ordene: «Israels barn, strid ikke mot Herren, deres fedres Gud! For det vil ikke lykkes for dere!» (13,12). Og da Juda ropte til Herren i slaget, slo Gud Jeroboam og hele Israel, «fordi de satte sin lit til Herren, sine fedres Gud» (13,15.18).

Asa befalte Juda å søke Herren og holde loven (14,4). I krigen mot etiopierne ropte han: «Hjelp oss, Herre vår Gud! Til deg setter vi vår lit», og Herren slo etiopierne (14,11–12). Etter seieren inngikk folket en pakt om å søke Herren av hele sitt hjerte, og «han lot seg finne av dem, Herren ga dem ro rundt omkring» (15,12.15).

Men da Asa senere i krigen mot Basja sluttet forbund med syrerkongen Benhadad, refset seeren Hanani ham: «Fordi du satte din lit til kongen i Syria og ikke til Herren din Gud, derfor har syrerkongens hær sluppet ut av hendene på deg … Du har båret deg uforstandig at i dette» (16,7–9). Om Josjafat heter det at Herren var med ham fordi han vandret på farens veier og søkte farens Gud, og at Herren trygget kongedømmet i hans hånd, så han fikk stor rikdom og ære (17,3–5).

På samme måte viser krønikeskriveren hvordan Gud velsignet alle de kongene i Juda som søkte Herren og vandret etter hans bud, og hvordan hvert frafall førte ulykke og tukt med seg. Under Joram falt Edom og Libna fra, «fordi han hadde forlatt Herren, sine fedres Gud» (21,10). For hans avgudsdyrkelse og brodermord sendte Gud filistrene og araberne mot ham, og slo ham med en uhelbredelig sykdom (21,11–18). Om Akasjas besøk hos Joram i Jisre'el heter det: «Men det var Gud som ville at Akasja skulle gå til grunne» (22,7).

Da Amasja hadde satt opp Se'irs barns guder og tilbedt dem, ble Herren vred på ham, og han ville ikke høre på advarslene: «Det var Gud som styrte det slik. Han ville gi dem i fiendehånd, fordi de hadde

søkt Edoms guder» (25,20); «fra den tid Amasja falt fra Herren, gjorde de en sammensvergelse mot ham» (25,27).

Så lenge Ussia søkte Herren, lot Gud det gå ham vel (26,5). Men da han var blitt mektig, ble han overmodig, trengte seg inn i templet for å brenne røkelse og ble slått med spedalskhet (26,16–21). Om Jotam heter det: «Jotam ble mektig, for han vandret stadig for Herrens, sin Guds åsyn» (27,6).

Av slike steder ser vi tydelig at krønikeskriveren ikke bare hadde gudstjenesten for øye, men først og fremst hvordan folket og fyrstene stilte seg til Herren og hans lov. Vi ser også at han ville holde fortiden fram som et speil for sine samtidige, så de kunne se hvor det bar hen med deres egen ferd mot fedrenes Gud.

Han vil ikke, som forfatteren av Kongebøkene, fortelle hendelsene nøkternt i den rekkefølgen de skjedde. Han knytter dem til hvordan konger og folk ferdes for Herren, og setter dem i et lys som lærer at Gud lønner troskap mot pakten med lykke og velsignelse, og straffer troløst frafall med dommer.

Derfor får fortellingen et formanende preg og en sterkt retorisk stil. Det ser vi i mange av talene, men også i selve fortellingen. Dommene over Joram (21,16–19) er ordnet slik at de svarer til truslene i Elias brev (21,12–15). Enda tydeligere er det i skildringen av Akas' ugudelighet og straffen over ham og Juda (kap. 28), av Manasses synd (33,3–13) og av Sidkias regjering og rikets fall (36,12–21).

Dette formanende formålet forklarer de fleste avvikene fra Samuels- og Kongebøkene, og også at uviktige ting er utelatt, og at gudstjenesten og høytidene er skildret så omhyggelig. Alt dette skal vekke glede hos leserne over Herrens herlige gudstjeneste og styrke dem i troskap mot Herren og hans lov.

Ættetavlene og tiden boka ble skrevet iOgså første del (1 Krøn 1–9), med ættetavlene og de geografiske og historiske merknadene, stemmer med denne planen. Ættetavlene skal vise Israels sammenheng med hele menneskeslekten, og hvordan stammene og ættene i Israel forgrenet seg og spredte seg ut over landet de hadde fått i arv av Herren. Begge deler er det nødvendige grunnlaget for historien om det utvalgte folket, fra det lovte kongedømmet ble grunnlagt, til folket ble drevet i eksil fordi det falt fra sin Gud.

At forfatteren går helt tilbake til Adam, er ikke en etterligning av de senere arabiske historieskriverne, som gjerne begynte med Adam. Den skikken er altfor ung til å si noe om Krønikebøkene, og den har uten tvil selv oppstått som en etterligning av vår bok. Grunnen er Israels betydning for verdenshistorien: Gud hadde utvalgt og skilt ut stamfaren Abraham fra alle jordens folk, for at hans ætt skulle bli til velsignelse for alle jordens slekter.

For å forstå planen fullt ut må vi også tenke på tiden forfatteren levde og skrev i. Alle er enige om at boka ble skrevet etter eksilet. Med hjemkomsten fikk ikke Israel tilbake sin tidligere politiske stilling. De som vendte hjem, sto under perserne og ble styrt av persiske stattholdere, og etterkommerne av Davids kongeætt var underlagt dem. Folket fikk bare lov til å gjenreise templet og ordne gudstjenesten etter Mose lov, og i dette fikk de støtte av Kyros og etterfølgerne hans.

Under slike kår måtte strevet til de hjemvendte jødene først og fremst gjelde gudstjenesten, så de kunne holde fast ved samfunnet med Herren sin Gud og vise sin troskap mot fedrenes Gud, og Herren kunne oppfylle paktsløftene sine og fullføre gjenreisningen av Juda og Jerusalem. Dette forklarer hvorfor den åndelige siden av menighetens liv står så sterkt i boka, og hvorfor forfatteren skal ha hatt en «forkjærlighet» for gudstjenesten.

Ville han styrke sine samtidige i troskap mot Herren og oppmuntre dem til å oppfylle paktspliktene, kunne han ikke gjøre det bedre enn ved å stille fram for dem gudstjenestens ordninger, velsignelsen ved troskap mot pakten og de bitre fruktene av frafall.

Også den såkalte forkjærligheten for slektslister kom av tidens kår. Av Esra 2,61–62 vet vi at noen av prestesønnene som kom hjem med Serubabel, lette etter ættelistene sine uten å finne dem, og at de derfor ble utelukket fra prestedømmet. Dessuten var arven i landet knyttet til Israels ætter. For de hjemvendte fikk slektslistene derfor ny betydning som middel til å få fedrenes arv tilbake. Kanskje var det dette som fikk krønikeskriveren til å ta med alle de gamle registrene han kunne finne.

Tid og forfatter

Krønikebøkene kan ikke være skrevet før Esras tid. De slutter med at Kyros i sitt første år lot jødene vende hjem (2 Krøn 36,22–23), og de fører Serubabels ætt ned til barnebarna hans (1 Krøn 3,19–21).

Noen har ment at slektslisten i 1 Krøn 3,19–24 regner opp seks eller sju slektledd etter Serubabel, og at den dermed når ned til Aleksander den stores tid eller senere. Men det bygger på en antakelse som ikke kan bevises: at de navnene som følger etter «Refajas sønner» i 3,21, er Serubabels direkte etterkommere. Listen «Refajas sønner, Arnans sønner, Obadjas sønner» er verken i form eller innhold knyttet til Serubabels barnebarn, som alt er regnet opp. Den er et løst stykke av en slektsliste (se kommentaren til stedet).

Andre grunner for en så sen tid finnes ikke. Skrivemåten og språket peker bare generelt mot tiden etter eksilet, og at *darik*, en persisk mynt, nevnes i 1 Krøn 29,7, fører oss ikke lenger ned enn til perserveldet.

Derimot passer det knapt med at boka ble skrevet under makedonerne eller selevkidene, at templet kalles *bira* (בִּירָה, «borg») i 1 Krøn 29,1.19. Nehemja bygde nemlig en egen borg ved templet (Neh 2,8; 7,2), den som senere ble kalt Baris og Antonia-borgen, og en forfatter som levde etter ham, ville neppe ha gitt templet dette navnet.

Når det gjelder forfatteren, er det viktigste at slutten av Krønikebøkene er den samme som begynnelsen av Esras bok. Begge har Kyros-ediktet, men Esra gjengir det fullstendig, mens Krønikebøkene bryter av ganske brått med ordene «Han kan dra dit!». Av dette har mange rabbinere, kirkefedre og eldre utleggere sluttet at Esra også skrev Krønikebøkene.

Beviset er ikke sterkt, for det kan også forklares med at forfatteren av Esras bok tok slutten av Krønikebøkene og satte den først i sin bok, for å knytte den til Krønikebøkene som en fortsettelse. Ediktet var like viktig for begge: For Krønikebøkene var det en verdig avslutning, som viste at Jerusalems ødeleggelse og bortføringen ikke var Judas endelige lodd, men at dagen for gjenreisningen hadde grydd etter eksilets mørke natt. For Esras bok var det det nødvendige utgangspunktet for historien om hjemkomsten.

Likevel er det mest sannsynlig at én forfatter skrev begge bøkene, men ikke som ett verk som en annen hånd senere har delt. For en slik senere deling kan det ikke påvises noen grunn, og i hvert fall ikke en deling som gjorde det nødvendig å gjenta ediktet.[1]

Ediktet innledes med ordene «Så skjedde det i perserkongen Kyros' første år. For at Herrens ord i Jeremias munn skulle oppfylles …» (2 Krøn 36,22). Disse ordene knytter ediktet så nært til det som står foran om bortføringen, «helt til perserriket fikk makten … for at Herrens ord i Jeremias munn skulle bli oppfylt … til sytti år var gått til ende» (36,20–21), at ediktet ikke kan skilles fra det.

Den som skrev at de sytti årene i eksil oppfylte Jeremias profeti, må være den samme som forteller om Kyros-ediktet og setter det i sammenheng med den samme profetens ord. Dette er et uomstøtelig bevis for at versene med ediktet hører med til Krønikebøkene.

At ediktet bryter av slik det gjør, tyder samtidig på at krønikeskriveren ikke gjenga hele innholdet, fordi han hadde tenkt å fortelle mer om det, og om hvordan det ble oppfylt ved hjemkomsten fra Babel, i et annet verk. En senere redaktør ville sikkert ha gjengitt hele ediktet begge steder, og neppe ha endret små ordformer i teksten.

De andre grunnene som pleier å bli ført fram for at de to skriftene opprinnelig var ett, viser ikke mer enn at de sannsynligvis har samme forfatter – slett ikke at de opprinnelig var ett verk.

Den forkjærligheten for slektslister, høytider og prestenes og levittenes ordninger som Bertheau finner i begge, lar seg ikke påvise i Esras bok. Den har bare én sterkt forkortet slektsliste (Esra 7,1–5), to lister over hjemvendte ætter (kap. 2 og 8), én kort skildring av en høytid (6,16 ff.), og ingenting om prestenes og levittenes avdelinger.

Bertheau legger også vekt på at sangerne og dørvokterne nevnes så ofte. Men at flere bøker har samme syn på sangernes oppgaver, beviser ikke at de har samme forfatter, like lite som alle bøkene som regner med at det er prestens oppgave å ofre, er skrevet av én mann. Dessuten nevnes prestene minst like ofte som sangerne. Det finnes ikke spor av noen «forkjærlighet» for sangere og dørvoktere; de nevnes bare der saken krever det.

[1] Forklaringen at bare Esra-delen først ble tatt inn i kanon, fordi Krønikebøkene for det meste falt sammen med Samuels- og Kongebøkene, holder ikke. Krønikebøkene har så mye nytt stoff at ingen ville ha holdt dem for uverdige til en plass i kanon.

Heller ikke språket beviser at bøkene er ett verk. De fleste språklige trekkene hører til hebraisk etter eksilet generelt, og bare noen få ord og vendinger er felles for Krønikebøkene og Esra alene, som uttrykket «vende sitt hjerte til å søke» (2 Krøn 12,14; 19,3; 30,19), i Esra 7,10 «til å granske». Dette beviser ikke mye i seg selv.

Men sammen med at det ikke finnes noen nevneverdig forskjell i språk eller tankegang, styrker det sannsynligheten for at begge skriftene er skrevet av presten og den skriftlærde Esra.[2]

Kildene

Ættetavlen i 1 Krøn 1 over menneskeslektens og folkenes opphav, og listen over Jakobs sønner (2,1–2), er uten tvil hentet fra 1. Mosebok. Men de øvrige registrene med de geografiske og historiske merknadene (2,3–8,40) er ikke hentet fra de eldre bibelske historiebøkene. Der finnes for det meste bare navnene på stamfedrene, på Jakobs sønnesønner og noen av deres sønner og på Davids forfedre, brødre og sønner, men aldri hele slektsrekkene.

Dessuten avviker navnene ofte så mye fra parallellstedene at ikke alle avvik kan skyldes skrivefeil. Disse listene, og listen over levittbyene (6,54–81), må derfor komme fra kilder utenfor Bibelen.

Listene er heller ikke, som Bertheau med rette sier, et resultat av krønikeskriverens egen forskning. For Gad viser boka til en slektsregistrering fra Jotams og Jeroboams tid (5,17), for Jissakar til folketellingen på Davids tid (7,2), og om hele Israel heter det at det ble ført inn i ættelister som «finnes oppskrevet i Israels kongers bok» (9,1). Om Joabs folketelling sies det derimot at tallet ikke ble ført inn i kong Davids krønike (27,24).

Det kunne derfor se ut som om forfatteren hentet slektslistene fra rikskrøniken. Det kan likevel bare gjelde de korte listene over nordrikets stammer i kap. 5 og 7, med navn på farshus og tallet på våpenføre menn. Rene slektsregistre ble neppe tatt inn i rikskrønikene. De var trolig i eie hos overhodene for stammene og ættene, og fra dem har krønikeskriveren samlet det han kunne finne, og berget det fra å gå tapt.

[2] At forfatteren skulle ha hørt til sangerlauget ved templet, bygger på den feilaktige påstanden at han ikke viser prestene samme interesse som levittene. Overalt der sangere og dørvoktere nevnes, nevnes også prestene, og hver gruppe får det som hørte til dens embete.

I den historiske delen viser forfatteren ved nesten hver konges død til skrifter der regjeringen hans er skildret. Bare ved Joram, Akasja, Atalja, Joakas, Jojakin og Sidkia mangler slike henvisninger.

For David viser han til seeren Samuels krønike, profeten Natans krønike og seeren Gads krønike (1 Krøn 29,29); for Salomo til profeten Natans krønike, Akia fra Sjilos profetbok og seeren Iddos syn om Jeroboam (2 Krøn 9,29); for Rehabeam til profeten Sjemajas og seeren Iddos krønike (12,15); for Abia til profeten Iddos historiebok, på hebraisk *midrasj* (13,22); for Josjafat til Jehus, Hananis sønns krønike, «som er tatt med i boken om Israels konger» (20,34); for Joasj til kongenes historiebok, også kalt *midrasj* (24,27); for Ussia til et skrift av profeten Jesaja (26,22); for Hiskia til profeten Jesajas syn «i boken om Judas og Israels konger» (32,32); og for Manasse både til Israels kongers krønike og til Hosais krønike (33,18–19).

For Asa, Amasja, Jotam, Akas, Josjia og Jojakim viser han til boken om Judas og Israels konger, eller om Israels og Judas konger.

Det er altså to slags skrifter: historiske og profetiske. Boken om Judas og Israels konger, boken om Israels og Judas konger og Israels kongers krønike er, som de fleste nå er enige om, bare ulike navn på ett og samme verk. Det inneholdt historien til kongene i begge rikene, og må i innhold ha vært det samme som de to rikskrønikene Kongebøkene viser til, Israels kongers krønike og Judas kongers krønike.

Der Konge- og Krønikebøkene forteller det samme, stemmer utdragene deres så godt overens, ofte ord for ord, at de må bygge på samme kilde. Forskjellen er bare at krønikeskriveren hadde de to krønikene foran seg samlet til ett verk. Han viser nemlig til boken om Israels konger også for konger i Juda som ikke hadde noe med nordriket å gjøre, som Jotam og Hiskia, og for Manasse, Josjia og Jojakim, etter at tistammeriket var gått under.

Hvor mye verket ble omarbeidet da de to krønikene ble slått sammen, kan vi ikke si sikkert. Men det er ingen holdbar grunn til å tro at det ble en helt annen bok. Både forfatteren av Kongebøkene og krønikeskriveren behandlet kildene med en viss frihet etter sitt eget formål.

Det er uvisst om «kongenes historiebok» som det vises til for Joasj (2 Krøn 24,27), er den samme som boken om Israels og Judas konger, eller en utleggelse av den til oppbyggelse. Tittelen *midrasj* er påfallen-

de og kan tyde på et utleggende skrift. Men at krønikeskriveren har hentet Joasjs frafall og Sakarjas refselse (24,15–25) derfra, eller brukt det andre steder enn der han nevner det, er bare en mulighet.

Så mye er i alle fall sikkert: Disse kongekrønikene var ikke kongenes offisielle protokoller, ført av riksskriverne. (*Bähr har med rette pekt på at det i nordriket ikke er spor av hoffhistorieskrivere. Men han går for langt når han helt nekter for at det fantes rikskrøniker, også i Juda og under David og Salomo. At slike fantes, viser 1 Krøn 9,1 og 27,24 utover all tvil.*)

De var annalistiske rikshistorier skrevet av profeter, dels på grunnlag av rikets arkiver og andre offentlige dokumenter, dels av profetiske skrifter med både profeti og historie. Enten ble de ført videre av den ene profeten etter den andre, eller de ble samlet til en sammenhengende framstilling kort før rikets fall.

To ting taler sterkt for det siste. Henvisningene til krønikene går ikke fram til de siste kongene, men slutter i Israel med Peka (2 Kong 15,31) og i Juda med Jojakim (2 Kong 24,5; 2 Krøn 36,8).

Dessuten står uttrykket «til denne dag» om flere forhold som gjaldt mens riket ennå sto (se 1 Kong 8,8 og 2 Krøn 5,9; 1 Kong 12,19 og 2 Krøn 10,19; 2 Kong 8,22 og 2 Krøn 21,10). Det kan ikke komme fra forfatterne av Konge- og Krønikebøkene, men må stå i kildene, og der er det bare mulig om de ble skrevet en tid etter hendelsene.

At tiden like før rikets fall skulle være dårlig egnet til et slikt samlearbeid, holder ikke: Nettopp da levde og virket profeter som Jeremia, og hans profetier viser hvor grundig han studerte de eldre hellige skriftene.

Profeten Jesajas skrift om kong Ussia (2 Krøn 26,22) var et historisk verk, og trolig også profeten Iddos historiebok (13,22). Men de andre profetiske skriftene var neppe bare deler av boken om Israels og Judas konger, slik mange mener. At det sies om to av dem, Jehus krønike og Jesajas syn, at de var tatt inn i kongeboken (20,34; 32,32), viser jo nettopp at de var noe annet enn den boken de ble tatt inn i.

Ordet *dibre* (דִּבְרֵי) kan bety både «ord» og «hendelser». Når det står om en profet, er det likevel mest naturlig å tenke på profetbøker som Amos' og Jeremias bok (se Amos 1,1; Jer 1,1), med både profetier og historiske opplysninger (som Amos 7,10–17 og Jer 40–45), bare mer utførlige om hendelsene som ga anledning til profetiene. Slike bøker

kunne, uten egentlig å være historieverk, bli rike kilder for kongetidens historie.

At *dibre* her betyr profetiske skrifter, blir klart ved at andre profetskrifter som nevnes sammen med dem, kalles *nebua* (נְבוּאָה, «profeti») og *chazon* (חָזוֹן, «syn»), ord som aldri betyr historieverk. Jesajas syn om Hiskia skilles også tydelig fra hans skrift om Ussia. Om Manasse sies det at kongekrøniken hadde de ordene seerne talte til ham, mens Hosais krønike fortalte om stedene der han dyrket avguder, og om bildene han satte opp (33,18–19).

At krønikeskriveren for noen konger viser til profetskrifter og for andre til kongeboken, viser bare at det ene eller det andre hadde alt det viktige om den enkelte kongen. Heller ikke de mange ordrette parallellene mellom Konge- og Krønikebøkene beviser at kildene med ulike navn er ett og samme verk. De viser bare at fortellingene sto i kildene begge forfatterne brukte. Dessuten har Krønikebøkene om Rehabeam, Abia, Ussia, Manasse og Salomo mye eget stoff, som kanskje slett ikke sto i den store kongeboken.

Vi har altså grunn til å holde fast ved at de skriftene krønikeskriveren kaller ord, profeti og syn av den og den profeten – med unntak av de to som uttrykkelig var tatt inn i kongeboken – lå foran ham som egne skrifter, atskilt fra boken om Israels og Judas konger, og at også mange av hans samtidige hadde dem og kunne slå opp i dem. Bare slik blir det forståelig at titlene skifter.

Henvisningene betyr likevel ikke at alt han forteller om David, sto i de skriftene han nevner. Han kan, som Bertheau sier, også ha brukt kilder han ikke fant grunn til å nevne, for eksempel listene over Davids helter og tilhengere (1 Krøn 11–12), hærførerne og embetsmennene (kap. 27) og avdelingene av prester, levitter og sangere (kap. 23–26). Slike lister trengte han ikke vise til, for han tok dem med i sin helhet.

Samuels- og Kongebøkene i kanon hører derimot ikke med blant kildene. Krønikeskriveren kjente dem nok, men at han har brukt dem som kilder, slik de Wette, Movers og Ewald mener, må vi nekte. Den eneste rimelige grunnen for det er at Krønikebøkene har mange av de samme fortellingene, ofte ordrett. Men det forklares fullt ut ved at han brukte de samme utførlige skriftene som forfatterne av Samuels-

og Kongebøkene, og hentet fortellingene derfra, dels ordrett, dels med små endringer.

Mot at han brukte Samuels- og Kongebøkene, taler at han også i parallellstedene på mange måter avviker i navn og hendelser, og at han gjennomgående har mer stoff enn de har.

Krønikebøkenes troverdighet

Krønikebøkenes historiske troverdighet ble voldsomt angrepet av de Wette i 1806. Han ville bli kvitt Krønikebøkenes vitnesbyrd om at lovgivningen på Sinai stammer fra Moses. I dag er troverdigheten igjen i hovedsak alminnelig anerkjent.[3]

Hvor omhyggelig krønikeskriveren har brukt kildene sine, ser vi i fortellingene han har felles med Samuels- og Kongebøkene. Han stemmer overens med dem i alt vesentlig. Avvikene gir oss enten fyldigere opplysninger, eller de gjelder bare språk og uttrykksmåte, eller de kommer av det formanende formålet hans. Dette formålet har ingen steder skadet den saklige sannheten i det han forteller. Det har bare gitt historien et mer personlig preg enn den nøkterne framstillingen i Kongebøkene.

Derfor har vi, som også Bertheau og Dillmann åpent innrømmer, rett til å tro at krønikeskriveren har fulgt kildene sine nøye også der han forteller det som ikke står andre steder i Det gamle testamente: både listene og krigene til Rehabeam, Abia, Josjafat og Amasja.

Bertheau mener riktignok at han har behandlet stoffet friere i talene (særlig Davids, Abias og Asas) og i skildringene av høytidene (1 Krøn 15–16; 2 Krøn 5–7; 29–31; 35), og at han der uten videre har overført det som var blitt fast skikk på hans egen tid, til en eldre tid.

Så mye er riktig at krønikeskriveren behandler kildene friest i talene og i skildringene av høytidene. Men heller ikke her kan en påvise at han har endret de historiske forholdene, eller føyd til noe som skildrer forholdene i eldre tid uhistorisk etter forestillingene og smaken i tiden etter eksilet.

[3] Tidligere forklarte en de Krønikebøkenes fellesstoff med Samuels- og Kongebøkene som lån fra dem, og hvert avvik som misforståelse, pynt, bevisst forfalskning eller ren oppdiktning; så særlig de Wette og Gramberg. Men som Dillmann skriver, er det nå igjen erkjent at krønikeskriveren overalt har skrevet etter kilder, og at det ikke lenger kan være tale om bevisste oppdiktninger eller forvrengninger hos ham. Bare K. H. Graf har villet vekke de Wettes og Grambergs syn til live igjen.

Talene er selvsagt ikke gjengitt ord for ord. Historieskriveren har formet dem etter en pålitelig overlevering av hovedtankene. Visse yndlingsuttrykk hos ham går igjen i alle talene, men de ulike personenes taler er vesentlig forskjellige i tanker, bilder og ord. De er altså ikke lagt i munnen på personene, men bygger på det ørevitnene fortalte eller skrev ned.

Davids tre lengre taler (1 Krøn 22,7–16; 28,2–10.20–21; 29,1–5) handler om at riket skal gå over til Salomo, og for det meste om tempelbyggingen ut fra Guds løfte (2 Sam 7; 1 Krøn 17). I dem kommer krønikeskriverens eget preg så sterkt fram at vi må regne dem for frie gjengivelser av de tankene som fylte den gamle kongen. Men Davids bønn (1 Krøn 29,10–19) har den opphopningen av Guds navn og egenskaper som er så typisk for David (se Sal 18), og i 29,11.15 klare gjenklanger av Davids salmer.

Abias tale mot det frafalne Israel (2 Krøn 13,4–12) holder seg stort sett innenfor krønikeskriverens tankekrets. Men i v. 7 har den uttrykk som «løse karer» og «fordervede mennesker»[4], som ellers er helt fremmede for Krønikebøkene og hører hjemme på Davids og Salomos tid. De peker altså mot kilder som var samtidige med hendelsene. Det samme gjelder Hiskias tale (32,7–8), der «en arm av kjød» minner om kongens fortrolige samkvem med profeten Jesaja (se Jes 31,3).

Profetenes ord og taler er gjengitt langt mer opprinnelig. Asarja, Odeds sønns merkverdige tale til kong Asa (2 Krøn 15,1–7), som er blitt så ulikt tolket fordi den er dunkel, ligger som kjent til grunn for Kristi forkynnelse om Jerusalems ødeleggelse og verdensdommen (Matt 24,6–7; Luk 21,10).

Som C. P. Caspari har vist, er den så egenartet og har så lite av Krønikebøkenes preg at krønikeskriveren umulig kan ha skrevet den selv. Han må ha overtatt den fra kildene nesten uendret.

Av denne ene talen, som han neppe kunne ha gjengitt trofast med egne ord, ser vi tydelig at han har gjengitt talene trofast i innhold og bare mer eller mindre gitt dem sin egen språkdrakt. Det er ikke noe særskilt for ham. Som Delitzsch har vist, gjelder det alle de bibelske historieskriverne. Også profetordene i Samuels- og Kongebøkene bæ-

[4] **«fordervede mennesker»** bene belijaal, בְּנֵי בְלִיַּעַל

rer mer eller mindre tydelig preg av den som gjengir dem, uten at den historiske kjernen blir rørt.

Den historiske sannheten lider heller ikke ved at krønikeskriveren skildrer høytidene med retorisk fylde, forteller utførlig om ofrene og nesten alltid nevner musikken til levittene og prestene. At han her skulle ha overført skikker fra sin egen tid til en eldre tid, ville bare være riktig om offertjenesten etter 3. Mosebok og tempelmusikken og salmesangen først kom i bruk etter eksilet, slik de Wette, Gramberg og andre har påstått.

Stammer ordningene derimot fra Moses, og i annen rekke fra David, så har krønikeskriveren ikke overført sin egen tids skikker til David, Asa og Hiskia. Han har fortalt det som virkelig skjedde, bare med en egen farge i skildringen.

Ta som eksempel lovsangen (1 Krøn 16,8–36) som David lot Asaf og brødrene hans synge da arken var ført inn i teltet i Jerusalem (16,7). Sett at David ikke skrev den til denne høytiden, men at krønikeskriveren, for å gjøre skildringen levende, har satt inn en av salmene som ble sunget ved slike høytider på hans tid, fordi kilden ikke gjenga den som ble sunget da. Det endrer likevel ikke det historiske faktum at Asaf og brødrene hans da for første gang lovpriste Gud med salmer. Salmen uttrykker fullt ut det som fylte kongen og den forsamlede menigheten ved den høytiden.

Like lite endres det historiske innholdet i Davids siste samling med høvdingene (1 Krøn 28), om David ikke gikk gjennom alle enkelthetene om templet i 28,11–19 med Salomo, punkt for punkt.

TalleneTilbake står bare noen tall som er klart for store til å være nøyaktige eller troverdige. Det gjelder gullet og sølvet David samlet til templet, og det stammehøvdingene ga (1 Krøn 22,14; 29,4.7), størrelsen på Abias og Jeroboams hærer og tallet på de falne (2 Krøn 13,3.17), Asas hær og etiopiernes (14,8–9), Josjafats hærstyrke (17,14–18) og tallet på kvinner og barn som ble bortført under Akas (28,8).

Disse tallene kan ikke rokke ved Krønikebøkenes troverdighet generelt, for de er for få og står for sterkt i motsetning til de mange tallene i boka som stemmer med virkeligheten.

Den nærmere drøftingen hører hjemme i kommentaren. Foreløpig må vi tenke på tre ting. For det første er alle tallene runde, regnet bare i tusener. De bygger altså ikke på noen nøyaktig telling, men på

et omtrentlig anslag hos samtiden, og viser bare at hærene, de falne og fangene ble anslått så høyt. For det andre kan vi ikke sikkert regne ut hvor mye gull og sølv David samlet, fordi vi ikke vet hvor mye en sekel veide på den tiden.

For det tredje er det svært usikkert om tallene er riktig overlevert. Mange steder i Det gamle testamente viser at hebreerne fra eldgammel tid skrev tallene med bokstaver, ikke med ord. Da kunne det lett falle noe ut eller oppstå feil når tallene ble skrevet av, eller skrevet ut med ord.

Slike tekstfeil er så åpenbare mange steder at de ikke kan bestrides, og ikke bare i Krønikebøkene, men i alle de historiske bøkene i Det gamle testamente.

Ifølge 1 Sam 13,5 kom filistrene med tretti tusen vogner og seks tusen hestfolk, og ifølge 1 Sam 6,19 slo Gud femti tusen og sytti mann av folket i Bet-Sjemesj. Alle utleggere er nå enige om at tretti tusen og femti tusen er avskriverfeil: Det sto opprinnelig tusen, eller høyst tre tusen, vogner, og femti tusen i det andre stedet er en gammel tilføyelse.

Det er heller ingen tvil om at førti tusen stallrom i 1 Kong 4,26 er feil, og at det skal være fire tusen, som i 2 Krøn 9,25. Og når Akasja er førtito år gammel i 2 Krøn 22,2, men tjueto i 2 Kong 8,26, kommer det av at to talltegn er forvekslet.[5]

Et lignende eksempel er Esra 2,69 og Neh 7,70–72: Ifølge Esra ga folkets overhoder sekstien tusen dariker til templet, ifølge Nehemja førtien tusen. Nesten alle slike avvik finnes allerede i Septuaginta, så de må ha kommet inn i håndskriftene før masoretene fastla den hebraiske teksten.

Både Hieronymus og rabbinerne kjenner bruken av bokstaver som talltegn, og makkabeermyntene bekrefter den. At den går tilbake til tiden da de bibelske bøkene ble skrevet, ser vi av at grekerne fikk både alfabetet og bruken av bokstavene som talltegn fra semittene. Skikken med å skrive tallene med ord ble trolig først innført, eller i alle fall gjort til regel, av masoretene.

Etter alt dette kan vi avslutte innledningen med full visshet om resultatet: Krønikebøkene er, tross forfatterens formanende og belæ-

[5] NB har allerede rettet disse to stedene og har «sytti mann» i 1 Sam 6,19 og «tjueto år» i 2 Krøn 22,2.

rende formål, skrevet med omhu og troskap etter kildene, og de er i sitt historiske innhold fullt ut troverdige.

Kapittel 1. Fra Adam til Esau

Ættetavler med historiske og geografiske merknader

Første del av Krønikeboka (kap. 1–9) består av ættetavler. For å vise hvordan Israels stamfedre henger sammen med jordens folk, regner kap. 1 opp slektene fra Adam til vannflommen og fra vannflommen til Abraham og sønnene hans, slik 1. Mosebok forteller om dem. Kap. 2–8 gir Israels tolv stamfedre og de viktigste ættene i de tolv stammene, og kap. 9 har en liste over dem som hadde bodd i Jerusalem, og kong Sauls ættetavle.

Hovedsaken er altså Israels stammer og ætter. Oversikten over urtiden og Israels eldste tid er innledningen, og opplysningene om Jerusalems innbyggere og Sauls hus er avslutningen og overgangen til fortellingen som følger.

Rekkefølgen viser at stammene er sett fra to sider som henger nær sammen. Den ene er den stillingen de fikk i historien etter stamfedrenes fødselsorden og ved Guds løfte og ledelse, den andre er hvor arvelandet deres lå. Det første veide tyngst. Det ser vi av innledningen til Rubens ættetavle (5,1–2): Ruben var Israels førstefødte, men fordi han vanæret sin fars seng, ble førstefødselsretten gitt til Josefs sønner. Juda fikk derimot makten blant brødrene sine, og fra ham kom fyrsten over Israel.

Derfor står Juda først, som den stammen Gud valgte kongen over sitt folk fra. Simeon kommer som nummer to, fordi stammen fikk arven sin innenfor Judas område. Så følger Ruben som den førstefødte, og etter ham Gad og halve Manasse, som fikk arven sin sammen med Ruben øst for Jordan.

Etter alderen kunne bare Levi komme etter Ruben, og så de andre stammene. Rekkefølgen for dem – Issakar, Benjamin, Naftali, Manasse, Efraim, Asjer og igjen Benjamin – følger verken historien eller geografien. Den lå trolig ferdig i den kilden krønikeskriveren brukte.

Ser vi nærmere på listene, er de ufullstendige og bruddstykkeaktige. Dan og Sebulon får ingen ættetavle, og av Naftali nevnes bare sønnene (7,13). Selv for Juda, Levi og Benjamin, som har de fyldigste listene, gis bare enkelte fremtredende ætter.

Bare for Davids kongehus og Eleasars yppersteprestlige linje går ættetavlene helt ned til fangenskapet i Babylon og noen ledd videre. De andre dekker bare korte tidsrom. Juda har dessuten to helt selvstendige ættetavler (kap. 2 og 4,1–23) ved siden av Davids etterkommere i kap. 3. Også levittene har to, og listene i 6,16 ff. avviker påfallende fra 6,1–15. Sauls ætt står to ganger (8,29–40 og 9,35–44).

Noen lister nevner bare noen familieoverhoder og hvor de bodde, andre bare hvor mange våpenføre menn hver familie hadde. De lengre listene i 4,1–20 og kap. 8 er løse bruddstykker, og det står ikke hvordan de henger sammen med de store ættene.

Alt dette viser at listene ikke er hentet fra ett større ættehistorisk verk. De er samlet fra ulike gamle ættelister som enkelte slekter og familier hadde berget med seg i fangenskapet og tatt vare på til de vendte hjem. Krønikeskriveren tok med alt han kunne få tak i, fullstendig eller ufullstendig, akkurat slik han fant det. Ingen steder finnes spor av at han har ordnet listene kunstig eller blandet dem sammen.

Krønikeboka ble skrevet på Esras tid. Da var det for det meste bare familier og ætter av Juda, Levi og Benjamin som var kommet tilbake til Kanaan. Det er derfor ikke rart at disse tre stammene har fyldigere lister, mens vi for de andre stammene bare får bruddstykker fra tiden før fangenskapet.

V. 1–50. Fra Adam til Noah og sønnene hans

«[1]Adam, Set, Enosj, [2]Kenan, Mahalalel, Jared, [3]Enok, Metusjalah, Lamek, [4]Noah, Sem, Kam og Jafet.»

Kapitlet tar for seg slektene i urtiden og i Israels eldste tid. Først kommer navnene på de ti patriarkene i verden før vannflommen, fra skapelsen til flommen, og Noahs tre sønner. De er hentet fra 1 Mos 5 og

stilt sammen uten et eneste bindeord. Krønikeskriveren regner med at leseren vet fra 1. Mosebok at de ti første navnene er slektsledd som fulgte etter hverandre, mens de tre siste er brødre.

V. 5–23. Folkene som stammer fra Noahs sønner

> «[5]Jafets sønner var Gomer og Magog og Madai og Javan og Tubal og Mesjek og Tiras. [6]Gomers sønner var Asjkenas og Difat og Togarma. [7]Javans sønner var Elisja og Tarsjisja og Kittim og Rodanim. [8]Kams sønner var Kusj, Misrajim, Put og Kana'an. [9]Og Kusjs sønner var Seba og Havila og Sabta og Raema og Sabteka. Raemas sønner var Sjeba og Dedan. [10]Og Kusj fikk en sønn som hette Nimrod, han var den første store hersker på jorden. [11]Misrajim var stamfar til luderne og anamerne og lehaberne og naftuherne [12]og patruserne og kasluherne, som filistrene stammer fra, og kaftorerne. [13]Kana'an ble far til Sidon, hans førstefødte, og Het [14]og jebusittene og amorittene og girgasittene [15]og hevittene og arkittene og sinittene [16]og arvadittene og semarittene og hamatittene. [17]Sems sønner var Elam og Assur og Arpaksjad og Lud og Aram og Us og Hul og Geter og Mesjek. [18]Og Arpaksjad fikk sønnen Sjelah, og Sjelah fikk Eber. [19]Eber fikk to sønner. Den ene hette Peleg, for i hans dager ble jorden delt. Hans bror hette Joktan. [20]Og Joktan ble far til Almodad og Sjelef og Hasarmavet og Jarah [21]og Hadoram og Usal og Dikla [22]og Ebal og Abimael og Sjeba [23]og Ofir og Havila og Jobab. Alle disse var sønner av Joktan.»

Folkene er regnet opp etter folketavlen i 1 Mos 10. Krønikeskriveren har utelatt innledningen og avslutningen (1 Mos 10,1.21.32) og dessuten de historiske opplysningene om riket Nimrod grunnla i Babel, og om hvor Jafets og Sems etterkommere bosatte seg (10,5.9–12.18–20.30–31).

Ellers er forskjellene små. Noen gjelder bare stavemåten. Andre er avskriverfeil, som Difat for Rifat (1 Mos 10,3) og omvendt Rodanim for Dodanim (10,4), der det ikke kan avgjøres sikkert hvilken form som er den opprinnelige. Atter andre kommer av at det samme navnet ble uttalt eller formet ulikt, som Tarsjisja for Tarsis og Ebal for Obal (10,28). At v. 17 har Mesjek for Masj (10,23), er ennå ikke forklart på en tilfredsstillende måte, for i Sal 120,5 er Mesjek nevnt sammen med Kedar som navn på en arabisk stamme.

I v. 17 mangler dessuten «Arams sønner» foran Us (1 Mos 10,23). Det har samme grunn som at v. 4 ikke sier hvordan Noahs sønner var i slekt med hverandre: Krønikeskriveren forutsetter at leseren kjenner forholdet mellom Us, Hul og de andre og Aram fra 1. Mosebok. At registeret er hentet fra 1 Mos 10, er hevet over tvil: Både navnene, planen og formen stemmer, og leddene er bundet sammen med de samme ordene på de samme stedene.

Navnene er forklart i kommentaren til 1 Mos 10. Arpaksjad, Sjelah, Eber, Peleg og Joktan er ikke navn på folk, men på personer, nemlig stamfedrene til Tarahs og Joktans etterkommere.

V. 24–27. Fra Sem til Abraham

> «[24]Sem, Arpaksjad, Sjelah, [25]Eber, Peleg, Re'u, [26]Serug, Nakor, Tarah, [27]Abram, det er Abraham.»

Også disse navnene er bare stilt opp etter hverandre, etter 1 Mos 11,10–26, og alderen deres før og etter at de fikk sønner, er utelatt. Av Tarahs sønner nevnes bare Abram, uten brødrene hans, og med merknaden om at Abram er Abraham. Slik minner krønikeskriveren leseren om at det var han som ble stamfar til det utvalgte folket, slik en kjente ham fra 1. Mosebok (se v. 27).

V. 28–34. Abrahams sønner

> «[28]Abrahams sønner var Isak og Ismael. [29]Dette er deres ætter: Nebajot, Ismaels førstefødte, og Kedar og Adbe'el og Mibsam [30]og Misjma og Duma, Massa, Hadad, Tema, [31]Jetur, Nafis og Kedma, dette var Ismaels sønner. [32]Ketura, Abrahams medhustru, fikk sønnene Simran og Joksjan og Medan og Midian og Jisjbak og Sjuah. Og Joksjans sønner var Sjeba og Dedan. [33]Og Midians sønner var Efa og Efer og Hanok og Abida og Elda'a. Alle disse var Keturas sønner. [34]Og Abraham fikk sønnen Isak. Isaks sønner var Esau og Israel.»

I v. 28 kalles bare Isak og Ismael Abrahams sønner, og Isak står først, fordi han var løftets sønn. Så følger Ismaels etterkommere (v. 29–31), Keturas sønner (v. 32–33) og til sist Isaks to sønner (v. 34). Ismaels ætter svarer til 1 Mos 25,12–15 og er forklart der.

Også navnene på Abrahams tretten etterkommere med Ketura, seks sønner og sju sønnesønner, stemmer med 1 Mos 25,1–4. Bare stammene som kom fra Keturas sønnesønn Dedan (25,3), er utelatt. Grunnen er at 1. Mosebok der ikke nevner oldebarna selv, bare stam-

mene som kom fra sønnesønnene, mens krønikeskriveren bare ville regne opp sønnene og sønnesønnene. Ketura kalles medhustru etter 1 Mos 25,6, der både hun og Hagar har dette navnet.

Isak er alt nevnt som Abrahams sønn i v. 28. Men i v. 34 innledes fortsettelsen av Abrahams ættetavle med at Abraham fikk sønnen Isak, akkurat som i 1 Mos 25,19. Dermed blir det sikkert at listene over Abrahams etterkommere med Hagar og Ketura (v. 28–33) er hentet fra 1 Mos 25 – noe som alt i seg selv var sannsynlig.

V. 35–42. Esaus og Se'irs etterkommere

> «[35]Esaus sønner var Elifas, Re'uel og Je'usj og Jaelam og Korah. [36]Elifas' sønner var Teman og Omar og Sefi og Gatam og Kenas og Timna og Amalek. [37]Re'uels sønner var Nahat, Serah, Sjamma og Missa. [38]Og Se'irs sønner var Lotan og Sjobal og Sibeon og Ana og Disjon og Eser og Disjan. [39]Og Lotans sønner var Hori og Homam. Lotans søster var Timna. [40]Sjobals sønner var Aljan og Manahat og Ebal og Sefi og Onam. Sibeons sønner var Aja og Ana. [41]Anas sønn var Disjon. Og Disjons sønner var Hamran og Esjban og Jitran og Keran. [42]Esers sønner var Bilhan og Sa'avan og Ja'akan. Disjans sønner var Us og Aran.»

Avsnittet er et utdrag av 1 Mos 36,1–30. Esaus fem sønner er de samme som etter 1 Mos 36,4–5 ble født av hans tre koner i Kanaan. Av sønnesønnene nevnes først fem sønner av Elifas, som i 1 Mos 36,11, for Sefi er bare en annen form av Sefo. Etter dem står i tillegg «Timna og Amalek». Av 1 Mos 36,12 vet vi at Timna var Elifas' medhustru og fødte ham Amalek.

Krønikeboka ser altså ut til bare å ha forkortet, og det kunne forfatteren tillate seg, for leserne kjente Esaus etterkommere fra 1. Mosebok. Alt den kvinnelige formen på navnet Timna burde ha hindret noen i å tro at Timna også var en sønn av Elifas. Esau fikk dermed seks sønnesønner gjennom Elifas, og i 1 Mos 36,12 regnes de alle som sønner av Ada, Esaus kone og Elifas' mor.

Re'uel, Esaus sønn med Basmat, fikk fire sønner, de samme som i 1 Mos 36,13. Disse ti sønnesønnene og Esaus tre sønner med Oholibama (Je'usj, Jalam og Korah, 1 Mos 36,14) grunnla de tretten stammene av Esaus etterkommere. I 1 Mos 36,15–19 kalles de stammehøvdinger for Esaus barn, altså for edomittene, og der regnes de opp hver for

seg.[1]

Da Esau og etterkommerne hans hadde slått seg ned i fjellandet Se'ir, la de etter hvert under seg de opprinnelige innbyggerne og smeltet sammen med dem til ett folk. Derfor nevner 1 Mos 36,20–30 stammefyrstene blant de horittiske innbyggerne. Også her regnes de sju sønnene av Se'ir opp (v. 38) og sønnene deres (v. 39–42), atten menn og én kvinne, Timna. Bare Oholibama, Anas datter (1 Mos 36,25), er utelatt.

Navnene stemmer bortsett fra noen uvesentlige punkter som er drøftet i kommentaren til 1. Mosebok. Etter at Esau og etterkommerne hans var kommet, besto innbyggerne i Se'ir altså av tjue stammer under like mange høvdinger. Tretten var edomittiske, av Esaus ætt, og sju var fra Se'ir. Krønikeboka kaller disse «Se'irs sønner», 1. Mosebok kaller dem horitter, *hori* (חֹרִי, «hulebeboer»), det vil si landets opprinnelige innbyggere.

Ser vi under ett på Abrahams etterkommere i v. 28–42, får vi Ismael og Isak og Isaks sønner Israel og Esau (fire personer), Ismaels tolv sønner eller stammer, Keturas tretten sønner og sønnesønner, Esaus tretten stammehøvdinger og de sju høvdingene fra Se'ir med atten sønnesønner og én sønnedatter (tjueseks personer). Det blir sekstiåtte personer, og regner vi med Ketura og Elifas' medhustru Timna, blir det sytti. Men disse sytti må slett ikke regnes som sytti stammer.[2]

V. 43–50. Edoms konger

> «[43]Dette var de kongene som regjerte i Edom-landet før det regjerte noen konger over Israels barn: Bela, Beors sønn. Hans by hette Dinhaba. [44]Da Bela døde, ble Jobab, Serahs sønn, fra Bosra, konge etter ham. [45]Da Jobab døde, ble Husam fra temanittenes land konge etter ham. [46]Da Husam døde, ble Hadad, Bedads sønn, konge etter ham. Det var han som slo midianittene på Moabs mark. Hans by hette Ajut. [47]Da Hadad døde, ble Samla fra Masreka konge etter ham. [48]Da Samla døde, ble Saul fra Rehobot ved elven konge etter ham. [49]Da

[1]Verken Krønikeboka eller 1. Mosebok vet noe om tolv edomittiske stammer. Begge nevner tretten av Esaus sønner og sønnesønner, og de tretten var stammehøvdingene i det edomittiske folket, fordelt etter Esaus tre koner. Amalek står heller ikke løsere knyttet til de andre. Han regnes blant Adas sønner (1 Mos 36,12), trolig fordi Timna sto i samme forhold til Ada som Hagar til Sara, og han er med blant stammehøvdingene fra Elifas (36,16).

[2]Hadde krønikeskriveren villet bringe listene opp i det runde og betydningsfulle tallet sytti, ville han neppe ha utelatt de tre folkene som stammet fra Dedan (1 Mos 25,3). Med dem kunne han uten videre ha nådd sytti.

> Saul døde, ble Ba'al-Hanan, Akbors sønn, konge etter ham. [50]Da Ba'al-Hanan døde, ble Hadad konge etter ham. Hans by hette Pa'i, og hans kone hette Mehetabel, datter av Matred, Mesahabs datter.»

Listen over Edoms konger før Israel fikk konge, er en ordrett gjentakelse av 1 Mos 36,31–39. Bare to ting er utelatt: innledningsformelen «og i Edom regjerte» (1 Mos 36,32), som er overflødig etter overskriften, og tillegget «Akbors sønn» der Ba'al-Hanans død nevnes (36,39). Det siste er utelatt fordi heller ikke 1. Mosebok gjentar farens navn når den forteller at de andre kongene døde.

Ellers heter den siste kongen, Hadad (v. 50), i 1. Mosebok Hadar (36,39), og byen Pa'i heter der Pa'u. Den første forskjellen kommer av en avskriverfeil, den andre av at navnet ble uttalt ulikt.

En litt viktigere forskjell er denne: 1 Mos 36,39 nevner ikke at den siste kongen døde, fordi han ennå levde på Moses' tid. Krønikeboka sier derimot også om ham at «Hadad døde» (v. 51), for da Krønikeboka ble skrevet, hadde han vært død lenge.

Dessuten knytter Krønikeboka listen over stammehøvdingene til kongene med et «og»: «Og Hadad døde. Og Edoms stammehøvdinger var …» Det kan bety at krønikeskriveren mente at stammehøvdingenes styre avløste kongedømmet etter den siste kongens død, men det er slett ikke nødvendig å forstå det slik.

Ordet kan også bare knytte tankene sammen, så høvdingene nevnes etter kongene, eller det kan bety at det ved siden av kongene også fantes stammefyrster som kunne styre land og folk. Innholdet i listen som følger, krever at vi forstår det på en av disse to måtene.

V. 51–54. Edoms stammehøvdinger

> «[51]Og Hadad døde. Og Edoms stammehøvdinger var: stammehøvdingen Timna, stammehøvdingen Alja, stammehøvdingen Jetet, [52]stammehøvdingen Oholibama, stammehøvdingen Ela, stammehøvdingen Pinon, [53]stammehøvdingen Kenas, stammehøvdingen Teman, stammehøvdingen Mibsar, [54]stammehøvdingen Magdiel, stammehøvdingen Iram. Dette var Edoms stammehøvdinger.»

Navnene stemmer med 1 Mos 36,40–43, men overskriften og sluttordene er ganske annerledes. Her lyder overskriften «Og Edoms stammehøvdinger var», og sluttordene «Dette var Edoms stammehøvdinger». Det naturlige ville da være å slutte at de elleve navnene

er egennavn på høvdingene. Men det passer ikke med at to av dem er kvinnenavn, Timna og Oholibama, og at andre utvilsomt er navn på stammer, som Alja, Pinon, Teman og Mibsar.

Sammenligner vi med 1. Mosebok, taler overskriften der om navnene på Esaus stammehøvdinger «etter deres slekter og bosteder med deres navn», og sluttordene om «Edoms stammehøvdinger etter sine bosteder i det landet de eide». Der går det tydelig fram at navnene ikke er personnavn, men navn på stedene der stammehøvdingene bodde, og som de ble kalt etter.

Vi må derfor oversette «stammehøvdingen i Timna, stammehøvdingen i Alja» og så videre. Da er det heller ikke rart med kvinnenavnene, for et sted kan like gjerne få navn etter en kvinne som eide det, som etter en mann.

At det bare nevnes elleve bosteder, mens Esaus tretten sønner og sønnesønner kalles stammehøvdinger, er heller ingen vanskelighet. Med tiden kan antallet høvdinger ha minket, eller to høvdinger kan ha bodd i de største områdene.

Forfatteren av Krønikeboka har også hentet denne listen fra 1. Mosebok, som de like navnene tydelig viser. Derfor kunne han trygt regne med at saken var kjent derfra, og forkorte overskriften uten frykt for å bli misforstått. Han regner dessuten ikke opp Esaus stammehøvdinger, men Edoms, og Edom var blitt navnet på et land og et folk.

Kapittel 2. Israels sønner og Judas ætter

De tolv Israels sønner og Judas ætter

Listen over Israels tolv sønner (2,1–2) er grunnlaget og utgangspunktet for ættetavlene over Israels stammer som følger. Oppregningen av Judas ætter begynner i 2,3 med Judas sønner og går til 4,23. Judastammen kom bare fra tre av Judas fem sønner, Sjelah, Peres og Serah. Likevel ble den delt i fem store ætter, for også Peres' to sønner, Hesron og Hamul, grunnla hver sin ætt.

Fra Serahs ætt gir de tre kapitlene bare navnene på noen berømte menn (2,6–8). Så kommer Hesrons etterkommere i de tre greinene som svarer til hans tre sønner (2,9): Rams etterkommere ned til David (2,10–17), Kalebs (2,18–24) og Jerahme'els (2,25–41). Deretter følger fire andre lister over Kalebs etterkommere, som befolket mange av Judas byer (2,42–55).

Kap. 3 har en liste over Davids sønner og kongerekken av Davids hus ned til Serubabels sønnesønner, og 4,1–23 andre bruddstykker om Peres' og Sjelahs etterkommere. Av Hamul nevnes altså ingen etterkommere, hvis ikke noen av gruppene i 4,8–22 stammer fra ham, for der står det ikke hvordan de henger sammen med overhodene for Judas ætter. Listene i 4,1–20 er tydelig bare tillegg til ættetavlene over de store ættene i kap. 2 og 3. Krønikeskriveren fant dem i den samme bruddstykkeaktige tilstanden som vi har dem i.

V. 1–17. Israels tolv sønner

«[1]Dette var Israels sønner: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issakar,
Sebulon, [2]Dan, Josef og Benjamin, Naftali, Gad og Asjer.»

Først kommer Leas seks sønner, så Dan, sønnen til Rakels trellkvinne, deretter Rakels sønner og til sist de andre sønnene av trellkvinnene. Dan har en annen plass enn i listen i 1 Mos 35,23 ff. og står foran Rakels sønner. Det kommer kanskje av at Rakel ville at sønnen til trellkvinnen hennes, Bilha, skulle regnes som hennes egen (1 Mos 30,3–6).

V. 3–5. Judas og Peres' sønner

> «[3]Judas sønner var Er og Onan og Sjelah. Disse tre fikk han med Sjuas datter, en kana'aneisk kvinne. Men Er, Judas førstefødte, mishaget Herren, og han lot ham dø. [4]Hans svigerdatter Tamar fødte ham Peres og Serah, så at Judas sønner var fem i alt. [5]Peres' sønner var Hesron og Hamul.»

Judas fem sønner er gjengitt etter 1 Mos 38. Det viser merknaden om Er, som er hentet fra 1 Mos 38,7. Navnene på de fem står også i 1 Mos 46,12. Peres' to sønner er nevnt etter 1 Mos 46,12; se 4 Mos 26,21.

V. 6–8. Serahs etterkommere

> «[6]Og Serahs sønner var Simri og Etan og Heman og Kalkol og Dara, til sammen fem. [7]Og Karmis sønn var Akar, han som førte Israel i ulykke, fordi han bar seg troløst at med det bannlyste godset. [8]Etans sønn var Asarja.»

I v. 6 er fem navn stilt sammen som Serahs sønner. De står ikke sammen noe annet sted. Den første, Simri, kan ha vært en sønn i egentlig forstand. Men Simri er kanskje skrevet feil for Sabdi, for Akar, som her er sønn av Karmi (v. 7), kalles i Jos 7,1 sønn av Karmi, sønn av Sabdi, sønn av Serah. Det kan også være omvendt, eller Sabdi kan ha vært sønn av Simri, for i ættetavlene blir ofte et mellomledd hoppet over. Noe sikkert kan ikke avgjøres.

De fire neste navnene, Etan, Heman, Kalkol og Dara, møter vi igjen i 1 Kong 4,31. Der heter det at Salomo var visere enn esrahitten Etan, Heman, Kalkol og Darda, Mahols sønner. Forskjellen mellom Dara og Darda er åpenbart en avskriverfeil. Mange mener derfor at de vise mennene i 1 Kong 4,31 er de samme som Serahs etterkommere her. Hovedgrunnen deres er at det er vanskelig å tro at fire brødre i en annen ætt hadde nøyaktig samme navn som Serahs fire sønner.

Men den grunnen faller bort, for de fire i 1 Kong 4,31 var ikke brødre. Etan kalles esrahitten, mens de to siste kalles Mahols sønner. At de nevnes som menn som var kjent for sin visdom, krever heller

ikke at de levde på samme tid. Også her betyr «Serahs sønner» ikke nødvendigvis at de fem var brødre, for v. 7–8 viser at ættetavlen bare stiller sammen enkelte berømte navn fra ætten til Serah, Judas sønn med Tamar.

Grunnene mot at det er de samme personene, veier heller ikke tungt. «Esrahitt» er etter all sannsynlighet avledet av Serah. Tillegget «Mahols sønner» gjelder bare de to siste navnene og ikke Heman, for overskriftene til Sal 88 og 89 kaller både Heman og Etan esrahitter.[1] Forfatterne av disse salmene er uten tvil de Heman og Etan som var berømt for sin visdom (1 Kong 4,31), og derfor etter all sannsynlighet de samme som her kalles Serahs sønner.

Riktignok har mange utleggere ment at salmenes forfattere var levitter, ja, de samme som sangerne i 15,17.19. Vi forsvarte selv dette synet tidligere, i kommentaren til 1 Kong 4,31 og til Sal 88, etter Hengstenbergs eksempel, men vi finner ikke tilstrekkelig grunnlag for det.

Overskriften «Av Korahs barn» i Sal 88,1 viser ikke at esrahitten Heman var levitt. (*Overskriften kan ikke si noe om hvem som skrev salmen, for forfatteren nevnes uttrykkelig i fortsettelsen. Salmen kan bare kalles en sang av Korahs barn fordi den i innhold og form bærer preg av korahittenes salmer.*) Sangeren Heman, Joels sønn, var riktignok korahitt av Kahats ætt (6,33–38), men sangeren Etan, Kisjis sønn, var verken korahitt eller kahatitt, men meraritt (6,44). Dessuten kunne levittene Heman og Etan ikke regnes blant esrahittene, altså etterkommerne av judeeren Serah.

Det vises gjerne til steder der levitter regnes med de stammene de bodde blant: Elkana, faren til levitten Samuel, kalles efraimitt fordi han bodde i Efraims fjellbygd (1 Sam 1,1), og en levitt regnes til Judas ætt fordi han bodde som fremmed i Betlehem i Juda (Dom 17,7).

Slike steder viser at levittene ble regnet som borgere i de stammene og byene der de bodde, men slett ikke at de ble innlemmet i disse stammenes ættetavler.[2]

Levittene Heman og Etan kan derfor ikke stå her «som adoptivsønner av Serah, som gjorde sin far mer ære enn hans egne

[1] NB har i 1 Kong 4,31 «Mahols sønner Heman og Kalkol og Darda».

[2] Heller ikke ved å gifte seg med en arvedatter kunne en levitt bli medlem av en annen stamme. Etter loven kunne arvedøtre bare gifte seg innenfor sin egen stamme (4 Mos 36,5 ff.), og at en judeer giftet seg med en arvedatter av Levi, var utelukket, for levittene hadde ingen jordeiendom å arve.

sønner» (Hengstenberg). Det er utelukket allerede fordi ikke bare Etan og Heman, men også Simri, Kalkol og Dara kalles Serahs sønner, og disse var ikke adoptert, men virkelige etterkommere. V. 8 nevner også en virkelig sønn eller etterkommer av Etan. «Sønn» kan da ikke bety adopsjon i noen tilfeller og virkelig avstamning i andre.

Men likheten i navn er ikke nok i seg selv til å slå fast at det er de samme personene. Både Serah og Etan forekommer i levitten Asafs ættetavle (6,41–42), og det viser at flere israelitter bar disse navnene. Krønikeskriveren har også selv hindret noen i å tro at Serahs sønner Etan og Heman er de samme som levittsangerne med samme navn, for i kap. 6 fører han sangernes ætt tilbake til Levi uten å kalle dem esrahitter.

Vi mener derfor at de fem i v. 6 var virkelige etterkommere av judeeren Serah. Om de var sønner, sønnesønner eller fjernere etterkommere, kan ikke avgjøres. Det er svært sannsynlig at Simri var en sønn, hvis han er den samme som Sabdi i Jos 7,1. Etan og Heman kan ha vært senere etterkommere av Serah, hvis de var de vise mennene i 1 Kong 4,31. Om Kalkol og Dara får vi ikke vite noe mer.

V. 7–8 nevner bare én mann av Simris og Etans sønner. Det viser helt tydelig at ættetavlen bare plukker ut enkeltmenn fra hele Serahs etterkommerflokk, menn som var blitt berømte.

Flertallet «sønner» i v. 7 og 8, der bare én sønn nevnes, brukes trolig bare der én av mange sønner eller etterkommere på en eller annen måte hadde fått et navn som ble husket. Det gjelder i alle fall Akan, som ble beryktet da han forgrep seg på det bannlyste byttet fra Jeriko (Jos 7). Fordi han førte Israel i ulykke (*akar*, עָכַר, «føre i ulykke»), kalles han her rett og slett Akar.

Om Karmi se 4,1. Av Etans etterkommere nevnes bare Asarja. Vi vet ikke mer om ham, men navnet er vanlig ellers. Mer sies ikke om Serahs andre sønner. De er bare tatt med som berømte menn fra gammel tid.

V. 9. Hesrons tre sønner

«[9]Hesron fikk sønnene Jerahme'el og Ram og Kelubai.»

Så følger Hesrons ætt, ætten til Peres' førstefødte sønn. Den deler seg i tre greiner etter hans tre sønner, Jerahme'el, Ram og Kelubai. Men ættene etter dem regnes opp i en annen rekkefølge. Først kommer

Rams ætt (v. 10–17), fordi kong David stammer fra ham. Så kommer Kelubais eller Kalebs ætt (v. 18–24), som den berømte Besalel kom fra, og til sist etterkommerne av den førstefødte, Jerahme'el (v. 25–41). I Jesu ættetavle i Matt 1,3–4 kalles Ram på gresk Aram. Kelubai kalles senere Kaleb (se v. 18).

V. 10–17. Rams ætt ned til David

> «[10]Og Ram fikk sønnen Amminadab, Amminadab fikk sønnen Nahson, høvding for Judas barn. [11]Nahson fikk sønnen Salma, Salma fikk sønnen Boas, [12]Boas fikk sønnen Obed, og Obed fikk sønnen Isai. [13]Isai fikk Eliab, som var hans førstefødte sønn, og Abinadab hans andre sønn, Sjimea den tredje, [14]Netanel den fjerde, Raddai den femte, [15]Osem den sjette, David den sjuende. [16]Og deres søstre var Seruja og Abiga'il. Serujas sønner var Absai og Joab og Asael, tre i tallet. [17]Abiga'il fødte Amasa, og Amasas far var ismaelitten Jeter.»

Rams ætt føres ned gjennom seks ledd til Isai. Den samme ættetavlen står i Rut 4,19–22, men bare her er Nahson løftet fram med tillegget «høvding for Judas barn». Nahson var Judas høvding da Israel dro ut av Egypt (4 Mos 1,7; 2,3; 7,12). Mellom ham, som levde samtidig med Moses, og Peres, som var omkring femten år gammel da Jakob kom til Egypt, ligger de 430 årene Israel var i Egypt. For dette tidsrommet nevnes bare tre navn, Hesron, Ram og Amminadab, og det er klart at flere ledd må være hoppet over.

Også fra Nahson til David, et tidsrom på over 400 år, er fire slektsledd – Salma, Boas, Obed og Isai – for få. Også her er altså Davids mindre kjente forfedre utelatt. Salma kalles Salmon i Rut 4,20–21.

V. 13–15 regner opp sju sønner og to døtre av Isai, og v. 16–17 de av døtrenes sønner som ble berømte. Etter 1 Sam 17,12 hadde Isai åtte sønner, og det stemmer med 1 Sam 16,8–12. Det kan forenes med listen her hvis en av sønnene døde uten etterkommere.

Navnene på de tre eldste, Eliab, Abinadab og Sjamma, står i 1 Sam 16,6 ff. og 17,13. Sjamma er bare en annen form av Sjimea, som står i 2 Sam 13,3 og her i 20,7. Navnene på de tre andre sønnene (v. 14–15) møter vi ikke andre steder.

Davids søstre er blitt kjent gjennom sine heltemodige sønner. Seruja er mor til heltene i Davids historie, Absai, Joab og Asael (1 Sam 26,6; 2 Sam 2,18; 3,39; 8,16 og andre steder). Faren deres nevnes ingen steder, fordi den mer berømte moren fikk større oppmerksomhet.

Abiga'il var etter 2 Sam 17,25 datter av Nahas og søster til Seruja, og altså bare halvsøster til David. Hun var mor til hærføreren Amasa, som er så godt kjent fordi han var med i Absaloms sammensvergelse (2 Sam 17,25; 19,13; 20,10). Faren hans var ismaelitten Jeter eller Jitra. I den masoretiske teksten i 2 Sam 17,25 kalles han ved en avskriverfeil israelitt i stedet for ismaelitt; se kommentaren der.[3]

V. 18–41. Kalebs ætt

«[18]Kaleb, Hesrons sønn, fikk barn med sin kone Asuba og med Jeriot. Dette var Asubas sønner: Jeser og Sjobab og Ardon. [19]Da Asuba døde, tok Kaleb Efrat til kone, og med henne fikk han sønnen Hur, [20]Hur fikk sønnen Uri, og Uri fikk sønnen Besalel.»

(Keil: «18 Kaleb, Hesrons sønn, fikk med sin kone Asuba datteren Jeriot, og dette var hennes sønner: Jeser og Sjobab og Ardon.»)

Kaleb er bare en kortere form av Kelubai, slitt ned ved stadig bruk. Det er så tydelig av sammenhengen at alle utleggere er enige om det.

Først kommer etterkommerne Kaleb fikk med to koner (v. 18–20), så etterkommerne som datteren til gileaditten Makir fødte hans far Hesron (v. 21–23), og til sist sønnen Hesrons kone fødte ham etter hans død (v. 24). Når disse etterkommerne av Hesron er stilt sammen med Kalebs ætt, kan det bare forklares med at de, av grunner vi ikke kjenner, var knyttet nærmere til den enn til ættene etter brødrene hans, Ram og Jerahme'el. I v. 42–55 følger flere lister over Kalebs etterkommere.

Første halvdel av v. 18 er uklar, og teksten er trolig skadet. Slik den står, må den oversettes: «Kaleb, Hesrons sønn, fikk barn med Asuba, en kvinne, og med Jeriot, og dette var hennes sønner.» «Hennes sønner» tyder på at bare én av Kalebs koner er nevnt før, og som «Asuba døde» i v. 19 viser, er det sikkert Asuba som er ment.

Vanskeligheten ligger i ordene «en kvinne, og med Jeriot». Vi skulle ventet «hans kone», og forklaringen at Jeriot var en annen kone, holder ikke. Barna til henne nevnes ikke, og når to koner var nevnt, måtte moren ha vært oppgitt; da skulle det stått «Asubas sønner» og ikke «hennes sønner».

[3] NB har i 2 Sam 17,25 «en jisre'elitt».

Teksten er åpenbart i uorden. Den letteste rettelsen er å lese som den syriske oversettelsen og Vulgata: «han fikk med sin kone Asuba Jeriot», det vil si en datter. Navnene på Asubas sønner, eller datteren Jeriots, forekommer ikke andre steder.

Da Asuba døde, tok Kaleb Efrat til kone, og hun fødte ham Hur. I v. 50 og 4,4 kalles hun Efrata. Fra Hur stammet gjennom Uri den berømte Besalel, den dyktige mesteren som bygde tabernaklet (2 Mos 31,2; 35,30).

V. 21–23. Hesrons etterkommere med Makirs datter

> «[21]Siden gikk Hesron inn til en datter av Gileads far Makir. Han tok henne til kone da han var seksti år gammel, og fikk med henne sønnen Segub. [22]Segub fikk sønnen Ja'ir, han hadde tjuetre byer i Gileads land. [23]Men gesjurittene og arameerne tok Ja'irs byer fra dem og likeså Kenat med tilhørende landsbyer, i alt seksti byer. Alle disse var sønner av Gileads far Makir.»

«Siden», det vil si etter at sønnene i v. 9 var født, tok Hesron som sekstiåring Makirs datter til kone, og hun fødte ham Segub. Makir var Manasses førstefødte (1 Mos 50,23; 4 Mos 26,29). Når han kalles «Gileads far», er det ikke fordi han var opphavet til den israelittiske befolkningen i Gilead; «far» skal forstås bokstavelig. Makir fikk en sønn som hette Gilead (4 Mos 26,29), og ættetavlen til Selofhads døtre i 4 Mos 27,1 viser at uttrykket skal tas bokstavelig. Tillegget skiller ham fra andre som het Makir (2 Sam 9,4; 17,27).

Segub, sønn av Hesron og Makirs datter, fikk Ja'ir. Gjennom moren hørte denne Ja'ir til Manasse-stammen, og i 4 Mos 32,41 og 5 Mos 3,14 regnes han som Manasses etterkommer. Etter Moses' seier over Basan-kongen Og inntok Ja'irs ætt Argob-landet i Basan, sletten Jaulan og Hauran. Da Moses ga ham de erobrede byene til eiendom, fikk de navnet Ja'irs teltbyer (*havvot Ja'ir*, Keil: «Ja'irs liv»); se 4 Mos 32,41 og 5 Mos 3,14. Det er de tjuetre byene i Gileads land, det vil si landet øst for Jordan.

Disse byene ble tatt fra Ja'irs etterkommere av Gesjur og Aram, det vil si av arameerne fra Gesjur og andre steder. Gesjur var et område i Aram, eller Syria, ved den nordvestlige grensen av Basan i nærheten av Hermon, øst for øvre Jordan. Det hadde fremdeles egne konger på Davids tid (2 Sam 3,3; 13,37; 14,23; 15,8), men Moses hadde gitt det til Manasse (Jos 13,13). «Kenat med tilhørende landsbyer» står ikke som

en forklaring til Ja'irs teltbyer, som om Ja'ir hadde seksti byer, for han hadde bare tjuetre.

Etter 4 Mos 32,42 var Kenat med landsbyene inntatt av Nobah, som ga byen sitt eget navn, og etter 5 Mos 3,4 hadde Ogs rike i Basan seksti befestede byer. Dette riket ble inntatt av to av Manasses ætter, Ja'ir og Nobah (4 Mos 32,41–42), og delt mellom dem. Som vårt sted viser, fikk Ja'ir tjuetre byer, og resten av landet, Kenat med landsbyene, falt til Nobah. Til sammen var det seksti befestede byer.

I 5 Mos 3,14 kalles alle sammen Ja'irs teltbyer, mens bare de tjuetre kalles slik her, og de øvrige trettisju er samlet under navnet Kenat med landsbyene. «Seksti byer» gjelder altså både Ja'irs teltbyer og Kenat. Ruinene av Kenat finnes ennå under navnet Kanuat på vestskråningen av Jebel Hauran.

Når arameerne tok byene, vet vi ikke. Av Dom 10,4 vet vi bare at dommeren Ja'ir senere igjen hadde tretti av disse byene og ga dem navnet Ja'irs teltbyer på ny. «Alle disse» er ikke de seksti byene, men Hesrons etterkommere som er nevnt. De kalles Makirs sønner, det vil si etterkommere, fordi de stammet fra Makirs datter. Riktignok nevnes bare to navn, Segub og Ja'ir, men fra dem kom de tallrike familiene som inntok Ja'irs teltbyer.

V. 24. Asjhur, Tekoas far

«[24]Etter at Hesron var død i Kaleb-Efrata, fødte hans kone Abia ham Asjhur, Tekoas far.»

Etter Hesrons død fødte hans kone Abia, hans tredje kone (se v. 9 og 21), ham enda en sønn, Asjhur, Tekoas far. Hans etterkommere regnes opp i 4,5–7.

Hesron døde «i Kaleb-Efrata», og uttrykket er uklart. Etter 1 Sam 30,14 ble en del av sydlandet i Juda kalt Kalebs sydland, fordi det tilhørte Kalebs ætt. På samme måte kan byen eller landsbyen der Kaleb bodde med sin kone Efrat, ha hett Kaleb-Efrata, hvis Efrat hadde brakt stedet med seg som medgift til Kaleb, slik som i Jos 15,18–19.

Efrata eller Efrat var det gamle navnet på Betlehem (1 Mos 35,19; 48,7), og navnet til Kalebs kone Efrat (v. 19) henger uten tvil sammen med det. Trolig ble hun kalt slik etter fødestedet sitt. Holder dette, er Kaleb-Efrata den lille byen Betlehem. Asjhur kalles Tekoas far, det

vil si herre og høvding, som overhode for innbyggerne i Tekoa, i dag Tekua, to timers gange sør for Betlehem.

V. 25–33. Jerahme'els ætt

> «[25]Sønnene til Jerahme'el, Hesrons førstefødte, var Ram, hans førstefødte, og Buna og Oren og Osem, dem hadde han med Akia. [26]Jerahme'el hadde også en annen kone, som hette Atara, hun var mor til Onam. [27]Sønnene til Ram, Jerahme'els førstefødte, var Ma'as og Jamin og Eker. [28]Onams sønner var Sjammai og Jada. Sjammais sønner var Nadab og Abisjur. [29]Abisjurs kone hette Abihajil, og med henne fikk han Akban og Molid. [30]Nadabs sønner var Seled og Appajim. Seled døde uten sønner. [31]Appajims sønn var Jisji, Jisjis sønn var Sjesan, og Sjesans barn var Aklai. [32]Sønnene til Sjammais bror Jada var Jeter og Jonatan. Jeter døde uten sønner. [33]Jonatans sønner var Pelet og Sasa. Dette var Jerahme'els sønner.»

Jerahme'els ætt, ætten til Hesrons førstefødte, bodde i en del av sydlandet i Juda som etter dem ble kalt jerahme'elittenes sydland (1 Sam 27,10; 30,29).

Med sin første kone fikk Jerahme'el fire sønner. Riktignok følger fem navn, men det siste, Akia, er ikke knyttet til de andre med «og», slik de foregående er. Det ser derfor ut til å være navnet på en kvinne, og en bokstav som betyr «med» har trolig falt ut. Det blir enda mer sannsynlig fordi v. 26 nevner en annen kone, så vi venter at den første kona nevnes i v. 25.

Av den andre kona nevnes bare én sønn, Onam, og hans etterkommere følger i v. 28–33. V. 27 regner først opp de tre sønnene til Ram, Jerahme'els førstefødte. Onam hadde to sønner, Sjammai og Jada, og Sjammai fikk igjen to sønner, Nadab og Abisjur. Abisjurs kone Abihajil fødte ham også to sønner, og med dem slutter hans ætt.

V. 30–31 følger Nadabs etterkommere i fire ledd, og den siste er Aklai. Men Aklai kan ikke godt ha vært en sønn. Hun må ha vært en datter, Sjesans arving, for etter v. 34 hadde Sjesan ingen sønner, bare døtre, og han ga en datter til kone til en egyptisk tjener han eide. Med ham fikk hun en tallrik ætt. At det på hebraisk står «Sjesans sønner», strider ikke mot dette, for i ættetavlene betyr «sønner» bare etterkommere i alminnelighet.

Så følger etterkommerne til Sjammais bror Jada i to ledd, og ættetavlen slutter med ordene «Dette var Jerahme'els sønner».

V. 34–41. Sjesans ætt gjennom den egyptiske tjeneren Jarha

«[34]Sjesan hadde ingen sønner, bare døtre. Men Sjesan hadde en egyptisk tjener som hette Jarha, [35]og han lot sin tjener Jarha få sin datter til kone, og med henne fikk han sønnen Attai. [36]Attai fikk sønnen Natan, Natan fikk sønnen Sabad, [37]Sabad fikk sønnen Eflal, Eflal fikk sønnen Obed, [38]Obed fikk sønnen Jehu, Jehu fikk sønnen Asarja, [39]Asarja fikk sønnen Heles, Heles fikk sønnen Elasa, [40]Elasa fikk sønnen Sismai, Sismai fikk sønnen Sjallum, [41]Sjallum fikk sønnen Jekamja, Jekamja fikk sønnen Elisjama.»

Sjesans ætt kom av at datteren hans ble gift med hans egyptiske tjener, og den føres videre gjennom tretten slektsledd. Datterens navn nevnes ikke her, men hun er uten tvil Aklai fra v. 31.

Aklai er det tiende leddet fra Juda gjennom Peres, og derfor ble hun trolig født i Egypt. Den egyptiske tjeneren Jarha var da etter all sannsynlighet en trell som Sjesan hadde i Egypt. Han tok ham til sønn for å føre ætten sin videre ved å gi ham sin datter og arving til kone. Er det slik, føres ætten etter Jarha og Sjesans datter ned mot slutten av dommertiden.

Den egyptiske tjeneren Jarha nevnes ikke andre steder. Etterkommerne hans har navn som går igjen flere steder i Det gamle testamente, men vi kan ikke vise at noen av dem som bar disse navnene, hørte til denne ætten og altså ble berømt i historien.

V. 42–45. Kalebs etterkommere gjennom Mesja

«[42]Sønnene til Jerahme'els bror Kaleb var Mesja, hans førstefødte – han var far til Sif – og sønnene til Hebrons far Maresja. [43]Hebrons sønner var Korah og Tappuah og Rekem og Sjema. [44]Sjema fikk sønnen Raham, far til Jorkeam. Rekem fikk sønnen Sjammai. [45]Sjammais sønn var Maon, Maon var far til Bet-Sur.»

Så kommer andre kjente etterkommere av Kaleb. Først regnes tre greiner opp (v. 42–49), og de to siste av dem stammer fra medhustruer. Den første (v. 42–45) er svært uklar.

Etter den masoretiske teksten var sønnene til Kaleb, Jerahme'els bror, hans førstefødte Mesja, «han var far til Sif», og «sønnene til Maresja, Hebrons far». Det er påfallende at Maresjas sønner står ved siden av den førstefødte Mesja, og enda merkeligere er uttrykket «Maresja, Hebrons far». Vanskeligheten ville bli langt mindre om Hebron

var byen og «Hebrons far» betydde byens herre, slik som «Sifs far» og «Tekoas far» (v. 24).

Men fortsettelsen, «Hebrons sønner var Korah og Tappuah og Rekem og Sjema» (v. 43), passer ikke med det. Riktignok er Tappuah (*tappuah*, תַּפּוּחַ, «eple») flere ganger navnet på en by (Jos 12,17; 15,34; 16,8), og Rekem er en by i Benjamin (Jos 18,27), men også navn på personer. Korah og Sjema forekommer bare som personnavn. I v. 44 nevnes dessuten Sjemas og Rekems etterkommere med ordet «fikk sønnen», som bare kan bety at en ætt føres videre. Hebron må altså være navnet på en person, som i 6,18 og 2 Mos 6,18. Da må også Maresja være det.

Det samme krever plasseringen av Maresjas sønner ved siden av den førstefødte Mesja, og enda mer det vi vet om hvor byene lå og hvordan de forholdt seg til hverandre.

Maresja lå i Sjefela, lavlandet (Jos 15,44), og finnes i dag som ruinen Marasch, tjuefire minutters gange sør for Beit-Jibrin. Sif, som nevnes sammen med Maresja i 2 Krøn 11,8 og altså er Sif i vårt vers, kan da ikke være Sif i Judas fjellbygd, i ørkenen med samme navn, sørøst for Hebron (Jos 15,55). Det kan bare være det andre Sif (Jos 15,24), som må søkes ikke langt fra Marasch og altså langt fra Hebron.

Når Maresja og Sif lå der, kan hovedbyen Hebron, oppe i Judas fjellbygd, aldri ha vært avhengig av Maresja, verken i eldre eller senere tid. Hebron og Maresja må derfor være personnavn.

Er den masoretiske teksten riktig, kan forfatteren bare ha skrevet «Maresjas sønner» og ikke «Maresja» fordi han ville vise at Maresja hadde andre sønner av Kalebs ætt enn Hebron. Men både dette og at han kalles «Hebrons far», gjør teksten svært tvilsom.

Om en kan våge en gjetning i en så uklar sak, ligger det nærmest å anta at Maresja (מָרֵשָׁה) er skrevet feil for Mesja (מֵישָׁע), og at «Hebrons far» er ett sammensatt navn: «og Mesjas sønner var Abi-Hebron».

Et slikt navn ved siden av det enkle Hebron har mange paralleller, for eksempel Dan og Abidan (4 Mos 1,11), Nadab og Abinadab, og i samme ætt Abner, Ners sønn (1 Sam 14,50), som også kalles Abiner. Abi-Hebron står da i v. 43 i den kortere formen Hebron, slik Tappuah i Jos 16,8 står for En-Tappuah (Jos 17,7).

De fire som nevnes som Hebrons sønner, er personer og ikke steder. I v. 44 nevnes Rekems og Sjemas etterkommere. Sjema fikk Raham,

far til Jorkeam, et navn som er helt ukjent ellers. Rekems sønn Sjammai fikk Maon, og Maon var far til Bet-Sur. Bet-Sur er sikkert byen i Judas fjellbygd som Rehabeam befestet (2 Krøn 11,7), og den finnes ennå som ruinen Bet-sur sør for Jerusalem i retning Hebron.

Maon var også en by i Judas fjellbygd, i dag Main (Jos 15,55). Men den kan ikke være ment her, for Maon kalles både Sjammais sønn og Bet-Surs far.

Det finnes ingen sikre eksempler på at en by kalles sønn av en mann som grunnla eller eide den, eller på at én by kalles far til en annen. Byer og landsbyer som hørte under en hovedby, kalles døtre, ikke sønner. Ordet *maon* (מָעוֹן, «bolig») peker heller ikke i seg selv på en by, og i Dom 10,12 betegner det et folk som ikke var israelitter.

V. 46–55. Kalebs etterkommere med to medhustruer

> «[46]Kalebs medhustru Efa fødte Haran og Mosa og Gases. Haran fikk sønnen Gases. [47]Jehdais sønner var Regem og Jotam og Gesjan og Pelet og Efa og Sja'af. [48]Kalebs medhustru Ma'aka fødte Sjeber og Tirhana, [49]hun fødte også Sja'af, far til Madmanna, og Sjeva, far til Makbena og Gibea. Kalebs datter var Aksa.»

Efa er i v. 47 og 1,33 et mannsnavn. Kalebs medhustru med dette navnet fødte tre sønner: Haran, som vi ikke vet mer om, Mosa, som er en by i Benjamin i Jos 18,26, men som ikke av den grunn behøver å være et bynavn her, og Gases, som er ukjent. Gases var kanskje en sønnesønn av Kaleb, særlig hvis setningen «Haran fikk sønnen Gases» bare er en forklarende tilføyelse. Men Haran kan også ha gitt sønnen sin navnet til sin yngre bror, slik at både en sønn og en sønnesønn av Kaleb bar samme navn.

I v. 47 mangler enhver opplysning om hvordan navnene henger sammen med det foregående, for Jehdai, som det nevnes seks sønner av, dukker opp helt brått. Av sønnenes navn forekommer Jotam ofte om ulike personer, Efa er i 1,33 navnet på overhodet for en midianittisk stamme, og Sja'af brukes i v. 49 om en annen person.

En annen medhustru av Kaleb het Ma'aka, et vanlig kvinnenavn (3,2; 7,16; 8,29; 11,43). Hun fødte Sjeber og Tirhana, navn som ellers er ukjente. Hun fødte også Sja'af, ikke den samme som i v. 47, far til Madmanna, en by sør i Juda (Jos 15,31), kanskje det samme som Mi-

nieh sør for Gaza. Videre fødte hun Sjeva, et navn Davids statsskriver også bærer i 2 Sam 20,25. Han var far til Makbena, en landsby i Juda som ikke nevnes ellers, og til Gibea, kanskje Gibea i Judas fjellbygd (Jos 15,57).

Listen slutter brått med merknaden «Kalebs datter var Aksa». Dette kan bare gjelde den Aksa som er så kjent fra erobringen av Judas stammeområde. Kaleb hadde lovet henne bort og ga henne til mannen som inntok Debir (Jos 15,16 ff.; Dom 1,12). Ellers ville den korte merknaden være uten mening, for kvinner nevnes i ættetavlene bare når de har spilt en viktig rolle i historien.

Men faren til denne Aksa var Kaleb, Jefunnes sønn, som var omkring førti år gammel da Israel dro ut av Egypt. Vår Kaleb kalles derimot Jerahme'els bror i v. 42 og sønn av Hesron, Peres' sønn, i v. 9. Da kan de to ikke være samme person. Hesrons sønn må ha vært en langt eldre Kaleb enn Jefunnes sønn.

De eldre utleggerne skilte derfor med én stemme mellom Aksa i vårt vers og Aksa i Jos 15,16. Noen har villet stryke merknaden om Kalebs datter som et senere innskudd, men det er et så åpenbart kritisk krumspring at det ikke trenger noen tilbakevisning.

Andre har ment at Kaleb, Hesrons sønn, og Kaleb, Jefunnes sønn, er den samme. Ættetavlene kan nok iblant uttrykke geografiske forhold, men det finnes ingen gyldige bevis for at byer fremstilles som sønner og brødre av andre byer. Avsnittet v. 42–49 handler heller ikke først og fremst om geografi, men om hvordan Judas sønners etterkommere og ætter grenet seg ut. Kaleb, Ram og Jerahme'el betegner ikke ætter her, men er navnene på fedrene og overhodene for ættene som stammet fra dem og bodde i de byene som nevnes.

Vi skiller derfor Kaleb, Aksas far, som var sønn av Jefunne (Jos 15,16 ff.), fra Kaleb, Jerahme'els bror og Hesrons sønn. At Aksa nevnes som Kalebs datter sist i ættetavlene over dem som stammet fra Kaleb gjennom medhustruene, forklarer vi med at Kaleb på Moses' tid, Jefunnes sønn, var etterkommer av den eldre Kaleb, Jerahme'els bror.

Men vi holder det for sannsynlig at Kaleb i v. 49 er den samme som i v. 42 kalles Jerahme'els bror, og hvis etterkommere er regnet opp i v. 42–49. Da tar vi ordet «datter» i videre forstand om en senere etter-

kommer, for faren til Aksa fra Jos 15,16 ff. kalles også Jefunnes sønn i ættetavlen i 4,15.

V. 50–51. Ættene fra Kaleb gjennom Hur

> «[50]Dette var Kalebs sønner: Sjobal, sønn til Efratas førstefødte sønn Hur og far til Kirjat-Jearim, [51]Salma, far til Betlehem, Haref, far til Betgader.»

Overskriften «Dette var Kalebs sønner (etterkommere)» blir nærmere bestemt ved tillegget «Hur, Efratas førstefødte». Slik begrenses listene som følger, til ættene som stammet fra Kalebs sønn Hur. Ordene må forstås slik og ikke som «Kaleb, Hurs sønn». Det viser v. 19, der Hur er sønn av Kaleb og Efrat. Derfor sies det heller ikke her hvordan Hur var i slekt med Kaleb. Det forutsettes kjent fra v. 19.

En berømt etterkommer av Hur er alt nevnt i v. 20, Besalel, Uris sønn. Her nevnes tre sønner av Hur, Sjobal, Salma og Haref, med ættene som kom fra de to første.

Om disse sønnene av Hur var brødre av Uri eller fettere i nærmere eller fjernere ledd, vet vi ikke, og vi har ingen midler til å bestemme slektskapet nærmere. I ættetavlene betegner både «sønn» og «fikk» bare avstamning i rett linje, og mellomledd blir ofte utelatt. At det står «sønn» i entall, der vi skulle ventet «sønner», viser at ordene om Hur er en overskrift, slik også den masoretiske tegnsettingen viser. Etter den står navnene uten nærmere sammenheng, for de tre navnene er ikke knyttet sammen med «og».

Sjobal kalles far til Kirjat-Jearim, i dag Kureyet el Enab (se Jos 9,17). Salma kalles far til Betlehem, fødebyen til David og til Kristus. Han er ikke den samme som Salma blant Davids forfedre (v. 11; Rut 4,20), for den Salma hørte til Rams ætt, mens denne hørte til Kalebs.

Haref kalles far til Betgader. Det er sikkert ikke det samme stedet som Gedera i Sjefela (Jos 15,36), men trolig det samme som Gedor i fjellbygden (Jos 15,58), vest for veien fra Hebron til Jerusalem. Om Haref fortelles ikke mer, men i versene som følger, nevnes flere etterkommere av de to andre sønnene av Hur.

V. 52–53. Sjobals etterkommere

> «[52]Sønnene til Kirjat-Jearims far Sjobal var Haroe og halvdelen av Manahat-ætten. [53]Kirjat-Jearims ætter var jitrittene og putittene og sumatittene og misra'ittene, fra dem stammer soratittene og esjtaolittene.»

Ordene for «Haroe og halvdelen av Manahat-ætten» gir ingen mening om de oversettes som ord, slik Vulgata gjør: «som så halvdelen av hvilestedene». De må være egennavn.

De fleste utleggerne mener at Haroe er den mannen som i 4,2 kalles Reaja, Sjobals sønn. Det er uten tvil riktig, men Haroe er ikke et annet navn for Reaja. Det er en forvanskning av Reaja, kanskje fordi en avskriver eller leser ikke forsto at *Hasi-Hammenuhot* (חֲצִי הַמְּנֻחוֹת, «halvdelen av hvilestedene») var et navn. Han tok det som vanlige ord og prøvde å få mening i dem ved å gjøre Reaja om til *haroe* (הָרֹאֶה, «seeren»).

Hasi-Hammenuhot i v. 52 svarer til «halvdelen av manahtittene» i v. 54, slik den ene halvdelen av en ætt eller et område svarer til den andre. Ordene «halvdelen av hvilestedene» peker i første omgang på et område.

Men sammenhengen krever at Hasi-Hammenuhot betegner en ætt som stammet fra Sjobal, og det krever også sammenligningen med v. 54, der det utvilsomt er en ætt. Det er likevel ikke nødvendig å rette teksten, for slik Betlehem i v. 54 står for ætten i Betlehem som stammet fra Salma, kan området Hasi-Hammenuhot i v. 52 stå for ætten som bodde der.

Ved siden av ættene i v. 52 stammet også Kirjat-Jearims ætter, som nevnes ved navn i v. 53, fra Sjobal. Meningen er rett og slett at Sjobal hadde disse sønnene: Reaja, Hasi-Hammenuhot og Kirjat-Jearims ætter, nemlig jitrittene og de andre. Til jitrittene hørte Davids helter Ira og Gareb (11,40; 2 Sam 23,38). De tre andre ættene nevnes ikke andre steder. Fra disse fire ættene i Kirjat-Jearim kom soratittene og esjtaolittene, innbyggerne i Sora, Samsons hjemby, i dag ruinen Sura, og i Esjtaol, som kanskje er Um Eshteyeh (se Jos 15,33).

V. 54–55. Salmas etterkommere og kenittene

> «[54]Salmas sønner var Betlehem og netofatittene, Atrot-Bet-Joab og halvdelen av manahtittene, sorittene. [55]De skriftlærdes ætter, deres som bodde i Jabes, var tiratittene, simatittene, sukatittene. Dette er de kinnitter som nedstammer fra Hammat, far til Rekabs hus.»

Salmas etterkommere er Betlehem, det vil si ætten i Betlehem (se v. 52), og netofatittene, innbyggerne i byen Netofa. Etter vårt vers og Esra 2,22, og særlig Neh 7,26, må den søkes i nærheten av Betlehem

(se 9,16). Ætten fostret berømte menn til ulike tider (2 Sam 23,28 f.; 2 Kong 25,23).

Atrot-Bet-Joab, «Joabs hus' kroner», kan bare være navnet på et sted som nevnes i stedet for innbyggerne, for Atrot forekommer flere steder som stedsnavn, alene eller sammen med et egennavn (4 Mos 32,34 f.; Jos 16,2.5.7; 18,13). Halvdelen av manahtittene må sikkert søkes i nærheten av Manahat (8,6), men hvor det lå, vet vi ennå ikke. Sorittene er bare en annen form av soratittene. De utgjorde en annen del av innbyggerne i og rundt Sora, ved siden av soratittene som stammet fra Sjobal (v. 53).

Så følger de skriftlærdes ætter som bodde i Jabes. Byen Jabes nevnes bare her og fikk navnet sitt av en av Judas etterkommere (se 4,9). Den er ennå ikke funnet, men må søkes et sted i nærheten av Sora. Det kan vi slutte av at Salmas seks etterkommere er knyttet sammen to og to med «og»: Betlehem og netofatittene, Atrot-Bet-Joab og halvdelen av manahtittene, sorittene og de skriftlærdes ætter i Jabes.

De skriftlærde var delt i tre greiner, tiratittene, simatittene og sukatittene, det vil si etterkommerne av Tira, Sjimea og Suka. Vulgata har oversatt navnene som yrkesbetegnelser: «de som synger, de som gjentar, og de som bor i telt». Men ingen har kunnet gjøre den forklaringen engang sannsynlig. Selv om «sukatittene» kanskje kunne knyttes til *sukka* (סֻכָּה, «hytte») og forstås som «de som bor i hytter», finnes det ingen holdbar grunn til å oversette de to andre navnene slik.

Tillegget «Dette er de kinnitter som nedstammer fra Hammat, far til Rekabs hus» beviser heller ikke noe for den forklaringen, for selve uttrykket er svært uklart for oss.

Kinnittene her er ikke innbyggerne i byen Kajin (Jos 15,57) i Judas stammeområde. Etter relativsetningen som følger, var de kenitter, etterkommere av kenitten, Moses' svigerfar (Dom 1,16), som var kommet med Israel til Kanaan og bodde blant israelittene (Dom 4,11.17; 5,24; 1 Sam 15,6; 27,10; 30,29). Hammat, far til Rekabs hus, det vil si til rekabittene (Jer 35,6), er trolig bestefar til Jonadab, Rekabs sønn, som Jehu inngikk forbund med (2 Kong 10,15.23).

Men hvordan kan de skriftlærdes ætter i Jabes kalles etterkommere av Salma, som stammet fra Hur, Kalebs sønn, en mann av Juda,

hvis de var kenitter som stammet fra rekabittenes stamfar? Det kan vi ikke svare sikkert på, for vi mangler opplysninger.

Men i store trekk kan vi forklare hvordan kenittene ble innlemmet i Salmas Juda-ætt, hvis vi antar at en kenitt av Hobabs ætt, Moses' svoger, giftet seg med en arvedatter av Kalebs ætt. Barna og etterkommerne etter dette ekteskapet ble da regnet inn i Kalebs ætt, selv om de på farssiden var kenitter. Der de levde slik fedrene deres hadde levd, kunne de fortsatt regnes som kenitter og bære det navnet.

Kapittel 3. Davids ætt

Etter de store ættene etter Hesrons to sønner Kaleb og Jerahme'el (2,18–55) tar kapitlet opp igjen ættelinjen til Ram, Hesrons andre sønn. I 2,10–17 ble den bare fulgt ned til Isai, far til Davids kongeslekt. Nå føres den videre. V. 1–9 regner opp alle Davids sønner, v. 10–16 kongerekken i Davids hus fra Salomo til Jekonja og Sidkia, v. 17–21 Jekonjas etterkommere ned til Serubabels sønnesønner, og v. 22–24 til slutt andre etterkommere av Sjekanja i fire ledd.

V. 1–16. Sønnene som ble født i Hebron

> «[1]Dette var Davids sønner som han fikk i Hebron: Den førstefødte, Amnon, fikk han med Akinoam fra Jisre'el. Den andre, Daniel, fikk han med Abiga'il fra Karmel. [2]Den tredje, Absalom, var sønn av Ma'aka, en datter av kongen i Gesjur, Talmai. Den fjerde, Adonja, var sønn av Haggit. [3]Den femte, Sefatja, fikk han med Abital. Den sjette, Jitream, fikk han med sin kone Egla. [4]Disse seks fikk han i Hebron. Der regjerte han i sju år og seks måneder. I trettitre år regjerte han i Jerusalem,»

Davids sønner deles i to grupper, de som ble født i Hebron, og de som ble født i Jerusalem. De seks fra Hebron står også i 2 Sam 3,2–5, med mødrene nevnt som her. Men der heter den andre sønnen Kilab, mens han her heter Daniel. En slik forskjell kan vanskelig skyldes en skrivefeil. Trolig hadde denne sønnen to navn. Forskjellen viser også at krønikeskriveren ikke har hentet listen fra 2 Sam 3. Om de andre sønnene, se kommentaren til 2 Sam 3.

At Egla kalles Davids «kone», gir henne ingen særstilling framfor de andre hustruene. Ordet er bare lagt til for å runde av oppregningen, siden det ikke er sagt hvor hun kom fra, akkurat som tillegget

«Davids hustru» i 2 Sam 3,5. Etter sluttformelen «Disse seks fikk han i Hebron» står det hvor lenge David regjerte i Hebron og i Jerusalem (jf. 2 Sam 2,11; 5,5). Det danner en naturlig overgang til sønnene som ble født i Jerusalem.

V. 5–9. Sønnene som ble født i Jerusalem

> «[5]og dette er de sønnene han fikk i Jerusalem: Sjimea og Sjobab og Natan og Salomo – disse fire fikk han med Batsua, Ammiels datter – [6]og Jibhar og Elisjama og Elifelet [7]og Nogah og Nefeg og Jafia [8]og Elisjama og Eljada og Elifelet, ni i tallet. [9]Alle disse var Davids sønner, i tillegg til de sønnene han fikk med sine medhustruer. Og Tamar var deres søster.»

I Jerusalem fikk David tretten sønner til, og fire av dem med Batseba. De tretten navnene står igjen i 14,4–7, mens parallellen i 2 Sam 5,14–16 bare har elleve.

Noen navn er gjengitt litt ulikt fordi de ble uttalt og skrevet forskjellig. Sjimea heter Sjammua de to andre stedene. Den første Elisjama i v. 6 er i 14,5 skrevet riktigere Elisjua. Elisjama er her helt klart en skrivefeil; den kom av at en av de senere sønnene het det. Elifelet og Nogah mangler i 2 Sam 5,15, trolig fordi de døde tidlig, og Eljada heter Be'eljada i 14,7.

Moren til de fire første, Batsua, Ammiels datter, heter ellers alltid Batseba (2 Sam 11,3; 1 Kong 1,11.15), og faren hennes heter Eliam (2 Sam 11,3). Batsua er en mildere uttale av Batseba, og Eliam har kommet av at de to delene i navnet Ammiel har byttet plass, eller omvendt. David hadde også sønner med medhustruer, men navnene deres er ikke nevnt noe sted. Av døtrene hans nevnes bare Tamar, «deres søster», fordi hun var blitt kjent i historien ved Amnons ugjerning (2 Sam 13).

V. 10–16. Kongene av Davids hus fram til fangenskapet

> «[10]Salomos sønn var Rehabeam, hans sønn Abia, hans sønn Asa, hans sønn Josjafat, [11]hans sønn Joram, hans sønn Akasja, hans sønn Joasj, [12]hans sønn Amasja, hans sønn Asarja, hans sønn Jotam, [13]hans sønn Akas, hans sønn Hiskia, hans sønn Manasse, [14]hans sønn Amon, hans sønn Josjia. [15]Og Josjias sønner var Johanan, som var hans førstefødte sønn, Jojakim, hans andre sønn, Sidkia, den tredje, Sjallum, den fjerde. [16]Jojakims sønner var hans sønn Jekonja og hans sønn Sidkia.»

Fram til Josjia står kongene i rekkefølge, hver med tillegget «hans sønn», altså sønn av den forrige. Bare Atalja er utelatt, for hun var en tronraner og hørte ikke til Davids ætt.

I v. 15 nevnes så fire av Josjias sønner. Det er ikke for å gjøre et opphold etter den store reformkongen, men fordi den ordnede tronfølgen i Davids hus sluttet med Josjia. Joakas, som folket gjorde til konge etter farens død, ble snart avsatt av farao Neko og ført som fange til Egypt. Jojakim ble innsatt av farao og Sidkia av Nebukadnesar, så begge var bare lydkonger under hedenske herrer. Med Josjias død var Davids selvstendige kongedømme egentlig slutt.

Johanan, Josjias førstefødte, er ikke den samme som Joakas. Alderen deres viser at Joakas var to år yngre enn Jojakim og altså ikke den førstefødte (2 Kong 23,31.36; 2 Krøn 36,2.5). I Jer 22,11 står det dessuten uttrykkelig at Sjallum, Josjias sønn, ble konge etter sin far og ble ført bort og aldri kom tilbake. Det er nettopp det historien forteller om Joakas, så Sjallum må ha tatt navnet Joakas da han ble konge.

Johanan nevnes ikke mer, enten fordi han døde tidlig, eller fordi det ikke var noe å fortelle om ham. Jojakim het Eljakim før han ble konge (2 Kong 23,34), og Sidkia het Mattanja (2 Kong 24,17).

Sidkia var yngre enn Sjallum. Han var bare tjueen år da han ble konge, elleve år etter at Sjallum (Joakas) ble konge som tjuetreåring. Likevel står Sidkia her etter Jojakim og foran Sjallum. Det kommer dels av at Jojakim og Sidkia satt lenger på tronen, elleve år hver, dels av at Sidkia og Sjallum begge var sønner av Hamutal (2 Kong 23,31; 24,18), mens Jojakim var sønn av Sebida (2 Kong 23,36).

Etter alderen skulle rekkefølgen ha vært Johanan, Jojakim, Sjallum og Sidkia, og etter kongetiden skulle Sjallum ha stått foran Jojakim. Men i begge tilfeller ville de to sønnene av samme mor blitt skilt. For å unngå det er Sjallum trolig satt sist, sammen med sin helbror Sidkia.

Det er påfallende at v. 16 nevner en sønn av Jekonja som het Sidkia, mens de andre sønnene til Jekonja først kommer i v. 17–18. Jekonja kalles også Konja (Jer 22,24.28; 37,1), og som konge heter han Jojakin (2 Kong 24,8; 2 Krøn 36,9). Det er en annen form av samme navn, med samme betydning: «Herren grunnfester». Denne Sidkia kan bare være Jekonjas egen sønn, for «hans sønn» betegner hele veien en virkelig sønn av den som står foran.

Mange utleggere har ment at han er den samme som Josjias sønn Sidkia i v. 15, og at han står som Jekonjas sønn fordi han etterfulgte Jekonja på tronen.

Men kongene fra Salomo til Josjia var alle sønner av forgjengerne sine, mens kong Sidkia ikke var Jekonjas sønn, men hans farbror. Navnet er dessuten skrevet *Tsidkija* (צִדְקִיָּה) her, mens kongen alltid heter *Tsidkijahu* (צִדְקִיָּהוּ, 2 Kong 24,17 ff.; 2 Krøn 36,10). Han er nevnt for seg selv, skilt fra de andre sønnene, kanskje fordi han ikke ble ført i landflyktighet med dem, men døde i Juda før riket gikk under.

V. 17–24. Etterkommerne etter den bortførte Jekonja

> «[17]Den fangne Jekonjas sønner var hans sønn Sjealtiel [18]og Malkiram og Pedaja og Sjenassar og Jekamja og Hosama og Nedabja. [19]Pedajas sønner var Serubabel og Sjime'i. Serubabels sønner var Mesjullam og Hananja, deres søster var Sjelomit, [20]og Hasjuba og Ohel og Berekja, og Hasadja og Jusjab-Hesed, fem i tallet. [21]Og Hananjas etterkommere var Pelatja og Jesaja, og Refajas sønner, Arnans sønner, Obadjas sønner og Sjekanjas sønner. [22]Sjekanjas sønn var Sjemaja. Sjemajas sønner var Hattusj og Jigal og Bariah og Nearja og Safat, seks i tallet. [23]Og Nearjas sønner var Eljoenai og Hiskia og Asrikam, tre i tallet. [24]Eljoenais sønner var Hodaiva og Eljasjib og Pelaja og Akkub og Johanan og Delaja og Anani, sju i tallet.»

(Keil: «17 Jekonjas sønner: Assir, hans sønn Sjealtiel»)

Det er omstridt om *assir* (אַסִּר) er navnet på en sønn, eller om det betyr «fange», slik Luther og andre har tatt det: «den fangne Jekonjas sønn er Sjealtiel». For den siste forståelsen har en pekt på at det ikke står «og» foran Sjealtiel, at «hans sønn» står etter Sjealtiel og ikke etter Assir, og at Assir ikke er nevnt mellom Jekonja og Sjealtiel i Matt 1,12.

Men ingen av grunnene avgjør saken. Også de tre siste navnene i v. 18 står uten «og». At «hans sønn» står etter Sjealtiel, er like påfallende enten han er den første eller den andre sønnen, for flere sønner følger i v. 18; det kan bare forklares med at Sjealtiel sto i en annen stilling enn de andre sønnene. Og at Assir mangler i Matteus, beviser ingenting, for ættetavlene hopper ofte over ledd.

Det avgjørende er at artikkelen mangler. Skulle ordet stå som tillegg til Jekonja, måtte det ha hatt artikkel. Assir må derfor være navnet på en sønn.

Her møter vi to vansker. Etter Luk 3,27 er Sjealtiel sønn av Neri, en etterkommer av David gjennom Natan og ikke gjennom Salomo. Og etter Hag 1,1.12; Esra 3,2; 5,2 og Matt 1,12 er Serubabel sønn av Sjealtiel, mens han etter v. 18–19 er sønn av Pedaja, Sjealtiels bror.

Begge vanskene kan løses hvis vi antar følgende: Jekonja hadde, foruten den Sidkia som døde barnløs (v. 16), en sønn Assir som bare etterlot seg en datter. Etter loven om arvedøtre (4 Mos 27,8; 36,8 ff.) giftet hun seg da med en mann fra farens stamme, nemlig Neri av Davids ætt i Natans linje. Fra dette ekteskapet kom Sjealtiel, Malkiram og de andre i v. 18, som egentlig var Jekonjas dattersønner.

Arvet den eldste av dem, Sjealtiel, morfaren sin, ble han regnet som hans lovlige sønn. Derfor står han i vår ættetavle som Jekonjas etterkommer ved siden av den barnløse Assir, mens Lukas kaller ham sønn av Neri etter hans faktiske avstamning.

Den andre vansken løses ved loven om svogerekteskap (5 Mos 25,5–10; jf. Matt 22,24–28), slik det er vist i kommentaren til Hag 1,1. Vi antar da at Sjealtiel døde uten sønner, og at hans bror Pedaja tok enken og fikk Serubabel med henne. Den første sønnen fra et slikt ekteskap ble regnet som den dødes sønn. Etter arveretten heter derfor Serubabel Sjealtiels sønn hos Haggai, Esra og Matteus. Det særegne «hans sønn» etter Sjealtiel synes å minne om at han var Jekonjas sønn ikke ved fødsel, men ved arverett gjennom moren.

De seks i v. 18 er ikke Sjealtiels sønner, slik Kimchi og andre har ment, men hans brødre, slik «og» foran Malkiram krever. Om dem vet vi ikke noe mer. Pedajas sønn Serubabel er uten tvil den fyrsten i Juda som i Kyros' tid, i år 536, vendte hjem til Jerusalem i spissen for en stor flokk bortførte og ledet gjenbosettingen i fedrenes land (Esra 1–6). Om Sjime'i vet vi ingenting mer.

V. 19–20 nevner Serubabels sønner, og v. 21 to sønnesønner. Søsteren Sjelomit står etter de to første navnene og deler sønnene i to grupper, trolig fordi de hadde forskjellige mødre. Hvordan hun ble så kjent at hun kom med i ættetavlen, vet vi ikke. De fem i v. 20 holdes sammen av tallet. *Jusjab-Hesed* (יוּשַׁב חֶסֶד, «nåden vender tilbake») er ett navn. Serubabels sønnesønner Pelatja og Jesaja var utvilsomt

samtidige med Esra, som kom til Jerusalem fra Babel syttiåtte år etter Serubabel.

Etter disse sønnesønnene står det i v. 21, uten noe bindeord, fire slekter: Refajas, Arnans, Obadjas og Sjekanjas sønner. Av den siste, Sjekanja, følges ætten i fire ledd i v. 22–24, uten at det antydes hvordan Sjekanja hang sammen med Serubabels sønnesønner. Nyere kritikere, som Ewald og Bertheau, mener at Sjekanja var bror eller sønn av Pelatja eller Jesaja, og at Serubabels ætt her føres seks ledd ned. Denne påstanden er uten grunnlag og er kommet av ønsket om å støtte den oppfatningen at Krønikebøkene ble skrevet lenge etter Esra.

Pelatja og Jesaja står ikke på linje med «Arnans sønner» osv. De kan kanskje være Hananjas sønner, men ikke Refajas, Arnans og de andres sønner. Teksten slik vi har den, gir ingen mening og er tydelig skadet, slik også eldre utleggere har sett.

Vi har ingen andre opplysninger om disse slektene og kan derfor ikke gjenopprette den opprinnelige teksten. Refajas, Arnans og de andres sønner var kanskje grener av Davids ætt, men hvordan de hang sammen med Serubabel, kan vi ikke vite. Stykket fra «Refajas sønner» i v. 21 til slutten av kapitlet er et bruddstykke av en ættetavle, som kanskje først senere er kommet inn i teksten.[1]

Mange av navnene finnes ellers i ættetavlene for andre stammer, men aldri i en sammenheng som viser hvor disse slektene kom fra, og når de levde. Hattusj i v. 22 kan ikke uten videre være den Hattusj av Davids barn som kom hjem med Esra (Esra 8,2). Etter Bertheaus egen lesning ville han da være Serubabels oldebarn, og han kunne umulig ha vært en voksen familiefar syttiåtte år etter at oldefaren kom hjem. Også andre, endog prester, het Hattusj (Neh 3,10; 10,4; 12,2).

Det avgjørende er at ikke ett eneste av navnene på Serubabels etterkommere i Jesu ættetavle i Matt 1 stemmer med navnene her. Derfor kan ikke Sjekanjas etterkommere i v. 22–24 stamme fra Serubabel i rett linje. Ættetavlene hopper ofte over ledd, men ingen vil vel mene at Matteus har hoppet over sju eller ni ledd i ett sprang. Ellers kan bare nevnes at Sjekanja etter v. 22 hadde seks sønner, mens bare fem navn er nevnt. Ett navn må ha falt ut ved en skrivefeil. Om disse slektene vet vi ikke noe mer.

[1] Det må likevel ha skjedd tidlig, for Septuaginta hadde vår tekst og prøvde å gi den mening ved å lese «hans sønn» i stedet for «sønner». Slik ble Serubabels ætt ført hele elleve ledd ned.

Kapittel 4. Judas og Simeons ætter

Kapitlet har to deler. V. 1–23 er en rekke bruddstykker av ættetavler for Judas stamme, og v. 24–43 gjelder Simeons stamme: ættene, byene de bodde i, og to erobringstog under kong Hiskia. Simeon kommer rett etter Juda fordi stammen hadde fått sin arvedel inne i Judas land.

V. 1–15. Sjobals og Hurs etterkommere

> «[1]Judas sønner var Peres og Hesron og Karmi og Hur og Sjobal. [2]Reaja, Sjobals sønn, fikk sønnen Jahat. Jahat fikk sønnene Ahumai og Lahad. Dette var soratittenes ætter. [3]Dette var Abi-Etams ætter: Jisre'el og Jisjma og Jidbasj. Deres søster hette Haslelponi. [4]Pnuel var far til Gedor, og Eser var far til Husa, de var sønner av Hur, Efratas førstefødte sønn og far til Betlehem.»

V. 1 er tydelig ment som overskrift over bruddstykkene som følger. Av de fem som kalles «Judas sønner», var bare Peres hans sønn (2,4). De andre er sønnesønner eller fjernere etterkommere. Hesron var Peres' sønn (2,5), Karmi stammet fra Serah, Peres' bror (2,6–7), Hur var sønn av Kaleb, Hesrons sønn, med Efrat (2,19.50), og Sjobal var sønn av denne Hur (2,50).

Hvordan de var i slekt med hverandre, sies ikke, for det forutsettes kjent fra kap. 2. De fem navnene betegner ikke ætter, men personer som ble stamfedre for ætter. De kalles «Judas sønner» fordi slektene i listene som følger, førte seg tilbake til dem, selv om sammenhengen mellom gruppene ikke alltid kommer klart fram.

Oppregningen begynner med Sjobals etterkommere. Om Reaja, Sjobals sønn, se 2,52. Navnet på sønnen hans, Jahat, finnes ofte

i levittslekter, men om denne etterkommeren av Juda vet vi ikke noe mer. Sønnene Ahumai og Lahad ble stamfedre for soratittene, innbyggerne i Sora, som etter 2,53 også stammet fra Sjobal. Verset gir altså nærmere opplysninger om hvor disse ættene kom fra.

V. 3–4 gjelder Hurs etterkommere. Begynnelsen av v. 3 gir ingen mening slik den står, men slutten av v. 2 viser at en må føye til «ætter»: «Dette var Abi-Etams ætter.» Om Abi-Etam er et personnavn eller betyr «far», det vil si herre, «til Etam», kan ikke avgjøres. Er Etam et stedsnavn, må det være den lille byen i Judafjellene sør for Jerusalem (2 Krøn 11,6). Jisre'el, Jisjma og Jidbasj er personer, stamfedre for ætter eller grener av ætter. Det viser også tillegget om søsteren Haslelponi.

Pnuel er ellers navn på et sted øst for Jordan (1 Mos 32,30–31; Dom 8,8), men i 8,25 navn på en mann. Gedor er trolig byen i Judafjellene som ennå finnes i ruinen Jedur (se Jos 15,58). Her kalles Pnuel far til Gedor, mens Jered får det navnet i v. 18. Innbyggerne i Gedor stammet altså fra dem begge. Eser betyr «hjelp». Husa er etter mønster av Gedor også et sted, ellers ukjent, men det var hjemstedet til helten Sibbekai (11,29; 2 Sam 23,27).

De som er nevnt i v. 3–4, er sønner av Hur, Efratas førstefødte, Betlehems far. Innbyggerne i Betlehem stammet altså fra Hur gjennom hans sønn Salma, som i 2,51 kalles far til Betlehem. At v. 3–4 nevner andre etterkommere av Hur enn 2,50–55, er ingen motsigelse, for ingenting tyder på at alle Hurs etterkommere er nevnt der.

V. 5–7. Asjhurs etterkommere

> «[5]Tekoas far Asjhur hadde to koner, Hela og Na'ara. [6]Med Na'ara fikk han Ahussam og Hefer og Temeni og Ahasjtari, dette var Na'aras sønner. [7]Helas sønner var Seret og Jishar og Etnan.»

Asjhur, Tekoas far, var etter 2,24 Hesrons sønn, født etter farens død. Med Na'ara fikk han fire sønner som ble stamfedre for like mange slekter. Om Ahussam og Hefer vet vi ingenting mer. Temeni (*temeni*, תֵּימְנִי, «mann fra sør») kan være et personnavn, men er trolig, som det neste, navnet på en slekt. Ahasjtari, «han som stammer fra Ahasjtar», er helt ukjent. Helas tre sønner Seret, Jishar og Etnan nevnes ikke andre steder.

V. 8–10. Jabes og bønnen hans

> «[8]Kos ble far til Anub og Hassobeba og Aharhel, Harums sønns ætter. [9]Jabes var æret fremfor brødrene sine. Hans mor ga ham navnet Jabes, hun sa: Jeg har født ham med smerte. [10]Og Jabes påkalte Israels Gud og sa: Å, om du ville velsigne meg rikelig og utvide mine landemerker og la din hånd være med meg! Gjør meg fri fra ondt, så jeg blir uten smerte! Og Gud lot det komme som han hadde bedt om.»

V. 8–10 er et bruddstykke som det er uklart hvordan henger sammen med Judas sønner i kap. 2. Navnet Kos finnes bare her. Ellers møter vi bare Hakkos, som er navnet på en levitt (24,10; jf. Esra 2,61; Neh 3,4). Sønnene til Kos nevnes ikke andre steder.

Det samme gjelder Jabes. Vi vet ikke mer om ham enn det v. 9–10 forteller. I 2,55 er Jabes navnet på en by eller landsby som ellers er ukjent, men om vår Jabes var far, altså herre, til denne byen, kan ikke avgjøres. Er det en slektssammenheng mellom mannen og stedet, hører de som er nevnt i v. 8, til Sjobals etterkommere.

Hvordan Jabes hang sammen med Kos og sønnene hans, er heller ikke tydelig sagt. Men ordene «Jabes var æret fremfor brødrene sine» knytter ham til det som står foran, og eldre utleggere har derfor sluttet at han var sønn eller bror av Kos.

Bertheau har rett når han sier at det som fortelles om Jabes, minner om lignende beretninger i Første Mosebok og uten tvil bygger på en svært gammel overlevering.

Han var mer æret enn brødrene sine (jf. 1 Mos 34,19). Moren ga ham navnet fordi hun hadde født ham med smerte, og navnet Jabes (*ja'bets*, יַעְבֵּץ) står sammen med det likelydende ordet *otsev* (עֹצֶב, «smerte»), slik navn forklares i 1 Mos 4,25; 19,37; 29,32–35; 30,6.8. Og han gjorde et løfte til Israels Gud (jf. 1 Mos 33,20) i en bønn (jf. 1 Mos 28,20).

I ordene «så jeg blir uten smerte» spiller han på sitt eget navn. Av løftet er bare betingelsene gjengitt: om Gud ville velsigne ham, utvide landemerkene hans, la sin hånd være med ham og holde det onde borte så det ikke skulle volde ham smerte. Det står ikke hva han lovet å gjøre til gjengjeld (jf. 1 Mos 28,20 ff.), bare at Gud ga ham det han ba om.

Grunnen er trolig at løftet ble verdt å overlevere nettopp fordi Gud oppfylte ønsket hans slik at livet hans ble det motsatte av navnet.

Smertens sønn slapp smerten i livet og fikk større lykke og anseelse enn brødrene sine.

V. 11–12. Mennene fra Reka

«[11]Sjuhas bror Kelub fikk sønnen Mehir, han var far til Esjton.
[12]Esjton var far til Bet-Rafa og Paseah og Tehinna, Ir-Nahas' far.
Dette var mennene fra Reka.»

Hvordan mennene fra Reka hang sammen med de større ættene i Juda, er ikke overlevert. Kelub er en annen form av navnet Kaleb eller Kelubai (2,9.18). Med tillegget «Sjuhas bror» skilles han fra den mer kjente Kaleb, Hesrons sønn (2,18.42), og fra Kaleb, Jefunnes sønn (v. 15). Sjuha nevnes ikke andre steder, og eldre utleggere har uten grunn gjort ham til den samme som Husa i v. 4.

Mehir og Esjton er også ukjente. Esjton ble far til «Rafas hus», altså ætten Rafa, men den kan verken knyttes til benjaminitten Rafa (8,2) eller til Rafa-ætten i 20,4–8. Også Paseah og Tehinna er ukjente. Tehinna kalles «Ir-Nahas' far», det vil si far til Nahas' by. Nahas er trolig et personnavn, kanskje den samme som faren til Abigal, Davids halvsøster (2 Sam 17,25; jf. 1 Krøn 2,16). Mennene fra Reka er ellers ukjente.

V. 13–15. Kenas' og Kalebs etterkommere

«[13]Kenas' sønner var Otniel og Seraja. Otniels sønn var Hatat.
[14]Meonotai fikk sønnen Ofra, Seraja fikk sønnen Joab, som var far til ætten i Tømmermannsdalen, for de var tømmermenn. [15]Sønnene til Kaleb, Jefunnes sønn, var Iru og Ela og Na'am. Elas sønn var Kenas.»

Kenas var en etterkommer av Hesron, Peres' sønn. Det kan en slutte av at Kaleb, Jefunnes sønn, som stammet fra Hesrons sønn Kaleb, kalles kenisitt i 4 Mos 32,12 og Jos 14,6, og altså også stammet fra Kenas.

Otniel og Seraja er ikke sønner av Kenas i snever forstand, men fjernere etterkommere, for etter Jos 15,17 og Dom 1,13 var Otniel og Kaleb, Jefunnes sønn, brødre. Kenas kan derfor verken ha vært Otniels eller Kalebs far i egentlig forstand, men må minst ha vært deres bestefar eller oldefar.

Otniel er den berømte første dommeren i Israel (Dom 3,9). Om

Seraja vet vi ikke mer.[1]

Om Otniels sønner nevnes bare Hatat. Flertall «sønner» der bare ett navn følger, finnes også andre steder (jf. 2,7). Men det er påfallende at det så står «Meonotai fikk sønnen Ofra», for Meonotai er ikke nevnt før, og det sies ikke hvordan han hørte til Otniel. Her er det tydelig falt ut noe av teksten. Hullet fylles lettest ved å gjenta Meonotai sist i v. 13, så Otniel får to sønner, Hatat og Meonotai, og deretter følger Meonotais etterkommere.

Navnet *Me'onotai* (מְעוֹנֹתַי) betyr «mine boliger». Ofra er ukjent og må ikke forveksles med byene med samme navn i Benjamin og Manasse (Jos 18,23; Dom 6,11).

Seraja ble far til Joab, stamfar til ætten i Tømmermannsdalen, «for de var tømmermenn», det vil si håndverkere, nemlig innbyggerne i denne dalen, som stammet fra Joab. Dalen nevnes igjen i Neh 11,35, og derav kan en slutte at den lå ikke langt nord for Jerusalem.

Om Iru, Ela og Na'am, sønnene til Kaleb, Jefunnes sønn, vet vi ikke noe mer. Av Elas sønner står bare «og Kenas», og «og» foran Kenas viser tydelig at et navn har falt ut foran det.

V. 16–27. Etterkommere av forskjellige menn

> «[16]Jehallelels sønner var Sif og Sjifa og Tirja og Asarel. [17]Esras sønner var Jeter og Mered og Efer og Jalon, og hun ble med barn og fødte Mirjam og Sjammai og Jisjbah, far til Esjtemoa. [18]Hans jødiske kone fødte Jered, far til Gedor, og Heber, far til Soko, og Jekutiel, far til Sanoah. Men de andre var sønner av faraos datter Bitja, som Mered hadde tatt til kone. [19]Sønnene av Hodijas kone, Nahams søster, var Ke'ilas far, garmitten, og Esjtemoa, ma'akatitten. [20]Simons sønner var Amnon og Rinna, Ben-Hanan og Tulon. Jisjis sønner var Sohet og Sohets sønn.»

Her er det etterkommere av forskjellige menn, og teksten slik vi har den, sier ikke hvordan de hang sammen med Judas sønner og sønnesønner i v. 1. Jehallelel nevnes ikke andre steder, og sønnene hans

[1]Ordene i Dom 1,13 og Jos 15,17 kan forstås slik at det var Kenas og ikke Otniel som var Kalebs yngre bror. Men den riktige forståelsen er at Otniel var Kalebs yngre bror, og det gir ham ikke for høy alder: Kaleb var åttifem år ved landdelingen (Jos 14,10). Var Otniel tjuefem–tretti år yngre, slik det ofte er, var han femtifem–sekstien år da han inntok Debir, og syttitre–syttiåtte da han slo Kusjan-Risatajim. Kaleb sa selv i sitt åttifemte år at han var like sterk til krig som førti år før (Jos 14,11). Også Kaleb kalles kenisitt, altså «Kenas' sønn», og at Kalebs sønner står rett etter Kenas' sønner i v. 15, forklares lettest om Kaleb selv hørte med blant «Kenas' sønner».

finnes bare her. Det er ingen sterk grunn til å knytte Sif til byene med samme navn (Jos 15,24.55). Også Esra, som har fire sønner, er ukjent.

Barna til Mereds to koner regnes opp i v. 17–18 på en måte som er helt uforståelig og tydelig viser at teksten er skadet. I «og hun ble med barn» mangler navnet på kvinnen, og i v. 18 nevnes to kvinner, den jødiske kona og faraos datter Bitja. Først kommer sønnene til den jødiske kona, og så formelen «dette er Bitjas sønner» uten at noen sønner følger.

Bertheau har løst dette med en heldig flytting av ordene. Setter en «dette er sønnene til faraos datter Bitja, som Mered tok til kone» rett etter Jalon, får «hun ble med barn» et subjekt, det blir klart at Mered hadde to koner, og sønnene kommer etter hver sin mor. Forslaget vinner ved at det er enkelt og gjør teksten klar.

Da lærer vi at to slekter som bodde i flere av Judas byer, stammet fra Mered, Esras sønn, gjennom hans to koner. Mer vet vi ikke, for verken Mered eller barna hans nevnes andre steder. Men siden den ene kona var datter av farao, kan vi slutte at Mered levde før Israels utferd fra Egypt. Mirjam, som Moses' søster het, er her et mannsnavn. Den andre kona kalles «den jødiske» for å skille henne fra egypterinnen, faraos datter.

Navnene som står med «far til», er bynavn. Jisjbah var herre over Esjtemoa i Judafjellene, nå Semua, en landsby sør for Hebron med betydelige ruiner fra gammel tid (jf. Jos 15,50). Gedor ligger i Judafjellene (jf. v. 4), Soko i lavlandet, nå Shuweikeh (jf. Jos 15,35), og Sanoah er navnet både på en by i fjellene (Jos 15,56) og på en i lavlandet, nå Zanua, øst for Sora (Jos 15,34). Trolig er den siste ment her.

I v. 19 viser formen «Hodijas kone» at Hodija er et mannsnavn. Hvordan Hodija og Naham var i slekt med de andre, sies ikke. Ke'ila ligger i Judas lavland (Jos 15,44). Hvor tilnavnet garmitten kommer fra, vet vi ikke. Foran Esjtemoa må trolig «far til» gjentas, og ma'akatitten, herre over en del av innbyggerne i Esjtemoa, stammet kanskje fra Kaleb gjennom Ma'aka (2,48).

Om Simon og hans fire sønner i v. 20 vet vi heller ikke noe. Ben-Hanan er ett navn. Jisji finnes flere steder (2,31; 4,42), men aldri sammen med Sohet, og etter Ben-Sohet mangler navnene på sønnene.

V. 21–23. Sjelahs etterkommere

> «[21]Sønnene til Sjelah, Judas sønn, var Er, far til Leka, og Lada, far til Maresja, og de ættene som tilhørte linarbeidernes laug av Asjbeas ætt, [22]og Jokim og mennene i Koseba og Joasj og Saraf, som rådde over Moab, og Jasjubi-Lehem. Dette er overleveringer fra gammel tid. [23]Disse folkene var pottemakere og bodde i Neta'im og Gedera, de bodde der hos kongen og var i hans arbeid.»

Sjelah var Judas tredje sønn (2,3; 1 Mos 38,5). Alle ættene i v. 2–20 er bundet sammen med «og» og dermed samlet som etterkommere av Judas sønner og sønnesønner i v. 1. Men foran «Sjelahs sønner» står det ikke «og», like lite som foran «Judas sønner» i v. 1. Det viser at Sjelahs etterkommere er en egen linje av Judas ætt, sidestilt med Judas sønner i v. 1–20. Om dem er bare noen få dunkle, men ikke uviktige opplysninger bevart.

Sjelahs sønner er Er, som også var navnet på Judas førstefødte (2,3), far til Leka, og Lada, far til Maresja. Maresja er uten tvil en by, som ennå finnes i ruinen Marasj i lavlandet (Jos 15,44). Da er også Leka et sted, ellers ikke nevnt. Videre kommer ættene til Asjbea, en ellers ukjent mann. Noen av dem hørte til et kjent veveri for fint lin, trolig i Egypt.

Deretter nevnes Jokim, mennene i Koseba, Joasj og Saraf, «som rådde over Moab», og Jasjubi-Lehem. Kimchi mente at Koseba er Kesib i 1 Mos 38,5, der Sjelah ble født.

Om dem vet vi ikke mer enn det som står her: De fire første rådde over Moab en tid i oldtiden, for som skriveren selv sier: «Dette er overleveringer fra gammel tid.»[2]

Det er uvisst om «disse folkene» i v. 23 gjelder alle Sjelahs etterkommere, eller bare dem i v. 22, som Bertheau mener. Men det er bare Asjbeas ætter som kalles linarbeidere, ikke alle i v. 21. Det sies ikke hva Ers og Ladas etterkommere drev med. «Disse folkene» gjelder derfor svært trolig alle Sjelahs sønner i v. 21–22, unntatt ættene av linarbeidere.

Neta'im (נְטָעִים) betyr «plantinger». Siden Gedera trolig er byen i Judas lavland (Jos 15,36), er Neta'im helst en landsby med kongelige

[2]Hieronymus har en underlig oversettelse av v. 22 etter en jødisk midrasj som knytter verset til Ruts bok. Der er Jokim Elimelek og «mennene i Koseba» – «løgnens menn» – Mahlon og Kiljon, som dro til Moab og giftet seg med moabittiske kvinner.

plantasjer, der disse etterkommerne av Sjelah arbeidet. Det sier ordene «de bodde der hos kongen og var i hans arbeid» uttrykkelig.

Kongen er ikke en bestemt konge i Juda. Vi vet ikke bare at Ussia hadde jordegods (2 Krøn 26,10), men 27,25–31 viser at også David hadde store eiendommer og jordegods med egne forvaltere. Derfor kan vi trygt gå ut fra at alle Judas konger hadde krongods der det ikke bare ble drevet jordbruk og fedrift, men også håndverk.[3]

V. 24–27. Simeons ætter

> «[24]Simeons sønner var Nemuel og Jamin og Jarib og Serah og Saul.
> [25]Hans sønn var Sjallum, hans sønn Mibsam, hans sønn Misjma.
> [26]Misjmas sønner var hans sønn Hammuel, og hans sønn Sakkur
> og hans sønn Sjime'i. [27]Sjime'i hadde seksten sønner og seks døtre,
> men hans brødre hadde ikke mange sønner, så hele deres ætt vokste
> ikke så sterkt som Judas sønner.»

Simeon hadde seks sønner (1 Mos 46,10; 2 Mos 6,15), men her nevnes bare de fem som etter 4 Mos 26,12–14 ble stamfedre for stammens ætter. Den tredje, Ohad, mangler også i 4 Mos 26, ved tellingen i det førtiende året i ørkenen, tydelig fordi hans etterkommere var dødd ut eller var blitt så få at de ikke kunne danne en egen ætt.

Navnene stemmer med 4 Mos 26, unntatt Jarib, som der og i 1 Mos 46,10 heter Jakin. Jarib må derfor være en skrivefeil for Jakin. Nemuel heter Jemuel i 1 Mos og 2 Mos, en annen form av samme navn. Serah (*zerach*, זֶרַח, «soloppgang») heter der Sohar (*tsochar*, צֹחַר, «glans»), et navn med lignende betydning, som først var et tilnavn og siden fortrengte det opprinnelige navnet.

Sjallum er uten tvil sønn av den sist nevnte, Saul, som i 1 Mos og 2 Mos kalles sønn av en kanaaneisk kvinne og slik skilles fra de andre sønnene. Hans ætt følges i v. 25–26 gjennom seks ledd ned til Sjime'i. Ordene «Misjmas sønner» deler listen i to grupper, men vi vet ikke hvorfor. Kanskje danner de to gruppene til sammen en større ætt.

Sjime'i hadde seksten sønner og seks døtre og ble far til en tallrik slekt. Men «hans brødre», de andre simeonittene, hadde ikke mange

[3] Bertheau mener å finne nøyaktig tolv ætter i v. 2–20, og han slutter at Judas stamme var delt slik i tiden mellom Serubabel og Esra. Men tallet tolv får han bare ved å regne Kalebs etterkommere for seg, og han ser bort fra Sjelahs etterkommere i v. 21–23. Listen viser heller ingen spor av en ordnet inndeling. Ættene står ikke i rekkefølgen fra v. 1, og hos mange er sammenhengen med Juda ikke engang antydet. Alt tyder på at krønikeskriveren bare hadde bruddstykker og ga dem videre slik han fant dem.

sønner, så hele Simeons ætt ble ikke så tallrik som Judas etterkommere. Det bekreftes av folketellingene under Moses (se 4 Mos 1–4).

V. 28–33. Simeonittenes byer

> «[28]De bodde i Be'er-Sjeba og Molada og Hasar-Sjual [29]og i Bilha og i Esem og i Tolad [30]og i Betuel og i Horma og i Siklag [31]og i Bet-Markabot og i Hasar-Susim og i Bet-Biri og i Sja'arajim – det var deres byer inntil David ble konge – [32]med tilhørende landsbyer, og i Etam og Ajin, Rimmon og Token og Asjan – fem byer – [33]og alle de landsbyene som lå rundt omkring disse byene helt til Ba'al. Dette var deres bosteder, og de hadde sin egen ætteliste.»

Her nevnes de gamle bostedene til simeonittene, som de fikk innenfor Judas område da Josva delte landet (jf. Jos 19,1). Det er i alt atten byer, delt i to grupper på tretten og fem, i samme rekkefølge som i Jos 19,2–7. Forskjellene skyldes dels at samme navn har ulik form, som Bilha for Bala og Tolad for Eltolad, dels at samme by har to navn. Bet-Biri heter i Josva Bet-Lebaot, «løvenes hus», og Sja'arajim heter Sjaruhen.

Alle byene ligger i Judas sydland. Be'er-Sjeba heter nå Bir es-Seba, og Horma er nå ruinen Sepata sør for Khalasa. Bet-Markabot, «vognhuset», og Hasar-Susim, «hestelandsbyen», er tydelig tilnavn. I Jos 15,31 heter de Madmanna og Sansanna.

Opplistingen av de tretten byene slutter i v. 31 med den merkelige tilføyelsen «det var deres byer inntil David ble konge». Den kan bare bety at disse byene med rette tilhørte simeonittene fram til Davids tid, men at denne retten ble krenket under og etter hans regjering.

Ett historisk vitnesbyrd om det er Siklag. Filistrene hadde tatt byen fra simeonittene alt før David ble konge, og kong Akisj ga den til David i Sauls tid. Gjennom ham ble den Judas kongers eiendom (1 Sam 27,6). Kanskje var dette ikke det eneste tilfellet.

Rabbi Salomo og Kimchi mener at Judas menn fordrev simeonittene fra områdene deres da Juda ble mektigere under David. Det er tydelig sluttet ut fra utvandringene som fortelles i v. 34–43, men det er kanskje ikke helt galt, for utvandringene under Hiskia forutsetter at simeonittene var blitt trengt sammen. Vi skulle vente tilføyelsen etter v. 33. Men den kan være satt mellom de to gruppene fordi endringene fra Davids tid bare gjaldt den første gruppen, mens byene i

v. 32 med landsbyene sine også senere var simeonittenes uavkortede eie.

I stedet for de fem byene Etam, Ajin, Rimmon, Token og Asjan nevner Jos 19,7 bare fire: Ajin, Rimmon, Eter og Asjan. Eter står der Token står her, og Etam mangler. Jos 19,7 og 15,42 viser at Token bare er et annet navn på Eter.

Movers og Bertheau mener at Etam er kommet inn ved en feil i stedet for Eter, og at Ajin og Rimmon er én by. Men da ville Etam ha stått der Eter står, ikke først. Og i Jos 15,32 skilles Rimmon fra Ajin med «og». At de to navnene ofte står uten «og» og i Neh 11,29 er slått sammen til En-Rimmon, kommer av at byene lå tett ved hverandre og senere vokste sammen.

Etam her er heller ikke byen sør for Betlehem. Simeonittene hadde ingen byer i Judafjellene, bare i sydlandet og lavlandet. Dom 15,8.11 viser at det fantes et annet Etam, på grensen mellom sydlandet og fjellandet. Det er dette Etam som er ment her. Det må ha kommet i simeonittenes eie etter Josvas tid, men når og hvordan, vet vi ikke.

Om landsbyene, se Jos 19,8, der det står det mer nøyaktige Ba'alat-Beer i stedet for Ba'al. «De hadde sin egen ætteliste» betyr at de hadde sitt eget ættregister, selv om de bare var en liten stamme som bodde midt inne i Juda.

V. 34–43. Simeonittene erobrer beitemark under Hiskia

«[34]Mesjobab og Jamlek og Josja, Amasjas sønn, [35]og Joel og Jehu, sønn av Josjibja, som var sønn av Asiels sønn Seraja, [36]og Eljoenai og Ja'akoba og Jesjohaja og Asaja og Adiel og Jesimiel og Benaja [37]og Sjisja, sønn av Sifi, som var sønn av Allon, som var sønn av Jedaja, som var sønn av Simri, som var sønn av Sjemaja – [38]disse som er nevnt her ved navn, var høvdinger i sine ætter, og deres familier ble meget utbredt. [39]De dro av sted bort imot Gedor helt til østsiden av dalen for å finne beite for småfeet. [40]Der fant de rikt og godt beite. Landet var vidt og rommelig, det var rolig og stille, for de som bodde der før, var av Kams ætt. [41]I Judas konge Hiskias dager kom de som her er opptegnet ved navn, og ødela teltene deres og hogg ned de meunitter som fantes der. De slo dem med bann så de nå ikke mer

er til. Så bosatte de seg i landet deres, for der var beite for småfeet deres.»

(Keil: «39 De dro vestfra Gedor til østsiden av dalen»)

V. 34–41 forteller om et erobringstog som simeonittene gjorde under Hiskia. V. 34–37 nevner tretten høvdinger i Simeons stamme som ledet toget. Noen av ættene deres følges flere ledd tilbake, men ingen så langt at det viser sammenhengen med ættene i v. 24–26. Høvdingene var ikke overhoder for hele ætter, men for familiene som ættene var delt i.

Ordene i v. 39 betyr ikke «inngangen til Gedor». Ordet *mevo* (מְבוֹא, «inngang») står her i motsetning til «østsiden», og er en forkortelse for *mevo hasjemesj*, «solnedgangen», altså vest. Stedet er ukjent for oss.

Gedor i Judafjellene nord for Hebron (Jos 15,58) kan ikke være ment, for der finnes ingen vid dal, og simeonittene kunne ikke føre erobringskrig inne i Judas område på Hiskias tid. «Dalen» er heller ikke Dødehavsdalen, for den heter alltid *Araba* i Det gamle testamente. Artikkelen viser bare at en bestemt dal nær Gedor er ment.[4]

Heller ikke opplysningene i v. 40–41 gjør det mulig å finne stedet. Hele Judas sydland er for lite utforsket til at vi kan gjette på hvor Gedor og den vide dalen lå. Beskrivelsen av innbyggerne, «rolig og stille», minner om folket i Lajisj (Dom 18,7.27). De var av Kams ætt, altså kamitter, og kan ha vært egyptere, kusjitter eller også kanaaneere (1,8). Sikkert er bare at de var et fredelig hyrdefolk som bodde i telt og flyttet omkring. «Før» vil si før simeonittene tok landet.

Simeonittenes høvdinger og folket deres falt over det lille, fredelige folket i Hiskias dager. De ødela teltene deres og også meunittene som de fant der. Meunittene var fremmede på stedet. Trolig hørte de til byen Ma'an nær Petra (jf. 2 Krøn 20,1; 26,7) og bodde som nomader i telt sammen med Kams etterkommere i den grasrike dalen.

Ordet *heḥerim* (הֶחֱרִים, «slå med bann») betyr her å utrydde fullstendig. Ordet mistet etter hvert sin opprinnelige åndelige mening og ble brukt i videre forstand om full utryddelse, fordi alle som var lagt under bann, ble drept. Klare eksempler på det er 2 Krøn 20,23; 32,14; 2 Kong 19,11 og Jes 37,11. (*Bertheau mener at simeonittene ble drevet*

[4]Septuaginta har Gerar, men det er lite trolig at det kjente Gerar fra patriarkenes historie skulle bli til Gedor ved en skrivefeil. Avgjørende mot Gerar er at simeonittenes bosteder ikke nådde vest for Gerar, for alle byene deres lå øst for den.

av hellig begeistring etter Judas underfulle redning fra Assyria og ville legge de beseirede folkene under bann som i Josvas tid. Men beretningen har ikke et spor av dette. Den kjenner ikke noe annet motiv enn det rent jordiske behovet for ny beitemark.)

«Så de nå ikke mer er til» viser til tiden da det historiske verket krønikeskriveren brukte, ble skrevet, altså tiden før fangenskapet.

V. 42–43. Toget til Se'ir

> «[42]Fem hundre mann av dem, av Simeons barn, dro til Se'ir-fjellene under førerskap av Pelatja og Nearja og Refaja og Ussiel, Jisjis sønner. [43]De slo i hjel resten av de amalekittene som hadde sluppet unna. Så bosatte de seg der og bor der den dag i dag.»

En del av simeonittene gjorde et nytt erobringstog, til Se'ir-fjellene. Fem hundre mann dro dit under fire høvdinger av Sjime'is sønner (jf. v. 27).[5] «Av dem» gjelder simeonittene generelt, ikke bare den delen av dem som er nevnt i v. 34 ff., siden det forklares med «av Simeons barn». Siden lederne var Sjime'is sønner, kan vi slutte at hele flokken hørte til denne ætten.

De amalekittene som hadde sluppet unna, var de som hadde overlevd Sauls og Davids seirer over denne arvefienden til Israel (1 Sam 14,48; 15,7; 2 Sam 8,12). En rest av dem var drevet opp i fjellandet i Edom, og der ble de utryddet av simeonittene. Det sies ikke når dette skjedde, men trolig var det i siste halvdel av Hiskias regjering.

[5] Teksten har «Jisjis sønner».

Kapittel 5. Stammene øst for Jordan

Kapitlet tar for seg de to og en halv stammene øst for Jordan: først Rubens ætter (v. 1–10), så Gads ætter og bostedene deres (v. 11–17). Deretter kommer krigen disse stammene førte mot de arabiske stammene (v. 18–22), og til sist den halve Manasses stamme i Basan og bortførelsen til Assyria (v. 23–26).

V. 1–10. Ruben, den førstefødte

> «[1]Sønnene til Ruben, Israels førstefødte sønn – han var den førstefødte, men fordi han vanhelliget sin fars leie, ble førstefødselsretten gitt til sønnene av Josef, Israels sønn, som likevel ikke ble ført inn i ættelisten som den førstefødte. [2]For Juda ble den mektigste blant sine brødre, og fyrsten skulle være en av hans etterkommere. Men førstefødselsretten tilhørte Josef. [3]Sønnene til Ruben, Israels førstefødte, var Hanok og Pallu og Hesron og Karmi.»

Ruben kalles Israels førstefødte fordi han var Jakobs førstefødte sønn. Men han vanhelliget sin fars leie (1 Mos 49,4), og derfor gikk førstefødselsretten, det vil si de fordelene som fulgte med den, over til Josefs sønner.

Likevel ble ikke Josef ført inn i ættelisten som den førstefødte. Det er Josef som er subjektet her, slik de jødiske lærde, for eksempel Kimchi, har sett. Leddene som begynner med «han var den førstefødte», er et innskudd. Det forklarer hvorfor Ruben kalles Israels førstefødte, og v. 2 viser hvordan det gikk til at Josef ikke ble regnet som førstefødt i ættelistene, enda patriarken hadde gitt ham førstefødselsretten (1 Mos 48,5 ff.).

Grunnen var at Juda ble den mektigste blant brødrene, og fyrsten kom fra ham. Det bygde på patriarkens velsignelse (1 Mos 49,8–12) og på hvordan den gikk i oppfyllelse i historien.

At Juda var mektigst, viste seg alt under Moses ved folketellingen, da Judas stamme var langt større enn alle de andre. Det viste seg igjen etter at Kanaan var delt mellom stammene, da Gud kalte Juda til å gå først i krigen mot kanaaneerne (Dom 1,1 ff.). Og til sist ble det helt tydelig da Gud valgte fyrsten over Israel fra Judas stamme, i Davids person (1 Krøn 28,4; jf. 1 Sam 13,14; 25,30).

«Men førstefødselsretten tilhørte Josef» – stamfarens rettigheter gikk over til ham og ble hos ham. For hans to sønner, Efra'im og Manasse, fikk hvert sitt stammeområde, etter loven om den førstefødte (5 Mos 21,15–17). Etter dette innskuddet tar v. 3 opp igjen ordene fra v. 1, «Sønnene til Ruben, Israels førstefødte», og nevner sønnene. De fire navnene stemmer med 1 Mos 46,9, 2 Mos 6,14 og 4 Mos 26,5–7.

V. 4–6. Joels ætt

> «[4]Joels sønner: hans sønn Sjemaja, hans sønn Gog, hans sønn Sjime'i, [5]hans sønn Mika, hans sønn Reaja, hans sønn Ba'al, [6]hans sønn Be'era, som kongen i Assyria, Tilgat-Pilneser, bortførte i fangenskap. Han var høvding for rubenittene.»

Fra en av Rubens sønner kom Joel. Ætten hans følges gjennom sju ledd ned til den tiden da assyrerne bortførte israelittene. Hvilken av de fire sønnene Joel stammet fra, får vi ikke vite, verken her eller noe annet sted i Det gamle testamente. Mange av navnene i v. 4–6 er vanlige, men vi møter dem ingen andre steder i forbindelse med denne ætten.

Den siste, Be'era, var høvding for rubenittene. Det betyr ikke at han var høvding for hele Rubens stamme, men for en av rubenittenes ætter. Om hvordan Tilgat-Pilneser førte stammene øst for Jordan bort, se 2 Kong 15,29. I Krønikebøkene heter kongen alltid Tilgat-Pilneser; i Kongebøkene står han som Tiglat-Pileser. Hva navnet betyr, er ennå ikke sikkert fastslått.

V. 7–10. Belas ætt og krigen mot hagarenerne

> «[7]Hans brødre var etter sine ætter, da de ble opptegnet etter sine ættledd: Je'iel, den første, og Sakarja [8]og Bela, sønn av Asas, som var sønn av Joels sønn Sjema, som bodde i Aroer og helt til Nebo og Ba'al-Meon, [9]og mot øst nådde hans bosteder til bort imot ørkenen

som strekker seg fra elven Frat. For deres fe hadde økt sterkt i Gileads land. [10]I Sauls dager førte de krig med hagarenerne, som ble undertvunget av dem. Så bodde de i deres telter langs hele østsiden av Gilead.»

«Hans brødre», det vil si Be'eras brødre, er de ættene som var i slekt med Be'eras ætt og stammet fra Joels brødre. Egentlige brødre var de ikke. Det ser vi av at Bela føres tilbake til Joel, som hans oldefar. Denne Joel er trolig den samme som i v. 4. Men konklusjonen blir den samme selv om det skulle være en annen Joel.

V. 8–9 forteller hvor Bela og ætten hans bodde. Han bodde i Aroer ved bredden av Arnon-bekken (Jos 12,2; 13,9), nå ruinen Ara'ir på nordsiden av Wadi Mojeb. Mot vest nådde området til Nebo og Ba'al-Meon. Nebo var en landsby på fjellet med samme navn i Abarim-fjellene, midt imot Jeriko. Ba'al-Meon er trolig ruinen Ma'in, tre kvarter sørøst for Hesjbon.

Mot øst nådde de bort mot ørkenen som strekker seg fra Frat, det vil si den store arabisk-syriske ørkenen mellom Eufrat og Gilead. Så langt hadde Belas ætt bredt seg ut, for buskapen deres var stor i Gileads land, det vil si i hele Israels område øst for Jordan.

Det sies ikke hvem som førte krig mot hagarenerne i Sauls dager. Ordene kan gjelde hele Rubens stamme eller Belas ætt. Det beste er å forstå dem om Belas ætt. Når ætten hadde bredt seg helt bort til ørkenen øst for det bebodde landet, forutsetter det at hagarenerne på østsletten i Gilead var drevet bort. Notisen om krigen står tydeligvis her for å forklare hvordan belaittene kunne nå så langt.

Bela kan derfor ikke ha levd samtidig med Be'era. Hadde han levd da Tilgat-Pilneser falt inn i Gilead og høvdingen Be'era ble bortført, kunne han nok ha sluppet unna assyrerne. Men han kunne ikke da ha hatt en ætt som bodde langs hele østsiden av Gilead, og han kunne ikke selv ha utvidet området sitt fra Aroer og Nebo bort mot ørkenen, slik v. 8 sier.

Bela må altså ha levd lenge før Be'era. Som oldebarn av Joel kunne ætten hans alt på Sauls tid ha bredt seg så vidt og ført denne erobringskrigen. Om hagarenerne, se v. 19.

V. 11–26. Gads ætter og bostedene deres

> «[11]Gads barn hadde sine bosteder midt imot dem i Basans land helt til Salka: [12]Joel, den første, og Sjafan, den andre, og Janai og Safat i Basan. [13]Deres brødre var etter sine familier Mikael og Mesjullam og Sjeba og Jorai og Jakan og Sia og Eber, sju i tallet. [14]Disse var sønner av Abihajil, sønn av Huri, sønn av Jaroah, sønn av Gilead, sønn av Mikael, sønn av Jesjisjai, sønn av Jahdo, sønn av Bus. [15]Aki, sønn av Gunis sønn Abdiel, var overhode for deres slekter. [16]De bodde i Gilead i Basan og tilhørende byer og på alle Sarons jorder, så langt de strakte seg. [17]Alle disse ble ført inn i ættelistene i Judas konge Jotams dager og i Israels konge Jeroboams dager.»

Etter rubenittenes bosteder begynner opptegnelsen av Gads ætter også med bostedene: Gads barn bodde midt imot rubenittene, i Basan helt til Salka. Basan står her i videre betydning om kong Ogs rike. Det omfattet den nordlige halvdelen av Gilead, nord for Jabbok, og hele Basan (5 Mos 3,10). Salka var grensen mot øst og heter nå Salkhad, omkring seks timer øst for Bosra.

Gads sønner (1 Mos 46,16) nevnes ikke, for det var ikke overlevert hvordan ættene her hang sammen med stamfarens sønner. V. 12 nevner fire overhoder for familier som bodde i Basan. I v. 13 kommer sju andre, som var deres brødre etter familiene sine. Hvor disse sju bodde, sies først i v. 16, for ættetavlen deres går naturlig foran bostedet.

Ættetavlen i v. 14 gjelder bare de sju, og den føres åtte ledd tilbake til en viss Bus. Ellers vet vi ingenting om ham, for navnet finnes ellers bare i 1 Mos 22,21, om en sønn av Nakor. Heller ikke navnene på forfedrene hans finnes andre steder blant gadittene. Overhodet for disse familiene var Aki, sønn av Abdiel, og han har trolig levd på Jotams eller Jeroboam IIs tid, da gadittene ble ført inn i ættelistene (v. 17).

Disse ættene bodde i Gilead sør for Jabbok, det området Moses hadde gitt Gad og Ruben (5 Mos 3,12), og i Basan med tilhørende byer, det vil si landsbyene som hørte til byene i Gilead og Basan. Dessuten hadde de beitemarker i Saron. Saron lå ikke øst for Jordan. Det er den store sletten ved Middelhavet fra Karmel ned mot Joppe, kjent for fruktbarheten og blomsterprakten sin (Høys 2,1; Jes 33,9; 35,2; 65,10). Hieronymus sier at hele landet en kan se fra Cæsarea ned til Joppe, heter Saron.

Det er denne sletten som er ment. De eldre utleggerne antok et annet Saron øst for Jordan, men det har ingen grunn for seg. Teksten sier ikke at gadittene hadde byer i Saron, bare at de hadde beitemarker der. Dem kan de ha oppsøkt med buskapen sin helt ned mot kysten. Den halve Manasses stamme vest for Jordan hadde jo sitt område ut på Saron-sletten, og trolig var det alltid samkvem mellom manassittene på begge sider av Jordan, og gadittene kan ha vært med på det.

«Alle disse», det vil si alle Gads ætter, ble ført inn i ættelistene i Jotams og Jeroboams dager. De to kongene regjerte ikke samtidig, for Jotam ble konge i Juda tjuefem år etter at Jeroboam i Israel var død. Her er det altså tale om to forskjellige opptegnelser. Den under Jotam nevnes først fordi Juda hadde det rettmessige kongedømmet. Den under Jeroboam ble trolig gjort etter at han hadde vunnet tilbake alle Israels gamle grenser (2 Kong 14,25).

Jotam kunne bare føre gadittene inn i ættelister hvis en del av landet øst for Jordan for en tid var kommet under ham. Noen nøyaktige opplysninger om det har vi ikke, men i seg selv er det ikke usannsynlig.

Etter Jeroboam IIs død ble det fullt kaos i tistammeriket, og den ene herskeren styrtet den andre til Pekah klarte å holde på kronen i ti år. Samtidig regjerte Ussia i Juda og gjorde riket sitt mektig. Den sørlige delen av landet øst for Jordan kan godt ha kommet under Juda en tid. Da kan Jotam ha fått gadittene opptegnet, til Pekah med hjelp av syrerkongen Resin tok Gilead fra Juda og ydmyket Juda under Akas.

V. 18–22. Krigen mot hagarenerne

> «[18]Rubens barn og gadittene og halvdelen av Manasses stamme var djerve menn, menn som bar skjold og sverd og spente bue og var opplært til krig. De var førtifire tusen sju hundre og seksti menn som kunne gå i strid. [19]De førte krig mot hagarenerne og Jetur og Nafis og Nodab. [20]De fikk hjelp mot dem, så hagarenerne og alle som var med dem, ble gitt i deres hånd. For de ropte til Gud i striden, og han bønnhørte dem, fordi de satte sin lit til ham. [21]De bortførte deres fe, femti tusen kameler og to hundre og femti tusen småfe og to tusen esler, og dessuten hundre tusen mennesker. [22]For mange var falt og drept. For denne krig var fra Gud. Og de bodde i bygdene deres like til bortførelsen.»

Siden også den halve Manasses stamme var med i denne krigen, kunne vi vente å finne beretningen etter v. 24. At den står her, kommer mest sannsynlig av kildene krønikeskriveren brukte. Trolig sto opplysningene om krigen i gadittenes ættelister.

De var djerve stridsmenn, med skjold og sverd til forsvar og angrep, og dyktige bueskyttere, øvd i krig (jf. skildringen av Gads og Manasses krigsmot i 1 Krøn 12,8.21). Tallet 44 760 må bygge på en nøyaktig telling. Men sammenlignet med de våpenføre mennene i disse stammene på Moses' tid er det nokså lite. Ved den første tellingen hadde Ruben alene 46 500 og Gad 45 650, ved den andre Ruben 43 730 og Gad 40 500.

Alt på Sauls tid hadde rubenittene ført seiersrik krig mot hagarenerne (v. 10). Men krigen her hørte sikkert til en senere tid og hadde ikke noe annet med den første å gjøre enn at begge hadde lignende årsaker. Når den ble ført, sies ikke. Vi vet bare av v. 22 at det var før assyrerne bortførte stammene øst for Jordan.

Hagarenerne, som kalles hagrittene i Sal 83,7, er de *agraioi* som den greske geografen Strabon nevner. De levde som nomader i den store arabisk-syriske ørkenen sammen med nabateerne. Jetur, som itureerne stammer fra, og Nafis var ismaelitter (1 Mos 25,15). Nodab nevnes bare her og er en beduinstamme vi ellers ikke vet noe om.

Med Guds hjelp vant israelittene seier. De ropte til Gud i striden, og han bønnhørte dem fordi de satte sin lit til ham. Av disse ordene kan vi slutte at krigen var svært alvorlig, og at det gjaldt besittelsen av landet. Stammene øst for Jordan levde mest av buskap, og de arabiske stammene ved østgrensen var også hyrdefolk. Derfor kunne det lett oppstå strid om beitemarkene, og den kunne føre til en utryddelseskrig.

Seierherrene tok et stort bytte: 50 000 kameler, 250 000 småfe, 2000 esler og 100 000 mennesker – alle runde tall. Jf. det store byttet i krigen mot midjanittene (4 Mos 31,11.32). Byttet skal ikke undre oss, for mange var falt og drept, det vil si at fienden led et svært blodig nederlag. «For denne krig var fra Gud», det vil si at Gud førte den fram til dette utfallet (2 Krøn 25,20; 1 Sam 17,47).

Så bodde de i bygdene deres: de tok beitemarkene som til da hadde tilhørt araberne, og holdt dem til de ble bortført av assyrerne (v. 26).

V. 23–26. Den halve Manasses stamme og bortførelsen

> «[23]Den halve Manasses stammes barn bodde i landet fra Basan til Ba'al-Hermon og Senir og Hermon-fjellet. De var tallrike. [24]Dette var deres overhoder: Efer og Jisji og Eliel og Asriel og Jirmeja og Hodavja og Jahdiel, veldige stridsmenn, navngjetne menn, hoder for sine familier. [25]Men de bar seg troløst at mot sine fedres Gud og drev hor med de guder som folkene i landet dyrket, de folk som Gud hadde utryddet for dem. [26]Da oppegget Israels Gud assyrerkongen Pul, det er assyrerkongen Tilgat-Pilneser, mot dem, og han bortførte dem, både rubenittene og gadittene og den halve Manasses stamme. Og han flyttet dem til Halah og Habor og Hara og Gosan-elven, og der er de den dag i dag.»

(Keil: «26 Da vakte Israels Gud ånden hos assyrerkongen Pul og ånden hos assyrerkongen Tilgat-Pilneser, og han bortførte dem …»)

Den halve Manasses stamme i Basan var svært tallrik. De bodde fra Basans land, det vil si det Basan der Gad bodde (v. 11–12), og nordover til Ba'al-Hermon. Det svarer til det som i Jos 12,7 og 13,5 kalles Ba'al-Gad i Libanon-dalen ved foten av Hermon, trolig det nåværende Banias.

Videre nådde de til Senir og Hermon-fjellet. Etter 5 Mos 3,9 var Senir amorittenes navn på Hermon. Her og i Esek 27,5 er det navnet på en del av fjellkjeden, slik «Hermon-fjellet» er navnet på en annen del.

V. 24 nevner sju overhoder for familier i den halve Manasses stamme, djerve og navngjetne menn. Om ingen av dem er det overlevert noe annet.

V. 25–26 avslutter opptegnelsen over de to og en halv stammene øst for Jordan. Subjektet er ikke bare Manasses sønner, men også rubenittene og gadittene, som v. 26 viser. De falt troløst fra sine fedres Gud og drev hor med gudene til folkene i landet, amorittene eller kanaaneerne, som Gud hadde utryddet for dem. Da vakte Israels Gud ånden hos assyrerkongene Pul og Tilgat-Pilneser, det vil si at han ga dem i sinne å dra i krig mot dem (jf. 2 Krøn 21,16).

Pul nevnes fordi han var den første assyrerkongen som angrep Israels land (2 Kong 15,19). Men bortførelsen begynte først med Tilgat-Pilneser, som førte stammene øst for Jordan i fangenskap (2 Kong 15,29). Det er ham «han bortførte» gjelder.

Halah er trolig området Kalakene på østsiden av Tigris, nord for Ninive mot grensen til Armenia (se 2 Kong 17,6). I 2 Kong 15,29 sies

det ikke nøyaktig hvor de to og en halv stammene ble ført, bare at det var til Assyria. Navnene i vårt vers er i 2 Kong 17,6 navnene på de områdene som Salmanassar senere førte resten av tistammeriket til. Bygde krønikeskriveren da på en av kildene sine, eller nevner han områdene ut fra et alminnelig minne der tidene til Salmanassar og Tilgat-Pilneser glir over i hverandre?

Det første er mest sannsynlig. Krønikeskriveren snur rekkefølgen på navnene, og framfor alt har han Hara der Kongebøkene har «Medias byer». Det navnet kan han bare ha fått fra kildene sine.

Habor er ikke elven Khabur i Mesopotamia, som renner ut i Eufrat, men et område i det nordlige Assyria. Der renner en annen Khabur ut i Tigris, og den er Gosan-elven (2 Kong 17,6). Hara (*hara*, הָרָא, «fjellene») ser ut til å være den arameiske formen av det hebraiske ordet for fjell. Det var folkets eget navn på fjellandet Media, som på arabisk også heter «fjellene». Dette navnet kan derfor bare være overlevert fra de bortførte som bodde der.

Kapittel 6. Levis stamme

Om Levis stamme har vi flere opptegnelser. Først kommer ættetavlen for ypperstepresteætten etter Aron ned til Josadak, som Nebukadnesar førte i fangenskap (v. 1–15). Så følger en kort liste over ættene til Gersjom, Kahat og Merari, som ikke når langt ned i tiden (v. 16–30).

Deretter kommer ættetavlene til sangerne Heman, Asaf og Etan (v. 31–47), med noen ord om tjenesten til de andre levittene og prestene (v. 48–49). Til sist står en liste over ypperstepresterne fra Eleasar til Akima'as, Sadoks sønn (v. 50–53), og en liste over levittbyene (v. 54–81). I den hebraiske Bibelen står v. 1–15 som 5,27–41, og v. 16–81 som 6,1–66.

Listen i v. 1–15 er hentet fra en annen kilde enn listene ellers i kapitlet. Det ser vi av at en del av ypperstepresteættetavlen blir gjentatt (v. 50–53), og av at Levis eldste sønn har to navneformer: i v. 1 heter han Gersjon i grunnteksten, og i v. 16–17 og 20 Gersjom.[1] Bortsett fra ættetavlene til Davids ledende sangere er de andre listene ufullstendige og delvis skadet. Mest sannsynlig fant krønikeskriveren dem i denne mangelfulle stand.

V. 1–3. Levis sønner og Arons sønner

> «[1]Levis sønner var Gersjom og Kahat og Merari. [2]Kahats sønner var Amram og Jishar og Hebron og Ussiel. [3]Amrams barn var Aron og Moses og Mirjam. Arons sønner var Nadab og Abihu og Eleasar og Itamar.»

For å vise hvordan Aron hang sammen med stamfaren Levi, begynner opptegnelsen med Levis tre sønner, slik de står i 1 Mos 46,11, 2 Mos 6,16

[1]NB har «Gersjom» begge steder.

og andre steder. Av Levis sønnesønner nevnes bare Kahats fire sønner (2 Mos 6,18). Av dem er det bare Amram som får nevnt sine barn, Aron, Moses og Mirjam, og deretter bare Arons sønner (2 Mos 6,20.23; 4 Mos 3,2–4; 1 Krøn 24,1–2). Slik kan ypperstepresteætten etter Eleasar følge.

Nadab og Abihu ble drept da de bar fram fremmed ild for Herren (3 Mos 10,1 ff.). Derfor ble Arons ætt ført videre bare gjennom Eleasar og Itamar. Etter Arons død valgte Gud hans eldste sønn Eleasar til etterfølger i ypperstepresteembetet, og slik kom yppersteprestevedigheten til Eleasars linje.

V. 4–15. Ypperstepresteætten fra Eleasar til Josadak

> «[4]Eleasar fikk sønnen Pinehas, Pinehas fikk sønnen Abisjua, [5]Abisjua fikk sønnen Bukki, Bukki fikk sønnen Ussi, [6]Ussi fikk sønnen Serahja, Serahja fikk sønnen Merajot, [7]Merajot fikk sønnen Amarja, Amarja fikk sønnen Akitub, [8]Akitub fikk sønnen Sadok, Sadok fikk sønnen Akima'as, [9]Akima'as fikk sønnen Asarja, Asarja fikk sønnen Johanan, [10]Johanan fikk sønnen Asarja, det var han som gjorde prestetjeneste i det huset som Salomo hadde bygd i Jerusalem. [11]Asarja fikk sønnen Amarja, Amarja fikk sønnen Akitub, [12]Akitub fikk sønnen Sadok, Sadok fikk sønnen Sjallum, [13]Sjallum fikk sønnen Hilkia, Hilkia fikk sønnen Asarja, [14]Asarja fikk sønnen Seraja, Seraja fikk sønnen Josadak. [15]Josadak dro med da Herren bortførte Juda og Jerusalem i fangenskap ved Nebukadnesar.»

Eleasars etterkommere nevnes her i tjueto ledd, og ved hvert navn står «fikk sønnen». Den sønnen det gjaldt, arvet ypperstepresteverdigheten når han overlevde faren. Slik finner vi Eleasars sønn Pinehas i embetet i Dom 20,28. De eldre utleggerne har derfor med rette sluttet at listen skal vise rekken av yppersteprester fra Eleasar, som døde kort etter Josva (Jos 24,33), til Josadak, som Nebukadnesar lot føre til Babel.

Fra Arons død i det førtiende året etter utgangen fra Egypt til tempelbyggingen i Salomos fjerde år gikk det 440 år (480 minus 40, 1 Kong 6,1). Fra tempelbyggingen til kaldeerne ødela Jerusalem og templet gikk det 423 år, 36 under Salomo og 387 for Judas rike. Til sammen blir det 863 år.

Tjueto ledd synes å være for få for en så lang tid, for da måtte hvert ledd i gjennomsnitt ha vart i 39¼ år. Det er riktignok mye, men ikke umulig. Sønnen kan ha dødd før faren, så sønnesønnen fulgte bestefaren i embetet, og sønnen er da utelatt. Ordet «fikk» taler ikke mot dette, for i ættelistene kan det også stå om en sønnesønn.

Men mot en slik forståelse av listen reiser det seg to ganske alvorlige vansker. Den minste er at listen gir inntrykk av at Eleasars linje hadde ypperstepresteverdigheten uten avbrudd. Men de historiske bøkene i Det gamle testamente nevner en annen rekke av yppersteprester, som begynner med Eli og etter 1 Krøn 24,3 og Josefus hørte til Itamars ætt: Eli, hans sønn Pinehas, som døde før Eli (1 Sam 4,11), Pinehas' sønn Akitub, Akitubs sønn Akia, som også het Akimelek (1 Sam 14,3; 22,9.11.20), og Akimeleks sønn Abjatar, som Salomo avsatte og erstattet med Sadok (1 Kong 2,26 f.35).

Etter Josefus ble ypperstepresteverdigheten i Eleasars linje fra Eleasar til Ussi, gikk så over til Eli og hans etterkommere og kom tilbake til Eleasars linje med Sadok. Dette hviler tydeligvis på sann historisk overlevering. For fra Eli begynte å dømme til Salomo ble konge, gikk det 139 år, og den tiden fylles i begge linjene av fem navn: Eli, Pinehas, Akitub, Akia og Abjatar i den ene, Serahja, Merajot, Amarja, Akitub og Sadok i den andre (v. 6–8).

Men når Josefus mener at Eleasars etterkommere levde som privatpersoner mens Elis ætt hadde embetet, er det bare en gjetning, og den motsies av Det gamle testamente selv. Etter 2 Sam 8,17 og 20,25 var Sadok av Eleasars linje og Abjatar av Itamars linje begge yppersteprester på Davids tid. Embetet, eller rettere sagt utøvelsen av det, gikk etter Ussis død over til Eli, trolig på grunn av forhold vi ikke lenger kjenner (se kommentaren til 1 Sam 2,27 ff.). Men Ussis etterkommere mistet ikke retten til å følge etter i verdigheten.

Så brøt dommen over Elis hus løs. Filistrene tok arken, og da den ble sendt tilbake, ble den ikke satt ved tabernaklet igjen, men sto i sytti år i Abinadabs hus (1 Sam 4,4–7,2). Mange år senere førte David den til Jerusalem og reiste et eget telt for den på Sion. Tabernaklet var i mellomtiden flyttet til Gibeon, og der ble det ofret til templet ble bygd.

Slik oppsto det to gudstjenestesteder, og yppersteprestene i hver sin linje fikk hver sitt virkeområde. Sadok gjorde tjeneste i Gibeon

(1 Krøn 16,39; jf. 1 Kong 3,4), og Abjatar i Jerusalem. Uten tvil hadde også Sadoks far Akitub gjort tjeneste som ypperstеprest ved tabernaklet i Gibeon. For Elis ætt tok embetet slutt da Akia (Akimelek) og hele presteskapet i Nob ble drept (1 Sam 22). Abjatar, den eneste som slapp unna, flyktet til David og fulgte ham på flukten for Saul (1 Sam 22,20–23).

Saul slo også selve byen Nob med sverdet. Trolig var det etter denne ulykken at tabernaklet ble flyttet til Gibeon, og at ypperstepresteembetet ble gitt til Sadoks far, en mann av Eleasars linje, fordi den eneste som var igjen av Itamars linje, hadde flyktet til David. Noen klare opplysninger om dette har vi riktignok ikke. Stemmer det, var det bare Akitubs forfedre Amarja, Merajot og Serahja som ikke hadde embetet.

Hvis de verken ble fortrengt av Eli eller gjorde seg uverdige til embetet ved noen forbrytelse, kan de likevel regnes som rettmessige innehavere av verdigheten. Det gjelder hvis embetet bare gikk over til Eli fordi Ussis sønn Serahja ikke maktet det under de vanskelige forholdene den gang, og hvis Elis sønnesønn Akitub fulgte bestefaren i embetet etter at Gud ved profeter alt hadde varslet Eli at huset hans skulle gå til grunne. Da kan Serahja, Merajot og Amarja med rette stå i Eleasars ættetavle, selv om de ikke faktisk var ypperstеprester. Slik er denne vansken helt løst.

Den andre vansken er tyngre. Listen har for få navn for den eldste tiden og for mange for den seneste, og dessuten motsies den av noen klare opplysninger i de historiske bøkene.

Fra Arons død til Ussis død, da Eli ble ypperstеprest, gikk det 299 år. Fem ypperstеprester – Eleasar, Pinehas, Abisjua, Bukki og Ussi – er for få, for da måtte hver ha hatt embetet i 60 år og fått sønnen som fulgte ham, først i sitt sekstiende år, eller sønnesønnen måtte jevnlig ha fulgt bestefaren. Alt dette virker nokså utrolig, så her må altså mellomledd være utelatt.

For tiden fra Eli til Abjatar ble avsatt i begynnelsen av Salomos regjering, 139 år, svarer de fem navnene fra Serahja til Sadok. Det gir 24 år på hver, og siden Sadok hadde embetet i flere år under Salomo, kan vi regne 30 år på hvert ledd. For de omkring 417 årene fra templet sto ferdig til kaldeerne ødela det, gir de tolv navnene fra Akima'as til

Josadak et gjennomsnitt på 34–35 år for hvert ledd. Det er ikke utrolig, og her trenger vi ikke regne med mange hull.

Men ser vi nærmere på navnene, mangler ypperstepresten Jojada, som satte den unge Joasj på tronen og var hans rådgiver de første årene (2 Kong 11; 2 Krøn 22,10; 24,2). Også Uria under Akas mangler. Han kalles bare «presten», men var sikkert ypperstepresten (2 Kong 16,10 ff.).

Videre forekommer navnet Asarja tre ganger (v. 9.10.13). Bertheau peker på at Asarja er navnet på ypperstepresten både på Salomos tid (1 Kong 4,2), på Ussias tid (2 Krøn 26,17) og på Hiskias tid (2 Krøn 31,10). Dessuten finner vi en Amarja, den femte etter Sadok, som noen har holdt for ypperstepresten Amarja under Josjafat (2 Krøn 19,11).

Og til sist nevnes Hilkia i 2 Kong 22,4 som ypperstepresten under Josjia, mens Hilkia etter vår liste fikk sønnen Asarja (v. 13). Da kan enten ikke Hilkia være ypperstepresten under Josjia, eller ikke Asarja være han som levde på Hiskias tid.

Uria kan være forbigått fordi han var en ubetydelig mann. Men Jojada hadde altfor stor innflytelse på Judas skjebne til å bli oversett. Enten står han i listen under et annet navn, slik mange hadde to navn, eller så har navnet Jojada falt ut ved en gammel skrivefeil. Det siste er mest sannsynlig: Jojada har falt ut foran Johanan.

Etter 2 Kong 12,2 og 2 Krøn 24,2 døde Jojada under Joasj, minst fem eller ti år før kongen, altså 127–132 år etter Salomo, hundre og tretti år gammel (2 Krøn 24,15). Han ble altså født kort før eller etter Salomos død, som oldebarn av Sadok. Sadok kan ha dødd en god stund før Salomo, for han hadde vært ypperstepresten i Gibeon i tretti år under David.

Asarja i 1 Kong 4,2 kan ikke regnes som ypperstepresten, for ordet *kohen* (כֹּהֵן) betegner der ikke ypperstepresten, men den fremste av kongens embetsmenn.

Han kan heller ikke være Asarja i v. 9, for han kalles Sadoks sønn, mens vår Asarja er sønn av Akima'as og altså Sadoks sønnesønn. En sønnesønn av Sadok kunne ikke mens bestefaren levde, ha den første plassen blant Salomos høyeste embetsmenn, for Sadok selv var prest sammen med Abjatar (1 Kong 4,4). Asarja i 1 Kong 4,2 kan heller ikke ha vært en bror av Akima'as, for det er svært sjelden at nevø og onkel bærer samme navn.

Om Asarja i v. 10, Johanans sønn, heter det: «det var han som gjorde prestetjeneste i det huset som Salomo hadde bygd i Jerusalem». De jødiske lærde Rashi og Kimchi har knyttet dette til 2 Krøn 26,17 og forstått det om hvordan han nidkjært forsvarte presteembetet da kong Ussia ville ta seg prestens oppgave å brenne røkelse i Det hellige.

Mot det er det innvendt at Ussias inngrep skjedde to hundre år etter Salomos død, mens vår Asarja er den fjerde etter Sadok. Men har Jojada falt ut foran Johanan, og hadde Jojada embetet lenge under Joasj, faller sønnesønnen Asarjas tid sammen med Ussias regjering, og da faller innvendingen bort.[2]

Den siste vansken er at Asarja her kommer etter Hilkia, mens Asarja i 2 Krøn 31,10.13 er ypperstеprest under Hiskia, og Hilkia under hans oldebarn Josjia (2 Kong 22,4 ff.). Det hjelper ikke å bytte om Hilkia og Asarja. En slik ombytting er usannsynlig i en liste som er bygd slik som denne.

Men framfor alt står det fire navn mellom Asarja i v. 10, som levde under Ussia, og Hilkia. Da måtte fire ledd ha fulgt hverandre på de 55–60 årene fra Ussia trengte seg inn i templet til Hiskias påske, og det er umulig. Dessuten regjerte Manasse og Amon i 55 og 2 år mellom Hiskia og Josjia, og fra Hiskias påske til Hilkia fant lovboken i Josjias attende år gikk det omkring 90 år. Hilkia kan derfor neppe ha fulgt etter Asarja i embetet.

Asarja i v. 13–14 kan altså ikke være ypperstepresten under Hiskia, og den eneste mulige forklaringen synes å være at et ledd med Asarja har falt ut mellom Akitub og Sadok (v. 12). Da kan Hilkia i v. 13 være ypperstepresten på Josjias tid.

Riktignok nevnes tre navn mellom ham og bortførelsen, Josadak medregnet, mens det bare gikk tretti år fra Josjias attende år til kaldeerne ødela templet. Men Hilkia kan ha vært svært gammel i Josjias attende år. Og da Jerusalem ble ødelagt, var det ikke Josadak, men hans far Seraja, Hilkias sønnesønn, som var ypperstеprest. Han ble henrettet i Ribla av Nebukadnesar (2 Kong 25,18.21). Av det kan vi slutte at Josadak ble bortført som ung.

[2] Bertheau vil flytte ordene til Asarja i v. 9 og knytte dem til Salomos tid, men Asarja i 1 Kong 4,2 var verken ypperstеprest eller den samme som Asarja i v. 10. Oehlers mening at Amarja i v. 11 er Amarja under Josjafat, er like usannsynlig: Josjafat ble konge sekstien år etter Salomos død, og så lenge kan ikke de fire ypperstepresterne mellom Sadok og Amarja ha fulgt etter hverandre.

Rekkefølgen i listen bekreftes av Esra 7,1–5, der navnene fra Seraja og opp til Amarja, Asarjas sønn, står i samme orden i Esras ættetavle. Det kan synes å utelukke at navn er byttet om eller har falt ut. Men det viser bare at begge ættetavlene bygger på samme kilde, og den kan selv ha hatt hull.

At det er hull ved Jojada og ved Asarja under Hiskia, viser seg også av en sammenligning med Davids kongehus. Vår liste har bare elleve ledd fra Sadok, Salomos samtidige, til Seraja, som ble drept da Jerusalem falt. For samme tid har Davids hus sytten ledd (1 Krøn 3,10–24). Selv om kongesønnene som regel giftet seg og fikk barn tidligere enn prestene, er forskjellen for stor.

Alt dette tyder på at det mangler navn i listen over ypperstepresterne. De tre eller fire ypperstepresterne vi kjenner fra de historiske bøkene, men som ikke står her – Amarja under Josjafat, Jojada under Joasj, (Uria under Akas,) og Asarja under Hiskia – er enten forbigått eller har falt ut av den listen krønikeskriveren brukte.[3]

Josadak var far til Josva, som kom tilbake fra eksilet med Serubabel og ble den første ypperstepresten i den gjenreiste menigheten (Esra 3,2; 5,2; Hag 1,1). «Dro med» betyr at han dro i fangenskap til Babel.

V. 16–47. Levis sønner og sønnesønner

> «[16]Levis sønner var Gersjom og Kahat og Merari. [17]Og dette er navnene på Gersjoms sønner: Libni og Sjime'i. [18]Kahats sønner var Amram og Jishar og Hebron og Ussiel. [19]Meraris sønner var Mahli og Musji. Dette var levittenes ætter etter deres fedre.»

Her begynner opptegnelsen av levittenes ætter. Først kommer Levis sønner og sønnesønner (v. 16–19). Så følger seks rekker av ætter: Gersjoms (v. 20–21), Kahats (v. 22–28) og Meraris etterkommere (v. 29–30), og deretter ættetavlene til Davids ledende sangere (v. 31–32), kahatitten Heman (v. 33–38), gersjonitten Asaf (v. 39–43) og meraritten Etan (v. 44–47). Til sist står noen ord om tjenesten til de andre levittene og prestene (v. 48–49).

Levis sønner nevnes igjen som i v. 1, men nå også sønnenes sønner, mens v. 2 bare nevnte Kahats sønner. Hensikten er bare å gjøre klart

[3] Det Josefus og Seder Olam ellers forteller om ypperstepresterne før eksilet, har ingen historisk verdi der det avviker fra Det gamle testamente.

hvem de levittiske ættene som følger, stammer fra. Den første sønnen heter her Gersjom, som Moses' sønn (1 Krøn 23,15), mens v. 1 og Mosebøkene har formen Gersjon. Navnene på Levis sønnesønner stemmer med 2 Mos 6,17–19 og 4 Mos 3,17–20 (jf. 26,57).

Ordene «Dette var levittenes ætter etter deres fedre» er ikke en avsluttende underskrift, som Bertheau mener, men en overskrift over det som følger, slik som i 4 Mos 3,20. Ellers ville listene over Gersjoms, Kahats og Meraris etterkommere komme svært brått.

V. 20–21. Gersjoms ætt

> «[20]Gersjoms sønner var: hans sønn Libni, hans sønn Jahat, hans sønn Simma, [21]hans sønn Joah, hans sønn Iddo, hans sønn Serah, hans sønn Jeatrai.»

De tre listene over Gersjoms, Kahats og Meraris etterkommere er bygd likt. Hvert navn knyttes til det foregående med «hans sønn», men antallet navn er svært ulikt. De gersjonittene som nevnes her, hører til ætten etter den eldste sønnen Libni, og de følges sju ledd ned til Jeatrai, et navn vi ikke møter andre steder. Av mellomleddene finnes Jahat, Simma og Serah også blant Asafs forfedre, men han stammet fra Sjime'is linje (v. 39–43).

V. 22–28. Kahats ætt

> «[22]Kahats sønner var: hans sønn Amminadab, hans sønn Korah, hans sønn Assir, [23]hans sønn Elkana, hans sønn Ebjasaf, hans sønn Assir, [24]hans sønn Tahat, hans sønn Uriel, hans sønn Ussia, hans sønn Saul. [25]Elkanas sønner var Amasai og Akimot. [26]Hans sønn var Elkana, hans sønn var Sofai, hans sønn var Nahat, [27]hans sønn Eliab, hans sønn Jeroham, hans sønn Elkana. [28]Samuels sønner var Vasni, hans førstefødte, og Abia.»

Kahats ætt består av tre lister, og hver begynner på nytt med «sønner» (v. 22, 25 og 28). Men vi får ikke vite hvordan de tre linjene henger sammen.

Allerede begynnelsen er underlig. Etter 2 Mos 6,18.21.24 het Kahats andre sønn Jishar, hans sønn var Korah, og Korahs sønner var Assir, Elkana og Abiasaf. Amminadab nevnes ingen andre steder som Kahats sønn. Navnet finnes ellers blant Ussiels etterkommere på Davids tid og i Judas ættetavle på Moses' tid, som navn på far til fyrsten Nahson og til Elisjeba, Arons hustru (2 Mos 6,23; Rut 4,19; 1 Krøn 2,10).

Siden Korah og Assir peker mot Jishars ætt, har de eldre utleggerne ment at Amminadab er et annet navn på Jishar. Bertheau tror derimot at Amminadab ved en gammel feil har kommet inn i stedet for Jishar, fordi en Amminadab var Arons svigerfar.

Begge forklaringene er like usannsynlige: en forveksling av navnene, og at Amminadab var et annet navn for Jishar, når Mosebøkenes ættetavler bare har navnet Jishar. Likevel finnes det ingen tredje utvei, og vi må velge en av dem. For at versene inneholder en ættetavle, eller stykker av ættetavler, for Jishars kahatittiske linje, er det ingen tvil om når vi sammenligner med ættetavlen til sangeren Heman (v. 33–38). Den hjelper oss også med de andre uklarhetene i listen.

I v. 22–23 følger Assir, Elkana, Ebjasaf og Assir etter Korah, hver med «hans sønn». Men etter 2 Mos 6,24 var Assir, Elkana og Abiasaf Korahs sønner, og av Hemans ættetavle (v. 37) ser vi at den andre Assir var sønn av Ebjasaf og far til Tahat. Assir, Elkana og Ebjasaf må altså ha vært brødre, og den andre Assir var sønn av Ebjasaf. Hans ætt følges så videre gjennom fire ledd: Tahat, Uriel, Ussia og Saul.

I Hemans ættetavle står i stedet Tahat, Sefanja, Asarja og Joel (v. 36–37). Ussia og Asarja er riktignok to navn på samme konge, men forskjellen i de andre navnene taler sterkt mot at det er de samme personene. Den naturlige forklaringen er at de to ættetavlene skilles etter Tahat: vår liste følger sønnen Uriel og hans etterkommere, Hemans ættetavle en annen sønn, Sefanja.

V. 25 begynner en ny liste. Det ligger nær å tro at Elkana her er bror av Ebjasaf. Men Hemans ættetavle har i oppstigende rekke Elkana, Amasai, Mahat, Elkana og Suf (v. 35–36), og det kunne tyde på at vår Elkana er Joels sønn i v. 36, for Akimot kan godt være en annen form av Mahat.

Men begynnelsen av v. 26 passer ikke med dette. Teksten er uten tvil skadet her. Sammenligner vi med v. 34–35, er det eneste vi kan slutte med noen sikkerhet, at listen fra Sofai av gjelder etterkommerne til Elkana, Mahats sønn. Nahat og Eliab er andre former av Toah og Eliel (v. 34), og Sofai er en annen form av Suf.

Jeroham og Elkana (v. 27) stemmer med v. 34. Men mellom «hans sønn Elkana» og «Samuels sønner» mangler leddet «hans sønn Samuel» (jf. v. 33). Foran eller etter «den førstefødte» mangler også den

førstefødtes navn, Joel (jf. v. 33 og 1 Sam 8,2).[4] Disse hullene kan fylles ut, men de viser at listen ikke er én sammenhengende kahatittisk ættetavle, bare stykker av flere.

V. 29–30. Meraris ætt

> «[29]Meraris sønn var Mahli, hans sønn var Libni, hans sønn var Sjime'i, hans sønn var Ussa, [30]hans sønn var Sjimea, hans sønn var Haggija, hans sønn var Asaja.»

Her følger Meraris etterkommere: Mahlis sønner i seks ledd, som ikke nevnes andre steder. Bertheau vil gjøre listen til det samme som Etans ættetavle (v. 44–47) og mener at alle tre listene i v. 20–30 bare er tatt med for å føre fram til sangerne Heman, Asaf og Etan. Men navnene er helt forskjellige. Bare Mahli finnes i begge, og han holdes tydelig atskilt: i Etans ættetavle er han Musjis sønn og Meraris sønnesønn, her er han Meraris sønn. Merari hadde to sønner, Mahli og Musji, som hans etterkommere delte seg i familier etter (4 Mos 3,20; 26,58). Vår liste gjelder Mahlis ætt, mens Etans forfedre hørte til Musjis ætt.

Listen kan altså ikke være ment som en overgang til Etan, og det samme gjelder de to andre listene. De er ikke tatt med for de personenes skyld som de slutter med, Jeatrai, Samuels sønner og Asaja. Krønikeskriveren tok dem med fordi han fant dem verdige til en plass i verket sitt, som lister over gamle ætter av Levis tre sønner overlevert fra gammel tid.

V. 31–32. Sangerne i Herrens hus

> «[31]Dette var de som David satte til å sørge for sangen i Herrens hus etter at arken var kommet til ro. [32]De gjorde tjeneste ved sangen foran sammenkomstens telt, tabernaklet, inntil Salomo bygde Herrens hus i Jerusalem. De sto der og utførte sin tjeneste slik som det var foreskrevet dem.»

Ættetavlene til de levittiske sangerne Heman, Asaf og Etan innledes med en notis om levittenes tjeneste ved helligdommen (v. 31–32) og avsluttes med noen ord om tjenesten til de andre levittene (v. 48–49). David satte dem til å lede og bære fram sangen. Det skjedde «etter at arken var kommet til ro», det vil si fra den tiden da paktens ark, som før David var blitt ført fra sted til sted, hadde fått et fast hvilested

[4] NB leser «Vasni» som navnet på den førstefødte.

på Sion og var blitt midtpunktet i den gudstjenesten David innførte (2 Sam 6,17).

De gjorde tjeneste «foran» tabernaklet, for offergudstjenesten, som salmesangen var knyttet til, foregikk i forgården foran boligen. «Sammenkomstens telt» var det vanlige navnet på tabernaklet Moses hadde laget. Det sto først i Sjilo, på Sauls tid i Nob og etter at Saul ødela Nob (1 Sam 22), i Gibeon (1 Krøn 21,29).

Her betegner det teltet David reiste for arken på Sion. Fordi arken sto der, og fordi det ble innført en fast gudstjeneste der (1 Krøn 16,1 ff.), trådte det fra da av i stedet for Moses' tabernakel. Likevel var helligdommen i Gibeon fortsatt et gudstjenestested til templet sto ferdig (1 Kong 3,4; 2 Krøn 1,3). Da ble arken flyttet inn i templet, og hele gudstjenesten ble samlet der. I tjenesten sto de «slik som det var foreskrevet dem», etter den ordningen David hadde gitt (jf. 1 Krøn 16,37 ff.).

V. 33–38. Heman

> «[33]Dette var de som sto der med sine sønner: Av kahatittenes sønner: sangeren Heman, sønn av Joel, sønn av Samuel, [34]sønn av Elkana, sønn av Jeroham, sønn av Eliel, sønn av Toah, [35]sønn av Sif, sønn av Elkana, sønn av Mahat, sønn av Amasai, [36]sønn av Elkana, sønn av Joel, sønn av Asarja, sønn av Sefanja, [37]sønn av Tahat, sønn av Assir, sønn av Ebjasaf, sønn av Korah, [38]sønn av Jishar, sønn av Kahat, sønn av Levi, Israels sønn.»

De tre mennene Heman, Asaf og Etan var overhodene for de tre levittiske ættene som den liturgiske sangen var betrodd. Navnene på sønnene deres står i 1 Krøn 25,1–6. Ættetavlene her skal vise at de stammet fra Levi. Heman nevnes først fordi han ledet koret som sto i midten, mens Asaf og hans kor sto på høyre side og Etan og hans kor på venstre. Når de sang sammen, var det Heman som ledet det hele. Ætten hans følges gjennom tjue ledd tilbake til Kahat, Levis sønn, Israels sønn.

V. 39–43. Asaf

> «[39]Hans bror Asaf sto på hans høyre side – Asaf, sønn av Berekja, sønn av Sjimea, [40]sønn av Mikael, sønn av Ba'aseja, sønn av Malkija, [41]sønn av Etni, sønn av Serah, sønn av Adaja, [42]sønn av Etan, sønn av Simma, sønn av Sjime'i, [43]sønn av Jahat, sønn av Gersjom, sønn av Levi.»

Asaf var Hemans bror bare i videre forstand, fordi de begge stammet fra Levi og hadde samme kall. Han var etterkommer av Gersjom gjennom den yngre sønnen Sjime'i. Ættetavlen hans har bare femten navn opp til Gersjom, fem færre enn Hemans, enda de levde samtidig. Det kommer trolig av at mellomledd er utelatt her og der.

V. 44–47. Etan

> «[44]Meraris sønner, deres brødre, sto på venstre side: Etan, sønn av Kisji, sønn av Abdi, sønn av Malluk, [45]sønn av Hasjabja, sønn av Amasja, sønn av Hilkia, [46]sønn av Amsi, sønn av Bani, sønn av Sjemer, [47]sønn av Mahli, sønn av Musji, sønn av Merari, sønn av Levi.»

«Meraris sønner, deres brødre», det vil si brødrene til Hemans og Asafs kor, utgjorde koret på venstre side. Det var Etan og hans sønner. Etan var meraritt av den yngre linjen, Musjis. Faren heter her Kisji, men i 1 Krøn 15,17 Kusjaja, som tydeligvis er den opprinnelige formen.

I stedet for Etan (her og i 1 Krøn 15,19) nevnes andre steder Jedutun som den tredje sangmesteren ved siden av Heman og Asaf (1 Krøn 16,41; 25,1; 2 Krøn 35,15; Neh 11,17). Jedutun var altså et annet navn for Etan, trolig et tilnavn, Jedutun (*jedutun*, יְדוּתוּן, «lovpriser»), som han fikk etter kallet sitt. Men Det gamle testamente sier ingenting om hvordan navnet oppsto. Ættetavlen hans har bare tolv navn opp til Merari og er altså enda mer forkortet enn Asafs.

V. 48–81. De andre levittene og prestene

> «[48]Deres brødre, de andre levittene, var satt til å utføre alle slags tjenester i tabernaklet – Guds hus. [49]Men Aron og hans sønner ofret på brennofferalteret og på røkofferalteret, og var satt til å utføre all tjeneste i Det aller helligste og til å gjøre soning for Israel, etter alt det som Guds tjener Moses hadde påbudt.»

«Deres brødre, de andre levittene», det vil si alle levittene utenom sangerne, var gitt til Aron og hans sønner, prestene, for å gjøre tjeneste ved gudstjenesten (4 Mos 3,9; 8,16–19; 18,6). Aron og hans sønner hadde tre oppgaver. De brente offrene på brennofferalteret og røkofferalteret (4 Mos 18,1–7), de tok seg av all tjenesten i helligdommen, og de skulle gjøre soning for Israel ved sonofrene og renselsene, etter alt det Moses hadde påbudt. Dette siste leddet gjelder alle de tre oppgavene. Moses kalles Guds tjener, som i 5 Mos 34,5 og Jos 1,1.13.

V. 50–53. Ypperstepresterne fra Eleasar til Akima'as

«[50]Dette var Arons sønner: hans sønn Eleasar, hans sønn Pinehas, hans sønn Abisjua, [51]hans sønn Bukki, hans sønn Ussi, hans sønn Serahja, [52]hans sønn Merajot, hans sønn Amarja, hans sønn Akitub, [53]hans sønn Sadok, hans sønn Akima'as.»

Etter notisen om prestenes tjeneste følger en liste over ypperstepresterne fra Eleasar til Akima'as, Sadoks sønn (jf. 2 Sam 15,27), som trolig fulgte faren i embetet alt på Salomos tid. Listen har samme form som ættetavlene i v. 20–30, og er derfor mest sannsynlig hentet fra samme kilde. Den er tatt med her som en overgang til listen over levittbyene, for den listen begynner med bostedene til Arons sønner.

«Dette var Arons sønner» i v. 50 svarer til «Dette var deres bosteder … Arons sønner» i v. 54. Navnene står i nøyaktig samme rekkefølge som i den lengre listen i v. 4–8.

V. 54–60. Arons sønners byer

«[54]Dette var deres bosteder etter deres byer innenfor deres landområder: Arons sønner av kahatittenes ætt, som loddet først kom ut for. [55]De fikk Hebron i Juda land med tilhørende beitemarker rundt omkring. [56]Men byens mark og dens landsbyer fikk Kaleb, Jefunnes sønn. [57]Arons sønner fikk altså tilfluktsstedene Hebron og Libna med tilhørende beitemarker og Jattir og Esjtemoa med beitemarker [58]og Hilen med dets beitemarker, Debir med beitemarker, [59]Asjan med dets beitemarker og Bet-Sjemesj med dets beitemarker. [60]Av Benjamins stamme fikk de Geba med tilhørende beitemarker og Allemet og Anatot med beitemarker. Deres byer var i alt tretten byer etter deres ætter.»

Listen over levittbyene stemmer i det store og hele med Jos 21, bortsett fra noen navneformer og mange skrivefeil, men formen er ganske annerledes. Den er derfor ikke hentet fra Josvas bok, men fra en annen gammel kilde.

V. 54 begynner med en overskrift over hele listen: «Dette var deres bosteder etter deres byer innenfor deres landområder». «Deres» viser tilbake til Levis sønner i v. 16. Ordet for «byer» brukes i eldre hebraisk om en teltleir hos nomadene (1 Mos 25,16; 4 Mos 31,10). Her står det i overført betydning om den kretsen av bosteder som levittene fikk i de andre stammenes byer.

Ordene «Arons sønner av kahatittenes ætt, som loddet kom ut for» er overskriften over v. 54–60. De gjentar Jos 21,10, der «først» står etter «loddet». Det har kanskje falt ut her i grunnteksten.

V. 55–60 stemmer nesten ord for ord med Jos 21,11–19. Siden hele listen er drøftet i kommentaren til Josva, holder det her å samle feilene og manglene i vår tekst.

Flertallet «tilfluktsstedene» er ikke riktig, for bare én av byene, Hebron, var tilfluktsby for drapsmenn. Jos 21,13 har riktig entall. Foran Bet-Sjemesj har navnet Jutta falt ut, og foran Geba navnet Gibeon. Derfor nevnes bare elleve byer, men summen er riktig oppgitt til tretten. Hilen heter Holon i Jos 21,15 og 15,51. Asjan er en mer riktig form enn Ajin i Jos 21,16. Allemet heter Almon i Jos 21,18.

V. 61–63. Tallet på de andre levittenes byer

> «[61]De andre Kahats barn av stammens ætt fikk ved loddkasting ti byer av den halve Manasses stammes halvdel. [62]Gersjoms barn fikk etter sine ætter tretten byer av Issakars stamme og av Asjers stamme og av Naftalis stamme og av Manasses stamme i Basan. [63]Meraris barn etter sine ætter fikk ved loddkasting tolv byer av Rubens stamme og av Gads stamme og av Sebulons stamme.»

Her står samlet hvor mange byer de andre kahatittene, gersjonittene og merarittene fikk i de ulike stammeområdene, slik som i Jos 21,5–7. I v. 61 er det et hull i teksten. Mellom «stammens ætt» og «den halve Manasses stammes halvdel» mangler ordene «av Efra'ims stamme og av Dans stamme og». I v. 62 er «Manasses stamme i Basan» godt forståelig også uten ordet «halve», som står i Josva.

V. 64–65. Overskriften som er kommet på feil sted

> «[64]Slik ga Israels barn levittene disse byene med deres beitemarker. [65]Ved loddkasting ga de dem disse byene, som de nevnte ved navn, av Judas barns stamme og av Simeons barns stamme og av Benjamins barns stamme.»

Disse to versene står ikke på sin rette plass. Innholdet viser at de hører hjemme i v. 54, etter den alminnelige overskriften og foran ordene «Arons sønner». I Jos 21,8–9 står de også som overskrift foran listen over prestenes byer. Hvordan de er kommet på feil sted i vår tekst, kan ikke sies sikkert. Bertheau mener krønikeskriveren ville nevne yppersteprestættens byer først og derfor flyttet innledningen. Det

kan forklare plasseringen av v. 61, men ikke av v. 64–65, for de burde i så fall ha stått foran v. 61.

Dessuten mangler både forbindelsen og verbet til «Arons sønner» i v. 54, og «de» i v. 55 mangler subjekt. Det som mangler der, står nettopp i v. 64–65. Disse versene må altså ha stått foran v. 54 og ved et uforklarlig uhell kommet på et upassende sted etter v. 63. Med v. 66 begynner så opptegnelsen av byene til de andre levittiske ættene, som v. 61–63 bare ga summarisk. Den fortsetter godt etter v. 63.

V. 66–70. De andre kahatittenes byer

> «[66]De andre av Kahats barns ætter fikk av Efra'ims stamme disse byene som skulle tilhøre dem: [67]tilfluktsstedene Sikem med tilhørende beitemarker i Efra'im-fjellene og Geser med dets beitemarker, [68]og Jokmeam med dets beitemarker og Bet-Horon med dets beitemarker, [69]og Ajalon med dets beitemarker og Gat-Rimmon med dets beitemarker; [70]og av den halve Manasses stamme Aner med beitemarker og Bileam med beitemarker. Dette fikk de andre av Kahats barns ætt.»

Se Jos 21,20–26. I v. 66 må det leses «for Kahats sønners ætter» i stedet for «av Kahats sønners ætter», for den hebraiske preposisjonen «av» gir ingen mening her. Den brukes aldri til å innlede et subjekt. Meningen er: Kahats sønners ætter fikk disse byene i Efra'ims stamme. Flertallet «tilfluktsstedene» i v. 67 er feil på samme måte som i v. 57. Om de fire byene i Efra'ims stamme, se Jos 21,21–22, der det står Kibsajim i stedet for Jokmeam.

Foran v. 69 har et helt vers falt ut: «Og av Dans stamme Elteke med beitemarker, Gibbeton med beitemarker» (Jos 21,23). V. 69 nevner så de to andre byene i Dans stamme. I v. 70 er byene i den halve Manasses stamme, Aner og Bileam, det vil si Jibleam (Jos 17,11), riktig gjengitt. Navnene Ta'anak og Gat-Rimmon i Jos 21,25 er derimot feil og kom inn ved en avskriverfeil, da avskriverens øye gled til verset foran. Avslutningen i v. 70 er en underskrift som svarer til «disse byene som skulle tilhøre dem» i v. 66.

V. 71–76. Gersjonittenes byer

> «[71]Gersjoms barn fikk av den halve Manasses stammes ætt Golan i Basan med tilhørende beitemarker og Asjtarot med beitemarker; [72]av Issakars stamme Kedesj med tilhørende beitemarker, Daberat med beitemarker [73]og Ramot med beitemarker og Anem med beite-

marker; [74]og av Asjers stamme Masjal med tilhørende beitemarker
og Abdon med beitemarker [75]og Hukok med beitemarker og Rehob
med beitemarker; [76]og av Naftalis stamme Kedesj i Galilea med til-
hørende beitemarker og Hammon med beitemarker og Kirjatajim
med beitemarker.»

Se Jos 21,27–33. I v. 72 er Kedesj en feil for Kisjon (Jos 21,28; 19,20). I v. 73 står Ramot for den mer riktige formen Jarmut (Jos 21,29), en by som også ble kalt Remet (Jos 19,21), og Anem for En-Gannim, som byen også heter i Jos 19,21. Om Anem er en skrivefeil eller et annet navn for En-Gannim, kan ikke avgjøres. I v. 74 er Masjal en sammentrukket form av Misjal (Jos 21,30; 19,26). I v. 75 er Hukok trolig en feil for Helkat (Jos 21,31; 19,25), fordi byen ble forvekslet med Hukkok i Naftalis stamme (Jos 19,34).

I v. 76 sies det ikke at Kedesj var tilfluktsby, slik Jos 21,32 gjør. Hammon er en forkortet form av Hammot-Dor (Jos 21,32). I Jos 19,35 heter byen Hammat, etter de varme kildene i nærheten. Kirjatajim er i Jos 21,32 trukket sammen til Kartan.

V. 77–81. Merarittenes byer

«[77]Meraris barn – resten av levittene – fikk av Sebulons stamme
Rimmono med tilhørende beitemarker og Tabor med beitemarker;
[78]og på den andre siden av Jordan ved Jeriko, øst for Jordan, fikk de
av Rubens stamme Beser i ørkenen med tilhørende beitemarker og
Jahsa med beitemarker [79]og Kedemot med beitemarker og Mefa'at
med beitemarker; [80]og av Gads stamme Ramot-Gilead med tilhø-
rende beitemarker og Mahanajim med beitemarker [81]og Hesjbon
med beitemarker og Jaser med beitemarker.»

Se Jos 21,34–39. «Resten» gjelder levittene. Jos 21,34 sier det tydeligere: «resten av levittene». Meningen er at merarittene er de eneste av levittene som ennå står igjen å nevne.

I Sebulons stamme nevnes bare to byer, Rimmono og Tabor, mens Jos 21,34–35 har fire: Jokneam, Karta, Dimna og Nahalal. De to første har falt ut av vår tekst. Rimmono svarer til Dimna i Josva, men er en mer riktig lesemåte, for Rimmon nevnes blant Sebulons byer i Jos 19,13, mens Dimna ikke gjør det. Tabor må da svare til Nahalal. Nahalal, som i Dom 1,30 heter Nahalol, finnes blant Sebulons byer i Jos 19,15 og ser derfor ut til å være det riktige navnet. Men byen er ennå ikke påvist med sikkerhet.

V. 78–79 mangler i noen utgaver av Josvas bok, men står i mange håndskrifter og i de eldste trykte utgavene. De er bare falt ut ved en forglemmelse. Om Beser, se 5 Mos 4,43, og om Jahsa, Kedemot og Mefa'at, Jos 13,18. Ramot i Gilead var tilfluktsby (Jos 21,38). Om den og Mahanajim, se Jos 13,26, og om Hesjbon og Jaser, 4 Mos 21,28.32.

Kapittel 7. Ættetavler for seks stammer

V. 1–13. Issakars sønner og ætter

Kapitlet har ættetavlene for Issakar, Benjamin, Naftali, den delen av Manasse som bodde vest for Jordan, Efra'im og Asjer.

> «[1]Issakars sønner var Tola og Pua og Jasjub og Sjimron, fire i tallet. [2]Tolas sønner var Ussi og Refaja og Jeriel og Jahmai og Jibsam og Samuel, hoder for sine familier, som stammet fra Tola, veldige stridsmenn i sine ætter. Deres tall var i Davids dager tjueto tusen seks hundre. [3]Ussis sønner var Jisrahja og Jisrahjas sønner Mikael og Obadja og Joel og Jissija, fem i tallet, alle sammen slektens overhoder. [4]Til dem hørte, etter deres ætter og farsslekt, krigsrustede flokker, trettiseks tusen mann, for de hadde mange koner og barn. [5]Deres brødre i alle Issakars ætter var veldige stridsmenn. I alt var de åttisju tusen mann som var oppskrevet.»

Issakars fire sønner har de samme navnene som i 4 Mos 26,23–24. I 1 Mos 46,13 har den andre og den tredje litt andre former, Puva og Job. Tolas seks sønner nevnes ikke ellers. De var overhoder for de familiene som stammet fra Tola.

Ordene «i sine ætter» hører til det som følger: Oppskrevet etter fødselslistene talte de 22 600 mann i Davids dager. Tallet gjelder alle mennene i disse familiene, ikke bare overhodene. Siden David lot Joab telle folket (2 Sam 24; 1 Krøn 21), bygger opplysningen trolig på den tellingen.

Fra Ussi, Tolas førstefødte, stammet gjennom Jisrahja fem menn, alle sammen overhoder for slekter. Til dem hørte krigsflokker på 36 000 mann, «for de hadde mange koner og barn».

Noen har sluttet at v. 3–4 må gjelde tiden etter David, fordi Jisrahja var Tolas sønnesønn. Men det følger ikke. Tolas sønner levde slett ikke på Davids tid, og teksten sier bare at etterkommerne deres hadde vokst til dette tallet da David regjerte. Innen den tid kunne også etterkommerne av sønnesønnen Jisrahja ha nådd tallet i v. 4. At de var flere enn etterkommerne av Tolas sønner, forklares med at de hadde mange koner og barn.

At begge tallene gjelder Davids tid, viser v. 5: Hele summen av de oppskrevne i alle Issakars ætter var 87 000. I den summen ligger både de 22 600 og de 36 000, og brødrene deres må da ha vært 28 400. På Moses' tid talte Issakar 54 400 mann (4 Mos 1,29), og senere 64 300 (4 Mos 26,25).

V. 6–11. Benjamins sønner og ætter

> «[6]Benjamins sønner var Bela og Beker og Jediael, tre i tallet. [7]Og Belas sønner var Esbon og Ussi og Ussiel og Jerimot og Iri, fem i tallet, slektens overhoder, veldige stridsmenn. I deres ætteliste sto det tjueto tusen og trettifire mann. [8]Bekers sønner var Semira og Joasj og Elieser og Eljoenai og Omri og Jeremot og Abia og Anatot og Alemet, alle disse var Bekers sønner. [9]Etter deres ættelister, hvor deres ætter og overhoder, veldige stridsmenn, var oppskrevet, var det tjue tusen to hundre mann. [10]Jediaels sønner var Bilhan og Bilhans sønner Je'usj og Benjamin og Ehud og Kena'ana og Setan og Tarsis og Akisjahar. [11]Alle disse var Jediaels sønner, slektens overhoder, veldige stridsmenn, sytten tusen to hundre som var ferdig til å dra ut i krig.»

Her nevnes bare tre av Benjamins sønner, og deretter ættene deres (v. 7–11). I 8,1–2 står fem andre: Bela, Asjbel, Akrah, Noka og Rafa, og i 8,3–5 kommer enda flere «sønner».

Mosebøkene har i 1 Mos 46,21 ti navn på Benjamins sønner, og i 4 Mos 26,38–40 sju ætter. Fem av dem stammer fra sønnene Bela, Asjbel, Akiram, Sefufam og Hufam, og to fra sønnesønnene Ard og Na'aman. Av dette ser vi at minst to av «sønnene» i 1 Mos 46,21 var sønnesønner, og at Ehi og Muppim bare er andre former av Akiram og Sefufam.

Det er likevel underlig at Beker, Gera og Ros ikke er med blant ættene i 4 Mos 26. For Gera og Ros kan vi godta at etterkommerne deres var for få til å danne egne ætter og ble tatt opp i de andre.

Men det passer ikke for Beker, som her har ni sønner med 20 200 mann, og at navnet hans skulle ha falt ut av den ellers så nøyaktige listen i 4 Mos 26, er lite sannsynlig. Da står bare én forklaring igjen: Bekers etterkommere var den gang virkelig for få til å danne en egen ætt, men vokste senere til ni slekter med til sammen 20 200 stridsmenn.

Tallene i listen peker uten tvil til tiden etter Moses. Ved den andre tellingen på Moses' tid talte alle Benjamins ætter til sammen 45 600 mann (4 Mos 26,41), men de tre ættene her teller 59 434 (22 034 + 20 200 + 17 200). Tidlig i dommertiden ble dessuten Benjamins stamme utryddet i krigen mot de andre stammene, så nær som 600 mann (Dom 20,47). Den kunne ikke ha vokst så mye før på Davids og Salomos tid.

Jediael nevnes bare her. De eldre utleggerne holdt ham for å være den samme som Asjbel (1 Mos 46,21; 4 Mos 26,38). Det er ikke sikkert, men svært sannsynlig.

Belas fem «sønner» (v. 7) er ikke sønner i egentlig forstand, men senere etterkommere. Da listen ble satt opp, var de overhoder for de fem slektene i Belas ætt. Blant Bekers ni etterkommere (v. 8–9) er Anatot og Alemet ellers navn på byer (Allemet i 6,60; Anatot i Jos 21,18; Jes 10,30; Jer 1,1). Uten tvil fikk byene navn etter overhodene for de familiene som bodde der.

Blant Jediaels etterkommere (v. 10–11) finner vi en Benjamin, oppkalt etter stamfaren, og en Ehud. Han er ikke dommeren Ehud (Dom 3,15); dommeren var riktignok benjaminitt, men av Geras ætt. Kena'ana trenger ikke peke på en kanaaneisk familie. Tarsis, som ellers er navnet på en edelstein, er her navnet på en person. Akisjahar (*akhi-shakhar*, אֲחִישָׁחַר, «morgenrødens bror») har kanskje fått navnet fordi han ble født ved daggry. Alle disse kalles Jediaels sønner, for som sønner av Bilhan, Jediaels sønn, er de også hans etterkommere.

V. 12. Et dunkelt vers

> «[12]Videre var det Sjuppim og Huppim, Irs sønner, og Hussim, som stammet fra Aker.»

Dette verset kan vi ikke forstå fullt ut. Første halvdel, «Sjuppim og Huppim, Irs sønner», ser ut til å regne opp flere etterkommere av Benjamin. Navnene Muppim og Huppim står blant Benjamins sønner

i 1 Mos 46,21, og i 4 Mos 26,39 finner vi ættene etter Sefufam og Hufam. Muppim må derfor være en skrivefeil for Sjuppim.

Ir er trolig den samme som Iri i v. 7. Her nevnes altså trolig to ætter til som stammet fra benjaminitten Ir eller Iri. Det stemmer godt med planen i v. 6, der bare etterkommerne av Bela, Beker og Jediael skulle nevnes.

Den neste opplysningen, «Hussim, som stammet fra Aker», er en fullstendig gåte. Husim er i 1 Mos 46,23 navnet på Dans eneste sønn, som i 4 Mos 26,42 heter Sjuham. Men navnet går igjen blant benjaminittene i 8,8.11, så vi trenger ikke knytte vår Hussim til Dan. Aker (*akher*, אַחֵר, «en annen») er ellers ikke brukt som egennavn, men kan godt være det her. Da er «Hussim, som stammet fra Aker» enda en benjaminittisk ætt.

Riktignok mangler Dans stamme da i kapitlet, men det må ikke føre oss til vilkårlige gjetninger. Også Sebulon mangler.[1]

V. 13. Naftalis sønner

> «[13]Naftalis sønner var Jahsiel og Guni og Jeser og Sjallum, Bilhas sønner.»

Her står bare Naftalis sønner. Ættene som stammet fra dem, er utelatt. Navnene stemmer med 1 Mos 46,24 og 4 Mos 26,48–49, bare at den første der heter Jahse'el og den siste Sjillem.

V. 14–19. Manasses ætter vest for Jordan

> «[14]Manasses sønner var Asriel, som stammet fra hans syriske medhustru. Hun fødte Makir, far til Gilead. [15]Makir tok til kone en søster av Huppim og Sjuppim, og hans søster hette Ma'aka. Den andre sønnen hette Selofhad, og Selofhad hadde bare døtre. [16]Makirs kone Ma'aka fødte en sønn og kalte ham Peres. Hans bror hette Sjeres, og hans sønner var Ulam og Rekem. [17]Ulams sønn var Bedan. Disse var sønner av Gilead, sønn av Makir, sønn av Manasse. [18]Hans søster var Hammoleket, hun fødte Isjhod og Abieser og Mahla. [19]Sjemidas sønner var Akjan og Sjekem og Likhi og Aniam.»

[1]Noen har ment at «Aker», «den andre», er en tilslørt betegnelse for Dan, som en skulle ha unngått å nevne fordi stammen satte opp sin egen gudsdyrkelse (Dom 17–18). Det har ikke noe fast grunnlag, for Dan nevnes uten omsvøp i 2,2; 12,35 og 27,22. Heller ikke ordene «Bilhas sønner» i v. 13 krever at Dan var nevnt. Da skulle det stått «og» foran «Naftalis sønner», men i denne listen følger stammene etter hverandre uten «og» (v. 6.14.30). Bare foran Efra'im (v. 20) står «og», fordi Efra'im og Manasse sammen utgjorde Josefs stamme.

Manasses ætter i Gilead og Basan er alt nevnt i 5,23–24. Disse versene gjelder de ættene av stammen som fikk sin arv i Kanaan, vest for Jordan. Etter 4 Mos 26,30–32 og Jos 17,2 var det seks ætter. Bare to nevnes her, Asriel (v. 14) og Sjemida (v. 19), eller kanskje tre, hvis Abieser i v. 18 er den samme som Jeser (4 Mos 26,30), som heter Abieser i Jos 17,2.

V. 14–15 er svært dunkle. Først står Asriel. Etter 4 Mos 26,31 var han en av sønnene til Gilead, Manasses sønnesønn, og grunnla en av de seks ættene vest for Jordan. Så følger ordene «som hans syriske medhustru fødte; hun fødte Makir, far til Gilead». Men Asriel var Manasses oldebarn og Makir hans sønn, og da kan bisetningen bare gå på Manasse, som fikk Makir med sin medhustru.

Noen vil derfor stryke Asriel som en avskriverfeil. Men de andre listene i kapitlet krever at det står navnet på en etterkommer like etter «Manasses sønner», og det taler sterkt for at Asriel er ekte.

Langt mer sannsynlig har ord som «sønn av Manasse» falt ut etter navnet Asriel. Til dem knytter bisetningen seg da enkelt og naturlig. Den forteller nærmere hvordan Asriel stammet fra Manasse, og fra 4 Mos 26,30 ff. visste en at det var gjennom Gilead.

V. 15 lyder ordrett: «Makir tok en hustru for Huppim og Sjuppim, og hans søster hette Ma'aka, og den andres navn var Selofhad.» Etter v. 16 var Ma'aka derimot Makirs hustru. Uttrykket «ta en hustru for noen» betyr å skaffe ham en hustru (Dom 14,2), og da måtte Huppim og Sjuppim være Makirs sønner. Men det kan de ikke være, for sønnenes fødsel nevnes først i v. 16. Navnene har vi derimot møtt blant Benjamins etterkommere (v. 12).

Bertheau mener derfor at de er kommet inn her ved en randnote, og at verset opprinnelig lød: «Makir tok en hustru som hette Ma'aka, og hans søster hette Hammoleket» (jf. v. 18). Slik får ordene en mening, men vi tviler på at det var den opprinnelige teksten.

Ordene «den andres navn var Selofhad» passer ikke. Bertheau må gjøre «den andre» om til «hans bror», og selv da passer det dårlig i sammenhengen, for Selofhad var ikke Makirs bror, men nevøen hans, sønn av broren Hefer (4 Mos 26,33; 27,1).[2]

[2] Etter 4 Mos 26,33 og 27,1 var Selofhad sønn av Hefer, Gileads sønn, og altså Makirs oldebarn.

Dessuten avslutter v. 17 med «disse var sønner av Gilead, sønn av Makir», og da venter vi Gileads etterkommere i v. 15–16, ikke bare Makirs.

Vi holder derfor siste del av v. 15, «den andre sønnen hette Selofhad, og Selofhad hadde bare døtre», for riktig. Første del er skadet og har hull. Der må en sønn av Gilead ha vært nevnt, og til ham hørte ordene «den andre sønnen». Denne sønnen var trolig Asriel fra v. 14, og i den skadde første halvdelen av v. 15 var det fortalt nærmere hvordan han stammet fra Makir.

I v. 16–17 regnes andre etterkommere av Makir og hustruen Ma'aka opp. Det gjør det sannsynlig at hustruen Makir tok i v. 15, var en annen enn Ma'aka. Makir hadde altså to hustruer, og v. 15 nevnte opprinnelig sønnene med den første, v. 16–17 sønnene med den andre.

Peres og Sjeres nevnes bare her, og det samme gjelder Sjeres' sønner Ulam og Rekem. Navnet Bedan står i den masoretiske teksten i 1 Sam 12,11 som navn på en dommer, men der skal det trolig leses Barak.

En tredje gren av Gileads etterkommere stammet fra Makirs søster Hammoleket (v. 18). Av sønnene hennes nevnes Isjhod (*ish-hod*, אִישְׁהוֹד, «mann av glans») ikke ellers.

Abieser er i Jos 17,2 navnet på overhodet for en av Manasses ætter. I 4 Mos 26,30 heter han Jeser, og det er trolig den opprinnelige formen. Vår Abieser er derfor en annen enn han i Jos 17,2. Det taler også mot at de er den samme, at Jesers ætt har første plass blant Manasses ætter, og det passer ikke for en sønn av Makirs søster. Fra Abiesers ætt kom dommeren Gideon (Dom 6,11.15). Mahla het også en av Selofhads døtre (4 Mos 26,33; 27,1), men det er ikke henne det er tale om her.

Sjemida grunnla den fjerde av Manasses ætter (4 Mos 26,32). Hans fire sønner nevnes ikke ellers (v. 19). Sjekem må holdes atskilt fra Sikem, som grunnla en av Manasses ætter (4 Mos 26,31; Jos 17,2). Det er heller ingen grunn til å sette Likhi lik Helek (4 Mos 26,30) eller Aniam lik Selofhads datter Noa.

V. 20–40. Efra'ims sønner og ulykken ved Gat

«[20]Efra'ims sønner var Sjutelah – hans sønn var Bered og hans sønn Tahat og hans sønn Elada og hans sønn Tahat [21]og hans sønn Sabad og hans sønn Sjutelah – og Eser og Elad. De ble drept av menn fra

> Gat som var født der i landet, fordi de hadde dratt ned for å røve buskapen deres. [22]Deres far Efra'im sørget i lang tid, og hans brødre kom for å trøste ham. [23]Og han gikk inn til sin kone, og hun ble med barn og fødte en sønn. Han ga ham navnet Beria, fordi det hadde vært ulykke i hans hus.»

Blant efra'imittene følges etterkommerne av Sjutelah, som grunnla en av stammens hovedætter (4 Mos 26,35), gjennom seks ledd ned til en senere Sjutelah. Eser og Elad, som kommer etter, er ikke sønner av den andre Sjutelah. De står ved siden av Sjutelahs ætt og fortsetter listen over Efra'ims sønner som begynte med Sjutelah. Det var de to som ble drept av menn fra Gat som var født i landet.

Noen har ment at disse mennene var avittene, de opprinnelige innbyggerne i distriktet, som filistrene fra Kaftor utryddet (5 Mos 2,23). Men det er det ingen god grunn til. Ingenting viser at avittene noen gang bodde så langt borte som i Gat, og filistrene hadde tatt den sørvestlige delen av Kanaan alt på Abrahams tid, lenge før Efra'im ble født. «Mennene fra Gat som var født i landet», er Gats kanaaneiske eller filisteiske innbyggere, i motsetning til israelittene, som først slo seg ned i Kanaan under Josva.

De eldre utleggerne la hendelsen til tiden i Egypt eller til og med tiden før. Men Efra'im ble født i Egypt (1 Mos 46,20), og 1. Mosebok vet ingenting om at stamfedrene til Efra'ims stamme bodde i Kanaan før Israel dro ned til Egypt. At israelittene gjorde røvertokter fra Gosen inn i Kanaan, er ikke umulig, men heller ikke sannsynlig.

Saken avgjøres først og fremst av hvordan vi forstår ordene «fordi de hadde dratt ned». Er det Eser og Elad som dro ned for å røve gatittenes buskap, må hendelsen ha skjedd mens efra'imittene bodde i Kanaan og dro ned fra Efra'im-fjellene til Gat i lavlandet. Et tog fra Egypt inn i Kanaan kan ikke kalles å «dra ned».

Mange eldre utleggere oversatte i stedet: «da de (gatittene) dro ned» til Gosen for å røve efra'imittenes buskap. Men da mister ordene «som var født i landet» all mening, for det kan ikke være tale om menn fra Gat som var født i Egypt. Meningen er altså at Efra'ims sønner prøvde å røve buskapen fra gatittene og ble drept da de gjorde det.

Men hvordan kan Efra'im etter denne ulykken få enda en sønn, Beria, når stamfaren Efra'im var død lenge før Israel dro ut av Egypt? Bertheau forstår det billedlig, om hele stammen eller om en liten

efra'imittisk slekt som senere ble regnet med blant stammens kjente ætter. Men det er bare en nødløsning. Ordene «han gikk inn til sin kone, og hun ble med barn og fødte en sønn» skal tas bokstavelig.

Løsningen ligger i navnet Efra'im. Tenker vi på Josefs sønn, blir hendelsen uforståelig. Men slik en etterkommer av Sjutelah i sjette ledd også het Sjutelah, kunne en mye senere etterkommer av Efra'im få stamfarens navn. Da er alt lett å forklare.

Eser og Elad var da ikke Efra'ims sønner i egentlig forstand, men senere etterkommere, og faren som sørget over dem, var ikke Josefs sønn, men en efra'imitt som levde etter at Israel hadde tatt Kanaan, og som bar Efra'ims navn. Han sørget over sønnene, og da han var blitt trøstet, gikk han inn til sin kone. Hun fødte ham en sønn, og han kalte ham Beria «fordi det hadde vært ulykke i hans hus», det vil si fordi sønnen ble født mens ulykken hvilte over huset.

V. 24–27. Sje'era og Josvas ætt

> «[24]Hans datter var Sje'era. Hun bygde Nedre og Øvre Bet-Horon og Ussen-Sje'era. [25]Hans sønn var Refa, og hans sønner var Resjef og Telah, og hans sønn var Tahan, [26]hans sønn Ladan, hans sønn Ammihud, hans sønn Elisjama, [27]hans sønn Nun, hans sønn Josva.»

Sje'era var datter av den Efra'im som er nevnt i v. 22–23. Hun bygde Nedre og Øvre Bet-Horon, i dag Beit Ur et-Tahta og Beit Ur el-Foka (se Jos 10,10), og Ussen-Sje'era, som ikke nevnes ellers. Den byen grunnla hun trolig, og den fikk navn etter henne. At hun «bygde» de to Bet-Horon, betyr bare at byene ble utvidet og befestet. Sje'era var trolig en arvedatter som hadde fått disse stedene i arv og lot familien sin bygge dem ut.

V. 25–27 regner opp forfedrene til Josva, Nuns sønn, som førte Israel inn i Kanaan. Etter Resjef står ikke «hans sønn», så Refa og Resjef må ha vært brødre. Vi får ikke vite hvilken av Efra'ims ætter (4 Mos 26,35 ff.) de stammet fra.

Tahan er i 4 Mos 26,35 navnet på stamfaren til en av Efra'ims ætter. Men han kan neppe være den samme som Tahan her, som trolig var en sønn av ham. Stemmer det, var Josva av Tahans ætt. Elisjama, Ammihuds sønn, levde på Moses' tid og var høvding for Efra'ims stamme (4 Mos 1,10; 7,48; 10,22).

V. 28–29. Josefs barns bosteder

> «[28]Deres eiendom og deres bosteder var Betel med tilhørende landsbyer, og mot øst Na'aran og mot vest Geser med tilhørende landsbyer, og Sikem med tilhørende landsbyer like til Gasa med tilhørende landsbyer. [29]Manasses barn eide Bet-Sean med tilhørende landsbyer, og Ta'anak, Megiddo og Dor med tilhørende landsbyer. I disse byene bodde Josefs, Israels sønns barn.»

Her står Efra'ims eiendom og bosteder, og som sluttordene i v. 29 viser, også bostedene til Manasse vest for Jordan – men bare i store trekk, med hovedstedene på de fire kantene.

Betel, i dag Beitin, lå på grensen mellom Benjamin og Efra'im (Jos 16,2; 18,13) og ble gitt til Benjamin (Jos 18,22). Her nevnes den likevel som efra'imittisk by på sørgrensen, fordi den hørte til tistammeriket. Det viser at listen ble satt opp etter at det riket var blitt til. «Landsbyene» (ordrett «døtrene») er de mindre stedene som hørte til byen.

Na'aran er uten tvil det samme stedet som heter Na'ara i Jos 16,7. Det var grensebyen i øst og lå nordøst for Jeriko. Geser lå etter Jos 16,3 mellom Bet-Horon og havet og var grensebyen i sørvest. Sikem, i dag Nablus, og Avva med landsbyene markerer grensen i nordvest.

De fleste bibelutgavene har Gasa i stedet for Avva – og da ikke filisterbyen Gasa – men det er en feil hos avskrivere og trykkere, for alle de mer nøyaktige håndskriftene har Avva.[3] Avva nevnes ikke ellers, men etter Jos 16,6 og 17,7 må stedet søkes ikke langt nordvest for Sikem, kanskje der Mikmetat lå.

Etter Jos 17,11 hadde Manasse fått de fire byene som nevnes i v. 29. Byene lå innenfor Issakars og Asjers områder og markerte den ytterste nordgrensen for «Josefs barn», det vil si Efra'ims og Manasses stammer.

V. 30–40. Asjers sønner og ætter

> «[30]Asjers sønner var Jimna og Jisjva og Jisjvi og Beria, og Serah var deres søster. [31]Og Berias sønner var Heber og Malkiel; han var far til Birsajit. [32]Heber ble far til Jaflet og Sjomer og Hotam og deres søster Sjua.»

V. 33–39 regner opp Hebers etterkommere: Jaflets, Sjemers og Helems sønner og sønnesønner. Så følger sluttverset:

[3] NB har «Gasa».

> «[40]Alle disse var sønner av Asjer, hoder for sine familier, utvalgte veldige stridsmenn, høvdinger blant fyrstene. Og de menn som sto i deres ætteliste som dugelige til krigstjeneste, var tjueseks tusen i tallet.»

Navnene på Asjers fire sønner og søsteren deres stemmer med 1 Mos 46,17. I 4 Mos 26,44–47 mangler derimot Jisjvi blant Asjers ætter.[4] Berias sønner Heber og Malkiel står også i 1 Mos 46,17 og 4 Mos 26,45 som overhoder for to ætter. Men at Malkiel var «far til Birsajit», står bare her. Det er usikkert om Birsajit er et kvinnenavn eller et stedsnavn («olivenbrønnen»).

I v. 32–34 følger Hebers etterkommere i tre ledd, som ikke nevnes ellers. Sjomer i v. 32 heter Sjemer i v. 34. Aki er et egennavn, ikke ordet «hans bror» (jf. en annen Aki i 5,15). Helem kalles «hans bror», altså bror til Sjemer i v. 34. Da må han være Hebers tredje sønn, som i v. 32 heter Hotam. En av de to formene har oppstått ved en skrivefeil, men vi kan ikke lenger avgjøre hvilken som er den riktige.

Jeter i v. 38 heter Jitran i v. 37. Etter hele listens art venter vi at Ulla (v. 39) allerede er nevnt blant navnene før, men vi finner verken dette navnet eller noe som ligner.

V. 40 sier om alle disse at de var overhoder for sine familier, utvalgte stridsmenn og «høvdinger blant fyrstene», trolig førere for de større hæravdelingene, med andre høvdinger under seg. Ættelisten var satt opp med tanke på krigstjeneste. Den gjaldt de våpenføre mennene, ikke innbyggerne på de ulike stedene, slik andre lister gjør (jf. 9,22). Den talte 26 000 mann.

Etter 4 Mos 1,41 talte Asjer 41 500 mann og etter 4 Mos 26,47 53 400. Men tallet her gjelder bare de våpenføre mennene i én av Asjers større ætter, Hebers ætt. Bare for den var det bevart en ætteliste fram til krønikeskriverens tid.

[4] Etter 4 Mos 26,44 er det Jisjva som mangler blant ættene; Jisjvi er med der.

Kapittel 8. Benjamins ætter og Sauls hus

Benjamins ætter i dette kapitlet er trolig skilt fra dem i 7,6–11 bare fordi alle ættetavlene i kap. 7 er hentet fra et annet ættedokument enn listene her. Dette kapitlet utfyller de korte brokkene i 7,6–11.

V. 1–32. Benjamins og Belas sønner

> «[1]Benjamin var far til Bela, som var hans førstefødte, den andre var Asjbel, den tredje Akrah, [2]den fjerde Noka og den femte Rafa. [3]Bela hadde sønnene Addar og Gera og Abihud [4]og Abisjua og Na'aman og Akoah [5]og Gera og Sjefufan og Huram.»

Måten Benjamins fem sønner regnes opp på, er påfallende: «Bela, hans førstefødte, den andre Asjbel» og så videre. Etter 1 Mos 46,21 kommer nemlig Beker som den andre sønnen etter Bela, og Asjbel som den tredje, mens Akrah, Noka og Rafa slett ikke står der. Der står helt andre navn. I Akrah kjenner vi lett igjen Akiram i 4 Mos 26,38, og rekkefølgen her stemmer med den der. Det er altså klart at denne ættetavlen bare nevner de sønnene som grunnla Benjamins ætter.

Noka og Rafa møter vi ikke ellers blant Benjamins sønner. Men de tre første navnene stemmer med overhodene for Benjamins ætter i 4 Mos 26,38, og antallet er fem begge steder. Da må Noka og Rafa svare til Sefufam og Hufam i 4 Mos 26,39.

Spørsmålet er bare om de to sønnene hadde to navn, eller om ættene etter Sefufam og Hufam senere fikk nye navn etter kjente høvdinger. Da var Noka og Rafa senere etterkommere. Også det er mulig, for «ble far til» kan i slike ættelister gjelde fjernere etterkommere. En

sønnesønn eller sønnesønns sønn av Sefufam kunne godt føres opp i ættelisten som Benjamins sønn.

Blant Belas sønner (v. 3–5) står Gera to ganger. Na'aman er i 1 Mos 46,21 Benjamins sønn og i 4 Mos 26,40 hans sønnesønn. Sjefufan er en annen form av Sefufam (4 Mos 26,39), og Huram kan være en skrivefeil for Hufam, slik Addar trolig står for Ard (1 Mos 46,21).

At Gera står to ganger, ville bare være uforståelig hvis «sønner» betydde sønner i snever forstand. Er det etterkommere som grunnla slekter, kunne to fettere godt ha samme navn. I så fall kan også Addar, Sjefufan og Huram være andre personer enn Ard, Sefufam og Hufam. Abihud og Abisjua nevnes bare her som Benjamins etterkommere, og Akoah kan ha sammenheng med Akia i v. 7.

V. 6–7. Ehuds sønner

> «[6]Dette var Ehuds sønner, som var overhoder blant Gebas innbyggere, og som ble bortført til Manahat. [7]Det var Na'aman som sammen med Akia og Gera førte dem bort. Ehud fikk sønnene Ussa og Akihud.»

(Keil: «Og de førte dem bort til Manahat, nemlig Na'aman og Akia og Gera – han førte dem bort. Og han fikk Ussa og Akihud.»)

Hvordan Ehud stammet fra Benjamins sønner, sønnesønner og etterkommere i v. 1–5, sies ikke. Navnene på Ehuds sønner kommer først til slutt i v. 7: «og han fikk Ussa og Akihud». Det som står imellom, er historiske merknader. Disse sønnene var overhoder for slekter blant innbyggerne i Geba, det vil si Geba i Benjamin (1 Sam 13,16). Det var en levittby (6,60), og den finnes ennå som den halvt ødelagte landsbyen Jeba, omkring tre timers gang nord for Jerusalem (se Jos 18,24).

De som førte dem bort til Manahat, er mennene som nevnes i v. 7. Ordet «han» viser at den siste av de tre, Gera, sto bak bortføringen. Stedet Manahat er ukjent. Noen har gjettet at det har sammenheng med Manahat-ætten og manahtittene i 2,52.54, men vi kan ikke sikkert avgjøre om navnet gjelder en by eller et distrikt, og hvor det lå, er ikke funnet. Om denne striden mellom benjaminittiske slekter vet vi ikke noe mer.

V. 8–12. Sjaharajims etterkommere

«[8]Sjaharajim fikk barn i Moabs land etter at han hadde sendt sine koner Husim og Ba'ara bort. [9]Med sin kone Hodes fikk han Jobab og Sibja og Mesja og Malkam [10]og Je'usj og Sokja og Mirma. Dette var hans sønner, de var overhoder for dere slekter. [11]Med Husim fikk han Abitub og Elpa'al. [12]Elpa'als sønner var Eber og Misjam og Sjemer – han bygde Ono og Lod med tilhørende landsbyer –»

Hvordan Sjaharajim stammet fra sønnene og sønnesønnene i v. 1–3, er uklart, og gjetningen om at han er den samme som Akisjahar i 7,10, har ingen støtte. Han ble far til mange overhoder for slekter, som han fikk med to eller tre hustruer.

Når og hvordan benjaminitten Sjaharajim kom til Moab, vet vi ikke. Verset viser bare at han må ha bodd der lenge. Husim og Ba'ara var kvinner, slik det følgende «sine koner» viser, og Hodes var den tredje hustruen, som han tok i stedet for dem han hadde sendt bort.

De sju navnene i v. 9–10 samles som sønner eller etterkommere av den sist nevnte hustruen med sluttordene: «Dette var hans sønner, de var overhoder for slektene.» Så følger i v. 11–12 sønnene og sønnesønnene til den første, som han hadde sendt bort. En av dem bygde byene Ono og Lod. Vi kan ikke avgjøre om «han» går på Sjemer, som er nevnt sist, eller på Elpa'al, faren til de tre sønnene. Det nærmeste er likevel å tenke på Sjemer.

Lod er uten tvil byen Lydda, der Peter helbredet den lamme mannen (Apg 9,32 ff.). Senere fikk den navnet Diospolis, og i dag er den en stor muslimsk landsby som fortsatt bærer det gamle navnet Ludd. Den ligger mellom Jaffa og Jerusalem, nord for Ramla. Ono nevnes ellers bare i Esra 2,33 og Neh 7,37; 11,35, sammen med Lod, og må ha ligget i nærheten av Lydda.

V. 13–28. Benjaminitter i Ajalon og Jerusalem

«[13]og Beria og Sjema. De var overhodene blant Ajalons innbyggere. De drev Gats innbyggere på flukt. [14]Ahjo og Sjasjak og Jeremot [15]og Sebadja og Arad og Eder [16]og Mikael og Jispa og Joha var Berias sønner.»

V. 17–27 regner opp Elpa'als, Sjime'is, Sjasjaks og Jerohams sønner, og v. 28 slutter: «Alle disse var familienes overhoder, overhoder for sine ætter. De bodde i Jerusalem.»

Hvordan disse overhodene, som bodde dels i Ajalon (v. 13) og dels i Jerusalem, henger sammen med dem som er nevnt før, er ikke klart.

Beria og Sjema kunne vært flere sønner av Elpa'al (v. 12), hvis ikke navnene fra v. 14 eller 15 og utover var kalt Berias sønner i v. 16. Med Beria i v. 13 må det altså begynne en ny liste over benjaminittiske overhoder. Det støttes av at navnene i v. 14–27 faller i fem grupper: Berias sønner (v. 16), Elpa'als (v. 18), Sjime'is (v. 21), Sjasjaks (v. 25) og Jerohams (v. 27). To av dem, Beria og Sjasjak, står i v. 13–14, og Sjime'i er trolig en annen form av Sjema.

Bertheau gjetter derfor at Jeroham svarer til Jeremot i v. 14, og at det der opprinnelig sto «og hans bror Elpa'al og Sjasjak», men at navnet Elpa'al har falt ut. Septuaginta leser nemlig Ahjo som «hans bror». Gjetningen virker tilfredsstillende, men i en så dunkel sak kan vi ikke komme til visshet. Begynner en ny rekke slekter med v. 13, skulle vi dessuten ventet en innledning som i v. 6.

Beria og Sjema var overhoder for slektene som bodde i Ajalon, i dag Jalo vest for Gibeon (se Jos 19,42). Det passer godt med at sønnene eller etterkommerne deres bodde i Jerusalem. Så fortelles en heltedåd: I en eller annen krig drev de Gats innbyggere, uten tvil filistrene, på flukt. Det minner om 7,21, der Efra'ims sønner ble drept av menn fra Gat.

Men det er feil å slutte at det er samme hendelse fordi navnet Beria står begge steder, og så gjøre disse benjaminittene til efra'imitter. Beria er ikke et så sjeldent navn, for også Asjer hadde en sønn som het Beria (7,30; 1 Mos 46,17). Tanken om at Beria og Sjema slo de gatittene som hadde drept Efra'ims sønner, har heller ingen støtte, for filistrene lå i krig og strid med Israel i hundrevis av år.

Flere av navnene på Berias sønner (v. 14–16) finnes andre steder, men ingen steder som Berias sønner. Noen vil sette tre av Elpa'als sønner (v. 17–18), Mesjullam, Heber og Jisjmerai, lik Misjam, Eber og Sjemer i v. 12. Det er det ikke god nok grunn til, for det er tvilsomt om det er den samme Elpa'al som i v. 12.

Om disse etterkommerne vet vi ikke noe mer, og det samme gjelder Sjime'is ni sønner (v. 19–21), Sjasjaks elleve (v. 22–25) og Jerohams seks (v. 26–27), selv om noen av navnene finnes enkeltvis andre steder.

Sluttordene i v. 28, «alle disse var familienes overhoder», gjelder uten tvil alle navnene fra v. 14 eller 15 til v. 27. Det neste leddet, ordrett «etter sine ætter – overhoder», er vanskeligere. Ordet «overhoder» er neppe bare gjentatt for ettertrykkets skyld. Meningen er heller at de

som står i fødselslistene, føres opp som overhoder for slekter, så de ikke skal regnes som bare vanlige medlemmer av slektene.

At «de bodde i Jerusalem», betyr ikke at bare overhodene bodde der, men at de bodde der med husstandene i slektene sine. Det står bare ikke, fordi listen bare har overhodenes navn.

V. 29–32. Gibeons far og hans sønner

> «[29]I Gibeon bodde Gibeons far. Hans kone hette Ma'aka. [30]Hans førstefødte sønn var Abdon, og så var det Sur og Kis og Ba'al og Nadab [31]og Gedor og Ahjo og Seker. [32]Miklot fikk sønnen Sjimea. Også disse bodde midt imot sine brødre i Jerusalem, sammen med sine brødre.»

V. 29–38 går igjen i 9,35–44. Her følger Sauls forfedre. De bodde for det meste i Gibeon, men en gren av dem slo seg ned i Jerusalem (v. 32). I Gibeon, i dag El-Jib, to timers gang nordvest for Jerusalem (se Jos 9,3), bodde Gibeons far med hustru og sønner. Gibeons far, det vil si herre og eier av Gibeon, het etter 9,35 Je'uel, og hustruen hans Ma'aka, et vanlig kvinnenavn (se 2,48). Hvordan Je'uel stammet fra Benjamin, sies ikke.

V. 30–31 gir åtte navn på sønnene hans, mens 9,36–37 har ti, og det er det riktige. Sammenligner vi stedene, ser vi at to navn har falt ut her: Ner mellom Ba'al og Nadab, og Miklot til slutt. De må opprinnelig ha stått også i denne listen, for etterkommerne deres nevnes i v. 32–33. Seker heter Sakarja i 9,37. Dette er Je'uels egne sønner, som grunnla slekter, men bare to av slektene følges videre.

Først kommer den yngste, Miklot, som fikk sønnen Sjimea, i 9,38 kalt Sjimeam (v. 32). Også Sjimea og familien hans bodde i Jerusalem, «midt imot sine brødre» og «sammen med sine brødre». Brødrene i første ledd er de andre benjaminittene, som bodde utenfor Jerusalem i landet omkring, helt til Gibeon. I andre ledd er det dem som bodde i Jerusalem (v. 28). Det viser at av etterkommerne til Gibeons far var det bare Miklots gren som flyttet til Jerusalem.

V. 33–40. Sauls og Jonatans ætt

> «[33]Ner fikk sønnen Kis, og Kis var far til Saul, og Saul fikk sønnene Jonatan og Malkisjua og Abinadab og Esjba'al. [34]Jonatans sønn var Meribba'al, og Meribba'al fikk sønnen Mika. [35]Mikas sønner var Piton og Melek og Tarea og Akas. [36]Akas fikk sønnen Joadda.

> Joadda fikk Alemet og Asmavet og Simri. Simri fikk Mosa. [37]Mosa fikk sønnen Bina. Hans sønn var Rafa, hans sønn Elasa, hans sønn Asel. [38]Asel hadde seks sønner, og dette var deres navn: Asrikam og Bokeru og Ismael og Sjearja og Obadja og Hanan, alle disse var sønner av Asel. [39]Hans bror Eseks sønner var Ulam, den førstefødte, og Je'usj, den andre, og Elifelet, den tredje. [40]Ulams sønner var veldige stridsmenn, dyktige bueskyttere. De hadde mange sønner og sønnesønner – hundre og femti. Alle disse var Benjamins barn.»

Ner fikk Kis, og Kis fikk Saul. Etter 1 Sam 9,1 og 14,51 var Kis sønn av Abiel. Det lar seg lett forene med vårt vers hvis vi antar at mellomleddene som nevnes i 1 Sam 9,1, og trolig flere til, er hoppet over her. Ner, sønn av Gibeons far, nevnes bare fordi han var stamfar til den linjen Saul stammet fra.

Saul er kong Saul. Av hans fire sønner nevnes bare tre i 1 Sam 14,49, de samme som falt sammen med ham i slaget mot filistrene (1 Sam 31,2). Den andre heter i 1 Sam 14,49 Jisjvi, men i 31,2 Abinadab, som her. Jisjvi er altså et annet navn på Abinadab. Den fjerde, Esjba'al, er den samme som i 2 Sam 2,8 og andre steder kalles Isjboset. Abner satte ham opp som motkonge mot David (se 2 Sam 2,8).

Jonatans sønn heter her og i 9,40 Meribba'al, men i 2 Sam 4,4; 9,6; 16,1 ff.; 19,24 Mefibosjet. Navnet Meribba'al (*meriv-ba'al*, מְרִיב בַּעַל, «den som strider mot Ba'al») ble nemlig gjort om til Mefibosjet, «den som gjør ende på avguden».

Meribba'al, som var lam i føttene (2 Sam 4,4), hadde sønnen Mika (2 Sam 9,12), og fra ham kom en stor ætt. Mika hadde fire sønner (v. 35), og ætten til den siste av dem, Akas, følges i v. 36–40 gjennom ti ledd ned til Eseks oldebarn.

De to siste versene mangler etter 9,44. Ellers stemmer navnene i de to listene, bortsett fra at Joadda (v. 36) heter Jara i 9,42, trolig ved en skrivefeil der bokstavene for *d* og *r* ble forvekslet. Små forskjeller i uttalen er det også: Tarea heter Tahrea i 9,41 og Rafa Refaja i 9,43.

Akas, hvis etterkommere følges ned til tiende ledd, var Jonatans etterkommer i tredje ledd, og farfaren Mefibosjet var fem år da Saul og Jonatan døde (2 Sam 4,4). Ulams sønnesønner i v. 40 er da trettende ledd av Jonatans etterkommere.

Jonatan falt sammen med Saul i år 1055 f.Kr. Dette trettende leddet levde altså trolig omkring år 700 f.Kr., omkring hundre år før det

babylonske fangenskapet. Etter mønster av Davids kongeætt kan vi nemlig ikke regne mer enn tjuefem år i gjennomsnitt for hvert slektsledd.[1]

Ulams sønner kalles veldige stridsmenn og bueskyttere. De må ha vist den samme dugeligheten i krig som Benjamins stamme hadde vært kjent for tidligere (jf. Dom 20,16). Sluttordene, «alle disse var Benjamins barn», viser tilbake til v. 1 og binder alle navnene i kapitlet sammen.

[1]Noen mener at Ulams mange sønner og sønnesønner fører oss ned til tiden etter fangenskapet. Men selv om vi regner tretti år for hvert ledd, ville det siste leddet, Ulams 150 sønnesønner og oldebarn, ha levd mellom 660 og 600 f.Kr., altså før fangenskapet, eller i alle fall før den første store bortføringen av folket sammen med Jojakin i år 599 f.Kr.

Kapittel 9. Jerusalems innbyggere og Sauls ætt

V. 1–3 danner overgangen fra ættetavlene til opptellingen av Jerusalems tidligere innbyggere i v. 4–34. Deretter gjentas Sauls ætt (v. 35–44) som innledning til fortellingen om Sauls død i kap. 10.

V. 1–13. Overgangen fra ættetavlene

> «[1]Hele Israel ble ført inn i ættelister og finnes oppskrevet i Israels kongers bok. Og Juda ble bortført til fangenskap i Babel på grunn av sin utroskap. [2]De første som igjen bodde på sin eiendom, i sine byer, var vanlige israelitter, prester, levitter og tempeltjenere. [3]I Jerusalem bodde noen av Judas barn og av Benjamins barn og av Efra'ims og Manasses barn:»

(Keil, v. 2: «De tidligere innbyggerne på sin eiendom, i sine byer, var Israel, prestene, levittene og tempeltjenerne.»)

Septuaginta og Vulgata knytter feilaktig «og Juda» til ordene foran og leser «i boken om Israels og Judas konger». Bertheau mener at «Israel» her bare betyr stammene i nordriket, fordi Israel settes opp mot Juda, og fordi det tales om Israels konger.

Ingen av grunnene holder. «Israels kongers bok» siteres i 2 Krøn 20,34 (jf. 33,18), og etter Bertheau selv er det samme historieverk som ellers kalles «boken om Israels og Judas konger» (2 Krøn 27,7; 35,27; 36,8) eller «boken om Judas og Israels konger» (2 Krøn 16,11; 25,26 og andre steder). Av den forkortede tittelen kan vi altså ikke slutte at det er nordrikets konger det gjelder.

At Israel og Juda settes opp mot hverandre, kunne isolert sett tale for den snevrere betydningen. Men i v. 2 står «Israel, prestene, levit-

tene og tempeltjenerne» sammen, og der betyr Israel uten tvil hele Israel med de tolv stammene. I v. 1 har Israel samme betydning som i v. 2. Motsetningen mellom Israel og Juda svarer derfor til «Juda og Jerusalem»: Israel er navnet på hele paktsfolket, Juda på en del av det.

Også plassen verset har, ved slutten av ættetavlene for alle Israels stammer og ikke bare for de ti stammene i nordriket, krever at Israel her betyr hele paktsfolket. V. 1 er altså overgangen fra ættetavlene til opptellingen av Jerusalems innbyggere, og egentlig avslutningen på ættetavlene i kap. 2–8.

«Juda ble bortført til fangenskap i Babel på grunn av sin utroskap» svarer til 5,25–26 og 6,15. Når forfatteren etter dette fortsetter med «De tidligere innbyggerne … i sine byer var Israel, prestene …», og «I Jerusalem bodde noen av Judas barn …», kan «de tidligere innbyggerne» bare være de som bodde på eiendommene sine før Juda ble bortført til Babel.

Det ville knapt noen utlegger misforstå, hvis ikke den rette forståelsen var blitt tilslørt av at listen over Jerusalems innbyggere som følger, ligner listen i Neh 11. Den likheten har fått noen til å tro at begge listene gjelder Jerusalems innbyggere etter eksilet. Bertheau kommer til at de to listene (v. 2–34 og Neh 11,3–24) stemmer nøyaktig overens i planen og i alle hovedpunkter i innholdet.

Det første i denne konklusjonen, at planen er den samme, har noe for seg. Ser vi bare på opptellingen av overhodene som bodde i Jerusalem, har v. 4–17 og Neh 11,3–19 samme plan. Men ser vi på listene i sin helhet, er planen forskjellig. Hos oss innledes opptellingen av Jerusalems innbyggere med merknaden i v. 2 om de tidligere innbyggerne i byene, og etter den kan v. 3, «I Jerusalem bodde …», bare forstås om innbyggerne før eksilet.

Bertheau viser til Neh 5,15, der tiden mellom Serubabel og Esra kalles «de forrige stattholdernes» tid i motsetning til Nehemja selv, den senere stattholderen. Av det vil han slutte at «de tidligere innbyggerne» her godt kan bety innbyggerne i det første hundreåret etter at menigheten var gjenreist.

Men han glemmer at stattholderne ble skiftet ut med korte mellomrom, så Nehemja godt kunne kalle forgjengerne sine «de forrige stattholdere». Innbyggerne i Judas byer var derimot ikke blitt skiftet

ut fra Serubabel til Esra, så en kunne ikke skille mellom tidligere og senere innbyggere.

Heller ikke settes innbyggerne «i sine byer» opp som de tidligere mot Jerusalems innbyggere som de senere; de to står sammen på en måte som utelukker en slik motsetning. Derfor holder det ikke når Movers og Bertheau ut fra Neh 11,1 slutter at «de tidligere innbyggerne» var de som bodde i Jerusalem før byen fikk nye innbyggere fra landet omkring.

I Neh 11 innledes listen derimot med v. 3: «Dette er de høvdingene i landskapet som bodde i Jerusalem, og de som bodde i Judas byer, hver på sin eiendom …» Den innledningen varsler en liste over innbyggerne i Jerusalem og i de andre byene i Juda på den tiden, altså på Esras og Nehemjas tid. Slik er listen også bygd opp: Neh 11,3–24 regner opp Jerusalems innbyggere, og 11,25–36 innbyggerne i de andre byene.

Listen i vårt kapittel gjelder bare Jerusalems innbyggere (v. 3–19a), og i v. 19b–34 følger merknader om levittenes plikter. Innbyggerne i de andre byene, israelittene, prestene og levittene som bodde i sine byer utenfor Jerusalem (v. 2), nevnes ikke, for alt som trengtes om dem, er alt sagt i ættetavlene foran (kap. 2–8).

Heller ikke v. 3 er overskriften over listen over Jerusalems innbyggere, slik Bertheau og andre mener. Da måtte prestene og levittene vært nevnt der, for opptellingen av dem fyller det meste av listen (v. 10–33). V. 3 svarer heller til v. 35 og innleder innholdet i hele kapitlet; med det begynner selve opptellingen.

Neh 11 har altså en liste over innbyggerne i Jerusalem og Judas byer, mens vårt kapittel bare har en liste over Jerusalems tidligere innbyggere. Bare i det som gjelder Jerusalem, ligner Nehemjas liste vår i planen: Judas barn, Benjamins barn, prester og levitter regnes opp etter tur som innbyggere i Jerusalem, og det er overhoder for familiene, slik Nehemja sier i overskriften (Neh 11,3), og vårt kapittel ved slutten av avsnittene (v. 9.13) og i underskriftene (v. 33–34).

Etter v. 3 bodde det også etterkommere av Efra'im og Manasse i Jerusalem, men fra v. 4 nevner listen bare Judas og Benjamins barn og ikke en eneste efra'imitt eller manassitt. Grunnen er trolig at det bare var enkelte familier og personer fra disse stammene som bodde der, mens listen bare nevner overhodene for de større ættegruppene i Jerusalem.

V. 4–6. Av Judas barn

> «[4]Utai, sønn av Ammihud, sønn av Omri, sønn av Imri, sønn av Bani, en av sønnene til Peres, sønn av Juda. [5]Og av sjilonittene: Asaja, den førstefødte, og hans sønner, [6]av Serahs sønner: Je'uel og deres brødre, seks hundre og nitti i tallet,»

Av Judas barn bodde det i Jerusalem tre overhoder for Judas tre viktigste ætter, Peres, Sjela og Serah (jf. 2,3–4). Av Peres' ætt var Utai, som føres tilbake til Bani. Navnet Bani finnes blant meraritene (6,46), men i Judas ættetavler (kap. 2–4) nevnes verken Bani eller Utai eller noen av forfedrene hans. I Neh 11,4 nevnes derimot Ataja av Peres' barn, kanskje bare en annen form av navnet Utai, men med helt andre forfedre. Ikke ett av de fem navnene som fører slekten hans tilbake til Mahalalel, faller sammen med Utais forfedre.

Av Sjelas ætt var Asaja, den førstefødte, og hans sønner, det vil si de andre sønnene eller etterkommerne. Ordet NB gjengir «sjilonittene», er påfallende. Det er dannet av Sjilo og skulle bety folk fra Sjilo, den kjente byen i Efra'im. Men det passer ikke her, der det er Judas etterkommere som regnes opp, og noen forbindelse mellom Judas folk og Efra'ims by Sjilo kan verken påvises eller er sannsynlig.

Eldre utleggere har derfor foreslått å lese «sjelanittene», som i 4 Mos 26,20, der ætten etter Sjela, Judas tredje sønn, kalles slik. Det er utvilsomt riktig. Den feilaktige vokaliseringen kom trolig av at Sjela ble skrevet med en ekstra bokstav. Det bekreftes av Neh 11,5, der den samme formen står. Der nevnes Ma'aseja som «sønn av Sjiloni» i sjuende ledd, mens det ikke nevnes noen forfedre til vår Asaja.

Navnene Asaja og Ma'aseja er dessuten ikke uvanlige og bæres av mange forskjellige menn. Selv om Ma'aseja skulle være skrevet ved en feil for Asaja, har vi derfor ingen rett til å regne vår Asaja og Nehemjas Ma'aseja som samme mann.

Av Serahs ætt var Je'uel, også et navn som flere bar (jf. 5,7; 2 Krøn 26,11). Listen i Neh 11 nevner ingen etterkommere av Serah. «Og deres brødre, seks hundre og nitti i tallet»: «deres» kan ikke vise til Je'uel alene, som Bertheau mener, for navnet på et familieoverhode kan ikke være et samlebegrep. Det må vise til alle tre overhodene, Utai, Asaja og Je'uel, og brødrene deres er de andre familieoverhodene i de tre ættene som stammet fra Juda (jf. v. 9).

V. 7–9. Av Benjamins barn

> «[7]av Benjamins barn: Sallu, sønn av Mesjullam, sønn av Hodavja, sønn av Hassenua. [8]Videre Jibneja, sønn av Jeroham, og Ela, sønn av Ussi, sønn av Mikri, og Mesjullam, sønn av Sefatja, sønn av Re'uel, sønn av Jibnija, [9]og deres brødre etter sine ætter. I alt ni hundre og femtiseks i tallet. Alle disse menn var overhoder for sine familier.»

Av benjaminittene nevnes fire overhoder: Sallu, Jibneja, Ela og Mesjullam. For den første og den fjerde nevnes tre ledd av forfedre, for den andre bare faren, for den tredje far og farfar. «Og deres brødre etter sine ætter, ni hundre og femtiseks» skal forstås som i v. 6. «Alle disse menn» er ikke brødrene som tallet gjelder, men overhodene som er nevnt ved navn.

I Neh 11,7–9 møter vi bare ett av de fire overhodene, Sallu, og som her er han sønn av Mesjullam, men forfedrene er andre. I stedet for de tre andre står Gabbai-Sallai, i alt ni hundre og tjueåtte, og dessuten Joel som tilsynsmann og Juda som den nest øverste i byen.

V. 10–13. Prestene

> «[10]Av prestene: Jedaja og Jojarib og Jakin [11]og Asarja, sønn av Hilkia, sønn av Mesjullam, sønn av Sadok, sønn av Merajot, sønn av Akitub – han var forstander for Guds hus. [12]Videre Adaja, sønn av Jeroham, sønn av Pasjhur, sønn av Malkia, og Masai, sønn av Adiel, sønn av Jahsera, sønn av Mesjullam, sønn av Mesjillemit, sønn av Immer, [13]og deres brødre, overhoder for sine familier, ett tusen sju hundre og seksti i tallet, dyktige menn i arbeidet ved tjenesten i Guds hus.»

De tre navnene Jedaja, Jojarib og Jakin (v. 10) betegner tre presteskift (jf. 24,7.17), som altså bodde i Jerusalem. Der bodde også Asarja, Hilkias sønn, forstanderen for Guds hus (jf. 2 Krøn 31,13). Han er den Asarja som nevnes i 6,13, farfar til Josadak, som ble ført i fangenskap til Babel.

I v. 12 følger to andre overhoder for prestefamilier, med forfedrene som fører dem tilbake til de presteskiftene de hørte til: Adaja til skiftet Malkia (24,9) og Masai til skiftet Immer (24,14). Av presteskapet bodde det altså i Jerusalem de tre skiftene Jedaja, Jojarib og Jakin, Asarja, forstanderen for templet, og familiene Adaja og Masai av skiftene Malkia og Immer.

I v. 13 settes hele tallet til 1760. Ordene «og deres brødre, overhoder for sine familier, ett tusen sju hundre og seksti» kan knapt forstås på annen måte enn at familieoverhodene var 1760. Det er utenkelig, for «familier» her er ikke enkelte husstander, men større grupper av beslektede husstander. Dessuten kan «brødrene», som står sideordnet med familieoverhodene, bare bety overhodene for de husstandene som hørte til familiene, som i v. 6 og 9.

For å få fram denne meningen må vi bytte om på ordene: «overhoder for sine familier» hører til dem som er nevnt i v. 12, og «deres brødre» til tallet. Overhoder for familiene var altså de som er nevnt i v. 12, og deres brødre var 1760 mann, dyktige menn i arbeidet ved tjenesten i Guds hus.

Sammenligner vi med Neh 11,10–14, finner vi de samme tre presteskiftene, når «Jedaja, sønn av Jojarib» rettes til «Jedaja, Jojarib». Men i stedet for Asarja er Seraja forstander for Guds hus, og etter ham kommer 822 brødre som gjorde tjeneste i huset.

Så følger Adaja av skiftet Malkia, som i Krønikebøkene, men med tillegget «hans brødre … to hundre og førtito». Deretter kommer Amassai av skiftet Immer, men med andre forfedre enn Masai i Krønikebøkene, og med tillegget «deres brødre, ett hundre og tjueåtte dyktige menn», og til sist Sabdiel, sønn av Haggedolim, som tilsynsmann. Til sammen blir det 1192, mot 1760 i Krønikebøkene.

V. 14–17. Levittene

> «[14]Og av levittene: Sjemaja, sønn av Hasjub, sønn av Asrikam, sønn av Hasjabja, av Meraris barn. [15]Videre Bakbakkar, Heresj og Galal og Mattanja, sønn av Mika, sønn av Sikri, sønn av Asaf. [16]Videre Obadja, sønn av Sjemaja, sønn av Galal, sønn av Jedutun, og Berekja, sønn av Asa, sønn av Elkana, som bodde i netofatittenes landsbyer.»

Av levittene bodde det i Jerusalem meraritten Sjemaja, dessuten Bakbakkar, Heresj og Galal og Mattanja, Mikas sønn, en etterkommer av Asaf og altså gersjonitt. Videre bodde der Obadja, Sjemajas sønn, en etterkommer av Jedutun og altså også meraritt, og Berekja, sønn av Asa, sønn av Elkana, som bodde i netofatittens landsbyer, det vil si landsbyene til herren eller eieren av Netofa, et sted i nærheten av Betlehem (jf. Neh 7,26).

Merknaden gjelder ikke Sjemaja, som ikke kunne bo både i Jerusalem og i landsbyene til netofatitten samtidig, men hans farfar eller stamfar Elkana. Slik skilles han fra andre menn med dette navnet, som ofte forekommer i Kahats ætt.[1]

Etter mønster av de andre navnene i listen, og etter underskriften i v. 34, er alle disse mennene overhoder for levittiske familier. Trolig var de ledere for sangen, for de som nevnes i v. 15–16, var etterkommere av Asaf og Jedutun, og vi kan derfor trygt gå ut fra at de hørte til de levittiske sangerne. Det bekreftes av underskriften i v. 33, der sangerne nevnes først. Det viser at opptellingen av levittene begynte med sangerne.

Sammenligner vi med Neh 11,15–18, nevnes Sjemaja og Mattanja også der, og forfedrene deres har stort sett de samme navnene (Neh 11,15.17). Men mellom dem står Sjabbetai og Josabad, levittoverhoder som foresto de ytre arbeidene ved Guds hus. Etter Mattanja, som også der er overhode for asafittene, nevnes Bakbukja, den nest øverste blant hans brødre, og Abda, Sjammuas sønn, en etterkommer av Jedutun. Selv om vi regner Bakbakkar og Bakbukja som samme mann, og Abda og Obadja likeså, mangler Heresj, Galal og Berekja i Nehemja, og i stedet for disse tre nevnes bare Josabad.

V. 17. Portnerne

> «[17]Portnerne: Sjallum og Akkub og Talmon og Akiman og deres brødre. Sjallum var deres overhode.»

Tjenesten var fordelt mellom de fire som nevnes her, slik at hver av dem med sine brødre holdt vakt ved en av de fire sidene og hovedinngangene til templet (jf. v. 24 og 26). De fire var altså overhoder for de levittavdelingene som hadde ansvaret for vakten. I Neh 11,19 nevnes derimot Akkub og Talmon med brødrene sine, 172 mann, mens de to andre overhodene i Krønikebøkene mangler; her oppgis til gjengjeld ikke noe tall.

Her slutter likheten mellom de to listene. I Krønikebøkene følger først noen merknader om portnernes tjeneste (v. 18–26), så om levittenes plikter generelt (v. 26–32), og til sist underskriftene (v. 33–34). I Nehemja står det derimot (Neh 11,20) at resten av israelittene, pres-

[1]Keil skriver «Sjemaja», men i verset er det Berekja som er Elkanas sønnesønn.

tene og levittene bodde i sine byer, og etter noen opplysninger om levittenes tjeneste følger en oversikt over disse byene.

Ser vi tilbake på de to listene, er forskjellene minst like store som likhetene. Bertheau mener det er sikkert at de to listene ikke kan være satt opp uavhengig av hverandre, men begge må stamme fra en og samme kilde, som må ha vært langt mer fullstendig og rik på navn enn listene vi har.

Vi dømmer annerledes. Forskjellene er altfor store til at vi kan forklare dem med at noen har forkortet en tenkt, mer utførlig liste fritt, eller med avskriveres slurv. Den likheten som virkelig finnes, gir ikke grunn til slike søkte forklaringer, men kan forklares tilfredsstillende på en annen måte.

Likheten består bare i to ting: Begge listene regner opp Judas og Benjamins barn, prester og levitter, og innen hver av disse fire gruppene er noen av navnene de samme. Det første beviser slett ikke at de to listene stammer fra samme kilde og gjelder samme tid, for disse fire gruppene utgjorde Jerusalems befolkning både før og etter eksilet.

Heller ikke beviser de felles navnene at listene er de samme. Navnene betegner dels grupper av innbyggere og dels overhoder for familier, det vil si grupper av beslektede husstander som ikke skiftet med hver generasjon, men noen ganger besto i hundrevis av år. Og vi må på forhånd vente at de som vendte hjem fra eksilet, så langt det var mulig, ville søke tilbake til bostedene til forfedrene sine fra før eksilet, slik at stort sett de samme familiene som hadde bodd i Jerusalem før, igjen slo seg ned der.

Slik forklares det at navnene Jedaja, Jojarib og Jakin står i begge listene, for de betegner ikke personer, men presteskift som fantes både før og etter eksilet. Det samme gjelder portnerne Akkub og Talmon (v. 17; Neh 11,19). Ikke bare prestene, men også de andre levittene var etter familiene sine delt inn i skift med faste navn (jf. kap. 25 og 26).

Ellers er bare disse navnene felles: benjaminitten Sallu, Mesjullams sønn (v. 7; Neh 11,7), presten Adaja (v. 12; Neh 11,12), med nesten de samme forfedrene, og levittene Sjemaja og Mattanja (v. 14–15; Neh 11,15.17).

Alle de andre navnene er forskjellige. Selv om presten Masai (v. 12) skulle være den samme som Amassai (Neh 11,13), og levittene Bakbak-

kar og Obadja (v. 15–16) de samme som Bakbukja og Abda (Neh 11,17), kan vi ikke regne Judas sønner Utai og Asaja (v. 4–5) som de samme som Ataja og Ma'aseja (Neh 11,4–5), for forfedrene deres er helt forskjellige.

Like navn, ja, de samme navnene i to eller tre ledd, beviser ikke i seg selv at det er de samme personene. Det har vi sett i ættetavlen for Arons ætt (6,3 ff.), der for eksempel rekken Amarja, Akitub og Sadok kommer igjen til forskjellige tider (6,7–8.11–12). Overalt i ættelinjene går de samme navnene ofte igjen, for det var skikk å gi barna navn etter forfedrene (jf. Tob 1,9; Luk 1,59).

Navnelikheten er altså ikke noe gyldig bevis for at listene er de samme, og den gir oss slett ingen rett til å gjøre navn som ligner hverandre, til ett ved å anta skrivefeil.

Både fordi listene skiller seg så mye fra hverandre på alle punkter, og fordi innledningen i v. 2 sier det, må vi derfor holde fast ved at listen gjelder Jerusalems befolkning før eksilet. Det kreves også av merknadene om levittenes tjeneste som følger, for de gjelder overalt tiden før eksilet.

V. 18–27. Portnernes tjeneste

> «[18]De står fremdeles ved Kongeporten, mot øst. Dette var portnerne i Levis barns leirer. [19]Sjallum, sønn av Kore, sønn av Ebjasaf, sønn av Korah, og hans brødre. De som var av hans familie, korahittene, hadde som sin tjenestegjerning å være vaktfolk ved teltets terskler, fordi deres fedre hadde vært vaktfolk ved inngangen til Herrens leir. [20]Pinehas, Eleasars sønn, hadde i gammel tid vært deres forstander. Herren var med ham. [21]Sakarja, Mesjelemjas sønn, var portner ved inngangen til sammenkomstens telt. [22]Alle disse som var utvalgt til portnere ved inngangen, var to hundre og tolv i tallet. De var ført inn i ættelister etter sine landsbyer. David og seeren Samuel hadde innsatt dem som menn de hadde tillit til.»

(Keil, v. 18a: «Og han står fremdeles ved Kongeporten mot øst.» V. 20b: «Herren være med ham!»)

Første halvdel av v. 18 må forstås om Sjallum. Å forstå den om alle portnerne passer ikke med v. 24–26, der portnerne holder vakt på alle fire sider. Templets østport ble kalt Kongeporten fordi kongen gikk inn og ut av templet gjennom den (jf. Esek 46,1–2 med 44,3). Merkna-

den om at Sjallum «fremdeles» står der, forutsetter at templet sto da listen ble satt opp, og peker altså til tiden før eksilet.

Bertheau innvender at navnet Kongeporten kan ha holdt seg for østporten også etter eksilet. Det må generelt innrømmes, men kunne bare godtas hvis det var bevist at Sjallum levde etter eksilet. Det beviset finner Bertheau ved å forstå Sjallum som et samlenavn for hele rekken av portnerhøvdinger fra Davids tid til etter eksilet, men ordene kan ikke forstås slik.

Det hjelper heller ikke å gjøre Sjallum til samme mann som Mesjelemja eller Sjelemja, som på Davids tid fikk loddet om å være portner mot øst (26,1.14). Da overser en at han i v. 21 i vårt kapittel også kalles Mesjelemja.

At både Sjallum og Mesjelemja kalles sønn av Kore, av Ebjasafs barn, gir ingen rett til å gjøre to så forskjellige navn til ett. Det er verken nødvendig eller sannsynlig at «sønn» her skal tas i snever forstand, så Kore er far til begge. Navnet Kore går igjen i familien til portnerne mot øst; i 2 Krøn 31,14 er det en Kore, Jimnas sønn, som har denne tjenesten.

«Dette var portnerne i Levis barns leirer» er et gammelt uttrykk som minner om Mose tid, da levittene på vandringen gjennom ørkenen lå i leir rundt tabernaklet (4 Mos 3,21 ff.).

V. 19 gir nærmere opplysninger om Sjallum og tjenesten hans. Han var etterkommer av Kore, som igjen var etterkommer av Ebjasaf, altså korahitt. Han og brødrene hans av samme familie hadde tjenestegjerningen som vaktfolk ved teltets terskler, det vil si ved Guds hus, templet. Etter gammel skikk ble det kalt telt, fordi Guds hus tidligere hadde vært et telt, tabernaklet. Fedrene deres, Sjallums forfedre, hadde vært vaktfolk ved inngangen til Herrens leir.

Med disse ordene går forfatteren av listen tilbake til gammel tid. Vi får vite at Sjallums forfedre av korahitten Ebjasafs familie hadde voktet inngangen til Guds hus helt fra Kanaan ble inntatt og tabernaklet reist i Sjilo.

Merknaden i v. 20 om at Pinehas, Eleasars sønn, i gammel tid var forstander for dem, peker til samme tid. I Josvas bok og de andre eldre bøkene står det ikke noe om dette. Men korahittene stammet gjennom Jishar fra Kahat, og etter 4 Mos 4,4 ff. hadde kahatittene første plass blant tjenerne ved helligdommen og ansvaret for de hel-

ligste karene. Vi kan derfor ikke tvile på at opplysningen bygger på pålitelig historisk overlevering.

«Herrens leir» er tabernaklets helligdom, Herrens bolig midt i folket hans. Også denne betegnelsen kommer fra Israels vandring i ørkenen, og i 2 Krøn 31,2 brukes den om Salomos tempel, men her er det tabernaklet som er ment. Det hadde bare én inngang, og den var betrodd disse korahittene.

Pinehas var forstander for dem, ikke som yppersteprest, men mens faren Eleasar var yppersteprest, altså på Josvas tid. På samme måte hadde Eleasar på Mose tid, mens Aron var yppersteprest, tilsyn med dem som skulle ta seg av helligdommen, som den øverste høvdingen for levittene (4 Mos 3,32). Ordene «Herren med ham» er ikke en historisk opplysning, «Herren var med ham», for da ville det stått «og» foran, som i 11,9. De er en velsignelse, «Herren være med ham!», trolig med tanke på fredspakten Herren hadde sluttet med ham og etterkommerne hans (4 Mos 25,11–13).

V. 21 står uten forbindelse med det foregående, uten «og», og innholdet byr også på store vansker. Sakarja, Mesjelemjas sønn, kan bare være den Sakarja som i 26,2 nevnes som Mesjelemjas førstefødte, og som levde på Davids tid. Da David delte portnerne inn i skift, fikk han loddet mot nord, altså tjenesten ved døren på nordsiden av helligdommen (26,14). Det strider riktignok ikke mot den allmenne opplysningen i vårt vers, at han var portner ved inngangen til sammenkomstens telt.

Men hva skal denne allmenne opplysningen tjene til? Hvorfor nevnes Sakarja, og bare han? Det kan vi ikke svare sikkert på. Kanskje nevnes han fordi han hadde ansvaret for portnertjenesten i tabernaklet før David delte levittene inn i skift. Men selv om den gjetningen skulle være godt begrunnet, er det fortsatt en gåte at han nevnes så brått.

Med v. 22 ser fortellingen ut til å vende tilbake til opptellingen i v. 17–19, slik at tilbakeblikket på eldre tid i v. 19–21 er en parentes. Er v. 22 fortsettelsen av v. 17–21, gjelder tallet 212 portnerne som gjorde tjeneste da listen ble satt opp. Det ser ikke ut til å stemme med at David og Samuel hadde innsatt dem.

Men de fire mennene i v. 17 var overhoder for familier, og familiene døde ikke ut med overhodene, men gjorde den samme tjenesten fra

slekt til slekt. Derfor kunne en godt si om den slekten som gjorde tjeneste da listen ble satt opp, at David hadde innsatt dem i tjenesten. Det samme gjelder hvis de fire navnene i v. 17 er navn på portnerskift, slik vi antok ovenfor, for også skiftene gjorde den samme tjenesten hele tiden.

Opplysningene i v. 22 kan ikke gjelde Davids tid. Etter 26,8–11 innsatte David bare åtti portnere: sekstito av Obed-Edoms etterkommere og atten av Mesjelemjas. Med tretten meraritter blir det nittitre portnere i alt, mens vårt vers har 212. Etter Esr 2,42 var det 139 portnere som kom hjem med Serubabel, og i listen i Neh 11,19 er tallet 172.

Av merknaden om at de var ført inn i ættelister etter landsbyene sine (jf. 6,56; Jos 13,23), ser vi at portnerne bodde i landsbyer nær Jerusalem og kom inn til byen så ofte tjenesten krevde det, slik sangerne også gjorde etter eksilet (Neh 12,29).

«David og seeren Samuel»: «seer» er den gamle betegnelsen på profetene, som senere oftere ble kalt «profet» (jf. 1 Sam 9,9). Ingen andre steder hører vi at Samuel hadde del i Davids ordning av levittenes tjeneste ved helligdommen. Samuel levde heller ikke lenger da David begynte å ordne gudstjenesten, den gang arken ble ført til Jerusalem, for han døde før Saul og altså før David begynte å regjere (jf. 1 Sam 25,1 med 28,3).

Bertheau mener derfor at opplysningen bare bygger på den allmenne erindringen om at gudstjenesten ble ordnet på ny og fikk sin nyere form på Davids og Samuels tid. Det er mulig, men det er ingen tvingende grunn til ikke å godta den langt nærmere forklaringen at krønikeskriveren har merknaden fra kilden sin.

At Samuel nevnes etter David, har ikke med tidsfølgen å gjøre. David nevnes først fordi han hadde mest med saken å gjøre, for det var han som ordnet gudstjenesten grundig på ny og delte inn dem som skulle utføre den.

Men Samuel hadde banet veien for Davids ordninger i sin kamp for å gjenreise Guds kongedømme og den gudstjenesten som hadde forfalt under Eli og hans ryggesløse sønner. For å få gjort noe av dette må han uten tvil ha satt pålitelige menn inn i de enkelte tjenestene, og slik banet han veien for kong David. «Som menn de hadde tillit til» betyr egentlig «i deres troskap», altså fordi de var kjent som trofaste (jf. v. 26.31; 2 Kong 12,15; 22,7; 2 Krøn 31,12).

V. 23–27. Vakten ved portene

> «[23]De og deres sønner sto ved portene til Herrens hus, telthuset, og holdt vakt. [24]Etter de fire verdenshjørner hadde portnerne sin plass: mot øst, vest, nord og sør. [25]Deres brødre, som bodde i sine landsbyer, skulle fra tid til annen komme og hjelpe dem for sju dager om gangen. [26]De fire forstanderne for portnerne var betrodde menn. De var levitter. De hadde også oppsyn over kamrene og over skattkamrene i Guds hus. [27]Om natten holdt de seg rundt omkring Guds hus, for det var deres plikt å holde vakt. Og de skulle lukke opp portene hver morgen.»

(Keil, v. 25: «Og deres brødre i landsbyene skulle komme den sjuende dagen, fra tid til annen, sammen med disse.»)

De som David hadde innsatt, og sønnene eller etterkommerne deres, sto ved portene til Herrens hus, «telthuset». Det siste er føyd til for at «Herrens hus» ikke skal forstås om Salomos tempel alene. De holdt vakt etter de fire verdenshjørnene, slik David hadde ordnet det (jf. 26,14). Brødrene deres i landsbyene (jf. v. 22) skulle komme den sjuende dagen, fra tid til annen. Den sjuende dagen er ukens sabbat, da hvert skift etter tur skulle overta tjenesten.

«Disse» er overhodene i v. 17, som bodde i Jerusalem. Om dem heter det i v. 26 at de var betrodde, «de fire mektige blant portnerne». Bertheau sammenligner treffende med tempelvaktens høvedsmenn i Luk 22,52.

Ordene «de var levitter» er noe påfallende. Var de en underskrift, ville vi ventet «disse var levittene». Det Bertheau peker på, at de neste versene ikke bare regner opp portnernes plikter, men levittenes generelt, taler derimot for en slik betydning. Alt i andre halvdel av v. 26 er det ikke portnerne, men levittene generelt det er tale om. Kanskje sto det opprinnelig «og noen av levittene hadde oppsyn …» (jf. v. 14), og vår tekst har oppstått ved en avskriverfeil og fått innpass fordi v. 27 ser ut til å vende tilbake til portnernes tjeneste.

Så mye er sikkert: Fra andre halvdel av v. 26 tales det om levittenes plikter generelt, ikke lenger om portnernes, og det er levittene, ikke de fire portnerne, som hadde oppsyn over kamrene og skattkamrene i Guds hus. Kamrene i templets sidebygninger var skattkamre og forrådsrom for templets redskaper.

V. 27 handler igjen om portnerne. De overnattet rundt omkring Guds hus, fordi vakten over det var betrodd dem, og de hadde ansvaret for nøkkelen hver morgen, det vil si at de skulle lukke opp døren hver morgen. Ordet betyr «nøkkel» også i Dom 3,25 og Jes 22,22, og det passer også her.

V. 28–44. Levittenes andre plikter

> «[28]Noen av levittene hadde tilsyn med de redskapene som var i bruk ved tjenesten. De talte dem, både når de bar dem inn, og når de bar dem ut. [29]Noen av dem var satt til å ha tilsyn med de andre redskapene – alle helligdommens redskaper – og med melet og vinen og oljen og røkelsen og krydderiene. [30]Noen av prestenes sønner laget kryddersalven. [31]Mattitja, en av levittene, korahitten Sjallums førstefødte sønn, hadde ansvaret for bakverket. [32]Noen av deres brødre, kahatittenes barn, hadde tilsyn med skuebrødene, og skulle legge dem til rette hver sabbat.»

Noen av levittene hadde tilsyn med tjenestens redskaper. Det er trolig de kostbare karene, for eksempel gullskålene til drikkofrene, som bare ble hentet fra skattkammeret for en kort stund når de skulle brukes i tjenesten. De ble talt når de ble båret inn dit tjenesten foregikk, og talt igjen når de ble båret ut.

Etter v. 29 hadde andre levitter tilsyn med redskapene generelt og med alle de hellige redskapene som ble brukt ved den daglige offertjenesten. De hadde også tilsyn med melet (se 3 Mos 2,1), vinen, oljen og røkelsen som trengtes til matofrene og drikkofrene, og med krydderiene til den hellige røkelsen (jf. 2 Mos 25,6).

Noen av prestenes sønner laget kryddersalven. Det er den hellige salvingsoljen som ble laget av forskjellige krydderier (2 Mos 30,23–25), og dette arbeidet hørte altså til prestenes tjeneste.

Mattitja, førstefødt sønn av korahitten Sjallum (se v. 19), hadde ansvaret «i troskap» for bakverket til matofrene og skulle våke over at det ble laget. «En av levittene» står i motsetning til «prestenes sønner» i v. 30. Ordet for bakverket står bare her (jf. «helle», 3 Mos 2,5). Til sist var noen av kahatittene betrodd å lage skuebrødene, som skulle legges friske på bordet hver sabbat (jf. 3 Mos 24,5–8). «Deres brødre» viser tilbake til levittene av Korahs familie i v. 31.

V. 33–34. Underskriftene

«[33]Dette var sangerne, overhoder blant levittene. De holdt til i kamrene og var fri for annen tjeneste. For de var dag og natt opptatt med sitt eget arbeid. [34]Alle disse var overhoder for levittenes fedre, overhoder for slektene deres. De bodde i Jerusalem.»

V. 33 og 34 er underskrifter til avsnittet v. 14–32. Opptellingen av levittene i Jerusalem (v. 14–16) begynte med de levittiske sangerfamiliene, og derfor nevnes sangerne i den første underskriften: «Dette var sangerne, overhoder blant levittene», med en merknad om tjenesten deres.

Ordet for «fri» betyr i senere hebraisk «sluppet løs, satt fri». Alt Rasji og Kimchi forsto det slik: fri for annen tjeneste. Går vi ut fra denne språklig sikre betydningen, må vi tenke oss til at de bodde eller oppholdt seg i kamrene i tempelforgårdene, fri for alt annet arbeid, så de kunne vie seg helt til tjenesten sin, for den opptok dem dag og natt. «Dag og natt» skal ikke presses, men betyr stadig, uavbrutt.

Bertheau oversetter at de var satt over andre i tjenesten, altså hadde tilsyn med sangerne under seg. Det kan knapt være riktig, og stedet han viser til (2 Krøn 34,12), beviser ingenting, for der står et eget ord for tilsynet. Vi forstår det heller slik at tjenesten «påhviler dem», selv om vi da kunne ventet en litt annen form. I denne sammenhengen kan uttrykket godt brukes kort for «å være i tjeneste», altså å utføre sangertjenesten. Den andre underskriften (v. 34) gjelder alle levittene og ligner 8,28 både i innhold og form.

V. 35–44. Sauls ætt

«[35]I Gibeon bodde Gibeons far Je'uel. Hans kone hette Ma'aka. …
[39]Ner fikk sønnen Kis, og Kis var far til Saul. Saul fikk sønnene Jonatan og Malkisjua og Abinadab og Esjba'al. [40]Jonatans sønn var Meribba'al. Meribba'al fikk sønnen Mika. …»

V. 36–44 regner opp resten av ætten, fra Abdon, Je'uels førstefødte, til Asels seks sønner.

Denne ættetavlen har vi alt hatt i 8,29–38, sammen med andre familier av Benjamins stamme. Her gjentas den bare for å knytte historien om kongedømmet som følger, til ættetavlene foran. Den innleder fortellingen om Sauls død (10,1–14), som igjen danner overgangen til Davids kongedømme. Avvikene fra 8,29–38 viser at tavlen her er hentet fra en annen kilde, som var bedre bevart enn den i kap. 8. Tavlen i kap. 8 var overlevert sammen med andre ættetavler for ben-

jaminittiske familier, og teksten der hadde lidd en god del skade. Se kommentaren til 8,29–38.

Kapittel 10. Sauls død

Davids kongedømme

Fortellingen om hvordan Saul og hans hus gikk til grunne (10,1–14; jf. 1 Sam 31), er innledningen til historien om Davids kongedømme. Den historien fortelles i to deler.

Den første (kap. 11–21) gir i sammenheng de viktigste hendelsene i Davids liv og hans arbeid for å grunnfeste kongedømmet i Israel, fra han ble salvet til konge over hele Israel og fram til folketellingen i de siste årene av hans regjering. Den andre (kap. 22–29) forteller om forberedelsene til tempelbyggingen mot slutten av regjeringen, om hvordan levittenes tjeneste og hæren ble ordnet, og om den gamle kongens siste påbud om at sønnen Salomo skulle følge ham på tronen, og det som hørte med til det.

Den første delen går parallelt med beretningen om Davids regjering i 2. Samuelsbok. Den andre er Krønikebøkenes eget stoff og har ingen parallell i Samuels- og Kongebøkene.

Sammenligner vi den første delen med 2. Samuelsbok, ser vi at Krønikebøkene forteller de samme hendelsene, og med få unntak i samme rekkefølge. Unntaket er det som alt er nevnt i innledningen: Krønikebøkene utelater de sju årene David regjerte over Judas stamme i Hebron, og alt som har med familieforholdene hans å gjøre.

Rekkefølgen er endret på to punkter. For det første står listene over heltene som hjalp David å grunnfeste riket (11,10–47), og over de tapre mennene fra alle stammene som gikk over til ham alt mens Saul levde (kap. 12), rett etter fortellingen om at borgen Jebus ble inntatt og Jerusalem valgt til hovedstad (11,1–9). I 2. Samuelsbok står den første listen i 23,8–39, mens den andre mangler helt.

For det andre er fortellingen om palassbyggingen, Davids hustruer og barn og noen kamper med filistrene, som i 2 Sam 5,11–25 følger rett etter at Sions borg ble inntatt, i Krønikebøkene satt inn i kap. 14, mellom fortellingen om at arken ble hentet fra Kirjat-Jearim (kap. 13) og at den ble ført til Jerusalem (kap. 15).

Både omflyttingene og utelatelsene henger sammen med Krønikebøkenes særlige plan. I 2. Samuelsbok skildres Davids regjering slik at vi først ser kongedømmet vokse fram i glans og seier, og så ser det bli ydmyket ved Davids store synd. Krønikeskriveren ville derimot vise sine samtidige herligheten ved Davids kongedømme, så det skulle bli klart at Gud hadde utvalgt David til å herske over Israels folk.

Ut fra dette formålet viser han først hvordan Herren ga David kongedømmet etter Sauls død. Hele Israel kom til Hebron og salvet ham til konge med bekjennelsen: «Herren din Gud sa til deg: … du skal være fyrste over mitt folk Israel» (11,2). Så viser han hvordan heltene i hele folket hjalp ham å grunnfeste riket (kap. 11), og hvordan de tapreste mennene fra alle stammene alt før Sauls død hadde gått over til ham og hjulpet ham i kampen (kap. 12).

Dernest forteller han hvordan David straks bestemte seg for å føre arken til hovedstaden sin (kap. 13). En overtredelse av loven førte ulykke med seg (13,7–10), men da David hadde fått vite at arken brakte velsignelse (13,14), og at Gud ville velsigne hans regjering (kap. 14), gjennomførte han planen. Han førte arken til Jerusalem og ordnet gudstjenesten omkring denne helligdommen (kap. 15–16). Og han bestemte seg for å bygge Herren et tempel, og fikk derfor Guds løfte om at hans kongedømme skulle stå til evig tid (kap. 17).

Til sist hører vi hvordan David, som Herren hadde vist slik nåde, utvidet riket ved seierrike kriger mot alle Israels fiender (kap. 18–20). Selv den ugudelige folketellingen som Satan hadde egget ham til, endte – ved Guds nåde og ved Davids botferdige underkastelse under Herrens vilje – slik at engelens tilsynekomst og profeten Gads ord pekte ut stedet der Herren siden skulle tilbes i Israel (kap. 21).

Slik kunne den gamle kongen bruke den siste delen av regjeringen til å forberede tempelbyggingen og gi faste ordninger for gudstjenesten og for vernet av riket. Han overlot til sønnen Salomo, den etterfølgeren Gud hadde utvalgt, et rike som var godt ordnet og grunnfestet

både innad og utad, og døde i høy alder etter å ha regjert i førti år (kap. 22–29).

V. 1–14. Saul og sønnene hans faller

> «[1]Filistrene kjempet mot Israel, og Israels menn flyktet for filistrene. Det lå mange falne på Gilboa-fjellet. [2]Filistrene var like i hælene på Saul og sønnene hans, og de drepte Jonatan og Abinadab og Malkisjua, Sauls sønner. [3]Striden ble hard der hvor Saul sto. Bueskytterne kom over ham, og han ble såret av skytterne. [4]Da sa Saul til sin våpensvein: Dra sverdet ditt og gjennombor meg med det, så ikke disse uomskårne skal komme og fare ille med meg! Men våpensveinen ville ikke, han var redd. Da tok Saul sitt sverd og styrtet seg over det. [5]Da våpensveinen så at Saul var død, styrtet også han seg over sitt sverd og døde. [6]Slik døde Saul og hans tre sønner og hele hans hus, de døde alle sammen. [7]Og da alle israelittene i dalen så at de flyktet, og at Saul og sønnene hans var døde, forlot de byene sine og flyktet. Og filistrene kom og bosatte seg i dem.»

(Keil, v. 3: «… og han skalv for skytterne.»)

I 1. Samuelsbok avslutter denne fortellingen Sauls siste krig mot filistrene. Slaget sto på Jisre'el-sletten. Da israelittene måtte vike, trakk de seg tilbake opp på Gilboa-fjellet, men filistrene trengte hardt på, og mange falt på fjellet. Filistrene forfulgte Saul og sønnene hans voldsomt og drepte sønnene (om dem, se 8,33). Da bueskytterne nådde Saul, skalv han for dem, og han ba våpensveinen sin om å gjennombore ham. Ellers har Krønikebøkene bare små avvik fra ordlyden i Samuelsboka.

I Sauls bønn til våpensveinen mangler ett ledd som står i 1 Sam 31,4: at de uomskårne ikke skulle «stikke meg ned». Bertheau mener at ordet ikke sto i den opprinnelige teksten der, men er kommet inn ved en feil, for Saul kunne bare ha én grunn til å be om å bli gjennomboret: at filistrene ikke skulle få mishandle ham levende.

Den grunnen holder knapt. Filistrene kunne nok finne Saul etter at våpensveinen hadde drept ham, og vanære liket. Men frykten for at de skulle hevne seg på liket hans, kunne ikke tynge ham så sterkt som frykten for at de ville ta hevn over ham hvis han falt levende i deres hender. Det er derfor rimeligere å tro at krønikeskriveren har utelatt

ordet fordi det ikke var nødvendig for meningen, på samme måte som han i v. 5 har utelatt at våpensveinen døde «med ham».

I v. 6 står «hele hans hus» i stedet for Samuelsbokas «hans våpensvein og alle hans menn», og i v. 7 er «Israels menn» utelatt. Bertheau mener at krønikeskriveren med vilje har unngått å nevne Sauls hær, fordi han ikke ville skildre hele slaget, bare fortelle om Sauls og sønnenes død for å vise hvordan makten gikk over til David. Thenius forklarer forskjellen med en tekst som var blitt uleselig.

Begge tar feil. «Alle hans menn» er ikke alle krigerne som dro i slaget med ham, men alle som var omkring kongen, altså hele hans følge som hadde fulgt ham i krigen. «Hele hans hus» er bare et annet uttrykk for det samme, og våpensveinen hører med til det.

Krønikeskriveren har altså bare forkortet fortellingen og holdt seg til hovedsaken. I v. 7 nevner han ikke Israels menn fordi han alt har fortalt om flukten i v. 1; her var det nok å nevne at Saul og sønnene hans flyktet og døde. Den mer nøyaktige angivelsen av hvor de som flyktet, bodde – «på den andre siden av dalen» og «på Jordan-siden» (1 Sam 31,7) – har han forkortet til «i dalen». Thenius ser også her en skadet tekst. Da innbyggerne omkring Gilboa forlot byene sine, tok filistrene dem i besittelse.

V. 8–14. Sauls endelikt og dommen over ham

> «[8]Dagen etter kom filistrene for å plyndre de falne. Da fant de Saul og sønnene hans liggende på Gilboa-fjellet. [9]De plyndret ham og tok hans hode og hans våpen og sendte bud rundt omkring i filistrenes land for å forkynne det glade budskapet for avgudene sine og for folket. [10]Hans våpen la de i sin guds hus, og hans hodeskalle hengte de opp i Dagons hus. [11]Da hele Jabes i Gilead fikk høre alt det filistrene hadde gjort med Saul, [12]dro alle våpenføre menn av sted og tok Sauls og hans sønners kropper og førte dem til Jabes. De begravde deres ben under terebinten i Jabes og holdt faste i sju dager. [13]Slik døde Saul på grunn av den troløshet som han hadde vist mot Herren, fordi han ikke hadde holdt seg etter Herrens ord, og likeså fordi han hadde spurt dødningemanere til råds. [14]Men han spurte ikke Herren. Derfor lot han ham dø og førte kongedømmet over til David, Isais sønn.»

Dagen etter lette filistrene blant de falne, fant likene av Saul og sønnene hans og plyndret dem. Sauls hode og våpen sendte de rundt i

filistrenes land for å forkynne seieren for folket og gudene sine. At de skar hodet av kroppen for å gjøre dette, sier seg selv og er derfor ikke nevnt. Om de andre forskjellene mellom de to tekstene, både i v. 8–10 og i fortellingen om hvordan de tapre mennene fra Jabes begravde Saul og sønnene hans (v. 11–12), se kommentaren til 1 Sam 31,8–13.

I ettertanken over Sauls død (v. 13–14) nevnes to synder Saul gjorde mot Herren. Den første er troløsheten (*ma'al*, מַעַל, se 3 Mos 5,15) ved at han ikke holdt Herrens ord. Det sikter til at han brøt Guds bud som profeten Samuel hadde kunngjort ham (1 Sam 13,8 ff., jf. 10,8; 15,2–3.11; jf. 28,18). Den andre er at han spurte en dødningemaner til råds (se 3 Mos 19,31) for å få et svar (jf. 1 Sam 28,7).

«Men han spurte ikke Herren. Derfor lot han ham dø.» Etter 1 Sam 28,6 spurte Saul riktignok Herren, men fikk ikke svar, fordi Herren var veket fra ham (1 Sam 28,15). Men i stedet for å søke Herrens nåde av hele sitt hjerte, så han kunne få svar, vendte Saul seg til trollkvinnen i En-Dor, og gjennom henne fikk han dødsdommen sin fra Samuels munn (1 Sam 28,19).

Kapittel 11. David blir konge, og hans helter

V. 1–9. David blir salvet til konge i Hebron

Begge delene av dette kapitlet har paralleller i 2. Samuelsbok: v. 1–9 svarer til fortellingen i 2 Sam 5,1–10, og v. 10–47 til listen i 2 Sam 23,8–39.

> «[1]Så kom hele Israel sammen hos David i Hebron og sa: Vi er jo av samme kjøtt og blod som du! [2]Alt for lenge siden, mens Saul var konge, var det du som førte Israel ut og inn. Og Herren din Gud sa til deg: Du skal være hyrde for mitt folk Israel, og du skal være fyrste over mitt folk Israel. [3]Alle Israels eldste kom til kongen i Hebron. Og David gjorde en pakt med dem i Hebron for Herrens åsyn. De salvet David til konge over Israel etter det ordet Herren hadde talt ved Samuel.»

David blir salvet til konge over hele Israel i Hebron (jf. 2 Sam 5,1–3). Etter Sauls død forlot David Siklag, der han hadde holdt seg før det avgjørende slaget mellom filistrene og israelittene. På Guds anvisning dro han med hustruene og krigerne sine til Hebron, og der salvet Judas menn ham til konge over sin stamme (2 Sam 2,1–4).

Men Abner, Sauls hærfører, førte Sauls sønn Isjboset og resten av den slagne hæren til Mahanajim i Gilead og gjorde ham til konge der. Etter hvert som Abner vant landet tilbake fra filistrene, ble Isjboset også konge over Jisre'el, Efra'im, Benjamin og resten av Israel, bortsett fra Judas stammeområde. Isjbosets kongedømme varte ikke mer enn to år, mens David regjerte over Juda i Hebron i sju og et halvt år (2 Sam 2,10–11).

Da Abner rykket fram fra Mahanajim mot Gibeon med Isjbosets hær, ble han slått av Davids hærfører Joab og måtte trekke seg tilbake over Jordan igjen (2 Sam 2,12–32). Kampen mellom Sauls hus og Davids hus fortsatte, men Sauls hus ble stadig svakere og Davids makt stadig større.

Da Isjboset til sist bebreidet den mektige Abner for en av farens medhustruer, truet Abner med å føre Israels krone over til David, og han satte straks trusselen ut i livet. Han la planen fram for de eldste i Israel og Benjamin, og da de hadde gitt sitt samtykke, dro han til Hebron og kunngjorde for David at hele Israel ville underordne seg ham (2 Sam 3,1–21).

Abner fikk riktignok ikke fullført det han hadde tatt fatt på, for på hjemveien ble han myrdet av Joab, uten Davids viten og mot hans vilje. Like etter ble Isjboset, som skrekken over Abners død hadde gjort maktesløs og motløs, myrdet i sitt eget hus av to av hærførerne sine. Av Sauls ætt var det nå bare Jonatans sønn Mefibosjet igjen (2 Sam 4,1–12), som ikke var mer enn tolv år og lam i begge føttene. Da bestemte alle Israels stammer seg for å salve David til konge.

Hvordan det ble gjort, fortelles i v. 1–3 i full overensstemmelse med 2 Sam 5,1–3, der stedet alt er forklart. En mer utførlig skildring av stammenes samling i Hebron følger i 12,23–40. De siste ordene i v. 3, «etter det ordet Herren hadde talt ved Samuel», er en belærende tilføyelse av krønikeskriveren, hentet fra 1 Sam 16,13 og 15,28.

I 2 Sam 5,4–5 følger det etter dette en opplysning om hvor lenge David regjerte. Forfatteren av Samuels- og Kongebøkene har for skikk å nevne alderen og regjeringstiden til hver konge like etter at han har fortalt om tronbestigelsen (jf. 1 Sam 13,1; 2 Sam 2,10; 1 Kong 14,21; 15,2). Krønikebøkene har denne opplysningen først ved slutten av Davids regjering (29,26–27). Det viser at Thenius tar feil når han mener at verset er falt ut av Krønikebøkene ved en feil.

V. 4–9. Sions borg blir inntatt

> «[4]Så dro David og hele Israel til Jerusalem, det er Jebus. Der bodde jebusittene, landets innbyggere. [5]Innbyggerne i Jebus sa til David: Du kommer aldri inn her! Men David inntok Sions borg – det er Davids by. [6]Og David sa: Den som først slår jebusittene, skal bli høvding og fører. Og Joab, Serujas sønn, steg først opp og ble høvding. [7]David tok sin bolig i borgen, derfor kaltes den Davids by. [8]Han

bygde byen rundt omkring, fra Millo og utover. Og Joab bygde opp igjen resten av byen. [9]David ble større og større, og Herren, hærskarenes Gud, var med ham.»

Sions borg blir inntatt, og Jerusalem blir valgt til kongestad under navnet Davids by (jf. 2 Sam 5,6–10 og kommentaren der). Verbet i v. 8 som NB gjengir «bygde opp igjen», betyr egentlig «gjøre levende», og brukes her som i Neh 4,2 om å gjenreise ruiner. Den allmenne merknaden i v. 9, «David ble større og større …», danner overgangen til historien om Davids regjering som følger. Som bevis på at hans makt vokste, følger først listen over heltene hans.

V. 10–19. Davids helter: de tre første

«[10]Dette er de fremste blant Davids helter. Sammen med hele Israel ga de hans kongedømme kraftig støtte for å gjøre ham til konge etter Herrens ord om Israel. [11]Dette er Davids helter, så mange de var: Jasjobam, Hakmonis sønn, høvding for de tretti. Han svingte sitt spyd over tre hundre falne på én gang. [12]Etter ham kom Eleasar, sønn av ahohitten Dodo. Han var en av de tre heltene. [13]Han var med David i Pas-Dammim da filistrene hadde samlet seg der til strid. Der var et jordstykke som var fullt av bygg, og da folket flyktet for filistrene, [14]stilte de seg midt på jordstykket og berget det og slo filistrene. Og Herren ga dem en stor seier.»

Her følger en liste over heltene som sto ved Davids side da han grunnfestet kongedømmet. Det meste av den står også i 2 Sam 23,8–39, men med mange avvik i navnene, og de fleste har kommet inn i den ene eller den andre teksten ved avskriverfeil. Slutten (v. 41–47) mangler i 2 Sam 23. Enten fulgte krønikeskriveren en annen og eldre liste enn den forfatteren av Samuelsbøkene brukte, eller så har forfatteren av Samuelsbøkene ikke tatt med alle navnene i sin kilde. Det første er det mest sannsynlige.

I Krønikebøkene er overskriften utvidet. Foran den enkle overskriften i v. 11 (jf. 2 Sam 23,8) står v. 10, som forteller hvorfor krønikeskriveren har satt listen inn her: Dette er de fremste av Davids helter, som sammen med hele Israel holdt kraftig fast ved ham i hans kongedømme for å gjøre ham til konge etter Herrens ord om Israel. Uttrykket «de fremste blant heltene» forklares ved at «helt» betegner en tapper mann generelt, uten tanke på hvilken rang han hadde.

Til Davids helter som hjalp ham å grunnfeste riket, hører ikke bare de som nevnes ved navn i listen, men også, som kap. 12 viser, den store mengden tapre menn fra alle stammene som samlet seg om ham alt mens Saul forfulgte ham, og som kom til ham i Hebron like etter Sauls død for å hylle ham som konge. Listen her nevner bare de fremste av dem, de som hadde første rang, og som for en stor del var eller ble førere i Davids hær.

«Å gjøre ham til konge» gjelder ikke bare selve innsettelsen, men også at han ble grunnfestet i kongedømmet. For det som følger, er de heltedådene disse mennene gjorde i krigene David førte mot fiendene sine for å bevare og øke kongemakten.

«Herrens ord om Israel» er det ordet som er gjengitt i v. 3: at David skulle være hyrde for Herrens folk Israel og fyrste over det. De nøyaktige ordene finnes ikke i den tidligere historien om David, men innholdet er hentet fra 1 Sam 16,13 og 15,28 (jf. kommentaren til 2 Sam 3,18).

Selve opptellingen innledes i v. 11 med en kort overskrift: «Dette er Davids helter, så mange de var», egentlig «tallet på Davids helter». At det står «tallet» og ikke «navnene» som i 2 Sam 23,8, er overraskende. Det forklares ved at heltene først utgjorde et korps som hadde navnet sitt etter tallet. De var opprinnelig tretti, og derfor kalles de fremdeles «de tretti» (v. 11.15; se kommentaren til 2 Sam 23,8). Begge listene skiller mellom tre klasser.

Jasjobam, Eleasar og Sjamma står i første rang, og deres særlig dristige heltedåder fortelles i v. 11–14 og 2 Sam 23,8–12. Mer om dem og bragdene deres står i kommentaren til det siste stedet. Der har vi alt vist at tre linjer er falt ut av v. 13 i Krønikebøkene. Avskriverens øye gled fra «filistrene … samlet seg der til strid» (2 Sam 23,9) til de samme ordene i 2 Sam 23,11. Med linjene falt også navnet på den tredje helten, Sjamma, ut, og slik ser det etter vår tekst ut som om Eleasar gjorde Sjammas heltedåd (v. 13–14).

Ut fra 2 Sam 23,9–11 må teksten opprinnelig ha lydt omtrent slik: «… da filistrene hadde samlet seg der til strid. Israels menn dro seg tilbake opp på fjellet for filistrene, men han sto fast og slo filistrene til hånden hans ble trett og hang fast ved sverdet. Den dagen ga Herren en stor seier, og folket vendte om og fulgte ham bare for å plyndre.

Etter ham kom Sjamma, sønn av Age, hararitten. Filistrene hadde samlet seg til strid …»

I v. 14 er flertallsformene «stilte de seg», «berget» og «slo» feil og bør være entall, som i 2 Sam 23,12, for det er bare Sjammas bragd det er tale om. Flertallet kom trolig inn etter at linjene var falt ut. En leser eller avskriver forsto da v. 14 om Eleasar og David, fordi det står at Eleasar «var med David». Derimot passer «Herren ga dem en stor seier» godt her og bør ikke rettes etter Samuelsboka.

V. 15–19. Vannet fra brønnen i Betlehem

> «[15]En gang dro tre av de tretti høvdingene ned over berget til David, som var i hulen ved Adullam. Filistrenes hær lå da i leir i Refajimdalen. [16]David var den gang selv i borgen, og filistrenes forpost var i Betlehem. [17]Da kom det en brå lyst over David, og han sa: Hvem lar meg få vann å drikke av den brønnen som er ved porten i Betlehem? [18]Da brøt de tre seg gjennom filistrenes leir og øste vann opp av brønnen ved Betlehems port og tok det med seg og kom til David med det. Men David ville ikke drikke det – han øste det ut for Herren. [19]Og han sa: Min Gud, la det være langt fra meg å gjøre dette! Skulle jeg drikke disse menns blod, som har satt sitt liv i fare? For de har båret det hit med fare for sitt liv. Og han ville ikke drikke det. Dette gjorde de tre heltene.»

(Keil, v. 19b: «Skulle jeg drikke blodet av disse mennene i deres sjeler? For med sine sjeler som pris har de båret det hit.»)

I v. 15–19 (jf. 2 Sam 23,13–17) følger en bragd som tre andre av de tretti gjorde. Navnene deres er ikke overlevert. «De tretti høvdingene» er Davids helter som nevnes senere, de trettito heltene i tredje klasse (v. 26–40; 2 Sam 23,24–39).

At det er tre andre enn Jasjobam, Eleasar og Sjamma, går klart fram av at «tre» står uten artikkel. Var det de tre som alt er nevnt, ville det stått «de tre», slik som i v. 18. Bragden ble trolig gjort i den krigen som fortelles i 14,8 ff. og 2 Sam 5,17 ff. Mer om den står i kommentaren til 2 Sam 23,13–17.

Davids ord i v. 19 må forstås ut fra 1 Mos 9,4 og 3 Mos 17,14, der det heter at blodet er sjelen, det som utgjør livet. Der står blod og sjel om hverandre: blodet er sjelens sete og bærer, og sjelen lever i blodet.

På samme måte sammenligner David her, etter krønikeskriverens gjengivelse, vannet som heltene hadde hentet med livet som innsats,

med mennenes sjeler, og å drikke vannet med å drikke deres sjeler, og til sist sjelene med blodet. Slik uttrykker han hvor sterkt han avskyr en slik drikk. Meningen er altså: «Skulle jeg i dette vannet drikke disse mennenes sjeler, og dermed deres blod? For de har hentet vannet med livet som pris.»

V. 20–25. Absai og Benaja

> «[20]Så var det Absai, bror til Joab. Han var fører for de tre. Han svingte sitt spyd over tre hundre falne, og hadde et navn blant de tre. [21]Fremfor de tretti var han dobbelt æret og ble høvding for dem, men nådde ikke opp til de tre. [22]Så var det Benaja, sønn av Jojada, som var sønn av en djerv og seierrik stridsmann fra Kabse'el. Han slo Moabs to løvehelter. En dag det hadde snødd, steg han ned i en brønn og slo i hjel en løve. [23]Likeså slo han i hjel en egypter, en mann som var fem alen lang. Egypteren hadde et spyd som en veverstang i hånden. Men han gikk ned mot ham med staven sin og rev spydet ut av hånden på egypteren og drepte ham med hans eget spyd. [24]Dette gjorde Benaja, Jojadas sønn. Også han hadde et navn blant de tre heltene. [25]Fremfor de tretti var han æret, men til de tre nådde han ikke opp. David satte ham over livvakten.»

(Keil, v. 21: «Fremfor de tre var han dobbelt æret og ble deres høvding, men nådde ikke opp til de tre.»)

V. 20–25 handler om den andre klassen av helter, Absai og Benaja (jf. 2 Sam 23,18–23). De nådde ikke opp til de tre første i heltedåder, men sto likevel høyere enn heltene som nevnes fra v. 26. Absai heter her og i 2,16 med en kortere form av navnet, mens han i 2 Sam 23,18 og ellers heter Abisjai. Han var en av Serujas tre sønner (2,16).

At Absai «var fører for de tre», er vanskelig å forklare. I den hebraiske teksten av 2 Sam 23,18 står det i stedet «høvding for livvakten». Men siden ordene etterpå, «han hadde et navn blant de tre», står også i Samuelsboka, og «de tre» kommer igjen to ganger i v. 21, kan teksten ikke rettes slik Thenius vil.

Bertheau mener at «de tre» her betyr to ting: dels tallet tre, dels hele flokken av de tretti. Det kan ikke bevises. I v. 25 (og 2 Sam 23,23) settes «de tretti» og «de tre» opp mot hverandre, og det viser heller at «de tre» ikke samtidig kan bety hele flokken av de tretti.

Hvordan det henger sammen, ser vi når vi sammenligner v. 18 med v. 15. «De tre» i v. 18 er de samme som i v. 15 kalles «tre av de tretti». Altså kan «de tre» i v. 21 og v. 25 bare bety den tremannsflokken av helter som alt er nevnt. Det blir helt sikkert når vi sammenligner v. 24 med v. 25, for «de tre heltene» i v. 24 svarer til «de tre» i v. 25.

Spørsmålet er da bare om det gjelder Jasjobam, Eleasar og Sjamma (v. 11–14), eller de tre navnløse som hentet vannet (v. 15–19). At navnene på de siste ikke er nevnt, viser klart at «de tre» i v. 20–25 ikke er den navnløse flokken, hvis bragd tydeligvis bare er tatt med i forbifarten som et lignende eksempel. Det er de tre tapreste, som hadde første rang blant Davids helter.

Det er derfor ikke grunn til å tro, som Bertheau gjør, at det er tale om to forskjellige flokker på tre. De tre som Absai var høvding for, er de samme som han etter v. 21 ikke nådde opp til, og de samme som Benaja vant seg et navn blant og ikke nådde opp til (v. 24–25). At han var høvding over de tre, strider ikke mot at han ikke nådde opp til dem i heltekraft. Det viser v. 21, der de to tingene står side om side.

Hvilken rang de tre hadde i Davids faste hær, vet vi ikke mer om enn at Jasjobam etter 27,2 var fører for den hæravdelingen som gjorde tjeneste den første måneden. Eleasar, Dodos sønn, og hararitten Sjamma, Ages sønn, nevnes ikke andre steder enn i denne listen. Absai derimot hadde alt utmerket seg ved sitt uforferdede mot da David ble forfulgt av Saul (1 Sam 26,6 ff.), og sammen med Joab førte han krigen mot Abner (2 Sam 2,24–3,30).

Siden hadde han under Joab kommandoen over den andre halvdelen av hæren i Davids krig mot ammonittene (2 Sam 10,10 ff.), i krigen mot Absalom førte han en tredjedel av hæren (2 Sam 18,2 ff.), og mot opprøreren Sjeba førte han fortroppen av kongens styrker (2 Sam 20,6 ff.). Ved siden av Joab, den øverste hærføreren, hadde han generelt første plass blant Davids førere. I denne stillingen var han høvding over de tre heltene og deres fører, og han vant seg et navn blant dem.

Der NB har «og hadde et navn» i v. 20, står det i den hebraiske teksten «og ikke»[1]. Det er en skrivefeil for «og han»[2], slik som på

[1] **«og ikke»** וְלֹא
[2] **«og han»** וְלוֹ

femten andre steder etter masoretenes opptegnelser (se 2 Mos 21,10 og Jes 63,9).

V. 21 skal oversettes: «Fremfor de tre var han dobbelt æret», det vil si: han ble æret dobbelt så høyt og ble deres høvding og fører. Om Benaja og bragdene hans (v. 22–25), se kommentaren til 2 Sam 23,20–23.

V. 26–47. Heltene i tredje klasse

> «[26]De djerveste i hæren var: Asael, bror til Joab, Elhanan, Dodos sønn, fra Betlehem, … [41]hetitten Uria, Sabad, sønn av Ahlai, [42]rubenitten Adina, sønn av Sjisja, overhode for rubenittene, og i tillegg til ham tretti, [43]Hanan, sønn av Ma'aka, mitnitten Josjafat, [44]asteratitten Ussia, Sama og Je'uel, sønner av aroeritten Hotam, [45]Jediael, sønn av Simri, og hans bror Joha, tisitten. [46]Eliel fra Mahamajim, og Jeribai og Josjavja, sønner av Elna'am, og moabitten Jitma, [47]Eliel og Obed og Ja'asiel fra Soba.»

V. 27–40 nevner resten av heltene, fra haroritten Sjammot til jitritten Gareb.

Om heltene i v. 26–47 fortelles det ingen særskilte bragder. De utgjør altså en tredje klasse, som ikke var på høyde med de tre første eller med Absai og Benaja, og som derfor hadde en lavere plass i kongens samlede livvakt.

I 2 Sam 23 nevnes trettito navn. Sammen med de tre i første klasse og de to i andre blir det trettisju mann i alt, som det uttrykkelig står i 2 Sam 23,39. Krønikebøkene oppgir ikke noe tall, og listen er utvidet med seksten navn (v. 41–47), som er kommet til i tidens løp.

Ordene i begynnelsen av v. 26 er en overskrift: «De djerveste i hæren var», det vil si: Dessuten var disse tapre heltene med. Uttrykket betyr ikke det samme som «hærførerne» (1 Kong 15,20; Jer 40,7), som Bertheau mener, men «helter i stridskraft», altså tapre krigere (jf. 7,5.7.11.40). At ordet for «hær» her har bestemt artikkel, gjør ingen forskjell. Artikkelen står fordi det er Davids helter det er tale om; «som David hadde» (v. 10) må tenkes til.

Om navnene i v. 26–41, som også står i listen i Samuelsboka, se kommentaren til 2 Sam 23,24–39. Den listen som er felles for begge bøkene, begynner med Asael, Joabs bror, som Abner drepte i krigen mot David (2 Sam 2,19–23). I Samuelsboka slutter den med hetitten

Uria, som vi kjenner godt fra 2 Sam 11,3 ff.: Det var med hans hustru David begikk ekteskapsbrudd.

For fortsettelsen av listen i v. 41–47 finnes det ingen parallell i Det gamle testamente som vi kunne bruke til å prøve om navnene er riktige. De fleste av navnene finnes riktignok andre steder i Det gamle testamente, men om andre menn, fra en tidligere eller senere tid. Jediael (v. 45) og Eliel (v. 46 f.) står også i 12,20 (der NB har Jedial) og 12,11 blant de tapre mennene som gikk over til David før Sauls død, men om det er de samme personene, kan vi ikke vite sikkert.

Også uttrykket i v. 42, «og i tillegg til ham tretti», er dunkelt, for tanken at det sammen med Adina, rubenittenes overhode, eller ved siden av ham var tretti mann, gir ingen mening i denne listen.

Den syriske oversettelsen omskriver: «Også han var fører for tretti helter.» Bertheau foreslår derfor å lese «over de tretti» og slutter av det at Rubens stamme hadde tretti førere i hæren sin – en gjetning som er like dristig som den er usannsynlig. Leste vi «over de tretti», måtte ordene gjelde de tretti heltene i v. 11, og Adina måtte være deres fører. Det er vanskelig å forene med v. 11 (se kommentaren til 12,4).

Hanan, «sønn av Ma'aka» (v. 43), er kanskje den samme som «ma'akatitten» i 2 Sam 23,34. Asteratitten (v. 44) var fra byen Asjtarot (6,71) i Manasses område øst for Jordan, og aroeritten fra Aroer i Ruben eller Gad (Jos 13,16.25).

Bertheau gjetter at det noe merkelige ordet som NB gjengir «fra Mahamajim» (v. 46), betyr «fra Mahanajim» øst for Jordan (Jos 13,26). Ordet for «fra Soba» i v. 47 har ikke formen til et folkenavn. Bertheau mener at artikkelen er kommet inn i teksten ved en feil, og at konsonantene som blir igjen når den strykes, minner om «fra Soba» i 2 Sam 23,36. Det er usikkert.

Kapittel 12. Heltene som hjalp David til tronen

Kapitlet har to ganske lange lister. Den første nevner de djerve mennene som gikk over til David før Sauls død (v. 1–22), den andre de stridsmennene som gjorde ham til konge i Hebron (v. 23–40).

Den første listen er igjen delt i tre mindre. Først kommer benjaminittene som kom til David mens han bodde i Siklag (v. 1–7). Så kommer gadittene og mennene fra Juda og Benjamin som gikk over til ham mens han holdt seg i fjellborgene (v. 8–18). Til sist nevnes manassittene som sluttet seg til ham da han vendte tilbake til Siklag før Sauls siste slag mot filistrene (v. 19–22).

V. 1–15. Benjaminittene i Siklag

> «[1]Dette er de som kom til David i Siklag, mens han ennå måtte holde seg der av frykt for Saul, Kis' sønn. De hørte til de heltene som hjalp ham i krigen. [2]De var væpnet med bue og oppøvd i å slynge steiner og skyte piler med buen, både med høyre og venstre hånd. De hørte til Sauls stammefrender, til benjaminittene. [3]Det var Akieser, den øverste av dem, og Joasj, sønner av gibeatitten Sjema'a, og Jesuel og Pelet, sønner av Asmavet, og Beraka og anatotitten Jehu, [4]og gibeonitten Jisjmaja, en av de tretti heltene og høvding over de tretti, og Jirmeja og Jahasiel og Johanan og gederatitten Josabad, [5]Elusai og Jerimot og Bealja og Sjemarja og harusitten Sefatja, [6]korahittene Elkana og Jissija og Asarel og Joeser og Jasjobam, [7]og Joela og Sebadja, sønner av Jeroham fra Gedor.»

Josva hadde opprinnelig gitt Siklag til simeonittene (Jos 19,5; 1 Krøn 4,30). Senere kom byen i filistrenes eie, og kong Akisj ga den til

David som bosted for ham og mennene hans, da han hadde flyktet til ham (1 Sam 27,1–7). Hvor byen lå, vet vi ennå ikke sikkert. David bodde der i ett år og fire måneder, til han dro til Hebron etter Sauls død. I denne tiden gikk de benjaminittiske krigerne i listen over til ham.

Det går fram av ordene «mens han ennå måtte holde seg der av frykt for Saul». Ordrett står det at han «ennå var holdt tilbake for Sauls ansikt». Det betyr ikke at han var hindret i å komme fram for Saul. Meningen er at han var som en fange overfor Saul og ikke kunne stå fram slik det svarte til at Gud hadde utvalgt ham til å herske over Israel. Mennene «hørte til de heltene som hjalp ham i krigen», det vil si i de krigene han hadde ført før (jf. v. 17 og 21 f.).

De var væpnet med bue og oppøvd i å slynge steiner med høyre og venstre hånd (jf. Dom 20,16) og i å skyte piler med bue. «Sauls stammefrender» betyr ikke de nærmeste slektningene hans, men mennene av hans stamme, altså benjaminittene. Uttrykket er føyd til som forklaring; i v. 29 betyr «Benjamins barn» og «Sauls stammefrender» det samme.

Navnene følger i v. 3–7. Akieser var «den øverste», det vil si fører for denne krigerflokken. Gibea er Sauls by eller Benjamins Gibea, og Anatot er prestebyen som i dag heter Anata.

Om gibeonitten Jisjmaja heter det at han var «en av de tretti heltene og høvding over de tretti». Ordene kan knapt bety noe annet enn at han også hørte til Davids korps av de tretti heltene (kap. 11) og en tid var fører for dem, enda navnet hans ikke står i kap. 11. Grunnen er trolig at han ikke lenger var i live da den listen ble satt opp.

Gederatitten var fra Gedera, en by i Judas lavland. Rett etter nevnes Gedor (v. 7), en by i Juda-fjellene vest for veien fra Hebron til Jerusalem. Noen har sluttet av dette at listen også regner opp menn fra Juda.

Men den slutningen holder ikke. Helt fra den gang stammene fikk områdene og byene sine under Josva, var disse ikke bare den enkelte stammes eie, og senere ble de det enda mindre. Kriger og andre hendelser endret med tiden både grensene og innbyggerne, så enkelte benjaminittiske familier godt kan ha bodd i Judas byer på Sauls tid.

Tilnavnet til Sefatja (NB: «harusitten») viser enten til en stamfar Haruf eller til «Harifs barn», som nevnes sammen med gibeonittene i Neh 7,24.

Korahittene i v. 6 er uten tvil etterkommere av levitten Korah. David satte en avdeling av dem til å vokte tersklene i teltet han reiste for paktens ark på Sion, fordi fedrene deres hadde voktet inngangen til Herrens leir, altså gjort vakttjeneste ved tabernaklet i den tidligere tiden (se 9,19). Elkana og Asarel er helt levittiske navn. Tjenesten som dørvoktere ved helligdommen kan ha vakt lysten hos dem til å kjempe for David, Herrens utvalgte.

Det er ingen grunn til å tenke på etterkommere av den nesten ukjente Korah av Judas stamme (2,43), eller på en annen benjaminitt med det navnet. At levittiske korahitter regnes med blant benjaminittene, forklares av at levittene ikke fikk noe stammeområde for seg selv. De hadde bare byer å bo i innenfor de andre stammenes områder, og de var derfor borgerlig innlemmet i dem. De som bodde i Benjamins byer, ble regnet til benjaminittene.

Ved landdelingen under Josva fikk riktignok bare prestene byer i Juda, Simeon og Benjamin, mens kahatittene som ikke var prester – og korahittene hørte til dem – fikk byene sine i Efra'im, Dan og halve Manasse (Jos 21,9–26).

Men da tabernaklet ble flyttet fra Sjilo til Nob og senere til Gibeon, må de korahittiske dørvokterne uten tvil ha flyttet til en av levittbyene i Benjamin, trolig for det meste til Gibeon, og så ble de regnet til benjaminittene. Da er det heller ingen tvingende grunn til å tro at listen nevner menn av andre stammer enn Benjamin, eller at forfatteren av Krønikeboken har kortet den kraftig inn.

At bare noen få av mennene har tilnavn som «gibeatitten» og «anatotitten», er ikke noe bevis for det. Vi kan ikke vente slike tilnavn etter hvert navn, slik som i listen over Davids helter i 11,26–47. Korpset av de tretti heltene var mye viktigere for historien om Davids regjering enn listene over dem som sluttet seg til ham før han besteg tronen. Derfor får vi vite både navnene og ættene til de tretti, men ikke til de andre.

Av gadittene og manassittene står bare navnene, og av mennene fra Benjamin og Juda som kom til fjellborgen (v. 16–18), nevnes bare Amasai. Der benjaminittene i v. 3–7 har tilnavn, var det trolig for å skille dem fra andre kjente menn med samme navn.

V. 8–15. Gadittene i fjellborgen

> «[8]Av gadittene gikk noen over til David i fjellborgen i ørkenen. De var djerve helter, krigsvante stridsmenn væpnet med skjold og spyd. De var som løver å se til, og de var raske som gaseller på fjellene. [9]Eser var den første, Obadja den andre, Eliab den tredje, [10]Misjmanna den fjerde, Jirmeja den femte, [11]Attai den sjette, Eliel den sjuende, [12]Johanan den åttende, Elsabad den niende, [13]Jirmeja den tiende, Makbannai den ellevte. [14]Disse hørte til Gads barn og var høvedsmenn i hæren, den ringeste av dem var satt over hundre og den største var satt over tusen. [15]Det var disse som gikk over Jordan i den første måneden, da elven gikk over alle sine bredder, og som drev på flukt alle som bodde i dalen, både mot øst og mot vest.»

(Keil, v. 14: «Disse var av Gads barn, de fremste stridsmennene i hæren. Den minste kunne måle seg med hundre, den største med tusen.»)

David oppholdt seg i fjellborgen i de første årene han var på flukt fra Saul (1 Sam 22,1). Tillegget «i ørkenen» viser at det er tale om en fjelltopp eller fjellborg i Juda-ørkenen. Sammenligner vi med 1 Sam 22–24, ser vi at David den gangen ikke gjemte seg i én bestemt fjellborg. Han søkte og fant tilholdssteder her og der i ørkenen, på toppen av fjellene (1 Sam 23,14; 24,1). Ordet må derfor forstås generelt om fjellborgene i Juda-fjellene.

På den tiden samlet det seg en stor flokk misfornøyde og undertrykte menn rundt David, omkring fire hundre, og han ble fører for dem. Snart var de seks hundre (1 Sam 22,2; 23,13). Til dem hørte gadittene og mennene fra Benjamin og Juda som disse versene nevner.

Gadittene skilte seg fra de andre gadittene, som holdt seg til Saul. De var krigsvante stridsmenn som kunne bruke skjold og spyd. «Som løver å se til» betyr at de var løvelike, virkelige krigerskikkelser (jf. 2 Sam 1,23), og «raske som gaseller på fjellene» minner om 2 Sam 2,18. Denne skildringen av styrken og farten deres minner om lignende uttrykk om heltene fra Davids tid i historiebøkene. Den er åpenbart hentet fra de opprinnelige kildene, ikke føyd til av krønikeskriveren.

I v. 9–13 nevnes de én for én. «Høvedsmenn i hæren» (v. 14) betyr her de fremste stridsmennene, ikke førere for hæren. Ordene om hundre og tusen betyr at den minste, den svakeste, kunne måle seg med hundre mann, og den sterkeste med tusen (jf. 3 Mos 26,8). Det er den eneste riktige forklaringen, og de eldre jødiske utleggerne har den

også. Vulgata oversetter at den minste var satt over hundre soldater og den største over tusen, men da måtte det ha stått en annen preposisjon på hebraisk.

V. 15 viser hvor djerve de var. I den første måneden, altså om våren, når Jordan går over alle breddene sine, gikk de over elven og drev alle som bodde i dalene, på flukt både mot øst og mot vest. Det skjedde trolig da de skilte lag med brødrene sine og gikk over til David, for da måtte de nok slå seg gjennom Sauls tilhengere.

I den tørre sommertiden kan en vade over Jordan mange steder. Men om våren, når elven er så stor av snøsmeltingen på Libanon at den noen steder går over breddene, er det svært farlig å prøve å komme over (se Jos 3,15). «Dalen» står for dem som bodde i dalene.

V. 16–22. Amasai og mennene fra Benjamin og Juda

> «[16]Det kom også noen av Benjamins og Judas barn til David, helt til fjellborgen. [17]David gikk ut til dem og tok til orde og sa til dem: Kommer dere til meg med fred og vil hjelpe meg, da skal mitt hjerte høre dere til, og vi skal holde sammen. Men kommer dere for å forråde meg til fiendene mine, skjønt det ingen urett er i mine hender, må da våre fedres Gud se det og straffe det! [18]Da kom Ånden over Amasai, høvedsmannen for de tretti, og han sa: Dine er vi, David! Og med deg holder vi fred, du Isais sønn! Fred være med deg, og fred være med dine hjelpere! For din Gud hjelper deg. – Da tok David imot dem og satte dem til høvedsmenn i krigerflokken.»

Også menn fra Benjamin og Juda kom til David i fjellborgen (jf. v. 8). Navnene deres står ikke i listene, kanskje fordi de ikke var overlevert i de historiske verkene krønikeskriveren brukte. Etter v. 18 sto Amasai i spissen for dem, «høvedsmannen for de tretti», det vil si for korpset av de tretti heltene (se 11,11), enda navnet hans ikke står i listen i kap. 11.

Etter dette må Amasai ha hatt en svært viktig stilling under David. Men navnet nevnes ikke ellers i Davids historie, og derfor har de eldre utleggerne gjettet at han kan være den samme som Amasa, Abiga'ils sønn (2,17). Ham gjorde Absalom til hærfører i Joabs sted, og etter seieren over opprørerne ville David gjøre ham til øverste hærfører i stedet for Joab, og derfor myrdet Joab ham senere (2 Sam 17,25; 19,13;

20,4.8 ff.). Andre har tenkt på Absai, Serujas sønn (2,16; 11,20). Av disse gjetningene er den første mye mer sannsynlig enn den andre.

David gikk ut av fjellborgen for å møte mennene og spurte hva de kom i. «Kommer dere med fred» for å stå ved hans side, «da skal mitt hjerte høre dere til», det vil si: Jeg vil være ett hjerte med dere og være tro mot dere. Men om de kom for å bedra ham og overgi ham til fiendene, enda han ikke hadde gjort noen urett, da måtte «våre fedres Gud se det og straffe det» (jf. 2 Krøn 24,22).

Fedrenes Gud er patriarkenes Gud (jf. Esr 7,27; 2 Krøn 20,6; 2 Mos 3,13), han som hersker i og over Israel, verner den uskyldige og straffer den skyldige.

Da kom Ånden over Amasai, så han ga seg helt over til David og hans sak. Ordrett står det at Ånden «kledde» ham (jf. Dom 6,34). Vanligvis står «Herrens» eller «Guds» Ånd i dette uttrykket (2 Krøn 24,20), og også her er det Guds Ånd som er ment. Gudsnavnet er bare utelatt fordi det eneste som betydde noe her, var å vise at beslutningen Amasai kunngjorde, kom av en høyere åndelig påvirkning.

«Dine er vi, David, og med deg», det vil si: med deg vil vi bli og kjempe. «For din Gud hjelper deg»: Han har hjulpet deg i de seierrike kampene du hittil har ført (1 Sam 18,12 ff.), og han vil fortsatt hjelpe deg. Da tok David imot dem og gjorde dem til høvedsmenn i krigerflokken, den flokken som hadde samlet seg og stadig samlet seg rundt ham (1 Sam 22,2; 27,8; jf. v. 21 og 1 Sam 30,8.15.23).

V. 19–22. Manassittene som gikk over til David

> «[19]Av Manasse gikk noen over til David. Det hendte da han dro ut til strid mot Saul sammen med filistrene. Men han kom likevel ikke til å hjelpe dem. For filistrenes høvdinger hadde holdt råd og så sendt ham bort, idet de sa: Det vil koste oss våre hoder, om han nå går over til sin herre Saul. [20]Da han så dro til Siklag, gikk noen av Manasse over til ham. Det var Adna og Josabad og Jedial og Mikael og Josabad og Elihu og Silletai, høvedsmennene for de tusener som hørte til Manasse. [21]Disse hjalp David mot røverflokken, for de var alle djerve stridsmenn, og de ble høvedsmenn i hæren. [22]For dag etter dag kom det folk til David for å hjelpe ham, inntil det ble en stor hær, som en Guds hær.»

«Gå over til» brukes særlig om overløpere i krig som forlater herren sin og går over til fienden (jf. 2 Kong 25,11; 1 Sam 29,3). Den historiske forklaringen på dette står i 1 Sam 29.

Da filistrenes høvdinger samlet hærene sine mot Saul, måtte David, som hadde fått tilflukt hos kong Akisj, slutte seg til hans hær med flokken sin. Men da de andre filisterfyrstene så hebreerne, krevde de at de skulle sendes bort fra hæren. De var redde for at David skulle vende seg mot dem i slaget og kjøpe seg Sauls gunst ved sviket. «Det vil koste oss våre hoder» betyr at han ville gi hodene deres som betaling for å bli godt mottatt av Saul (jf. 1 Sam 29,4).

Derfor ba Akisj David om å vende tilbake til Siklag med krigerne sine. På denne tilbaketuren gikk de manassittene som nevnes, over til David. Det var altså før slaget der Saul mistet livet, og ikke etter Sauls store ulykke. De sju i v. 20 var «høvedsmennene for de tusener som hørte til Manasse», det vil si for de store ættene Manasses stamme var delt i. Som slike var de førere for manassittenes stridsmenn i krig (jf. 4 Mos 31,14 med 2 Mos 18,25).

«Disse hjalp David mot røverflokken»: Det var den amalekittiske flokken som mens David var borte, hadde overfalt og brent Siklag og ført bort kvinnene og barna (1 Sam 30,1–10). Det samme ordet brukes om denne amalekittflokken i 1 Sam 30,8.15, og derfor kan det bare gjelde Davids tog mot amalekittene (1 Sam 30,9 ff.), ikke kampene hans mot Saul.

1

«For dag etter dag kom det folk til David for å hjelpe ham, inntil det ble en stor hær, som en Guds hær», det vil si til flokken hans vokste til en leir som var lik en Guds hær. En Guds hær er en hær Gud har dannet, og der Guds kraft viser seg (jf. «Guds fjell» og «Guds sedrer», Sal 36,7; 80,11).

I disse avsluttende ordene er det ingen overdrivelse som røper en historieskriver som idealiserer. En Guds hærs storhet måles etter kraften og ånden, ikke etter tallet på krigerne, så vi trenger ikke tenke

[1]Keil mener at «disse» i v. 21 bare viser til manassittene i v. 20, slik som «disse» i v. 1 og 15. Andre lar det gjelde alle heltene i v. 1–20, fordi David slo amalekittene med alle sine seks hundre mann (1 Sam 30,9). Det er riktig at også de som hadde gått over til ham tidligere, var med i slaget, men ut fra sammenhengen og hvordan listen er bygd opp, kan «disse» bare gjelde dem som gikk over til David på veien tilbake til Siklag. Var v. 21–22 en avslutning på alle listene, ville det ha stått et uttrykk som skilte verset mer fra det som står like før, for eksempel «alle disse».

på en hær på titusener. David hadde først fire hundre og senere seks hundre djerve krigere, og mot dem kunne Saul med sine tusener ikke utrette noe.

At tallet vokste fra fire hundre til seks hundre, viser at flokken økte dag for dag. Etter Sauls nederlag må dessuten store flokker av flyktninger ha gått over til David før han ble salvet til konge over Juda i Hebron. Uttrykket er bare retorisk, verken idealiserende eller overdrevet.

V. 23–40. Hærflokkene som gjorde David til konge i Hebron

«[23]Dette er tallet på de væpnede flokkene som kom til David i Hebron for å føre Sauls kongedømme over til ham etter Herrens ord:»

Ordet som her er gjengitt med «flokkene», betyr ikke hærførere, men egentlig summer, det vil si avdelinger og flokker av soldater (jf. Dom 7,16.20; 9,34.37.44; 1 Sam 11,11). Tar vi det om førere, kommer overskriften i strid med listen som følger. Den nevner førerne og tallet på krigerne bare for Arons ætt (v. 27 f.), og for Issakar tallet på høvdingene, mens den for de andre stammene bare har tallet på flokkene.

Det hjelper ikke å anta at krønikeskriveren har kortet en mer utførlig liste kraftig inn. Listen ser verken forkortet eller bearbeidet ut. Både de særpregede merknadene om de enkelte stammene og de ujevne tallene viser at den er en tro avskrift av en eldre kilde.

Ifølge listen kom disse til David i Hebron: fra Juda 6 800 mann, fra Simeon 7 100, fra Levi 4 600, med Jojada, Arons fyrste, 3 700, med Sadok og hans familie 22 høvedsmenn, fra Benjamin 3 000, fra Efra'im 20 800, fra halve Manasse 18 000, fra Issakar 200 høvdinger og alle deres stammefrender, fra Sebulon 50 000, fra Naftali 37 000 med 1 000 høvedsmenn, fra Dan 28 600, fra Asjer 40 000 og fra de to og en halv stammene øst for Jordan 120 000. Til sammen blir det 339 600 mann med 1 222 høvdinger og høvedsmenn.

Summen er ikke urimelig. Det er ikke tale om utsendinger for de ulike stendene i riket, men om at hele folket ga til kjenne at det ville ha David til konge. Vi må sette oss inn i forholdene den gangen, da

Israel ennå ikke helt hadde lagt av seg preget av et krigerfolk, der hver våpenfør mann dro i krigen med kongen sin og for ham.

På Moses' tid var tallet på stridsdyktige menn i Israel 600 000, og da folket ble talt i Davids siste regjeringsår, var det 800 000 i Israel og 500 000 i Juda (2 Sam 24,9), begge ganger uten levittene. Da er de omkring 340 000 mennene fra alle stammene ikke stort mer enn halvparten av de våpenføre på Moses' tid og omtrent en fjerdedel av de stridsdyktige mot slutten av Davids regjering.

Mer påfallende er forholdet mellom tallene fra de ulike stammene. Hvorfor sender Juda, Davids egen stamme, som fra eldgammel tid var kjent for sin størrelse og styrke, bare 6 800, mens Sebulon sender 50 000 og Naftali 37 000?

Svaret er ganske enkelt at David allerede hadde vært konge over Juda i sju år. Denne stammen trengte ikke komme med alle eller de fleste av krigerne sine for å gjøre ham til konge, da de andre stammene hyllet ham. Den sendte bare en liten del av mennene sine til denne høytidelige handlingen, og de var vitner på hele stammens vegne. Det samme gjelder Simeon, som hadde sitt område inne i Judas og derfor hadde anerkjent David som konge samtidig med Juda.

Levi hadde i Davids siste regjeringsår 38 000 menn fra tretti år og oppover (23,3). Når det her bare nevnes 4 600 levitter foruten presteættene, blir spørsmålet om tallet gjelder levittene i alle stammene, eller bare dem som bodde utenfor Juda og Simeon i de byene Moses og Josva hadde gitt dem. At Benjamin bare sendte 3 000, forklares i v. 29: Flertallet i stammen holdt seg ennå til Sauls hus.

Ellers er det bare påfallende at Efra'im kom med så få, 20 800 mann, når halve Manasse kom med 18 000. Men Efra'im hadde 40 500 mann ved den første tellingen under Moses ved Sinai og var gått ned til 32 500 ved den andre tellingen på Moabs sletter. Da er det ikke usannsynlig at stammen heller ikke nå var særlig sterk i stridsmenn.

Den led trolig mer og ble mer svekket enn noen annen stamme i Sauls siste krig mot filistrene, da de trengte helt fram til Gilboa-fjellet, og i Abners kamp for Isjboset for å vinne tilbake det området filistrene hadde tatt. Kanskje kan vi også legge til at Efra'im, som hadde vært skinnsyk på Juda helt fra dommertiden, ikke var særlig lysten på å gjøre David til konge over hele Israel.

At Sebulon og Naftali er så sterkt representert, enda de ellers ikke spiller noen stor rolle, gir ingen grunn til å mistenke tallene. Under Moses telte Sebulon 57 400 og senere 60 500 våpenføre menn, og Naftali 53 400 og 45 400. Da kunne den første stammen lett sende 50 000 og den andre 37 000 mann til David, for stammene i nord var minst rammet av krigene Israel førte i siste halvdel av dommertiden og under Saul.

Begge stammene blir dessuten rost i Deboras sang som et folk som våget livet for fedrelandet (Dom 5,18), og de kan ha vokst mye i tiden etter. Asjer, Ruben, Gad og halve Manasse er riktignok svakere representert enn Sebulon, men sterkere enn Naftali.

Det er altså ingen grunn til å tvile på at tallene er historisk riktige. Men det sier seg selv at tallene, som bare er oppgitt i hundrer, ikke kommer av at hver enkelt mann ble talt. De er et overslag over de ulike avdelingene etter stammenes inndeling i hæren.

«Etter Herrens ord» viser til løftet om at David skulle bli konge over Israel (se 11,3.10).

V. 24–28. Juda, Simeon, Levi og Arons ætt

> «[24]Judas barn som bar skjold og spyd, seks tusen åtte hundre mann, væpnet til strid. [25]Av Simeons barn djerve, krigsvante stridsmenn, sju tusen ett hundre. [26]Av Levis barn fire tusen seks hundre, [27]og dessuten Jojada, høvdingen for Arons ætt, og med ham tre tusen sju hundre mann, [28]og likeså Sadok, en ung, djerv stridsmann med sin familie, tjueto høvedsmenn.»

Rashi, Kimchi og andre tror at Jojada er far til Benaja (11,22). Han var høvding for Arons ætt, det vil si overhode for familien av aronitter. Det er ikke tittelen for ypperstepresten, for det embetet hadde Ebjatar på den tiden (1 Sam 23,9).

Sadok var «en ung» mann, det vil si ennå ung den gangen. Han kan være den Sadok som senere ble ypperstepresten i Ebjatars sted (1 Kong 2,26.35). Hans «familie» er den grenen av Arons ætt som stammet fra Eleasar. Den var da så tallrik at den kunne stille tjueto høvedsmenn, familieoverhoder, som dro med Sadok til Hebron.

V. 29–31. Benjamin, Efra'im og halve Manasse

> «[29]Av Benjamins barn, Sauls stammefrender, kom det tre tusen mann. Inntil den tid hadde den største del av dem holdt seg til Sauls hus. [30]Av Efra'ims barn tjue tusen åtte hundre mann, djerve strids-

menn, navngjetne menn i sine familier. [31]Av den halve Manasses stamme atten tusen mann, som var spesielt navngitt til å dra av sted og gjøre David til konge.»

Fra Benjamin, Sauls stamme, kom bare tre tusen mann, for fram til da hadde de fleste av dem holdt vakt om Sauls hus, det vil si de sto på det falne kongehusets side. Av dette lærer vi at benjaminittenes troskap mot Saul varte også etter at sønnen hans Isjboset var død, og at det kostet dem mye å anerkjenne David som konge.

Fra Efra'im kom 20 800 navngjetne menn (jf. 1 Mos 6,4) «i sine familier». Fra halve Manasse vest for Jordan (jf. v. 37) kom 18 000, «som var spesielt navngitt», det vil si utvalgt som kjente menn for å dra dit og gjøre David til konge (jf. 4 Mos 1,17). Manasses stamme hadde altså holdt et felles rådslag om saken og bestemt seg for å sende sine utsendinger.

V. 32–38. Issakar og de andre stammene

«[32]Av Issakars barn kom det menn som forsto seg på tidene, så de visste hva Israel hadde å gjøre. Deres høvedsmenn var to hundre, og alle deres stammefrender rettet seg etter deres ord. [33]Av Sebulons menn som dro ut i strid og var rustet til krig med alle slags krigsvåpen, kom det femti tusen mann. De fylket seg til slag med hjerter uten svik. [34]Av Naftali kom det tusen høvedsmenn, og med dem trettisju tusen mann med skjold og spyd. [35]Av danittene kom det menn som var rustet til krig, tjueåtte tusen seks hundre mann. [36]Av Asjer kom det førti tusen mann som dro ut i strid for å fylke seg til slag. [37]Fra den andre siden av Jordan, av rubenittene og gadittene og den halve Manasses stamme, kom menn som var rustet med alle slags krigsvåpen, hundre og tjue tusen. [38]Alle disse krigsmennene kom i ordnet fylking til Hebron med oppriktig hjerte for å gjøre David til konge over hele Israel. Også hele resten av Israel var enig om å gjøre David til konge.»

Fra Issakar kom det «menn som forsto seg på tidene, så de visste hva Israel hadde å gjøre». Av dette sluttet noen av de eldre utleggerne, blant dem Targum og flere rabbinere, at Issakars stamme utmerket seg framfor de andre ved kunnskap om stjernene og naturen, så den kunne finne de rette tidene for politiske handlinger.

Men ordene sier ingenting om kunnskap i stjernekunst eller stjernetyding. De sier bare, som en jødisk utlegger forklarte for lenge

siden, at de kjente den rette tiden for hver ting, slik Forkynneren sier: «Alt har sin tid» (Fork 3,1).

Ordene gjelder ikke hele stammen, men bare de to hundre høvdingene, som her blir omtalt som kloke menn som visste hva som skulle gjøres, når og hvordan. Det krever ikke nødvendigvis lærdom og boklig kunnskap å dømme sunt og riktig i politiske saker. Utsagnet sier altså ikke mer enn at Issakars stamme, da den bestemte seg for å sette David på tronen, fulgte høvdingene sine, som vurderte tidens forhold riktig. For alle stammefrendene deres, det vil si alle mennene i stammen, gikk med de to hundre høvdingene og rettet seg etter deres ord (jf. 4 Mos 4,27; 5 Mos 21,5).

Om Sebulon heter det at de var oppøvd i å bruke alle slags våpen (jf. v. 8). Verbet som er gjengitt med «fylke seg», står bare her og i v. 38, og betydningen er usikker. Septuaginta og Vulgata har «komme til hjelp», som om ordet var den arameiske formen av det hebraiske ordet for «hjelpe». Men det passer ikke i v. 38. Der krever sammenhengen at ordet betyr «slutte seg tett sammen», stille slagordenen opp, og slik også her.

De sluttet seg sammen «med hjerter uten svik», ordrett «ikke med hjerte og hjerte», det vil si med helt og fast hjerte (jf. «med tvesinnet hjerte», Sal 12,3).

V. 38 sammenfatter alle flokkene i v. 24–37. Hele resten av Israel, som ikke dro til Hebron, var også «ett hjerte» (jf. 2 Krøn 30,12): De ønsket enstemmig å gjøre David til konge.

V. 39–40. Festen i Hebron

> «[39]Og de var der hos David i tre dager og åt og drakk, for deres landsmenn hadde laget i stand mat for dem. [40]Også de som bodde dem nærmest, like til Issakar og Sebulon og Naftali, kom med mat på esler og kameler og muldyr og okser: mel, fikenkaker og rosinkaker og vin og olje og storfe og småfe i mengde. For det var glede i Israel.»

De som var samlet, ble der i tre dager og åt og drakk, det vil si de holdt festmåltider (jf. 1 Sam 30,16; 1 Kong 1,45). Landsmennene som hadde laget i stand maten, var innbyggerne i Hebron og omegnen, ja, hele Judas stamme, som allerede hadde anerkjent David som konge.

Men det var ikke bare de som gjorde denne tjenesten. Også de andre stammene som bodde nærmest dem, og like til Issakar, Sebulon og Naftali, både de som bodde ved nordgrensen av Kanaan og de som

grenset mot Juda, hadde sendt mat på kløvdyr, «for det var glede i Israel». Denne gleden fikk de som ble hjemme, til å vise at de delte den nasjonale festen i Hebron, ved å sende mat. Om fikenkakene og rosinkakene, se 1 Sam 25,18.

Kapittel 13. Arken hentes fra Kirjat-Jearim

Arken føres til Jerusalem, og gudstjenesten ordnes på Sion

Kap. 13–16 forteller hvordan arken ble flyttet fra Kirjat-Jearim, om Davids byggverk, hustruer og barn og seirene hans over filistrene, og om hvordan arken ble ført inn i Davids by og gudstjenesten ordnet på Sion.

Alt dette står også i Andre Samuelsbok, for det meste med de samme ordene. Der følger innholdet i vårt kap. 14 – Davids byggverk, hustruer og barn og seirene over filistrene (2 Sam 5,11–25) – rett etter erobringen av Sions borg (2 Sam 5,6–10; 1 Krøn 11,4–9). Så forteller 2 Sam 6 i én sammenheng hvordan arken ble flyttet fra Kirjat-Jearim og etter tre måneder ført til Jerusalem, men mye kortere enn Krønikeboken.

Forfatteren av Samuelsbøkene nøyde seg med å fortelle at arken ble flyttet til Jerusalem, som en av de første handlingene David gjorde for å styrke det israelittiske kongedømmet. Han har altså bare tatt hensyn til hvilken politisk betydning saken hadde for David som konge.

Forfatteren av Krønikeboken har derimot først og fremst sett på den åndelige betydningen: David ville gjenreise den levittiske gudstjenesten som Moseloven foreskrev. For å prege dette inn i leseren forteller han utførlig om levittenes del i den høytidelige flyttingen av Guds ark (kap. 15). Han legger også nøye fram hvordan David ordnet en fast gudstjeneste omkring helligdommen etter at arken var ført inn i rikets hovedstad (kap. 16).

Begge beretningene er hentet fra en kilde som fortalte mer utførlig om saken. Forfatteren av Andre Samuelsbok tok bare med det som var viktig for hans formål, mens krønikeskriveren gir en fyldigere beretning.

Noen kritikere har ment at Krønikebokens beretning bare er en utvidelse av 2 Sam 6, gjort av krønikeskriveren eller av forfatteren av kilden hans, for å forherlige den levittiske gudstjenesten. Det er feil og lar seg ikke forsvare, for kap. 15 og 16 har en mengde historiske opplysninger som er særegne for dem, og som umulig kan være oppdiktet.

Om innholdet i fortellingen om hvordan arken ble flyttet fra Kirjat-Jearim, se kommentaren til 2 Sam 6,1–11.

V. 1–14. David rådslår med folkets ledere

> «[1]Og David holdt råd med høvedsmennene over tusen og over hundre, med alle høvdingene. [2]Og David sa til hele Israels menighet: Dersom dere synes det er godt, og Herren vår Gud åpner en vei, så la oss sende bud til alle kanter til våre andre brødre i alle Israels landskaper. Dessuten til prestene og levittene i de byene de har med beitemarker omkring, at de skal samle seg hos oss. [3]La oss så flytte vår Guds ark hit til oss! For i Sauls dager spurte vi jo aldri etter den. [4]Da sa hele menigheten at så burde en gjøre, for det var rett i hele folkets øyne.»

(Keil, v. 2: «Dersom dere synes det er godt, og det kommer fra Herren vår Gud, så la oss straks sende bud til våre brødre som er igjen i alle Israels landskaper …»)

I 2 Sam 6,1–2 er innledningen til denne hendelsen svært kort. Etter vår beretning holdt David råd med høvedsmennene over tusen og over hundre (jf. 15,25), det vil si med alle høvdingene. Han la planen sin fram for «hele Israels menighet», altså for disse høvdingene som representanter for hele folket. «Dersom dere synes det er godt, og det kommer fra Herren vår Gud» betyr: dersom Gud vil saken og godkjenner den.

Da vil de sende bud så fort som mulig. Ordrett står det «vi vil bryte igjennom, vi vil sende», det vil si: Vi vil handle raskt og kraftig og sende bud dit. «Alle Israels landskaper» brukes om de mange områdene stammene hadde. Flertallsformen peker på at landet var delt i en

rekke områder, slik den i 1 Mos 26,3–4 peker på de mange små folkene som eide Kanaan. «Vi» i ordene «i Sauls dager spurte vi jo aldri etter den» omfatter alle.

V. 5–6. Hele Israel samles

> «[5]Så samlet David hele Israel fra Sjihor i Egypt til bortimot Hamat for å hente Guds ark fra Kirjat-Jearim. [6]Og David og hele Israel dro opp til Ba'ala, til Kirjat-Jearim, som hører til Juda. De dro dit for å føre opp derfra Gud Herrens ark, han som troner over kjerubene, hvor hans navn nevnes.»

(Keil, v. 6: «… Gud Herrens ark, han som troner over kjerubene, slik han kalles ved navn.»)

Hele forsamlingen godkjente Davids plan, og han samlet hele Israel for å sette den i verk, fra sørgrensen av Kanaan til nordgrensen. Det sier seg selv at ikke alle var til stede, men det kom mange representanter fra alle deler av landet, etter 2 Sam 6,1 tretti tusen utvalgte menn.

Sjihor i Egypt, som nevnes som sørgrensen, er ikke Nilen, enda også den kalles Sjihor (Jes 23,3; Jer 2,18), og navnet «den svarte elven» passer på den. Det er den Sjihor som ligger øst for Egypt, det vil si Egypts bekk, Rinokorura, nå el-Arisj. Den nevnes som sørgrensen i alle nøyaktige grenseangivelser, mens området ved Hamat er nordgrensen (se 4 Mos 34,5.8).

Kirjat-Jearim var den kanaaneiske byen Ba'ala. Blant israelittene var den kjent som Ba'ale-Juda eller Kirjat-Ba'al, til forskjell fra andre byer som var oppkalt etter Baal. I dag er det den ennå ganske store landsbyen Kuryet el-Enab (se Jos 9,17). Det forklarer ordene «til Ba'ala, til Kirjat-Jearim, som hører til Juda». Arken var kommet dit da filistrene sendte den tilbake til Bet-Sjemesj, og den var blitt satt i Abinadabs hus. Der ble den stående i omkring sytti år (se 1 Sam 6; 7,1–2 og kommentaren til 2 Sam 6,3).

De siste ordene i v. 6 kan ikke oversettes «som er kalt navn», for det gir ingen mening. Noen vil endre teksten så den sier at Herren «påkalles der», ved arken. Men da kunne «der» ikke vise til arken, bare til stedet arken ble hentet fra.

Ingen steder i Det gamle testamente finnes tanken at Herren ble påkalt ved det stedet der arken sto, for ingen kunne våge å nærme seg arken. Og viste ordet til Kirjat-Ba'al, ville det bety at det var reist et sted for gudstjeneste der ved arken. Det sier historien ingenting om,

og det ville dessuten stride mot at ingen søkte arken i Sauls dager. Forslaget må derfor avvises. Ordene betyr: «slik han kalles ved navn». Herren påkalles som han som troner over kjerubene (jf. Sal 80,2; Jes 37,16).

V. 7–14. Ussa slås ned, og arken settes i Obed-Edoms hus

> «[7]Og de satte Guds ark på en ny vogn og førte den bort fra Abinadabs hus, og Ussa og Ahjo kjørte vognen. [8]David og hele Israel lekte for Guds åsyn av all makt både til sanger og sitarer og harper og tamburiner og cymbler og trompeter. [9]Da de kom til Kidons treskeplass, rakte Ussa hånden ut for å ta fatt i arken, for oksene var blitt ustyrlige. [10]Da ble Herrens vrede opptent mot Ussa, og han slo ham fordi han hadde rakt hånden ut mot arken, så han døde der for Guds åsyn. [11]Men David ble ille til mote fordi Herren hadde slått Ussa ned. Derfor er dette stedet blitt kalt Peres-Ussa like til denne dag. [12]Den dagen ble David fylt av frykt for Gud og sa: Hvordan skulle jeg kunne føre Guds ark inn til meg? [13]Og David flyttet ikke arken inn til seg i Davids by, men lot den føre bort til gititten Obed-Edoms hus. [14]Guds ark ble stående hos Obed-Edoms familie i hans hus i tre måneder. Og Herren velsignet Obed-Edoms hus og alt hva hans var.»

Se kommentaren til 2 Sam 6,3–11.

Kapittel 14. Davids hus og seirene over filistrene

Kapitlet forteller om Davids palass, hustruer og barn (v. 1–7; jf. 2 Sam 5,11–16) og om to seire over filistrene (v. 8–17; jf. 2 Sam 5,17–25). At disse hendelsene står mellom flyttingen av arken fra Kirjat-Jearim og innføringen av den i Jerusalem, betyr ikke at de skjedde i de tre månedene arken sto i Obed-Edoms hus.

Forklaringen er heller at krønikeskriveren, av de grunnene som er nevnt foran kap. 13, ville framstille planen om å føre arken inn i rikets hovedstad som det første David tok fatt på etter at han hadde vunnet Jerusalem. Derfor måtte han fortelle om hendelsene i vårt kapittel senere, og de tre månedene syntes å gi den beste plassen for dem. Hele innholdet er allerede forklart i kommentaren til 2 Sam 5,11–25, så her trenger vi bare peke på noen få mindre ting.

V. 1–17. Davids palass og barn

> «[1]Hiram, kongen i Tyrus, skikket sendemenn til David med sedertre, og han sendte steinhoggere og tømmermenn for å bygge et hus til ham. [2]Og David skjønte at Herren hadde stadfestet hans kongedømme over Israel, for hans rike hadde fått stor anseelse for hans folk Israels skyld. [3]David tok enda flere koner i Jerusalem, og han fikk enda flere sønner og døtre. [4]Dette er navnene på de sønnene han fikk i Jerusalem: Sjammua og Sjobab, Natan og Salomo [5]og Jibhar og Elisjua og Elpelet [6]og Nogah og Nefeg og Jafia [7]og Elisjama og Be'eljada og Elifelet.»

I 2 Sam 5,12 står det at Herren «hadde opphøyd» riket hans. Krønikeboken har i stedet at riket hans «var blitt høyt opphøyd». Ordet for

«høyt» brukes ofte i Krønikebøkene for å forsterke uttrykket (jf. 22,5; 23,17; 29,3.25; 2 Krøn 1,1; 17,12). Om Davids sønner, se kommentaren til 3,5–8.

V. 8–17. To seire over filistrene

> «[8]Da filistrene hørte at David var salvet til konge over hele Israel, dro alle filistrene ut for å gripe ham. Da David hørte det, dro han ut mot dem. [9]Og filistrene kom og spredte seg utover i Refajim-dalen. [10]Da spurte David Gud: Skal jeg dra ut mot filistrene, og vil du gi dem i min hånd? Og Herren svarte: Dra ut! Så vil jeg gi dem i din hånd. [11]Så dro de opp til Ba'al-Perasim, og der slo David dem. Og David sa: Gud har brutt igjennom mine fiender ved min hånd, som vannene bryter igjennom. Derfor ble dette stedet kalt Ba'al-Perasim. [12]Der etterlot de seg gudene sine, og David befalte at de skulle brennes opp med ild. [13]Men filistrene kom igjen og spredte seg utover i dalen. [14]Og David spurte igjen Gud, og Gud sa til ham: Du skal ikke dra opp etter dem. Vend deg fra dem og ta en omvei, så du kommer over dem midt for bakatrærne. [15]Når du så hører lyden av skritt i toppen av bakatrærne, da skal du dra ut i striden. For Gud har dratt ut foran deg for å slå filistrenes hær. [16]David gjorde som Gud hadde befalt ham, og de slo filistrenes hær og forfulgte dem fra Gibeon og like til Geser. [17]Og Davids navn kom ut i alle landene, og Herren lot frykt for ham komme over alle folkene.»

I 2 Sam 5,17 står det at David dro ned til fjellborgen. Det har ingen viktig sammenheng med hovedsaken og ville ha vært noe uklart for Krønikebokens lesere. Derfor står i v. 8 det mer allmenne «han dro ut mot dem».

I v. 14 lyder Guds svar på Davids spørsmål om han skulle dra ut mot filistrene, slik: «Du skal ikke dra opp etter dem. Vend deg fra dem, og kom over dem midt for bakatrærne.» I 2 Sam 5,23 står det derimot: «Du skal ikke dra dit opp» – det vil si ikke rykke fram og angripe fienden forfra – «gå omkring dem så du kommer bakenfor dem, og gå så på dem midt for bakatrærne.» Noen har prøvd å fjerne forskjellen ved å anta at det har kommet skrivefeil inn i begge tekstene.

Men den antakelsen står og faller med forutsetningen at «Du skal ikke dra opp» forbyr angrepet, og for det finnes det ingen holdbar grunn. Tvert imot ville det da bli en motsigelse mellom første og andre del av Guds svar. Den siste setningen, «gå så på dem midt for

bakatrærne», viser at angrepet ikke var forbudt. Det som var forbudt, var å angripe ved å rykke rett fram. I stedet skulle de gå en omvei og prøve å falle over dem bakfra.

Krønikeboken forklarer altså de flertydige ordene i Andre Samuelsbok, som lett kunne misforstås. Davids spørsmål lød uten tvil som i v. 10: «Skal jeg dra ut mot filistrene?»

Da kunne svaret «Du skal ikke dra opp» forstås som «Dra ikke ut mot dem, angrip dem ikke, men gå bort bak dem», og med det syntes ikke det neste, «gå på dem midt for bakatrærne», å stemme. Derfor forklarer krønikeskriveren de første ordene i svaret slik: «Dra ikke rett opp etter dem», det vil si: Rykk ikke fram for å angripe dem åpent, «men vend deg fra dem», det vil si: Ta en slik retning at du kommer rundt flanken deres, og fall over dem fra bakatrærne. Slik blir tekstene, som synes å stride mot hverandre, forent uten at ett ord blir endret.

V. 17 mangler i Andre Samuelsbok. Med det avslutter forfatteren beretningen om disse seirene: De gjorde Davids navn stort blant folkene. Lignende merknader står i 2 Krøn 17,10; 20,29; 14,14; jf. 26,15.

Kapittel 15. Arken føres til Jerusalem

Den parallelle beretningen i 2 Sam 6,11–23 forteller bare kort hovedtrekkene: hvordan den hellige arken ble flyttet til Jerusalem og satt i et telt som var reist for den på Sion. Krønikeboken skildrer derimot utførlig den åndelige siden ved denne høytidelige handlingen (15,1–16,3). Den forteller hvordan David forberedte den, og regner særskilt opp de levittene som etter kongens kall arbeidet sammen med ham for å gjennomføre den slik loven foreskrev.

Først kommer forberedelsene (v. 1–24): David reiser et telt for arken i Davids by (v. 1), han rådslår med prestene og levittene (v. 2–13), og det de har bestemt, blir satt i verk (v. 14–29).[1]

V. 1–21. Et sted for arken

«[1]Siden bygde han seg flere hus i Davids by. Han gjorde også i stand et sted for Guds ark og reiste et telt for den.»

(Keil: «Og David gjorde i stand hus for seg i Davids by …»)

I 2 Sam 6,12 innledes hele saken med det som fikk kongen til å føre arken til Jerusalem: Han hadde hørt om velsignelsen arken hadde ført over Obed-Edoms hus. I vår beretning danner v. 1 overgangen fra Davids palassbygging (14,1) til innføringen av arken. Mens David bygde huset sitt i Jerusalem, gjorde han i stand et sted for Guds ark og reiste et telt for den.

Ordene «han gjorde i stand hus for seg» betyr ikke at han bygde flere hus i tillegg til palasset kong Hiram hjalp ham med (14,1). Verbet

[1]Keil regner v. 14–24 både til forberedelsene og til gjennomføringen. Selve flyttingen av arken fortelles fra v. 25.

her er ikke det vanlige ordet for «bygge». Det betyr å gjøre bygningen i stand til å bo i, og ordene gjelder at palasset ble fullført som bolig for kongen og hustruene og barna hans.

Mens han gjorde palasset ferdig til å bo i, gjorde David også i stand et sted for arken, som sammen med teltet sitt skulle få plass i palasset hans. Om grunnene til at David reiste et nytt telt for arken i stedet for å føre det gamle, hellige tabernaklet fra Gibeon til Jerusalem, se innledningen til 2 Sam 6.

V. 2–3. Bare levittene skal bære arken

> «[2]Da sa David: Ingen må bære Guds ark uten levittene. For dem har Herren utvalgt til å bære Guds ark og til å tjene ham for alle tider. [3]Så samlet David hele Israel til Jerusalem for å føre Herrens ark opp til det stedet som han hadde gjort i stand for den.»

Grunnen til forberedelsene til det høytidelige toget var at David hadde bestemt at bare levittene skulle bære arken, fordi Gud hadde utvalgt dem til det (jf. 4 Mos 1,50; 4,15; 7,9; 10,17). «Da» betyr ved slutten av de tre månedene (13,14).

Med denne ordningen erkjente David uttrykkelig at det hadde vært i strid med loven å sette arken på en vogn (kap. 13). For å gjennomføre det samlet kongen «hele Israel» i Jerusalem, det vil si de eldste, høvedsmennene over tusen og familieoverhodene (jf. 2 Sam 6,15, der det står at «hele Israels hus» var med i det høytidelige toget).

V. 4–10. Levittenes overhoder

> «[4]Og David kalte sammen Arons barn og levittene: [5]Av Kahats barn Uriel, den øverste, og hans brødre, ett hundre og tjue, [6]av Meraris barn Asaja, den øverste, og hans brødre, to hundre og tjue, [7]av Gersjoms barn Joel, den øverste, og hans brødre, ett hundre og tretti, [8]av Elisafans barn Sjemaja, den øverste, og hans brødre, to hundre, [9]av Hebrons barn Eliel, den øverste, og hans brødre, åtti, [10]av Ussiels barn Amminadab, den øverste, og hans brødre, ett hundre og tolv.»

Blant det samlede Israel kalte David så særskilt sammen overhodene for prestene og levittene for å bestemme de enkelte sidene ved toget. «Arons barn» er yppersteprestene Sadok og Ebjatar (v. 11), og «levittene» er de seks høvdingene i v. 5–10 med brødrene sine.

V. 5–7 nevner overhodene for de tre ættene Levis stamme var delt i, etter Levis tre sønner Gersjon, Kahat og Merari (2 Mos 6,16): Uriel

for kahatittene, Asaja for meraritene og Joel for gersjonittene, med brødrene sine. Kahat nevnes først fordi Aron, prestenes overhode, stammet fra ham, og fordi kahatittene, som sto prestene nærmest, hadde tjenesten med det aller helligste: å bære tabernaklets helligste redskaper (se 4 Mos 4,4.15; 7,9).

V. 8–9 nevner overhodene for tre andre kahatittiske familier: Sjemaja for Elisafans barn – Elisafan var sønn av kahatitten Ussiel (2 Mos 6,22) – Eliel for barna til kahatitten Hebron (2 Mos 6,18) og Amminadab for Ussiels barn. Ussiels etterkommere var altså delt i to familier. Den ene ble grunnlagt av Ussiels sønn Elisafan og kalt etter ham, den andre av de andre sønnene og kalt med Ussiels navn.

Av familiene som nevnes her, hører fire til Kahat og én hver til Merari og Gersjon. Kahatittene ble kalt til denne høytidelige handlingen i større tall enn meraritene og gersjonittene, fordi det var deres særlige oppgave å bære arken.

V. 11–13. «Hellige dere»

> «[11]Så kalte David til seg prestene Sadok og Ebjatar og levittene Uriel, Asaja, Joel, Sjemaja, Eliel og Amminadab. [12]Han sa til dem: Dere overhoder for levittene. Hellige dere, både dere og deres brødre, og før Herrens, Israels Guds ark opp til det stedet jeg har gjort i stand for den! [13]Det var fordi dere ikke var med første gang at Herren vår Gud brøt inn iblant oss. For vi søkte ham ikke på den rette måten.»

Sadok av Eleasars ætt (6,4–8) og Ebjatar av Itamars ætt var overhoder for de to presteættene, og den gangen hadde begge ypperstepresteembetet (24,3; jf. 2 Sam 15,24 ff.; 20,25). David bød disse prestene og de seks levitthøvdingene å hellige seg sammen med brødrene sine og føre Guds ark opp til det stedet han hadde gjort i stand for den.

Å hellige seg betyr å rense seg fra alt urent ved å vaske kroppen og klærne (1 Mos 35,2) og nøye holde seg borte fra all urenhet, både fra samliv med hustruen og fra å røre urene ting (jf. 2 Mos 19,10.15).

V. 13 betyr: Fordi det første gangen, da arken ble flyttet fra Abinadabs hus (kap. 13), ikke var dere som bar den, brøt Herren vår Gud inn iblant oss, nemlig da han slo Ussa i hjel (13,11). I den første setningen mangler utsagnsleddet på hebraisk, men det går lett fram av sammenhengen. «For vi søkte ham ikke på den rette måten.» Det rette var at arken, der Herren troner, skulle bæres av levitter og ikke røres av noen uhellig, det vil si av noen som ikke var prest (4 Mos 4,15).

V. 14–15. Levittene bærer arken på skuldrene

«[14]Da helliget prestene og levittene seg for å føre Herrens, Israels Guds ark opp. [15]Og levittene bar Guds ark på skuldrene sine ved hjelp av bærestengene, slik som Moses hadde påbudt etter Herrens ord.»

Levittene helliget seg, og de bar Guds ark på skuldrene sine – det foregriper v. 15 – etter forskriften i 4 Mos 7,9. Ordet for bærestengene her er det vanlige ordet for den bøyelige stangen en bar byrder på (4 Mos 13,23). I Mosebøkene brukes et annet ord om stengene arken ble båret på (2 Mos 25,13).

V. 16–18. Sangerne stilles fram

«[16]Så bød David de øverste blant levittene at de skulle stille sine brødre sangerne fram med musikkinstrumenter, harper og sitarer og cymbler, som de skulle spille på når de lot gledessangen tone. [17]Da stilte levittene fram Heman, sønn av Joel, og av hans brødre Asaf, sønn av Berekja, og av deres brødre Meraris barn Etan, sønn av Kusjaja. [18]Sammen med dem stilte de deres brødre av annen rang: Sakarja, Ben og Ja'asiel og Sjemiramot og Jehiel og Unni, Eliab og Benaja og Ma'aseja og Mattitja og Eliflehu og Mikneja og Obed-Edom og Je'iel, dørvokterne.»

David bød levitthøvdingene å sette sangere med musikkinstrumenter til toget, og det gjorde de. Instrumentene skulle følge sangen, og v. 16 nevner tre slags.

Nevel (נֵבֶל), i NB «harpe», som Luther oversatte med «psalter», svarer til den arabiske *santir*. Det er en avlang kasse med bred bunn og en litt hvelvet klangbunn med strenger av metalltråd over, et instrument som ligner citharen. *Kinnor* (כִּנּוֹר), i NB «sitar», er heller en lutt enn en harpe, for instrumentet lignet mer vår lutt og svarte til det arabiske tarmstrengsinstrumentet *el-ud*. Ordet for cymbler, *metsiltajim* (מְצִלְתַּיִם), er en senere form for det ordet som i 2 Sam 6,5 betegner cymbler eller kastanjetter.

Ordet *masjmi'im* (מַשְׁמִיעִים), «som lot klinge», hører ikke til alle tre instrumentene, men bare til cymblene, slik v. 19 og 28 og 16,5.42 viser. Det betyr ikke å «modulere», men å «klinge klart» eller «høyt», etter grunnbetydningen «la høre».

Ordene om gleden hører til det som står før: Lyden, både av sangen og av instrumentene, skulle løftes til glede, det vil si til et uttrykk for

glede. Ordet brukes ofte om festglede (jf. v. 25; 2 Krøn 23,18; 29,30), men også allerede i 2 Sam 6,12, 1 Sam 18,6 og Dom 16,23.

I v. 17–18 nevnes navnene på sangerne og spillemennene, i v. 19–21 nevnes de etter instrumentene de spilte på, og i v. 22–24 nevnes de andre levittene og prestene som var med i festen.

De tre ledende sangerne, kahatitten Heman, gersjonitten Asaf og meraritten Etan, utgjør første rang (se 6,33.39.44). Til annen rang hørte tretten eller fjorten menn, for i v. 21 nevnes en Asasja som mangler i v. 18. Det er mer sannsynlig at navnet hans har falt ut i v. 18, enn at det er kommet inn i v. 21 ved en feil.

I v. 18 er «Ben» etter Sakarja kommet inn ved en skrivefeil. Det ser vi av at det står «og» foran det neste navnet, og av v. 20 og 16,5. Ja'asiel skrives Asiel i v. 20, og i 16,5 står Je'iel, som trolig bare er en skrivefeil, siden en annen Je'iel står ved siden av ham både i v. 18 og i 16,5. I v. 20 har Benaja og Ma'aseja byttet plass. Alle de andre navnene i v. 18 og 20 stemmer overens.

V. 19–21. Tre kor

> «[19]Sangerne Heman, Asaf og Etan skulle slå på kobbercymbler. [20]Sakarja og Asiel og Sjemiramot og Jehiel og Unni og Eliab og Ma'aseja og Benaja skulle spille på harper etter Alamot. [21]Mattitja og Eliflehu og Mikneja og Obed-Edom og Je'iel og Asasja skulle spille på sitarer etter Sjeminit for å lede sangen.»

Etter instrumentene de spilte på, var sangerne delt i tre kor. Heman, Asaf og Etan slo på kobbercymbler for å «la dem klinge» (v. 19). Benaja og de sju som følger, spilte på harper *al alamot* (עַל־עֲלָמוֹת), og de seks siste spilte på sitarer *al hasjeminit* (עַל־הַשְּׁמִינִית) «for å lede» (v. 21). Disse tre hebraiske uttrykkene betegner tydelig ulike toneleier i sangen. Men fordi vi vet så lite om hebreernes musikk, er de uklare og kan ikke tolkes med sikkerhet.[2]

Ordet for «å lede» går fra grunnbetydningen «glinse, skinne» over til «overgå» og «ha overlegen evne». Som musikkord kan det bety både å dirigere spillet og sangen og å gå foran i det. Men her utelukker sammenhengen betydningen «dirigere».

Dirigentene var uten tvil de tre ledende musikerne eller kapellmestrene Heman, Asaf og Etan med cymblene, ikke harpe- og sitar-

[2] I v. 20 står Sakarja først av de åtte harpespillerne og Benaja sist.

spillerne av annen rang. Det å dirigere må derfor ligge i ordet «la klinge» (v. 19), som her betyr «gi en klar tone», det vil si bestemme melodien og tonen i sangen. «Å lede» betyr da «å gå foran i spillet» (jf. Delitzsch om Sal 4,1).

Dette ordet gjelder trolig ikke bare sitarspillerne, det tredje koret, men også det andre. Meningen blir da at Heman, Asaf og Etan hadde cymbler for å lede sangen, mens de andre sangerne dels hadde harper, dels sitarer for å spille til sangen. Sangen til disse to korene skilles dessuten ved uttrykkene *al alamot* og *al hasjeminit*, som angir stemmeleiet. *Al alamot* betyr «på jomfruers vis», det vil si i sopran, og *al hasjeminit* «etter oktaven», det vil si i bass (se Delitzsch om Sal 6,1; 46,1).

V. 22–29. Kenanja, dørvokterne og prestene med trompetene

> «[22]Kenanja, levittenes sangmester, underviste i sangen, for han var kyndig i det. [23]Berekja og Elkana var dørvoktere ved arken. [24]Prestene Sjebanja og Josjafat og Netanel og Amasai og Sakarja og Benaja og Elieser blåste i trompeter foran Guds ark, og Obed-Edom og Jehia var dørvoktere ved arken.»

(Keil, v. 22: «Kenanja, levittenes høvding ved båringen, ledet båringen, for han var kyndig i det.»)

V. 22–24 regner opp de andre som var med i det høytidelige toget. Kenanja er ikke blant de seks levitthøvdingene i v. 5–10, og i v. 27 kalles han «høvdingen for båringen». Derfor må ordet *massa* (מַשָּׂא) også her knyttes nær til «levittenes høvding». Meningen er at Kenanja var høvding for de levittene som hadde ansvaret for å bære arken, en leder for levittene som bar den.

Ordet *massa* tolkes riktignok svært ulikt. Septuaginta har «leder for sangene», og Vulgata «han ledet profetien for å stemme i melodien», og derfra har Luther: «mesteren i sang til å lære dem å synge». Men den oversettelsen lar seg ikke forsvare språklig.

Massa betyr bare å bære en byrde (4 Mos 4,19.27; 2 Krøn 35,3) og et profetisk utsagn som truer eller tynger (Jes 13,1; 15,1). Fra den siste betydningen kan vi verken utlede den allmenne betydningen «profeti» eller, om vi går tilbake til uttrykket «løfte røsten», betydningen «sangmester». «Profeti» passer heller ikke i sammenhengen.

Vi må derfor holde fast ved betydningen «båring». Det avgjøres av to ting. Sammenhengen handler om å bære arken, og *massa* er det vanlige ordet for det. Og i 26,29 nevnes Kenanja som levittenes overhode for «de verdslige gjøremål», det ytre arbeidet. Er det samme person, viser det at han her hadde tilsyn med det ytre arbeidet ved flyttingen.

Ordet foran, som NB gjengir med «underviste», betyr «lærer» (jf. Jes 28,26) og forklarer hva Kenanja skulle gjøre i toget: Han skulle lede båringen, fordi han var kyndig i den og visste hva en måtte passe på.

I v. 23 nevnes to dørvoktere ved arken, og i v. 24, sist i oppregningen av levittene som var med i flyttingen, to til med samme oppgave. Disse dørvokterne skulle ikke så mye åpne veien til arken som vokte den, så ingen trengte seg inn på den. Mellom de to parene av dørvoktere nevnes de sju prestene som blåste i trompetene. At prestene blåste i sølvtrompetene i dette høytidelige toget, bygger på forskriften i 4 Mos 10,1–10.

Prestene med trompetene gikk enten like foran arken, som prestene med trompetene i toget rundt Jeriko (Jos 6,4.6), eller like etter den. At de gikk nær arken, kan vi slutte av at det gikk dørvoktere ved arken både foran og bak dem. Toget var da trolig ordnet slik: først sangerne og spillemennene i tre avdelinger, så Kenanja, lederen for bærerne, så to dørvoktere, så prestene med trompetene like foran eller etter arken, så to dørvoktere igjen, og til sist kongen med de eldste og høvedsmennene over tusen (v. 25).

Rashi og andre mener at dørvokterne Obed-Edom og Jehia er de samme som sangerne Obed-Edom og Je'iel, og at det siste navnet er feilskrevet på ett av stedene. Det er ikke riktig. At begge heter Obed-Edom, er ingen tilstrekkelig grunn til å tro at det er samme person, for i 16,38 ser det ut til at sangeren Obed-Edom og dørvokteren Obed-Edom, Jedutuns sønn, skilles fra hverandre.

Dessuten kunne ikke Obed-Edom og hans medhjelper samtidig gå foran i toget som sangere og etter prestene og arken som dørvoktere. Det er derfor ingen grunn til å tvile på at navnet Jehia er riktig.

V. 25–29. Arken føres opp med jubel

> «[25]Så gikk David og Israels eldste og høvedsmennene over tusen av sted for å hente Herrens paktsark opp fra Obed-Edoms hus med jubel. [26]Da nå Gud hjalp levittene som bar Herrens paktsark, ofret

> de sju okser og sju værer. [27]David var kledd i en ytterkappe av hvitt lin, like ens alle de levittene som bar arken, og sangerne og Kenanja, sangmesteren som ledet sangen. Dessuten hadde David en efod av lin på seg. [28]Og hele Israel førte Herrens paktsark opp med fryderop og med lyden av horn og trompeter og cymbler, mens de spilte høyt på harpe og sitar. [29]Men da Herrens paktsark kom inn i Davids by, da så Mikal, Sauls datter, ut gjennom vinduet. Hun så kong David hoppe og danse, og hun foraktet ham i sitt hjerte.»

(Keil, v. 27: «David var kledd i en kappe av fint, hvitt lin, likeså alle levittene som bar arken, og sangerne og Kenanja, høvdingen for båringen. Dessuten hadde David en efod av lin på seg.»)

V. 25–29 forteller videre om hvordan arken ble ført til Jerusalem (jf. 2 Sam 6,12–19). Med ordene «Så gikk David …» knyttes gjennomføringen til beretningen om forberedelsene (v. 2–24).

Da Gud hadde hjulpet levittene som bar Herrens paktsark, ofret de sju okser og sju værer, altså etter at ferden var lykkelig fullført. 2 Sam 6,13 nevner i stedet offeret som ble båret fram da ferden begynte, for å innvie den (se kommentaren der).

Forskjellen mellom v. 27 og 2 Sam 6,14 er vanskeligere å forklare. I stedet for «David danset av all makt for Herrens åsyn» står det i Krønikeboken «David var kledd i en kappe av fint, hvitt lin». Ordene for «danset» og «var kledd» skiller seg bare i de to siste bokstavene. Derfor har noen ment at «kledd» er oppstått av «danset», og at ordene «av all makt», som kanskje ikke lenger kunne leses, ble gjettet til å være «i en kappe av fint lin».

Den tanken kunne vært verdt å vurdere hvis den også gjorde de andre forskjellene mellom Krønikeboken og Andre Samuelsbok forståelige.

Men den forklarer ikke hvorfor «for Herrens åsyn» i Andre Samuelsbok mangler i vår tekst, og hvordan ordene fra «alle levittene» til «sangerne» er kommet inn i stedet. Nettopp at disse ordene mangler, viser at uttrykket ikke kan være oppstått ved en skrivefeil og et uleselig sted, for «for Herrens åsyn» må være utelatt med vilje.

Enda mindre sannsynlig er det at en senere leser, som syntes det var anstøtelig at en levitt danset, har rettet teksten. Heller ikke kan det opprinnelig ha stått at både David og alle levittene som bar arken,

danset av all makt. Vi kan ikke tenke oss at sangerne kunne spille harpe og sitar og danse samtidig.

Forskjellen kan bare forklares slik at begge beretningene er forkortede utdrag av en mer utførlig beretning. Den fortalte om Davids dans og hadde også en fyldigere skildring av klærne til kongen og til levittene som var med i toget. Forfatteren av Samuelsbøkene har bare tatt med de to karakteristiske trekkene at David danset av all makt for Herrens åsyn og bar en hvit efod. Krønikeskriveren forteller om klærne til David og levittene og utelater Davids dans.

Det gjør han ikke fordi han tok anstøt av dansen. Han antyder den i v. 29 og nevner den i 13,8, som er parallell med 2 Sam 6,5. Men skildringen av klærne til kongen og levittene var viktigere for hans formål, som var å framstille den åndelige siden ved toget utførlig, for klærne fikk fram den åndelige betydningen. Kongens drakt hadde et prestelig preg. Både den hvite efoden (se kommentaren til 2 Sam 6,14) og kappen av hvitt lin kjennetegnet kongen som overhode for et prestelig folk.

Kappen, *me*il (מְעִיל), var riktignok et ytterplagg som enhver israelitt kunne bære, men vanligvis ble det bare båret av folk av rang og stand (jf. 1 Sam 2,19; 15,27; 18,4; 24,5; Esr 9,3; Job 29,14), og hvitt, fint lin var stoffet i prestenes klær.

Blant plaggene loven foreskrev som embetsdrakt for den vanlige presten (2 Mos 28,40), var det ingen *me*il, bare en tettsittende kjortel. Men det hindret ikke prestene i å bære en *me*il av fint lin ved særlige høytider, og 2 Krøn 5,12 forteller at også levittene og sangerne ved slike anledninger var kledd i fint lin. Slik er utsagnet i vårt vers berettiget og i samsvar med forholdene: David og alle levittene som bar arken, sangerne og høvdingen Kenanja hadde tatt på seg kapper av fint lin.

Ordene fra «alle levittene» til «høvdingen for båringen» er sideordnet med «David», og verset kan oversettes: «David var kledd i en kappe av fint, hvitt lin, likeså alle levittene …» Derimot gir «sangerne» etter «båringen» ingen mening. Ordet kan bare være kommet inn i teksten ved en skrivefeil, som «Ben» i v. 18, enda Septuaginta allerede leste det slik. Om den siste setningen, se 2 Sam 6,14.

V. 28 er noe fyldigere enn 2 Sam 6,15, for de enkelte instrumentene regnes opp. V. 29 og 16,1–3 stemmer i innholdet med 2 Sam 6,16–19;

bare noen få ord er forklart. For «hoppe og danse» har Krønikeboken andre ord enn Andre Samuelsbok, og de forklarer uttrykket der. I stedet for «Herrens ark» står «Herrens paktsark» (se kommentaren til 2 Sam 6).

Kapittel 16. Davids lovsang

Kapitlet forteller om høytiden da arken var kommet til Davids by, og om hvordan David ordnet gudstjenesten foran paktens ark. Dette stoffet finnes ikke i Andre Samuelsbok. Der følger avslutningen på hele fortellingen (v. 43) straks etter at kongen hadde gitt folket mat (2 Sam 6,19–20).

V. 1–7. Levittene settes til tjeneste foran arken

> «[1]Så førte de Guds ark inn og satte den midt i det teltet som David hadde reist for den, og de bar fram brennoffer og fredsoffer for Guds åsyn. [2]Da David var ferdig med å ofre brennofrene og fredsofrene, velsignet han folket i Herrens navn. [3]Og han delte ut til hver enkelt i Israel, både mann og kvinne, et brød og en daddelkake og en rosinkake. [4]Han satte noen av levittene til å gjøre tjeneste foran Herrens ark og til å prise og takke og love Herren, Israels Gud: [5]Asaf var den øverste. Nest etter ham kom Sakarja, og så Je'iel og Sjemiramot og Jehiel og Mattitja og Eliab og Benaja og Obed-Edom og Je'iel med harper og sitarer. Asaf skulle slå på cymblene. [6]Prestene Benaja og Jahasiel skulle hele tiden blåse i trompetene foran Guds paktsark.»

Da festen var over – arken var ført inn, offermåltidet holdt, og folket var sendt hjem med velsignelse og mat – ordnet David levittenes tjeneste ved det hellige teltet på Sion. Foran arken satte han levitter som skulle prise og lovsynge Gud, det vil si sangere og spillemenn som skulle synge salmer som en fast del av gudstjenesten.

Ordet som NB gjengir med «prise», *lehazkir* (לְהַזְכִּיר), betyr egentlig «å minne om». Det betyr ikke å prise i sin alminnelighet, men skal forstås ut fra overskriftene i Sal 38,1 og 70,1, der det samme ordet («til

påminning») viser at disse salmene var de faste bønnene da en bar fram *askara* (אַזְכָּרָה, «minnedelen») av grødeofferet (3 Mos 2,2). Her gjelder det altså å framføre slike bønnesalmer med musikk.

«Takke» viser til salmene der det å påkalle og bekjenne Herrens navn står i forgrunnen, og «love» til salmene der lovprisningen, hallelujaet, er det fremste.

I v. 5–6 nevnes navnene på levittene. Alle er nevnt alt i 15,19–21 blant dem som fulgte arken, men ikke alle derfra er med her.

Av de øverste sangerne nevnes bare Asaf, ikke Heman og Etan. Av sangerne og spillemennene av annen rang er bare ni nevnt: seks av de åtte som spilte harpe (15,20; den første Je'iel er en skrivefeil for Ja'asiel, 15,18), og tre av de seks som spilte sitar. I stedet for sju prester med trompeter nevnes bare to: Benaja, som var en av de sju, og Jahasiel, som ikke er nevnt i 15,24.

V. 7. Asaf får oppdraget

«[7]Den dagen satte David første gang Asaf og hans brødre til å synge Herrens pris:»

Den dagen ga David for første gang Asaf og hans brødre i oppdrag å synge Herrens pris. Det David overga Asaf, var ikke en gjenstand en kan legge i hånden på noen, men en tjeneste han påla ham. «Den dagen» får ettertrykk, og «første gang» viser at sangen i gudstjenesten ble innført nettopp da. Asafs brødre er levittene med samme tjeneste, som er nevnt i v. 5–6.

For å vise nærmere hva Asaf skulle lovprise Herren med, gjengis i v. 8–36 en takke- og lovsang som levittene skulle synge med instrumenter i gudstjenesten. Det står ikke uttrykkelig at David skrev sangen til dette formålet.

Men skulle Asaf og sangerne hans utføre tjenesten han var satt til, måtte de ha lovsangene som trengtes. Og var David grunnleggeren av salmesangen i gudstjenesten, ville han som rikt begavet salmesanger uten tvil selv skrive de salmene som trengtes. Derfor er det svært sannsynlig at denne salmen er en lovsang David skrev for gudstjenesten.

V. 8–36. Davids lovsang

«[8]Pris Herren! Påkall hans navn! Kunngjør blant folkene hans store gjerninger! [9]Syng for ham, lovsyng ham! Tal om alle hans under-

gjerninger! [10]Ros dere av hans hellige navn! De som søker Herren – la deres hjerte glede seg! [11]Spør etter Herren og hans makt, søk alltid hans åsyn! [12]Kom i hu hans undergjerninger som han har gjort, hans under og dommene av hans munn, [13]dere barn av Israel, hans tjener Jakobs barn, hans utvalgte! [14]Han er Herren vår Gud, hans dommer er over hele jorden. [15]Husk hans pakt til evig tid, det ordet han fastsatte for tusen slekter, [16]den pakten han gjorde med Abraham, og hans ed til Isak! [17]Han stadfestet pakten som en rett for Jakob, som en evig pakt for Israel. [18]Og han sa: Deg vil jeg gi Kana'ans land til arvedel! [19]Da dere ennå var en liten flokk, få og fremmede i landet, [20]da vandret de fra folk til folk og fra et rike til et annet folk, [21]da tillot han ikke noen å gjøre vold mot dem, han straffet konger for deres skyld: [22]Rør ikke ved mine salvede, og gjør ikke mine profeter noe ondt! [23]Syng for Herren, all jorden! Forkynn fra dag til dag hans frelse! [24]Fortell blant hedningene hans ære, blant alle folkene hans undergjerninger! [25]For stor er Herren og høylovet, forferdelig er han over alle guder. [26]For alle folkenes guder er avguder, men Herren har gjort himmelen. [27]Høyhet og herlighet er for hans åsyn, styrke og glede er på hans sted. [28]Gi Herren, dere folkeslekter, gi Herren ære og makt! [29]Gi Herren den ære som svarer til hans navn! Bær fram gaver og kom for hans åsyn! Tilbe Herren i hellig skrud! [30]Skjelv for hans åsyn, all jorden! Verden står fast, den rokkes ikke. [31]Himmelen glede seg, og jorden fryde seg! Og de skal si blant hedningene: Herren regjerer! [32]Må havet bruse og alt som fyller det! Må marken fryde seg og alt som er på den! [33]Da jubler trærne i skogen for Herrens åsyn, for han kommer for å dømme jorden. [34]Lov Herren! For han er god, hans miskunnhet varer til evig tid. [35]Og si: Frels oss, du vår frelses Gud! Samle oss og fri oss fra hedningene, så vi kan love ditt hellige navn, og ha vår ære i å prise deg. [36]Lovet være Herren, Israels Gud, fra evighet til evighet! Og alt folket sa amen og priste Herren.»

(Keil, v. 13: «dere Israels ætt, hans tjenere, Jakobs barn, hans utvalgte»)

Lovsangen er en sammenhengende og helstøpt enhet. Den begynner med en oppfordring til å prise Herren og søke hans åsyn (v. 8–11). Så formaner sangeren folket til å huske Herrens under (v. 12–14) og pakten han gjorde med patriarkene om å gi dem Kanaans land (v. 15–

18). Han styrker formaningen ved å minne om hvordan Herren, tro mot løftet sitt, mektig og herlig vernet patriarkene (v. 19–22).

Men også hele verden skal prise ham som den eneste sanne og allmektige Gud (v. 23–27), og alle folk skal hylle ham med offergaver (v. 28–30). For at hans kongedømme skal bli kjent blant hedningene, skal selv den livløse skapningen juble når han kommer for å dømme (v. 31–33). Til slutt kommer igjen oppfordringen til takk, sammen med en bønn om at Gud fortsatt må gi frelse, og en lovprisning runder det hele av (v. 34–36).

Ser vi på innholdet i hele sangen, er det ingenting i den som strider mot at David skrev den for denne gudstjenesten. Den sier ingenting om folkets kår i eksil eller etter eksilet. Det Israel blir kalt til å prise, er pakten Gud gjorde med Abraham, og den underfulle måten han førte patriarkene på.

At hedningene blir kalt til å kjenne Herren som den eneste Gud og verdens konge og komme for hans åsyn med offergaver, og at Herren skal komme for å dømme jorden, hører til de messianske håpene. De vokste fram av løftene til patriarkene og av synet på Herren som hedningenes dommer da han førte sitt folk ut av Egypt.

Alt i Moses' sang ved Sivsjøen (2 Mos 15) og i den fromme Hannas lovsang (1 Sam 2,1–10) møter vi de første spirene til dem. Det vi finner hos David og profetene etter ham, er bare en videre utfoldelse av dette.

Alle nyere utleggere unntatt Hitzig dømmer annerledes om opphavet. Den første delen av sangen (v. 8–22) går nemlig igjen i Sal 105,1–15, den andre (v. 23–33) i Sal 96, og avslutningen (v. 34–36) i Sal 106,1.47–48. Derfor mener de at Krønikebøkenes forfatter satte sangen sammen av disse tre salmene for å gjengi festsangene etter at arken var ført inn, på samme frie måte som de antikke historieskriverne gjengir taler.

Muligheten kan ikke avvises, for Krønikebøkene gjengir også taler i hovedtrekk og ikke ord for ord. Men synet holder bare hvis det svarer til forholdet mellom sangen og de tre salmene.

Hovedgrunnene for at sangen ikke skal være opprinnelig, er at overgangene fra v. 22 til v. 23 og fra v. 33 til v. 34 er brå, at v. 35 skal vise til det babylonske eksil og være lånt fra Sal 106, og at v. 36 skal være lovprisningen som avslutter fjerde bok av Salmenes bok.

De to siste grunnene ville være avgjørende om de holdt. Lovprisningene som avslutter de tre første bøkene (Sal 41,14; 72,18–19; 89,53), er bare føyd til salmene og stammer fra dem som samlet Salmenes bok. Var v. 36 bare en slik lovprisning, måtte forfatteren ha tatt den fra salmesamlingen vår.

Men slik er det ikke. Sal 106,48 står riktignok på plassen for lovprisningen etter fjerde bok, men hørte opprinnelig til selve salmen, noe også Bertheau medgir.

Den skiller seg i form fra de andre lovprisningene: Den har ikke det doble «amen, ja amen» som de avslutter med, men bare «Amen. Halleluja!» Og ordene om at alt folket skal si amen, passer ikke med at verset bare skulle være en avslutning på en bok.

Som Hengstenberg sier, er det utenkelig at folket skulle stemme i en lovprisning som bare avslutter en bok og ikke har noen åndelig mening, og hallelujaet i slutten svarer vakkert til begynnelsen av salmen.[1]

Heller ikke v. 35 viser sikkert til eksilet. Bønnen «Frels oss, du vår frelses Gud! Samle oss og fri oss fra hedningene» forutsetter ikke bortføringen til Babel, bare at krigsfanger var spredt og ført bort til fiendeland etter et nederlag. Det skjedde gjerne hver gang Israel ble slått av fiendene, og det var nettopp slike tilfeller Salomo hadde for øye i tempelbønnen (1 Kong 8,46–50).

Spørsmålet må derfor avgjøres ut fra sangens indre preg og en sammenligning av tekstene. Sangen er, som Hitzig sier, en helt sammenhengende og levende helhet: De som tilber Herren, skal synge hans pris til minne om pakten med fedrene, og fordi han vernet dem for paktens skyld. Men hele verden skal også prise ham, den eneste sanne Gud, folkene skal komme med gaver, ja, selv den livløse skapningen skal hylle Kongen og Dommeren. Til slutt vender sangen tilbake til begynnelsen: Israel skal takke Herren og påkalle hans hjelp mot hedningene.

At delene går igjen i tre forskjellige salmer, beviser ikke at Krønikebøkene ikke har den opprinnelige formen. På samme måte går jo andre halvdel av Sal 40 (v. 14–18) igjen som en egen salme, Sal 70.

[1]Hitzig peker på at folket som verset nevner, er til stede i Krønikebøkene fra 15,3 til 16,2, mens ingen kan se hvordan de skulle komme inn i salmen. At folket og ikke forfatteren skal si amen, har ingen parallell i Salmenes bok og kan bare forklares ved at verset kommer fra Krønikebøkene.

Det er lett å tenke seg at en salmeskriver løste de tre siste versene fra hverandre og satte dem som en ramme rundt Sal 106. Det er derimot vanskelig å tro at Krønikebøkenes forfatter først øste av Sal 105, så av Sal 96 og til sist av Sal 106, og at han av den siste bare tok begynnelsen og slutten.

Sammenligner vi til slutt ordlyden i sangen med salmene, er forskjellene slik at en ikke sikkert kan avgjøre hvilken tekst som er den opprinnelige. Mange av dem er uten betydning, og noen ganger har Krønikebøkene den eldste formen.

Andre forskjeller veier tyngre. I v. 15 har Krønikebøkene «Husk hans pakt», der Sal 105,8 har «Til evig tid minnes han sin pakt». «Husk» svarer til «kom i hu» i v. 12 og til at sangen skulle brukes i gudstjenesten, mens salmens ordlyd passer til salmens formål, å opphøye paktsnåden mot patriarkene.

Det samme gjelder v. 19, der Krønikebøkene har «da dere ennå var en liten flokk», og Sal 105,12 «Da de var en liten flokk». Fortellingen om hva Herren hadde gjort med patriarkene, krevde «de». Jo nærmere det lå å tenke på patriarkene, desto mindre sannsynlig er det at noen skulle endre til «dere». Den vanskeligere teksten i Krønikebøkene må derfor være den eldste.

I v. 13 er «Israels barn» klarere enn «Abrahams barn» i Sal 105,6. I Sal 105,6 er det uvisst om «hans tjener» viser til patriarken eller til folket, men parallellismen krever det siste.

Forskjellene mellom v. 23–33 og Sal 96 er nettopp slike som ville oppstå om sangen var laget for denne festen. Sal 96,1–2 begynner med «Syng for Herren en ny sang! … Syng for Herren, pris hans navn!», som mangler i Krønikebøkene. Det kunne forklares som en forkortning om det på annet grunnlag sto fast at Sal 96 var den opprinnelige. Men er Krønikebøkenes sang den opprinnelige, kan vi like godt tro at stykket ble utvidet da det ble gjort til en egen salme.

Slutten taler for det siste: I Krønikebøkene står «for han kommer» bare én gang, og andre halvdel av Sal 96,13 mangler. Hele dette verset går igjen i Sal 98,9, og tanken er lånt fra Davids Sal 9,9.

Også de linjene i begynnelsen av Sal 96 som mangler i Krønikebøkene, går ofte igjen: «en ny sang» i Sal 33,3; 98,1; 149,1 og i Davids Sal 40,4, «pris hans navn» i Sal 100,4, «Lovsyng Herren!» alt i Deboras sang (Dom 5,2.9), og «Jeg vil lovsynge Herren» i Moses' sang (2 Mos 15,1).

Sal 96 er altså ingen opprinnelig salme, men en ny sammenstilling av kjente tanker. Det taler for at alt salmen har ut over Krønikebøkene i begynnelsen og slutten, bare er tillegg fra den som gjorde dette stykket om til en egen salme for gudstjenesten.

Dette formålet kommer tydelig fram i to forskjeller. Sal 96,6 har «styrke og prakt i hans helligdom», der Krønikebøkene har «styrke og glede er på hans sted» (v. 27). Og Sal 96,8 har «kom til hans forgårder», der Krønikebøkene har «kom for hans åsyn» (v. 29).

Verken ordet «helligdom» eller forgårdene passet i en sang som ble sunget da det hellige teltet på Sion ble innviet. Den gamle helligdommen for hele folket, tabernaklet med alteret i forgården, sto nemlig ennå i Gibeon. Her svarer altså Krønikebøkenes tekst til forholdene på Davids tid, mens salmen forutsetter templet med forgårdene.

En salmeskriver etter eksilet ville neppe ha tatt hensyn til en så fin forskjell mellom tidene og endret de uttrykkene i salmene som ikke passet på Davids tid. At ordet for glede, *chedva* (חֶדְוָה), ellers bare finnes i sene skrifter (Neh 8,10; Esra 6,16), er ingen gyldig innvending, for verbet brukes alt i 2 Mos 18,9 og Job 3,6.

Heller ikke forskjellen i v. 30–31 beviser at Sal 96 er eldst. Krønikebøkene mangler linjen «han dømmer folkene med rettvishet» (Sal 96,10) og har «Og de skal si blant hedningene: Herren regjerer» etter «jorden fryde seg».

Hitzig mener at linjen er kommet på feil plass ved en avskriverfeil. Men det forklarer verken at «si» i salmen er blitt til «de skal si», eller at den andre linjen mangler.

«Og de skal si» svarer til «Da jubler» i v. 33: At folkene erkjenner Herren som konge, er følgen av at himmel og jord jubler, slik trærne jubler for Herren som kommer for å dømme jorden, fordi havet bruser og marken gleder seg.

I salmen blir derimot oppfordringen til Israel om å si at Herren regjerer, nokså svak etter ropet «Skjelv for hans åsyn, all jorden!». Og linjen om at han dømmer folkene med rettvishet, er et minne fra Sal 9,9. Også her må Krønikebøkenes tekst være den opprinnelige.

Om v. 34–36 kan det ikke være noen tvil. Forfatteren trengte ikke låne «Lov Herren! For han er god, hans miskunnhet varer til evig tid» fra Sal 106,1. Den står like fullstendig i Sal 107,1; 118,1.29; 136,1,

går igjen i Krønikebøkene (2 Krøn 5,13; 7,3; 20,21) og hos Jeremia (Jer 33,11) og er uten tvil en gammel formel fra gudstjenesten.

V. 35–36 avviker så mye fra Sal 106,47–48 at det er svært usannsynlig at de er lånt derfra. I Krønikebøkene innledes bønnen med «Og si», i stedet for «Herre vår Gud» står «du vår frelses Gud», og etter «samle oss» kommer «og fri oss». Dermed mister ordene den henvisningen til eksilet i Kaldea som salmeteksten har. Den som skrev Krønikebøkene etter eksilet, ville neppe ha strøket denne henvisningen, og i alle fall ikke så fint, om han hadde tatt verset fra Sal 106.

Det er langt mer sannsynlig at den som skrev Sal 106 etter eksilet, tok sluttversene fra Davids festsang, som han kjente godt, og tilpasset dem salmen sin. Det ser vi tydelig i slutten: Krønikebøkenes «Og alt folket sa amen og priste Herren» er gjort om til «Og alt folket sier: Amen. Halleluja!», slik at det passer med salmen, som begynner med halleluja.

Alt i alt må vi derfor holde det for langt mer sannsynlig at David skrev salmen til denne festen. Salmen selv trenger ingen videre forklaring. Vi viser til Delitzsch om de parallelle salmene.

V. 37–43. Tjenesten ved arken og ved tabernaklet

> «[37]David lot så Asaf og hans brødre bli der foran Herrens paktsark, slik at de alltid kunne gjøre tjeneste foran arken – slik som det skulle gjøres dag for dag. [38]Likeens Obed-Edom og deres brødre, sekstiåtte; Obed-Edom, sønn av Jedutun, og Hosa som dørvoktere. [39]Men presten Sadok og hans brødre prestene lot han bli foran Herrens tabernakel på haugen i Gibeon, [40]for at de stadig skulle ofre Herren brennoffer på brennofferalteret morgen og kveld, og gjøre alt det som står skrevet i den lov som Herren hadde gitt Israel. [41]Sammen med dem var Heman og Jedutun og de andre utvalgte som var nevnt ved navn, for at de skulle love Herren, for hans miskunnhet varer til evig tid. [42]Og hos dem, hos Heman og Jedutun, var det trompeter og cymbler til bruk for dem som skulle spille, og likeså andre instrumenter til sangen ved gudstjenesten. Og Jedutuns sønner hadde plass ved dørene.»

Da David satte arken i teltet han hadde reist for den på Sions berg, fikk gudstjenesten et nytt sted. Moses' tabernakel med brennofferalteret hadde vært det alminnelige gudstjenestestedet for Israels menighet

også i den lange tiden da arken var skilt fra det, og slik skulle det fortsatt være. For at gudstjenesten skulle kunne holdes ved begge helligdommene, måtte de som tjente i den, deles. Det gjorde David nå.

Foran arken lot han Asaf og hans brødre bli for å gjøre tjeneste der hele tiden, «slik som det skulle gjøres dag for dag», det vil si den tjenesten hver dag krevde (jf. 2 Mos 5,13.19; 16,4). I ordene «Likeens Obed-Edom og deres brødre» er det en tekstfeil. Flertallet i «deres brødre» viser at minst ett navn er falt ut etter Obed-Edom. Dessuten er det uklart hvordan ordene «Obed-Edom, sønn av Jedutun, og Hosa som dørvoktere» forholder seg til det som går foran.

Mange forstår dem som en nærmere forklaring: «nemlig Obed-Edom …» Men Obed-Edom blir her kalt Jedutuns sønn og ser dermed ut til å være skilt fra den første Obed-Edom. Dertil nevnes en Obed-Edom blant sangerne i 15,21 og en blant dørvokterne i 15,24, og de er tydelig to forskjellige personer.

På den andre siden taler det for at det er samme mann, at dørvokteren Obed-Edom med sønner og brødre i 26,4–8 teller sekstito mann, ikke langt fra sekstiåtte her. Det er likevel ikke nok til å slå fast at de er den samme, og fordi teksten har en lakune, må spørsmålet stå åpent.

Jedutun, Obed-Edoms far, er en annen enn sangmesteren Jedutun (= Etan). Sangmesteren stammet fra Merari, mens dørvokteren Jedutun hørte til Korahs ætt, altså til Kehats sønner (se 26,4).

Presten Sadok og hans brødre lot David bli foran Herrens tabernakel på offerhaugen i Gibeon. Det er påfallende at ingen prest nevnes som leder for offertjenesten ved teltet med paktens ark. Men kapitlet handler egentlig bare om hvordan den hellige musikken i gudstjenesten ble ordnet. Sadok nevnes som leder for helligdommen i Gibeon bare for å innlede det som sies om sangerne og spillemennene der. Ved helligdommen med paktens ark ledet uten tvil Abjatar offertjenesten som yppersteprest (se 18,16).

Om morgen- og kveldsofferet i v. 40, se 2 Mos 29,38 og 4 Mos 28,3.6. «Alt det som står skrevet» gjelder ikke bare de andre foreskrevne ofrene, men alt prestene skulle gjøre i helligdommen.

Sammen med Sadok og hans brødre var Heman og Jedutun, de to andre sangmesterne (15,19), og de andre utvalgte sangerne som var nevnt ved navn (se 12,31). Til dem hørte de av sangerne i 15,18–21.24

som ikke er satt under Asaf i v. 5–6, og trolig også andre som vi ikke kjenner navnene på.

I v. 42 kan «Heman og Jedutun» bare stå som en nærmere forklaring til «hos dem», om teksten er riktig. Men det er påfallende at de to sangmesterne nevnes her. Instrumentene som nevnes, er nemlig ikke bare cymblene som de spilte på (15,19), men også trompetene som prestene blåste i, og andre instrumenter. Navnene mangler dessuten i Septuaginta og er trolig satt inn av en avskriver fra v. 41, som begynner på samme måte.

Stryker vi dem, gir verset ingen vanskeligheter av betydning. «Hos dem» viser til dem som er nevnt i v. 41: De hadde trompeter, cymbler og andre instrumenter. «Til bruk for dem som skulle spille» betyr cymbler for dem som anga tonen eller melodien, altså for Heman og Jedutun, slik Asaf i v. 5 «skulle slå på cymblene». «Andre instrumenter til sangen» er harpene og sitarene.

«Jedutuns sønner hadde plass ved dørene», det vil si at de var dørvoktere. Siden Obed-Edom, som var dørvokter ved arken (v. 38), også var Jedutuns sønn, må det her være andre sønner av den samme Jedutun, Obed-Edoms brødre. Etter 26,8 var denne slekten svært tallrik, så den kunne holde vakt ved dørene både ved arken og ved tabernaklet i Gibeon.

V. 43. Folket drar hjem

> «[43]Deretter dro alt folket hver til sitt, og David vendte hjem for å velsigne sitt hus.»

Verset avslutter fortellingen om hvordan arken ble ført til Jerusalem, og svarer til 2 Sam 6,19–20. Der følger i tillegg fortellingen om hva som skjedde mellom David og hans hustru Mikal. Det var en sak for kongens hus, og Krønikebøkenes forfatter har utelatt den, fordi det han sier om det i 15,29, var nok for formålet hans. «Velsigne» betyr ikke å hilse, men å velsigne huset sitt, slik han i v. 2 alt hadde velsignet folket i Herrens navn.

Kapittel 17. Natans løfte til David

I Krønikebøkene, som i 2 Sam 7, følger fortellingen om Davids plan om å bygge Herren et tempel straks etter at arken er ført til Davids by. Rekkefølgen kommer av at emnene hører sammen, selv om det må ha gått flere år mellom hendelsene. Fortellingen om planen og hva den førte til for David og riket hans, er i alt vesentlig den samme som i Andre Samuelsbok. Vi viser derfor til kommentaren til 2 Sam 7 for forklaringen av innholdet.

Forskjellene mellom de to fortellingene er for en stor del bare formelle. Krønikebøkenes forfatter har villet gjøre fortellingen lettere å forstå for sin samtid, dels ved å bruke senere uttrykk, som «Gud» for «Herren» og et yngre ord for «kongedømme», dels ved å forenkle og forklare dristigere og dunklere uttrykk. Svært sjelden finner vi forskjeller i innholdet som endrer meningen eller ser ut til å gjøre det. Som tillegg til kommentaren til Andre Samuelsbok skal vi kort gå gjennom disse.

V. 1–14. David vil bygge Herren et hus

> «[1]En dag David satt i sitt hus, sa han til profeten Natan: Se, jeg bor i et hus av sedertre mens Herrens paktsark bor under teltduk. [2]Natan sa til David: Gjør du alt det du har i sinne! For Gud er med deg.»

I v. 1 mangler opplysningen om at David la planen sin fram for profeten Natan «da Herren hadde latt ham få ro for alle sine fiender rundt omkring» (2 Sam 7,1). Krønikebøkenes forfatter har utelatt denne tidsangivelsen for å unngå den tilsynelatende motsigelsen som ville oppstå om fortellingen ble lest i tidsrekkefølge. Davids største kriger,

mot filistrene, syrerne og ammonittene, blir nemlig først fortalt i kapitlet som følger. Se kommentaren til 2 Sam 7,1–3.

V. 3–10. Herren vil bygge David et hus

> «[3]Men samme natt kom Guds ord til Natan, og det lød slik: [4]Gå og si til min tjener David: Så sier Herren: Du skal ikke bygge det huset jeg skal bo i. [5]Jeg har jo ikke bodd i hus fra den dagen jeg førte Israel opp, og til denne dag. Men jeg har vandret fra telt til telt og fra tabernakel til tabernakel. [6]Hvor jeg så vandret om i hele Israel, har jeg vel noen gang talt slik til noen av Israels dommere, som jeg satte til å vokte mitt folk: Hvorfor har dere ikke bygd et hus av sedertre for meg? [7]Og nå skal du si til min tjener David: Så sier Herren, hærskarenes Gud: Jeg tok deg fra beitemarken der du fulgte saueflokken, for at du skulle være fyrste over mitt folk Israel. [8]Jeg var med deg overalt hvor du gikk, og utryddet alle dine fiender for deg. Jeg har latt deg vinne et navn så stort som det de største på jorden har. [9]Og jeg vil gjøre i stand et bosted for mitt folk Israel, og plante dem der, så de bor i sitt hjem og ikke blir uroet mer. Urettferdige mennesker skal ikke lenger skade dem slik som før, [10]helt fra den tid jeg satte dommere over mitt folk Israel. Jeg har ydmyket alle dine fiender. Og nå forkynner jeg deg at Herren vil bygge et hus for deg.»

«Helt fra den tid jeg satte dommere» i v. 10 hører, som i 2 Sam 7,11, sammen med «slik som før» i v. 9: som i begynnelsen, det vil si mens de bodde i Egypt, og videre fra den tiden da jeg satte dommere, altså i dommertiden. Det hebraiske ordet her er bare et sterkere «fra» og markerer tiden fra begynnelsen av. Det skal ikke oversettes «inntil» dommernes dager, slik Bertheau gjør.

«Jeg har ydmyket alle dine fiender» betyr i det vesentlige det samme som «Jeg har latt deg få ro for alle dine fiender» i Andre Samuelsbok. «Dine fiender» skal ikke rettes til «hans fiender», verken her eller i Andre Samuelsbok. Teksten er helt riktig: Til slutt vender Guds løfte seg igjen direkte til David, slik det begynte i v. 7–8. Det som sies om Israels folk i v. 9–10, er bare en utvidelse av ordene «og utryddet alle dine fiender for deg» (v. 8).

V. 11–14. Løftet om Davids ætt

> «[11]Når dine dagers tall er fullt og du går til dine fedre, da vil jeg oppreise din ætt etter deg, en av dine egne sønner, og jeg vil grunnfeste hans kongedømme. [12]Han skal bygge et hus for meg, og jeg vil trygge

> hans trone til evig tid. [13]Jeg vil være hans far, og han skal være min sønn. Jeg vil ikke la min miskunn vike fra ham, slik som jeg lot den vike fra ham som var før deg. [14]Men jeg vil la ham bli i mitt hus og i mitt rike til evig tid, og hans trone skal være grunnfestet til evig tid.»

(Keil: «… da vil jeg oppreise din ætt etter deg, som skal komme fram av dine sønner …»)

«Gå til dine fedre» er et uttrykk for å gå dødens vei, som «gå all jordens vei» (1 Kong 2,2). Det er eldre og mer opprinnelig enn det vanligere «hvile hos dine fedre» (2 Sam 7,12).

Heller ikke ordene «som skal komme fram av dine sønner» skal rettes etter «som skal utgå av ditt liv» i Andre Samuelsbok. Bertheau mener at Krønikebøkenes forfatter endret ordene for å bli kvitt en vanskelighet: Her blir Salomos fødsel bare lovt, mens Natan talte på en tid da David hadde ro for alle fiendene rundt omkring, altså, slik en vanligvis antar, i de siste årene av Davids liv og dermed etter at Salomo var født.

Men den vanskeligheten var alt fjernet ved at tidsangivelsen i v. 1 ble utelatt. Ordene «utryddet alle dine fiender for deg» (v. 8) betyr heller ikke nødvendigvis alle fiender som noen gang reiste seg mot David, men etter sammenhengen bare dem som til da hadde angrepet ham.

Hadde forfatteren bare villet bli kvitt denne antatte vanskeligheten, ville han ganske enkelt ha strøket setningen. «Din ætt» omfattet jo Davids sønner og trengte ingen forklaring om det ikke var ment noe mer enn at en av sønnene skulle bestige tronen etter ham.

Dessuten ville tanken «din ætt, som skal være blant dine sønner», som Bertheau finner i ordene, på hebraisk bli uttrykt på en annen måte. Ordene her betyr «som skal komme fram av dine sønner». Uttrykket betyr nemlig ikke å høre til en, men å oppstå, bli født eller gå ut fra en (jf. 1 Mos 17,16; Pred 3,20). Etter denne språklig riktige oversettelsen kan ordene slett ikke gjelde Salomo, for Salomo stammet ikke fra Davids sønner, men fra David selv.[1]

Krønikebøkenes forfatter har altså tolket «din ætt etter deg» teologisk, eller rettere: Han har fått det messianske innholdet i ordet

[1]Som den gamle Lavater riktig sier: Skulle stedet bare forstås om Salomo, ville det ikke stå «ætten som skal være av dine sønner», men «som skal være av deg».

klarere fram enn det kommer fram i «som skal utgå av ditt liv». Ætten etter David, som skal komme fram av hans sønner, er Messias, som profetene forkynte som Davids Sønn, og hvis trone Gud skal grunnfeste til evig tid (v. 12).

Denne messianske tolkningen av Davids ætt forklarer også hvorfor Krønikebøkenes tekst i v. 13–14 avviker fra 2 Sam 7,14–16. Etter «han skal være min sønn» mangler ordene «Når han gjør det som ondt er, vil jeg tukte ham med menneskers ris» (2 Sam 7,14). Det kommer av den messianske tolkningen. Tukten var nok viktig for Davids jordiske sønner, Salomo og Judas konger, men kunne ikke ha noen plass når det gjaldt Messias. Om denne Davids sønn blir det bare sagt at Gud ikke skal ta sin miskunn fra ham.

Det samme gjelder forskjellen mellom v. 14 og 2 Sam 7,16. I stedet for «Ditt hus og ditt kongedømme skal stå fast til evig tid for ditt åsyn, og din trone skal være grunnfestet til evig tid» lyder løftet i Krønikebøkene: «Men jeg vil la ham bli i mitt hus og i mitt rike til evig tid, og hans trone skal være grunnfestet til evig tid.»

«La ham bli» betyr å la stå, holde oppe (jf. 1 Kong 15,4; 2 Krøn 9,8), og «ham» er ætten som skal komme fram av Davids sønner.

I Andre Samuelsbok er disse sluttordene talt til David og lover at hans hus, hans kongedømme og hans trone skal stå til evig tid. I Krønikebøkene gjelder de Davids ætt, det vil si Messias, og lover ham at han skal bli i Guds hus og rike til evig tid, og at hans trone skal stå evig.

At «mitt hus» her ikke betyr Herrens menighet, Israels folk, slik Bertheau mener, er klart som dagen. «Hus» betyr like før Herrens tempel, og «mitt hus» viser tydelig tilbake til «et hus for meg» i v. 12. Å kalle Israels menighet eller folk «Herrens hus» er dessuten uhørt i Det gamle testamente.

Herrens hus forholder seg til Herrens rike som kongens palass til hans rike. Huset som Davids ætt skal bygge for Herren, er Herrens hus i hans rike. I dette huset og riket vil Herren la ham bli til evig tid. Hans kongedømme skal aldri ta slutt, hans herredømme skal aldri slokne, og han selv skal altså leve evig. Det sier seg selv at dette bare kan sies om Messias.

Ordene er derfor bare en videre utfoldelse av løftet «Jeg vil være hans far, og han skal være min sønn. Jeg vil ikke la min miskunn vike fra ham, og jeg vil grunnfeste hans kongedømme til evig tid.» De sier

klart og tydelig ut det som ligger innesluttet i løftet om at Davids hus, kongedømme og trone skal bestå til evig tid (2 Sam 7,16): Davids hus og kongedømme skal stå evig bare under Messias.

At denne tolkningen er riktig, ser vi alt av at forskjellene mellom Krønikebøkene og den parallelle fortellingen ikke kan forklares på noen annen måte. Thenius og Bertheau har ikke engang forsøkt å forklare hvordan «jeg vil la ham bli i mitt hus» skulle ha oppstått av «ditt hus skal stå fast».

De andre forskjellene i disse versene er bare variasjoner i uttrykket som ikke endrer meningen: «for meg» (v. 12) for «for mitt navn» (2 Sam 7,13), «hans trone» for «hans kongetrone», og «ham som var før deg» (v. 13) for «Saul» (2 Sam 7,15). Om den siste har Bertheau, mot Thenius, sagt at Krønikebøkenes tekst er helt naturlig og bærer preg av å være den opprinnelige.

V. 15–27. Davids takk

> «[15]Alle disse ordene og hele dette synet bar Natan fram for David.
> [16]Da gikk kong David inn og ble der inne for Herrens åsyn. Og han sa: Hvem er jeg, Herre Gud! Og hva er mitt hus, at du har ført meg så langt? [17]Og enda var dette for lite i dine øyne, Gud! Du talte om din tjeners hus langt fram i tiden. Du har sett på meg som en mann av høy verdighet, Herre Gud. [18]Hva mer skal så David si til deg om den ære du har vist din tjener? Du kjenner jo din tjener. [19]Herre! For din tjeners skyld og etter ditt hjerte har du gjort alt dette store og forkynt alle disse store ting.»

(Keil, v. 17: «… og du har sett til meg på menneskers vis med tanke på opphøyelsen, Herre Gud.»)

I Davids takkebønn (v. 16–27) er det noen forskjeller fra den parallelle teksten som har betydning for meningen. I stedet for «Og dette er loven for menneskene» (2 Sam 7,19) har Krønikebøkene i v. 17 ord som ordrett lyder: «og du så meg etter menneskers vis, opphøyelsen». «Se» kan bety å besøke (jf. 2 Sam 13,5; 2 Kong 8,29) eller å se til, ta seg av.

Men ordet *hamma'ala* (הַמַּעֲלָה) blir dunkelt uansett. Andre steder står det bare som substantiv, med betydningene «oppstigning» (Esra 7,9), «det som stiger opp» (Esek 11,5) og «trinn». For betydningen «høyde» kan Gesenius bare vise til dette stedet. Og selv om ordet hadde denne betydningen, kunne det her ikke bety «i det høye», det

vil si i himmelen. Det gir heller ingen rimelig mening å oversette «du så meg på menneskers vis i himmelen».

Ordet kan heller ikke være tiltale og et navn på Gud, «du Høye, Herre Gud», slik Hengstenberg og mange eldre utleggere tar det. Sal 92,9, «du, Herre, er høy til evig tid», er ikke nok til å vise at ordet her blir sagt om Gud.

Uten tvil hører det sammen med «du så meg» og svarer trolig til «langt fram i tiden» i setningen før. Det betyr da «med tanke på opphøyelsen», det vil si at min ætt skal bli opphøyd.

Tanken blir: Du har sett til meg på menneskers vis, så nedlatende og nådig som mennesker omgås hverandre, med tanke på at jeg og min ætt skal opphøyes. Krønikebøkenes tekst forklarer altså den parallelle fortellingen.[2]

Forskjellen i v. 18, «om den ære du har vist din tjener», i stedet for «Hva mer skal så David si til deg?» (2 Sam 7,20), er lettere å forklare. Den kan ikke være en forklaring av teksten i Andre Samuelsbok, for der er meningen lett å forstå: Hva mer kan jeg si om løftet jeg har fått?

En fordomsfri tekstkritikk må holde Krønikebøkenes tekst for den opprinnelige, nettopp fordi den er den vanskeligste. Det vanskelige ligger særlig i den uvanlige forbindelsen «æren mot din tjener», som må forstås etter det senere språket: «æren som gjelder din tjener».

Å stryke «din tjener» som en senere glose hogger over knuten i stedet for å løse den. At Septuaginta mangler ordene, viser bare at oversetterne ikke visste hva de skulle gjøre med dem, slik de også har utelatt første del av v. 19.

I v. 19 er det heller ingen gyldig grunn til å rette «for din tjeners skyld» til «for ditt ords skyld», som i 2 Sam 7,21. «For din tjeners skyld», det vil si fordi du har utvalgt din tjener, gir god mening (jf. kommentaren til 2 Sam 7,21). I andre halvdel av verset er Andre Samuelsboks mer utførlige ordlyd sterkt trukket sammen.

V. 20–22. Ingen er som Herren

> «[20]Herre, ingen er som du! Det er ingen Gud uten deg, etter alt det vi har hørt med våre ører. [21]Og hvor finnes det på jorden et eneste folk

[2]Denne tolkningen av det svært vanskelige ordet svarer i mening til de like dunkle ordene i Andre Samuelsbok og gir, uten å endre teksten, en bedre tanke enn de nyere forslagene om å rette teksten. Ewald og Bertheau vil lese «du har latt meg se menneskenes rekke oppover», det vil si slektsrekken som strekker seg fra David langt inn i framtiden. Det kaller Thenius med rette en helt moderne tanke.

> som ditt folk Israel, et folk som Gud kom og fridde ut, så det skulle være hans eget folk? Du gjorde det for å vinne deg et navn ved store og forferdelige gjerninger, ved å drive ut hedningefolk for ditt folk som du fridde ut fra Egypt. [22]Du satte ditt folk Israel til å være ditt folk til evig tid. Og du, Herre, er blitt deres Gud.»

I v. 21 er «store og forferdelige gjerninger» knyttet til «vinne deg et navn» som én setning. I 2 Sam 7,23 er det gjort klarere ved innskuddet «og for å gjøre dette store for dere». Det gir likevel ingen grunn til å anta at et tilsvarende ord er falt ut i Krønikebøkene.

«Store og forferdelige ting» er enten løst knyttet til setningen og viser hvordan Gud har gjort seg et navn, eller knyttet til «vinne» i en pregnant betydning: å vinne deg et navn ved å gjøre store og forferdelige ting.

Omvendt er det tunge uttrykket i Andre Samuelsbok, «forferdelige gjerninger for ditt land, for ditt folks skyld som du fridde ut av Egypt, fra hedningefolk og deres guder», forklart i Krønikebøkene ved at «drive ut» er satt inn: forferdelige gjerninger, ved å drive ut hedningefolk for ditt folk. Forskjellene kan ikke forklares ved at begge tekstene er skadet. Det viser de motsigelsene Thenius og Bertheau er kommet ut i når de har forsøkt å forklare dem slik.

V. 23–27. Bønn om at løftet må stå fast

> «[23]Så la nå, Herre, det ordet du har talt om din tjener og om hans hus, stå fast til evig tid, og gjør som du har sagt! [24]Ja, la det stå fast! Da skal ditt navn bli stort til evig tid, så folk skal si: Herren, hærskarenes Gud, Israels Gud, er Gud for Israel! Og din tjener Davids hus skal bli stående fast for ditt åsyn. [25]For du, min Gud, har åpenbart for din tjener at du vil bygge et hus for ham. Derfor har din tjener fått frimodighet til å be for ditt åsyn. [26]Og nå, Herre, du er Gud, og du har lovt din tjener denne godhet. [27]Det har behaget deg å velsigne din tjeners hus, for at det må bli stående for ditt åsyn til evig tid. For det som du velsigner, Herre, er velsignet i all evighet.»

Alle de andre forskjellene mellom tekstene er bare variasjoner i uttrykket, slike som kommer av seg selv når en vil fortelle klart og forståelig uten å skrive av kilden ord for ord. Hit hører også v. 25. Krønikebøkene har ordrett «din tjener har funnet å be», mens 2 Sam 7,27 har «din tjener har funnet sitt hjerte», det vil si fått mot, «til å be».

Det er umulig å avgjøre om forfatteren av Samuelsbøkene har lagt til «sitt hjerte» som forklaring, eller om Krønikebøkenes forfatter har utelatt det fordi uttrykket «finne sitt hjerte» bare står dette ene stedet i Det gamle testamente. Krønikebøkenes ordlyd betyr: Din tjener er kommet så langt at han kan rette denne bønnen til deg.

Kapittel 18. Davids kriger og embetsmenn

Davids kriger og seire

Det som fortelles i kap. 18–20, står også i Andre Samuelsbok, og i samme rekkefølge. Først samles i kap. 18 og i 2 Sam 8 alle krigene David seierrikt førte mot fiendene rundt omkring da han grunnfestet Israels herredømme, slik at en får oversikt over det hele. Utfallet blir kort nevnt, og så følger en liste over Davids fremste embetsmenn.

I kap. 19 og i 2 Sam 10 fortelles det mer utførlig om den harde krigen mot ammonittene og syrerne, og i 20,1–3 og 2 Sam 12,26–31 om hvordan krigen endte med at ammonittenes hovedstad Rabba ble inntatt. Til slutt har vi i 20,4–8 noen korte beretninger om hvordan Israels helter seiret over kjemper fra Filisterland. I Andre Samuelsbok er de satt inn som et tillegg til siste del av Davids historie (2 Sam 21,18–22).

Bortsett fra dette siste stykket, som også i Krønikebøkene må regnes som et tillegg, er ordningen og rekkefølgen den samme i begge bøkene. Stykkene som i Andre Samuelsbok står mellom krigsberetningene (2 Sam 9 og 11,2–12,25), skildrer Davids familieliv, og dem har Krønikebøkenes forfatter utelatt etter planen for boka si.

Også i enkelthetene stemmer de to fortellingene helt overens, og forskjellene er små. Noen av dem kommer av skjødesløs avskrift, som at ordet for «vaktmannskap» mangler i den hebraiske teksten i v. 6 (jf. v. 13 og 2 Sam 8,6), og at tallene og navnene i v. 4 og 8 avviker fra 2 Sam 8,4.8. Forskjeller som er opprinnelige, er dels forklaringer av dunkle uttrykk, dels små tillegg eller forkortninger.

For forklaringen viser vi derfor til kommentaren til Andre Samuelsbok, der også forskjellene fra Krønikebøkene er drøftet: til v. 1–13,

se 2 Sam 8,1–14, og til listen over embetsmennene i v. 14–17, se 2 Sam 8,15–18.

V. 1–17. Filistrene og Moab

«[1]Deretter slo David filistrene og la dem under seg. Han tok Gat og landsbyene omkring ut av filistrenes hender. [2]Han slo også moabittene, og moabittene ble Davids tjenere og måtte svare ham skatt.»

V. 1 er et eksempel på at Krønikebøkene forklarer med andre ord. Andre Samuelsbok bruker et bilde: David tok «moderens tøyle» (*Meteg Ha'Amma*) ut av filistrenes hånd, det vil si at han tok fra dem herredømmet. Krønikebøkene forklarer det slik: «Han tok Gat og landsbyene omkring ut av filistrenes hender», altså hovedstaden med byene som hørte til den (se 2 Sam 8,1).

Blant forkortningene er det påfallende at det ikke står noe om hvor hardt David fór fram mot de moabittiske fangene (2 Sam 8,2). Noen grunn til det kan ikke finnes. Påstanden om at forfatteren med vilje har utelatt det for å fri David for anklagen om så grusom framferd, faller bort ved at han ikke tier om den lignende behandlingen av de beseirede innbyggerne i Rabba (20,3).

V. 3–8. Seier over Soba og Damaskus

«[3]Likeså slo David kongen i Soba, Hadareser, ved Hamat, da han dro ut for å vinne herredømme ved Frat-elven. [4]David tok fra ham tusen vognhester og sju tusen hestfolk og tjue tusen mann fotfolk. David lot skjære fotsenene over på alle vognhestene, bare hundre vognhester sparte han. [5]Syrerne fra Damaskus kom for å hjelpe Hadareser, kongen i Soba. Men David slo tjueto tusen mann av dem. [6]Og David la krigsmannskap i det syriske Damaskus-riket, og syrerne ble Davids tjenere og måtte betale ham skatt. Slik hjalp Herren David overalt hvor han dro fram. [7]David tok de gullskjoldene som Hadaresers tjenere hadde båret, og førte dem til Jerusalem. [8]Fra Hadaresers byer Tibhat og Kun tok David en stor mengde kobber. Av det laget Salomo kobberhavet og søylene og kobberkarene.»

Om tallene i v. 4 og byene i v. 8, som avviker fra 2 Sam 8,4.8, se kommentaren der. I stedet for det Krønikebøkene har forkortet, har forfatteren flere historiske opplysninger som bare han har, og som mangler i Andre Samuelsbok. De viser at han ikke har hentet fortellingen sin fra Andre Samuelsbok. En slik opplysning er at Salomo lot

kobberhavet, søylene og karene til templet lage av kobberet som ble tatt som bytte i krigen mot Hadareser (v. 8).

V. 9–13. To'u og Edom

> «[9]Da kongen i Hamat, To'u, hørte at David hadde slått hele hæren til Hadareser, kongen i Soba, [10]sendte han sin sønn Hadoram til kong David for å hilse på ham og ønske ham til lykke fordi han hadde kjempet mot Hadareser og slått ham. For Hadareser hadde stadig ført krig mot To'u. Hadoram hadde med seg alle slags gullkar og sølvkar og kobberkar. [11]Også disse innviet kong David til Herren sammen med sølv og gull som han hadde tatt fra alle folkene: fra Edom og fra Moab og fra Ammons barn og fra filistrene og fra amalekittene. [12]Det var Absai, Serujas sønn, som slo edomittene i Saltdalen, atten tusen mann. [13]Så la David vaktmannskap i Edom, og alle edomittene ble Davids tjenere. Slik hjalp Herren David overalt hvor han dro fram.»

Til opplysningene som bare Krønikebøkene har, hører også «fra Edom» i v. 11. Ordene mangler i Andre Samuelsbok, mens «fra Syria», som står der i stedet (2 Sam 8,12), trolig opprinnelig sto i Krønikebøkene også. Hit hører også det mer nøyaktige som v. 12 sier om seieren over edomittene i Saltdalen: Det var Absai (Abisjai), Serujas sønn, som slo dem (se 2 Sam 8,13).

V. 14–17. Davids embetsmenn

> «[14]Så regjerte nå David over hele Israel, og han gjorde rett og rettferdighet mot hele sitt folk. [15]Joab, Serujas sønn, var høvding over hæren. Josjafat, Akiluds sønn, var historieskriver. [16]Sadok, Akitubs sønn, og Abimelek, Ebjatars sønn, var prester. Og Sjavsja var statsskriver. [17]Benaja, Jojadas sønn, var høvding over livvakten. Og Davids sønner var de fremste ved kongens side.»

Også v. 17 er en forklaring: Der Andre Samuelsbok sier at Davids sønner var *kohanim* (כֹּהֲנִים, «prester», her «fortrolige rådgivere»), sier Krønikebøkene at de var «de fremste ved kongens side». Om embetsmennene, se kommentaren til 2 Sam 8,15–18.

Kapittel 19. Krigen mot ammonittene og syrerne

Kapitlet gir en mer utførlig beretning om den harde krigen mot ammonittene og syrerne, som 1 Krøn 18 bare gir utfallet av. Parallellen står i 2 Sam 10. Krønikeboken følger den samme rekkefølgen som Samuelsboken, og de to beretningene stemmer også i enkelthetene. De små forskjellene er dels forklaringer av uklare uttrykk, dels små tillegg og forkortinger. For utleggingen viser vi derfor til kommentaren til 2 Sam 10, der også avvikene i Krønikeboken er drøftet.

V. 1–19. Davids sendebud blir vanæret

> «[1]Så hendte det at Nahas, Ammons barns konge, døde. Og sønnen hans ble konge i hans sted. [2]Da sa David: Jeg vil vise Hanun, Nahas' sønn, vennskap, for hans far viste meg vennskap. Og David sendte bud for å trøste ham i sorgen over faren. Så kom da Davids tjenere til Ammons barns land, til Hanun for å trøste ham. [3]Men høvdingene over Ammons barn sa da til Hanun: Tror du det er for å ære din far at David har sendt folk som skal trøste deg? Er ikke hans tjenere heller kommet til deg for å gjøre seg kjent i landet og for å ødelegge og speide i det? [4]Da tok Hanun Davids tjenere og lot dem rake, og han skar av dem halvdelen av klærne, like til setet, og lot dem så fare. [5]Noen kom til David og meldte det som hadde hendt mennene hans. Da sendte han folk som skulle møte dem, for de var grovt vanæret, og kongen lot si: Bli i Jeriko til skjegget er vokst ut igjen, og så kan dere komme hjem.»

I v. 1 mangler navnet Hanun etter «sønnen hans» i den hebraiske teksten. Det er bare en glipp, slik det også er en glipp at navnet Nahas mangler i 2 Sam 10,1.

I v. 3 er det ingen grunn til å rette teksten etter 2 Sam 10,3, selv om uttrykket der er mer presist: der er de sendt «for å utforske byen … for å utspeide den og så ødelegge den». Gjengir Samuelsboken kildens ord nøyaktig, har Krønikebokens forfatter gjort tanken mer generell: de er kommet «for å gjøre seg kjent i landet og for å ødelegge og speide i det». Men det kan også hende at ordlyden i kilden ikke var så presis som i Samuelsboken.

V. 6–9. Ammonittene leier syriske hjelpetropper

> «[6]Da nå Ammons barn så at de hadde gjort seg forhatt hos David, sendte Hanun og Ammons barn tusen talenter sølv for å leie seg vogner og hestfolk fra Mesopotamia og fra syrerne i Ma'aka og fra Soba. [7]Så leide de da trettito tusen vogner og kongen i Ma'aka og hans folk. De kom og slo leir foran Medba. Men også Ammons barn samlet seg fra sine byer og dro ut til strid. [8]Da David hørte dette, sendte han Joab av sted med alle krigsvante menn i hæren. [9]Og Ammons barn rykket ut og stilte seg i fylking foran inngangen til byen. Men de kongene som var kommet dit, sto for seg selv ute på marken.»

I v. 6–7 kan avviket fra 2 Sam 10,6 ikke forklares på annen måte enn at ingen av de to beretningene har bevart kildens tekst helt nøyaktig og fullstendig. Forskjellene er nærmere drøftet ved 2 Sam 10,6.

Bare Krønikeboken sier hvor de leide troppene slo leir, og at ammonittene samlet seg fra byene sine (v. 7). Byen Medba ble etter Jos 13,16 gitt til Rubens stamme. Den lå omkring to timers vei sørøst for Hesjbon, og ruinene har ennå det gamle navnet Madaba (se 4 Mos 21,30).

I v. 9 er «foran inngangen til byen», det vil si utenfor hovedstaden Rabba, riktigere eller mer nøyaktig enn «foran byporten» i 2 Sam 10,8.

V. 10–15. Joab og Absai slår fienden

> «[10]Da Joab så at han hadde fienden mot seg både foran og bak, valgte han ut en del av det beste mannskapet i Israel og stilte dem opp mot syrerne. [11]Resten av folket overlot han til sin bror Absai, og de stilte seg i fylking mot Ammons barn. [12]Og han sa: Dersom syrerne blir for sterke for meg, skal du komme meg til hjelp. Og dersom Ammons barn blir for sterke for deg, da skal jeg hjelpe deg. [13]Vær modig! La oss vise oss modige for folket vårt og for vår Guds byer, så får Herren gjøre det som er godt i hans øyne. [14]Så rykket Joab fram med folkene sine til strid mot syrerne, og de flyktet for ham. [15]Da

Ammons barn så at syrerne flyktet, så flyktet også de for hans bror Absai og dro seg inn i byen. Da dro Joab tilbake til Jerusalem.»

Se kommentaren til 2 Sam 10,9–14.

V. 16–19. David slår syrerne

«[16]Da syrerne så at de var blitt slått av Israel, sendte de bud at de syrerne som bodde på den andre siden av elven, skulle dra ut. Og Sjofak, høvdingen over Hadaresers hær, var føreren deres. [17]Da David fikk melding om dette, samlet han hele Israel og gikk over Jordan. Da han kom fram til dem, stilte han seg opp mot dem - han fylket hæren sin mot syrerne, og de kjempet mot ham. [18]Men syrerne flyktet for Israel. Og David drepte blant syrerne mannskapet på sju tusen vogner, og førti tusen mann fotfolk. Også hærføreren Sjofak drepte han. [19]Da Hadaresers menn så at de var blitt slått av Israel, gjorde de fred med David og ble hans tjenere. Og syrerne ville ikke hjelpe Ammons barn lenger.»

Der Krønikeboken i v. 17 sier at David «kom fram til dem», har 2 Sam 10,17 at han «kom til Helam». Om denne forskjellen, se drøftingen ved 2 Sam 10,16–17. Om tallene i v. 18, se 2 Sam 10,6.

Kapittel 20. Rabba inntas, og kjempene faller

Kapitlet avslutter krigen mot ammonittene med erobringen av hovedstaden Rabba (v. 1–3; jf. 2 Sam 11,1; 12,26–31). Så følger noen korte meldinger om israelittiske helter som seiret over kjemper fra filisternes land (v. 4–8). I 2 Samuelsbok står de som et tillegg til den siste delen av Davids historie (2 Sam 21,18–22), og også i Krønikeboken må de leses som et tillegg.

V. 1–8. Rabba inntas

> «[1]Året etter, på den tiden når kongene pleier å dra ut i krig, tok Joab av sted med krigshæren og herjet Ammons barns land. Da han kom til Rabba, beleiret han det. Men David ble i Jerusalem. Og Joab tok Rabba og ødela byen. [2]Og David tok kronen fra hodet til kongen deres. Det viste seg at den veide en talent gull, og det var en kostbar edelstein i den. Nå kom den på Davids hode. Og det store hærfanget han hadde tatt i byen, førte han bort med seg. [3]Folket som bodde der, førte han ut og skar dem over med sager og jernhakker og økser. Slik gjorde David med alle byene hos Ammons barn. Deretter vendte David og alt folket tilbake til Jerusalem.»

Beretningen om beleiringen av hovedstaden Rabba året etter er sterkt forkortet her. I 2 Sam 11 følger det etter ordene «David holdt seg i Jerusalem» en fortelling om Davids ekteskapsbrudd med Batseba og det som hang sammen med det (2 Sam 11,2–12,25). Den har Krønikebokens forfatter utelatt, slik planen for boken hans tilsier.

Deretter tar 2 Sam 12,26 opp igjen beleiringen av Rabba, og v. 27–29 forteller utførlig hvordan byen ble inntatt. Joab inntok vannbyen,

det vil si byen som lå på begge sider av øvre Jabbok, unntatt borgen på høyden nord for byen. Så sendte han bud til David og ba ham samle resten av folket, altså alle våpenføre menn som var blitt igjen i landet. David gjorde det og inntok borgen. I stedet for alt dette har Krønikeboken bare den korte meldingen: «Og Joab tok Rabba og ødela byen» (v. 1).

Siden stemmer de to beretningene (v. 2–3; 2 Sam 12,30–31). David satte den tunge gullkronen til ammonittkongen på sitt hode og førte et stort hærfang ut av byen. Krigsfangene fra Rabba og de andre befestede byene lot han drepe på den grusomste måte, og så vendte han tilbake til Jerusalem med alt folket, det vil si med hele hæren.

Også etter Krønikeboken var David altså til stede da borgen i Rabba ble inntatt. Han satte på seg ammonittkongens krone og befalte at fangene skulle drepes. Men det står ikke at han dro ut for å ta del i krigen. Når dette er utelatt, får beretningen et hull. Noen grunn til forkortingen kan ikke gis, for det som står i 2 Sam 12,26–31, må ha stått i kildene Krønikebokens forfatter brukte.

Om forskjellene mellom 2 Sam 12,31 og v. 3 her, se kommentaren til 2 Sam 12,31. «Han saget dem over» er den riktige lesemåten, og der Samuelsboken har «la dem under», er det en skrivefeil. Her i Krønikeboken er det derimot det siste redskapet som er feilskrevet: Den hebraiske teksten har en gang til ordet for «sager» (NB: «økser»), men det skal leses som i Samuelsboken, «jernøkser».

At «lot dem gå gjennom teglovner» mangler, kommer trolig bare av at forfatteren ville forkorte. Han vek jo ikke tilbake for å fortelle at fangene ble saget over med sager og hogd i stykker med treskesleder og økser. Da ville det aldri falle ham inn å prøve å mildne Davids harde fremferd mot dem ved å tie om at de ble brent i teglovner.

V. 4–8. Kampene mot filisterkjempene

«[4]Siden kom det til et slag med filistrene ved Geser. Husatitten Sibbekai felte da Sippai, som hørte til Rafa-ætten. Og de ble underkuet. [5]Så kom det igjen til strid med filistrene. Elhanan, Ja'urs sønn, slo Lahmi, en bror av gittitten Goliat, han hadde et spyd med et skaft som en veverstang. [6]Enda en gang kom det til strid ved Gat. Der var en høyvoksen mann, som hadde seks fingrer på hver hånd og seks tær på hver fot - i alt tjuefire fingrer og tær. Han var også en etterkommer av Rafa. [7]Han hånet Israel, men Jonatan, sønn av Davids

bror Sjimea, hogg ham ned. [8]Disse var etterkommere av Rafa i Gat, og de falt for David og hans menns hånd.»

I 2 Sam 21,15–22 står det foran disse tre heltedådene en fjerde, og den står til og med først: Davids kamp med kjempen Jisjbi-Benob, som Abisjai, Serujas sønn, drepte. Hvorfor vår forfatter ikke har tatt den med, går klart fram av hvor han har satt disse korte beretningene i boken sin.

I 2 Samuelsbok står de i den siste delen av Davids historie som håndgripelige vitnesbyrd om den nåden Gud hadde vist David gjennom hele livet, og som han der priser Herren for i en takkesang (2 Sam 22). I den sammenhengen passer det godt å fortelle hvordan Abisjais heltedåd fridde David ut av faren han kom i da filisterkjempen Jisjbi-Benob gikk hardt løs på ham mens han var utmattet. Det var et synlig bevis på Guds nåde, som våket over den fromme kongen.

Hvor stor faren var, ser vi av slutten på 2 Sam 21,17: Etter dette sverget Davids menn at han ikke mer skulle dra ut med dem i striden, så han ikke slokket Israels lys. Derfor har forfatteren av Samuelsboken satt denne hendelsen først, enda den skjedde noe senere enn de tre som følger.

Krønikebokens forfatter har derimot gjort beretningen om disse heltedådene til et tillegg til beretningen om de seierrike krigene. Ved dem vant David herredømme over alle nabofolkene og gjorde navnet sitt fryktet blant hedningene. Heltedådene er altså enda et eksempel på hvor stor makt Herren hadde gitt den fyrsten han hadde utvalgt over sitt folk.

Til det formålet passet fortellingen om filisterkjempen som nær hadde drept den utmattede David, mindre godt. Derfor har krønikeskriveren gått forbi den, selv om den sto i kilden hans. Det ser vi av at fortellingene som følger, stemmer nesten ord for ord med 2 Sam 21,18 ff.

Den første innledes med «siden». I Samuelsboken knytter ordet naturlig fortellingen til den foregående, mens krønikeskriveren har beholdt det som en alminnelig overgang. Om Geser og Sippai i stedet for Gob og Saf, se 2 Sam 21,18.

Verdt å merke seg er ordene «og de ble underkuet» sist i v. 4, det vil si filistrene. De mangler i Samuelsboken, men kan neppe være lagt til vilkårlig av vår forfatter. At de er utelatt i Samuelsboken, kommer

trolig av at de ikke syntes nødvendige for det formålet forfatteren der hadde for øye. Om de to andre heltedådene (v. 5–8), se kommentaren til 2 Sam 21,19–22.

Det er påfallende at David nevnes i slutten av v. 8: «og de falt for David og hans menns hånd.» Ingen av Rafas etterkommere som nevnes her, altså etterkommere av den gamle kjempeslekten refa'ittene, falt for Davids egen hånd. Alle falt for hans menns hånd.

Men 2 Sam 21,22 sier uttrykkelig «disse fire», og da kan «for Davids hånd» bare gjelde disse fire. Uttrykket forutsetter ikke at David drepte alle eller noen av dem med egen hånd. «Ved hånden» betyr ofte bare «ved», det vil si gjennom en annen. Kjempene falt i krigene David førte mot filistrene. Han var hovedårsaken til at de falt, og ved krigene sine fikk han dem drept ved sine menn.

Kapittel 21. Folketellingen og Ornans treskeplass

Kapitlet forteller om folketellingen, pesten og hvordan stedet for templet ble fastsatt (21,1–22,1; jf. 2 Sam 24). Hva som fikk kong David til å la de våpenføre mennene i riket telles i de siste årene av regjeringen, og hva det var ved dette tiltaket som var så syndig og mishagelig for Gud, har vi drøftet ved 2 Sam 24. Der har vi også gått gjennom hendelsen trinn for trinn og forklart forskjellene mellom tallene i 2 Sam 24,9.13.24 og i vår beretning (v. 5.12.25). Her trenger vi bare å sammenligne de to beretningene nærmere.

De stemmer overens i hovedtrekkene og bruker mange steder de samme ordene, og det viser at de har en felles kilde. Likevel er det store forskjeller i hvordan saken blir sett og framstilt. Alt i v. 1 blir Davids forsett i 2 Samuelsbok kalt en virkning av Guds vrede, i Krønikeboken en virkning av Satan.

Selve tellingen er utførlig skildret i 2 Sam 24,4–9, mens Krønikeboken bare gir resultatet (v. 4–6) med den merknaden at Joab ikke fullførte tellingen og ikke talte Levi og Benjamin, fordi kongens befaling var en styggedom for ham.

På den andre siden forteller Krønikeboken mer utførlig enn 2 Sam 24,19–25 om hvordan Ornans treskeplass ble kjøpt til offersted, og om Davids offer (v. 19–27). Til slutt gir den også grunnene til at David siden fortsatte å ofre på det alteret han etter Guds befaling hadde bygd på treskeplassen (v. 28–30).

Hva forfatteren ville med denne avslutningen, ser vi av 22,1, som egentlig hører sammen med kap. 21: «Og David sa: Her skal Herren Guds hus stå, og her skal alteret for Israels brennoffer være.» Først

med dette verset får beretningen om folketellingen, pesten og engelens tilsynekomst sin avslutning, som Bertheau med rette sier, og den mangler i Samuelsboken.

Han legger til at det går fram av hele sammenhengen i Samuels- og Kongebøkene at beretningen også der står for å vise at stedet der Salomo bygde templet, var hellig alt på Davids tid. Det er riktig, så lenge det ikke betyr at Samuelsbokens forfatter selv har antydet dette i fortellingen sin.

Avslutningen der, «Og Herren hørte landets bønn, og straffedommen stanset og vek fra Israel» (2 Sam 24,25), stemmer ikke med en slik hensikt. Ser vi denne avslutningen sammen med at der ikke står et ord om templet eller om at alteret skulle bli Israels offersted, og med innledningen, «Men Herrens vrede ble igjen opptent mot Israel» (2 Sam 24,1), er det tydelig at han har fortalt det hele som en tukt over Israels folk fordi de hadde reist seg mot den kongen Gud hadde utvalgt, i Absaloms og Sjebas opprør (se 2 Sam 24,1).

Krønikebokens forfatter har derimot uten tvil fortalt om folketellingen og pesten for å vise hvordan Gud selv utvalgte og helliget dette stedet til å bli Israels framtidige sted for tilbedelse. Det gjorde han ved at engelen viste seg der, ved at han gjennom profeten Gad befalte David å bygge et alter og ofre der engelen hadde vist seg, og ved at han tok nådig imot offeret med ild som falt ned fra himmelen og fortærte det.

Til dette formålet trengte han ikke å fortelle utførlig om selve tellingen. Den hadde bare betydning for ham som anledningen til at David ble ydmyket.

V. 1–19. Satan egger David

«[1]Men Satan sto opp mot Israel og egget David til å telle Israel.»

At Satan nevnes som den som forledet David, kan ikke bare forklares med at israelittene i senere tid førte alt som var mot Guds vilje, tilbake til denne onde ånden. I dette tilfellet henger det sammen med at forfatteren ville vise fra første stund at Davids forsett var gudsstridig.[1]

V. 2–7. Tellingen

[1] I 2 Sam 24,1 er det Herren som i sin vrede mot Israel egger David. I kommentaren der heter det at Satan fristet til det onde, og at Herren gjennom ham lot David telle folket. Om at Gud egger til synd, se merknaden til 1 Sam 26,19.

> «[2]Da sa David til Joab og høvdingene i folket: Gå avsted og tell Israel fra Be'er-Sjeba helt til Dan, og kom så til meg med melding, så jeg kan få vite hvor mange de er. [3]Da sa Joab: Måtte Herren legge hundre ganger så mange til sitt folk som de er nå! Herre konge, er de ikke min herres tjenere alle sammen? Hvorfor krever min herre dette? Hvorfor skulle dette bringe skyld over Israel? [4]Men kongen holdt fast ved sitt ord og ga ikke etter for Joab. Så tok da Joab ut og dro omkring i hele Israel, og kom så tilbake til Jerusalem. [5]Joab oppga for David det tallet som folketellingen hadde gitt. I hele Israel var det elleve hundre tusen mann som kunne dra sverd, og i Juda fire hundre og sytti tusen. [6]Men Levi og Benjamin hadde han ikke mønstret sammen med de andre, for kongens ord var en styggedom for Joab. [7]Det som var skjedd, var ondt i Guds øyne, og han slo Israel.»

At høvdingene i folket nevnes sammen med Joab, er helt i samsvar med det som skjedde, for også etter 2 Sam 24,4 gjorde ikke Joab tellingen alene, men sammen med hærførerne. Med ordene «er de ikke min herres tjenere alle sammen?», det vil si hans undersåtter, fjerner Joab mistanken om at han ikke unte kongen gleden av å herske over et stort folk. I 2 Sam 24,3 tar tanken en annen vending, og det siste spørsmålet, «Hvorfor skulle dette bringe skyld over Israel?», mangler der.

Ordet for «skyld»[2] betegner her en skyld som må sones, ikke en skyld en selv begår. Meningen er altså: Hvorfor skal Israel sone for din synd, når du søker din ære i rikets makt og storhet? Om tallene i v. 5, se 2 Sam 24,9.

V. 6 står ikke i Samuelsboken. At Joab ikke mønstret Levi og Benjamin, er godt grunnet. Levis stamme var etter loven unntatt fra de tellingene som ble holdt for statens formål (4 Mos 1,47–54). Benjamins stamme ble ikke talt fordi David ble seg sin synd bevisst og stanset tellingen før den var fullført (se 2 Sam 24,9).

Grunnen som blir gitt, «for kongens ord var en styggedom for Joab», er riktignok historieskriverens eget syn, men omstendighetene viser at det er godt grunnet. Joab var mot kongens plan fra første stund (v. 3; 2 Sam 24,3).

[2] **«skyld»** asjma, אַשְׁמָה

I v. 7 sier Krønikeboken ikke, som 2 Sam 24,10, at David bekjente sin synd fordi samvittigheten slo ham. Den peker på den objektive grunnen til at saken tok en ny vending: Det var ondt i Guds øyne. Og den foregriper det som skjer siden, og sier straks: «og han slo Israel.» Slike foregripende merknader, som sammenfatter innholdet i versene som følger, er ikke sjeldne i de historiske bøkene (se for eksempel 1 Kong 6,14; 7,2).

V. 8–14. Davids bot og de tre dommene

> «[8]Da sa David til Gud: Jeg har syndet grovt da jeg gjorde dette! Men tilgi nå din tjeners misgjerning. For jeg har gjort en stor dårskap. [9]Men Herren talte til Gad, Davids seer, og sa: [10]Gå og tal til David og si: Så sier Herren: Tre ting forelegger jeg deg, velg en av dem, så vil jeg gjøre det du vil. [11]Så kom Gad til David og sa til ham: Så sier Herren: Velg nå [12]enten hungersnød i tre år, eller å ligge under for dine motstandere i tre måneder, så du ikke kan komme unna dine fienders sverd, eller at Herrens sverd og pest skal komme over landet i tre dager, og Herrens engel skal volde ødeleggelse i hele Israels rike. - Tenk nå etter hva jeg skal svare ham som har sendt meg! [13]David sa til Gad: Jeg er i stor nød. Men la meg helst falle i Herrens hånd. For hans barmhjertighet er stor, men i menneskers hånd vil jeg nødig falle. [14]Så lot Herren det komme en pest i Israel, og det falt sytti tusen mann av Israel.»

Om v. 8–10, se kommentaren til 2 Sam 24,10–16. I v. 12 beskriver Krønikeboken de to siste plagene mer utførlig enn Samuelsboken. Ordet som NB gjengir «ligge under»[3], har ikke kommet inn i teksten ved en feil. Det er opprinnelig og betyr «det å bli revet bort». Den andre linjen, «så du ikke kan komme unna dine fienders sverd», forsterker dette. Det samme gjelder den tredje plagen: «Herrens sverd» står foran «pest», og til begge er det føyd en parallell linje: «og Herrens engel skal volde ødeleggelse i hele Israels rike.»

V. 15. Engelen ved Ornans treskeplass

> «[15]Og Gud sendte en engel til Jerusalem for å ødelegge byen. Men da han holdt på med å ødelegge, så Herren det, og han angret det onde og sa til engelen som gjorde ødeleggelsen: Det er nok! Dra nå din hånd tilbake! - Herrens engel sto da ved jebusitten Ornans treskeplass.»

[3] **«ligge under»** nispe, נִסְפֶּה

(Keil: «Og Guds engel rakte hånden ut mot Jerusalem for å ødelegge byen.»)

Slik verset er lest i den hebraiske teksten, «Og Gud sendte en engel til Jerusalem», gir det ingen god mening. Vanskeligheten er ikke at Gud skulle sende engelen for å ødelegge Jerusalem og i samme øyeblikk befale ham å holde opp. Grunnen til omslaget står jo i ordene imellom: «da han holdt på med å ødelegge, så Herren det, og han angret det onde.»

Vanskeligheten er at «engel» står uten artikkel. Herrens engel er alt nevnt i v. 12 som den som skulle føre pesten, og var det denne engelen som ble sendt for å fullbyrde dommen, måtte det ha stått «engelen», som i v. 16.

I 2 Sam 24,16 står det: «Og engelen rakte ut sin hånd mot Jerusalem.» Der er det bestemte «engelen» påfallende, for engelen er ikke nevnt før, og derfor har alt Septuaginta gjort det tydeligere med «Guds engel». Det viser hvordan lesemåten her har oppstått.

Krønikebokens forfatter skrev «Og Guds engel rakte (hånden) ut mot Jerusalem». Han har brukt «Guds engel» i stedet for «Herrens engel», slik de to uttrykkene veksler i Dom 6,20.22 og 13,6.9.13.15.17, og han har utelatt «hånden», slik det ofte skjer (2 Sam 6,6; Sal 18,17). En avskriver byttet så om på «engel» og «Gud», og masoretene tok siden «engel» som objekt og satte vokaltegn etter det. Meningen blir altså: Akkurat da engelen hadde begynt å ødelegge Jerusalem, angret Gud.

V. 16–19. Davids bønn og Herrens befaling

> «[16]David løftet blikket, og da fikk han se Herrens engel, som sto mellom jorden og himmelen med et løftet sverd i hånden - og det var rakt ut mot Jerusalem. Da falt David og de eldste ned på sitt ansikt, kledd i sekk. [17]Og David sa til Gud: Var det ikke jeg som bød at folket skulle telles? Det er jeg som har syndet og gjort ille, men denne min hjord, hva har de gjort? Herre min Gud, la heller din hånd komme over meg og over min fars hus, men la ikke pesten ligge over ditt folk! [18]Da sa Herrens engel til Gad at han skulle be David gå opp og reise et alter for Herren på jebusitten Ornans treskeplass. [19]Så gikk David dit opp, slik som Gad hadde sagt i Herrens navn.»

Krønikeboken forteller mer utførlig enn 2 Sam 24,17–25 om Davids botsbønn om at Herren måtte vende dommen bort, om Herrens ord gjennom profeten, som befalte ham å bygge et alter der ødeleggelsens

engel hadde vist seg synlig, og om hvordan David fulgte befalingen: Han kjøpte Ornans treskeplass, bygde et alter og ofret brennoffer. Bare forhandlingene med Aravna er mer utførlig fortalt i Samuelsboken.

I innhold stemmer de to beretningene helt overens. Krønikeboken har bare tatt vare på flere mindre trekk, som Samuelsboken går forbi. Hit hører skildringen av engelen med det dratte sverdet rakt ut over Jerusalem, og at David og de eldste falt ned for Herren kledd i sekk, botsklærne (v. 16). Hit hører også Ornans sønner, som gjemte seg da de så engelen, og at Ornan holdt på å treske hvete da David kom (v. 20), og ilden som falt ned fra himmelen på alteret (v. 26).

Vi har alt kommentert stykket ved 2 Sam 24,17–25, og beretningen i Krønikeboken er riktig og lett å forstå hele veien.

Noen kritikere mener likevel at teksten er skadet i flere vers, og vil rette den etter Samuelsboken. De bygger på den feilaktige forutsetningen at Krønikebokens forfatter brukte og bearbeidet vår masoretiske tekst av Samuelsboken. Den som uten forutinntatte meninger sammenligner 2 Sam 24,17 med v. 16–17 her, ser at det som står kort i Samuelsboken, er fortalt klarere i Krønikeboken.

I Samuelsboken kommer «Da David så engelen» bare som en bisetning i v. 17. I Krønikeboken står det først og er fortalt utførlig: David løftet blikket, så engelen og falt på sitt ansikt. Derfor kunne forfatteren ikke gjenta i v. 17 at David så engelen, uten å si det samme to ganger. V. 16 er altså ikke et innskudd, men en mer utførlig framstilling av det som skjedde.

Det dratte sverdet nevnes ikke i Samuelsboken, fordi hele hendelsen er fortalt svært kort der. Trekket trenger ikke være lånt fra 4 Mos 22,23. Det dratte sverdet gjør det synlig at engelen kom for å straffe, og engelen, som også etter 2 Samuelsbok viste seg synlig, kunne bare kjennes igjen som den som fullbyrdet dommen med pesten ved dette kjennetegnet. Det var nettopp hensikten med at han viste seg.

At de eldste falt ned med David, kledd i sekk, og ba, vil ingen leser undre seg over. Ved en så fryktelig pest var det sikkert ikke kongen alene som ba Gud vende dommen bort. Også 2 Sam 24,20 nevner tjenerne som gikk med ham til Aravna. Samuelsboken holder seg til

hovedsaken og nevner ikke de eldste, fordi det bare var om David det ble overlevert at hans syndsbekjennelse fikk plagen til å opphøre.

V. 20–30. David kjøper treskeplassen

> «[20]Da nå Ornan vendte seg om, fikk han se engelen. Og hans fire sønner, som var med ham, gjemte seg. Ornan holdt nettopp på med å treske hvete. [21]Da David kom til Ornan, så Ornan ut og fikk se David. Så gikk han ut av treskeplassen og kastet seg ned for David med ansiktet mot jorden. [22]Og David sa til Ornan: La meg få det stedet hvor du har treskeplassen din, så jeg kan bygge et alter for Herren der! La meg få det for full pris, slik at pesten kan bli tatt bort fra folket. [23]Da sa Ornan til David: Bare ta det! Min herre kongen må gjøre som han finner for godt! Her gir jeg deg oksene til brennofrene og treskesledene til ved og hveten til matofferet. Alt sammen gir jeg som gave. [24]Men kong David svarte: Nei, jeg vil kjøpe det for full pris. Jeg vil ikke ta det som er ditt og gi det til Herren, og jeg vil ikke ofre brennoffer som jeg har fått for intet. [25]Så ga David til Ornan seks hundre sekel gull etter vekt for stedet.»

Ornan i Krønikeboken er den samme som Aravna i Samuelsboken. V. 20 svarer ikke til 2 Sam 24,20, men har en opplysning som mangler i Samuelsboken: Ornan holdt på å treske sammen med sine fire sønner, vendte seg om og fikk se engelen, og ble så skremt at han gjemte seg sammen med sønnene.

Det er v. 21 som svarer til 2 Sam 24,20, der «Aravna så ut og fikk se kongen» her er gjengitt med «Ornan så ut og fikk se David». Imens kom David med følget sitt fra Sion til treskeplassen på Moria-høyden, og da Ornan så opp og fikk se kongen, gikk han ut av treskeplassen og bøyde seg dypt for ham. Denne fortellingen har ikke noe usannsynlig ved seg som kunne gi grunn til å rette teksten.

Ornan tilbød David å gi ham stedet for alteret og oksene, treskesledene og hveten til offeret. Men David svarte: «Nei, jeg vil kjøpe det for full pris. Jeg vil ikke ta det som er ditt og gi det til Herren, og jeg vil ikke ofre brennoffer som jeg har fått for intet», det vil si uten å ha betalt for det. Om de ulike opplysningene om prisen i v. 25 og 2 Sam 24,24, se kommentaren der.

V. 26–30. Herren svarer med ild fra himmelen

«[26]Og David bygde et alter for Herren der og ofret brennoffer og fredsoffer. Og han ropte til Herren, og han svarte ham med ild fra himmelen på brennofferalteret. [27]Og Herren befalte engelen å stikke sverdet i sliren. [28]Da David så at Herren hadde bønnhørt ham på jebusitten Ornans treskeplass, så ofret han der. [29]På den tiden sto Herrens tabernakel, som Moses fikk laget i ørkenen, og brennofferalteret på haugen i Gibeon. [30]Men David torde ikke gå dit for å søke Gud, så skremt var han av sverdet til Herrens engel.»

I 2 Sam 24,25 er slutten på hendelsen kort fortalt: David ofret brennoffer og fredsoffer, «Og Herren hørte landets bønn, og straffedommen stanset og vek fra Israel». Krønikeboken forklarer nærmere hvordan Herren hørte bønnen. David ropte til Herren, og han svarte med ild fra himmelen på brennofferalteret. Så befalte Herren engelen å stikke sverdet i sliren. Det er et billedlig uttrykk for at pesten stanset.

Ilden som falt ned fra himmelen, var det synlige tegnet som forsikret kongen om at bønnen hans var hørt og offeret nådig tatt imot. At dette tegnet virkelig ble gitt, er hevet over tvil ved de tilsvarende hendelsene i 3 Mos 9,24; 1 Kong 18,24.38 og 2 Krøn 7,1.

Først ved dette tegnet på Guds velbehag skjønte David at Herren hadde utvalgt alteret på Ornans treskeplass til det stedet der Israel heretter alltid skulle bære fram sine brennoffer og slaktoffer, slik det videre fortelles i v. 28–30 og 22,1.

Av at pesten stanset etter hans bønn og offer, kunne han bare slutte at Gud hadde tilgitt ham overtredelsen. Men han kunne ikke vite at Gud hadde utvalgt stedet der han hadde bygd alteret for det offeret Gud krevde, til et varig offersted. Det fikk han først vite ved Guds svar, og svaret var ilden som falt ned på brennofferalteret og fortærte offeret.

Det er det v. 28 sier: Fra den tiden da David så at Herren hadde bønnhørt ham på Ornans treskeplass, ofret han der, det vil si fra da av. Vi kan med Bertheau oversette: «da pleide han å ofre der.»

V. 29–30 gir flere grunner til at David fortsatte å ofre på Ornans treskeplass. Det offerstedet loven godkjente for Israel, var fremdeles tabernaklet, Moses' helligdom med brennofferalteret, som da sto på haugen i Gibeon (16,39).

David hadde riktignok ført paktens ark, som hadde vært skilt fra tabernaklet siden Samuels tid, til Sion. Der hadde han ikke bare reist

et telt for den, men også bygd et alter og innrettet en fast gudstjeneste (kap. 16). Men han hadde ikke fått noen uttrykkelig befaling fra Gud om det. Dette stedet for gudstjenesten var derfor bare midlertidig og skulle bare stå til Herren selv på en bestemt måte gjorde kjent hva han ville.

Da David hadde seiret over fiendene sine og fått ro på alle kanter, bestemte han seg derfor for å gjøre slutt på den midlertidige ordningen, der arken var skilt fra tabernaklet og det fantes to offeraltere, ved å bygge et tempel. Men Herren hadde sagt til ham gjennom profeten Natan at ikke han, men hans sønn og etterfølger på tronen skulle bygge ham et tempel. Alteret ved arken på Sion fortsatte altså å stå ved siden av brennofferalteret ved tabernaklet i Gibeon, uten at Gud hadde godkjent det som offersted for Israels menighet.

Da David nå ved folketellingen hadde ført skyld over folket, og Herren hadde straffet det så hardt med pesten, burde han som konge egentlig ha båret fram syndoffer og brennoffer ved folkets helligdom i Gibeon og søkt Guds nåde der for seg selv og hele folket.

Men Herren sa til ham gjennom profeten Gad at han skulle bære fram offeret verken i Gibeon eller foran arken på Sion, men på Ornans treskeplass, på det alteret han skulle bygge der. Denne befalingen avgjorde likevel ikke hvor han skulle ofre siden. Men David, heter det i v. 29–30, ofret fra da av på Ornans treskeplass og ikke ved helligdommen i Gibeon, som ennå sto, fordi han «torde ikke gå dit for å søke Gud, så skremt var han av sverdet til Herrens engel».

Dette betyr ikke at skrekken for engelen hadde gjort ham legemlig svak, heller ikke at han var så rystet av synet at han ikke torde ofre noe annet sted, og heller ikke at veien til Gibeon var for lang for ham. Ingen av disse forklaringene passer til ordene eller sammenhengen.

Ordene sier at engelens sverd, eller engelen med sverdet, hindret ham i å gå til Gibeon. Men det gjelder ikke bare tiden under pesten, da engelen sto mellom himmel og jord ved treskeplassen med det dratte sverdet. Etter sammenhengen gjelder det tiden etterpå, da engelen ikke lenger var å se – og han ble utvilsomt borte samtidig med at pesten stanset.

Ordene kan derfor bare bety at frykten for engelens sverd fikk David til å bestemme seg for å ofre på Ornans treskeplass heretter

og ikke i Gibeon. Fordi engelens sverd hadde hindret ham i å gå til Gibeon under pesten, torde han heller ikke siden gå dit.

Frykten for engelens sverd er i grunnen frykten for pesten. Pesten hadde hindret ham i å ofre i Gibeon, fordi Gibeon ikke var blitt spart for pesten, enda helligdommen med Moses' alter sto der. Dette så David som rettesnor også for framtiden, og siden ofret han alltid på det stedet han var blitt vist til. Om hva David sa om stedet (22,1), se neste kapittel.

Kapittel 22. David forbereder tempelbyggingen

Davids forberedelser for rikets framtid

Med dette kapitlet begynner den andre delen av historien om Davids kongedømme. Den forteller om de forberedelsene, bestemmelsene og ordningene han gjorde i de siste årene av sin regjering, for at riket hans skulle stå fast i framtiden under etterfølgerne. Alt dette gjaldt én ting: at gudstjenesten for Herren skulle få en fast skikkelse. I den kunne Israel, som Herrens folk og menighet, vise sin troskap mot pakten og så få del i Guds vern og den velsignelsen han hadde lovt.

Å bygge templet hadde Herren riktignok ikke latt David få gjøre, men han hadde gitt ham løfte om at sønnen hans skulle fullføre det verket. Da stedet for Guds hus var blitt vist ham, gjorde den grånede kongen derfor forberedelser som skulle gjøre arbeidet lettere for etterfølgeren. Det er dem kapitlet handler om. Det forteller hvordan David skaffet arbeidsfolk og materialer til tempelbyggingen (v. 2–5), høytidelig overlot verket til sin sønn Salomo (v. 6–16) og ba folkets høvdinger støtte ham i arbeidet (v. 17–19).

V. 1–13. Her skal Herrens hus stå

> «[1]Og David sa: Her skal Herren Guds hus stå, og her skal alteret for Israels brennoffer være.»

Verset hører egentlig sammen med kap. 21 og avslutter beretningen om folketellingen og pesten. Etter at Herren hadde svart ham med ild fra himmelen, ofret David alltid siden på det stedet han var blitt vist til (21,26–30), og han sa: «Her skal Herren Guds hus stå.» Han kaller

stedet for alteret på Ornans treskeplass «Herrens hus» fordi Herren hadde åpenbart sitt nådige nærvær for ham der (jf. 1 Mos 28,17).

V. 2–5. Arbeidsfolk og materialer

> «[2]David befalte at de fremmede som bodde i Israels land, skulle kalles sammen. Og han satte steinhoggere til å hogge til steinene som Guds hus skulle bygges av. [3]David samlet en mengde jern til nagler i portdørene og til kramper, og så mye kobber at det ikke kunne veies. [4]Han samlet så mye sedertre at det ikke var tall på det, for sidonierne og tyrierne førte en mengde sedertre til David. [5]For David tenkte: Min sønn Salomo er ung og veik, og huset som skal bygges for Herren, må gjøres så stort at det kan være til pris og ære for ham i alle land. Derfor vil jeg legge til rette for ham. Og David gjorde store forberedelser før sin død.»

For å skaffe de arbeidsfolkene som trengtes, befalte David at de fremmede i Israels land skulle kalles sammen og, som vi ser av 2 Krøn 2,17, også telles. De fremmede var etterkommerne av kanaaneerne, som israelittene ikke hadde utryddet da de tok landet i eie, men hadde gjort til treller (2 Krøn 8,7–9; 1 Kong 9,20–22). De var så mange at Salomo kunne bruke 150 000 av dem som bærere og steinhoggere (1 Kong 5,15; 2 Krøn 2,17–18). Dem satte David til steinhoggere, som skulle hogge til kvadersteiner (se 1 Kong 5,17).

Jern og kobber samlet han i store mengder. Jernet skulle brukes til nagler i portdørene, det vil si dels til tappene som fløydørene dreide seg på, dels til å styrke plankene som dørene var laget av. Det skulle også brukes til kramper av jern som holdt delene sammen.

Tyrierne sendte ham sedertre, stammer eller bjelker, i mengdevis, trolig i bytte mot korn, vin og forskjellige slags frukt, som fønikerne fikk fra israelittene. Sidonierne og tyrierne nevnes for å betegne fønikerne generelt, som i Esra 3,7. Da Salomo begynte å bygge templet, gjorde han en formelig avtale med Hiram, kongen i Tyrus, om å levere det sedertreet som trengtes (1 Kong 5,1 ff.).

V. 5 gir egentlig grunnen til det som går foran: Fordi sønnen Salomo ennå var svært ung, og byggverket var et overmåte stort verk, bestemte David seg for å gjøre store forberedelser før sin død.

[1]**«Ung og veik»** na'ar varach, נַעַר וְרַךְ

«Ung og veik»[1], som gjentas i 29,1, betegner en svært ung alder. Salomo kan ikke ha vært fullt tjue år da. Han ble jo først født etter krigen mot syrerne og ammonittene (se 2 Sam 12,24), og ved begynnelsen av sin regjering kaller han seg selv «bare en ungdom» (1 Kong 3,7). Ordet *na'ar* kan i seg selv betegne ikke bare en gutt, men også en voksen ung mann, men her begrenses det til gutteårene ved tillegget «veik».

Huset som skulle bygges for Herren, måtte gjøres overmåte stort, «til pris og ære for ham i alle land», det vil si at det skulle gi Herren, som det ble bygd for, ære og herlighet i alle land. «Derfor vil jeg legge til rette for ham», for Salomo, altså skaffe alt han kunne for å fremme det store verket.

V. 6–10. Salomo får oppdraget

> «[6]Og han kalte sin sønn Salomo til seg og bød ham bygge et hus for Herren, Israels Gud. [7]David sa til sin sønn Salomo: Jeg hadde i sinne å bygge et hus for Herrens, min Guds navn. [8]Men Herrens ord kom til meg, og det lød så: Du har utøst mye blod og ført store kriger. Du skal ikke bygge et hus for mitt navn, for du har utøst mye blod på jorden for mitt åsyn. [9]Men du skal få en sønn. Han skal være en fredens mann, og jeg vil la ham få fred for alle sine fiender rundt omkring. Salomo skal være hans navn. Og jeg vil la Israel ha fred og ro i hans dager. [10]Han skal bygge et hus for mitt navn. Han skal være min sønn, og jeg skal være hans far. Jeg skal trygge hans kongetrone over Israel for all tid.»

Før sin død kalte David sønnen Salomo til seg for å overlate tempelbyggingen til ham og legge den sterkt på hjertet hans (v. 7–10). Han forteller at det hadde vært hans egen hensikt å bygge Herren et tempel, men Herren hadde ikke latt ham gjøre det og hadde overlatt verket til sønnen hans.

Der den hebraiske teksten har «hans sønn» i v. 7, er lesemåten i margen, «min sønn», trolig å foretrekke, enda margens rettelser ellers sjelden har noe for seg. At David tiltaler ham «min sønn», passer godt, ja er nesten nødvendig.

At «Herrens ord kom til meg» (v. 8), antyder at Guds ord ble gitt ham som en befaling. Grunnen David her gir for at Herren ikke lot ham bygge templet, står ikke i kap. 17 (2 Sam 7), som han viser til. Der står i stedet bare løftet om at Herren først skulle bygge ham et

hus og grunnfeste tronen hans for all tid. Dette løftet utelukker ikke grunnen som nevnes her og i 28,3. Det forutsetter den heller.

Templet skulle bygges først når Gud hadde grunnfestet Davids trone for all tid. Derfor kunne ikke David fullføre dette verket, for han måtte ennå føre kriger, ja Herrens kriger, for å grunnfeste riket sitt, slik også Salomo sier det i bud til Hiram (1 Kong 5,3).

Kriger og blodsutgytelse er riktignok uunngåelige og nødvendige på denne jorden for at Guds rike skal grunnfestes mot fiendene sine. Men de stemmer ikke med rikets vesen, slik det skulle få en synlig skikkelse og et synlig uttrykk i templet. For Guds rike er i sitt vesen et fredsrike. Kamp, krig og strid er bare midler til å gjenopprette freden, til å forsone menneskene med Gud etter at synden og alt som står Gud imot i denne verden, er overvunnet (se 2 Sam 7,11).

Derfor skulle ikke David, krigsmannen, bygge templet, men sønnen hans (v. 9–10). Ham ville Herren gi fred for alle fiendene hans, så han skulle være «en fredens mann»[2] og med rette bære navnet *Sjelomo*, Salomo, «Fredrik» (rik på fred). For i hans dager, det vil si under hans regjering, ville Gud la Israel ha fred og ro.

«En fredens mann» er ikke en mann som skaffer fred (Jer 51,59), men en som får nyte fred, slik ordene «jeg vil la ham få fred» viser. Om navnet Salomo, se 2 Sam 12,24. I v. 10 sammenfatter David løftet i 17,12–13.

V. 11–13. Davids ønske for Salomo

> «[11]Må så Herren nå være med deg, min sønn! Måtte du ha lykken med deg og få bygge Herrens, din Guds hus, slik som han har sagt om deg. [12]Bare Herren vil gi deg visdom og forstand når han setter deg over Israel, og bare du vil holde Herrens, din Guds lov! [13]Da skal du ha lykke med deg, når du akter vel på å gjøre etter de bud og lover som Herren befalte Moses å gi til Israel. Vær frimodig og sterk! Frykt ikke og vær ikke redd!»

Da David slik hadde overlatt tempelbyggingen til Salomo som en oppgave Guds råd hadde spart og bestemt for ham, ønsker han ham Herrens hjelp til å fullføre verket. «Ha lykken med deg» betyr at han skal handle med framgang og få et godt utfall (jf. Jos 1,8). «Slik som han har sagt om deg» står om en befaling ovenfra, som i v. 8.

[2] **«en fredens mann»** isj menucha, אִישׁ מְנוּחָה

Framfor alt ønsker han ham visdom og forstand fra Gud (de to ordene står sammen også i 2 Krøn 2,12), og at Gud må sette ham over Israel, det vil si gi ham makt og visdom til å styre folket (jf. 2 Sam 7,11). «Og bare du vil holde Herrens, din Guds lov» er også et ønske: Måtte du holde Herrens lov. Det er ikke et pålegg om at han må holde den.

Vilkåret for at det skal lykkes, er at han trofast holder Herrens bud. Talen er full av minner fra loven (jf. 5 Mos 7,11; 11,32). Til formaningen om å være frimodig og sterk, se 5 Mos 31,6 og Jos 1,7.9.

V. 14–19. Det David har samlet

> «[14]Her har jeg med mye strev skaffet til veie hundre tusen talenter gull og tusen ganger tusen talenter sølv til Herrens hus, og dessuten mer kobber og jern enn det kan veies, så mye er det. Tre og stein har jeg samlet, og mer kan du selv legge til. [15]Arbeidsfolk har du også i stort antall: steinhoggere og murere og tømmermenn, dessuten alle slags folk som er kyndige i alle andre slags arbeid. [16]Av gull, sølv, kobber og jern er det så mye at det ikke er tall på det. Så ta da fatt på verket, og Herren være med deg!»

Til slutt nevner David hvilke materialer han har samlet til tempelbyggingen. «Med mye strev»[3] betyr ikke «i min fattigdom», slik Septuaginta, Vulgata og Luther har det, men «med møysommelig arbeid» (jf. 1 Mos 31,42, og «av all min kraft» i 29,2).

Gullet utgjorde hundre tusen talenter og sølvet en million talenter. Regner vi talenten etter den hellige vekten, omkring 34 kilo, blir det omtrent 3 400 tonn gull og 34 000 tonn sølv. Slike mengder synes utrolige.

Riktignok bygger tallene ikke på nøyaktig regning eller veiing. Som de runde tallene viser, er de bare en alminnelig vurdering av disse massene av edelt metall. Vi må ikke tenke oss dem som barrer eller mynt, for det var i stor grad kar av gull og sølv, dels hærfang fra krigene, dels skatt fra de underlagte folkene.

Men selv med alt dette tatt i betraktning er summene utrolig store. Også en vurdering i runde tall må jo svare mer eller mindre til den virkelige vekten, og å trekke noen tusen talenter fra ville ikke minske summene stort.

[3] **«Med mye strev»** be'onji, בְּעָנְיִי

Langt viktigere er det at denne beregningen bygger på en forutsetning som det er god grunn til å tvile på. Den regner med Moses' eller den hellige sekelen og forutsetter at talenten veide 3 000 slike sekel.

Men alt på Davids tid nevnes en annen sekel, «etter kongens vekt» (2 Sam 14,26). Av det kan vi med sikkerhet slutte at det i dagliglivet var i bruk en annen sekel enn den hellige.

Sekelen etter kongens vekt var etter all sannsynlighet bare halvparten så tung som helligdommens sekel. Det viser en sammenligning av 1 Kong 10,17 med 2 Krøn 9,16. Der svarer tre miner gull til tre hundre sekel, så en mine hadde hundre slike sekel, mens den bare hadde femti hellige sekel. Rabbinerne sier det samme: Den alminnelige sekelen var halvparten av helligdommens sekel.

Dette bekreftes av at det etter 2 Mos 38,26 alt på Moses' tid fantes sølvstykker på ti gera, en halv hellig sekel, som ble kalt *beka*. Navnet *beka* finnes bare i Mosebøkene og forsvinner siden, trolig fordi det særlig var slike sølvstykker på ti gera som var i omløp, og navnet sekel, som ikke betegner noen bestemt vekt, gikk over til dem.

Regner vi summene i vårt vers i slike alminnelige sekel, som i 2 Krøn 9,16, var gullet og sølvet David samlet til templet, bare halvparten så mye verdt som regnet ovenfor. Men selv det synes uhyre mye, for det er fem ganger så mye som de største europeiske statene brukte på et år omkring 1870.

Likevel er ikke de moderne statenes inntekter og utgifter noen rett målestokk for å bedømme om tallene her er riktige eller sannsynlige. Hvor mye gull og sølv som ble hopet opp i oldtidens asiatiske riker og hovedsteder, kan vi ikke måle etter budsjettene til de europeiske nasjonene i vår tid. I hovedstedene i Asias riker i oldtiden ble det samlet veldige mengder edelt metall.

Etter Varro, som Plinius gjengir, vant Kyros ved erobringen av Asia et bytte på 34 000 pund gull, foruten det som var smidd til kar og smykker, og 500 000 talenter sølv. Det er neppe noen overdrivelse i det. I Susa tok Aleksander 40 000 talenter, etter andre opplysninger 50 000, av kongens skattkammer, og i alt samlet han 180 000 talenter i Ekbatana. I Persepolis tok han et bytte på 120 000 talenter, og i Pasargadai 6 000.

David hadde riktignok ikke erobret Asia, bare stammene og rikene som grenset til Kanaan, Syria medregnet. Han hadde gjort dem skatt-

skyldige og helliget alt gullet og sølvet han tok som bytte fra syrerne, moabittene, ammonittene, filistrene og amalekittene og fra Hadadeser, kongen i Soba, til Herren (2 Sam 8,11–12).

På grunn av den gamle forbindelsen mellom Syria og de rike handelslandene omkring hadde store skatter av sølv og gull tidlig strømmet dit. Etter 2 Sam 8,7 hadde kong Hadadesers tjenere, det vil si hærførerne hans, gullskjold, som David tok. Og sendebudene fra kong To'i i Hamat førte kar av sølv, gull og kobber til ham for å vinne hans vennskap.

Heller ikke de andre folkene David seiret over, kan vi regne som fattige på edle metaller. Under Moses tok israelittene så mye hærfang i gullringer, armbånd og andre smykker fra midjanittene, som var nomader, at hærførerne alene kunne gi 16 750 sekel, over fem og en halv talent gull etter den hellige vekten, til helligdommen (4 Mos 31,48–52).

Vi kan derfor verken regne summene i vårt vers som utrolige eller sterkt overdrevne, eller med sikkerhet holde de runde tallene, som svarer til den høytidelige talen, for feil.[4]

(Heller ikke Salomos årlige inntekt på 666 talenter gull (1 Kong 10,14) eller dronningen av Sabas gave på 120 talenter (1 Kong 10,10) viser at tallene er feil. De 666 talentene var bare den årlige inntekten i gull, utenom tollen og skatten fra de underlagte kongene. Og det David samlet, var ikke spart av årlige inntekter, men for det meste tatt som hærfang og lagt til side av skatten fra de underlagte folkene. Om så store summer virkelig trengtes til templet, kan vi ikke avgjøre, for vi mangler grunnlag for å anslå kostnadene. Et steintempel på 60 eller 70 alens lengde, 20 alens bredde og 30 alens høyde kostet riktignok ikke så mye, selv om det etter 2 Krøn 3,8–9 alene gikk med 650 talenter gull til å kle de indre veggene i Det aller helligste, så det tre ganger så store Det hellige kan ha krevd omkring 2 000 talenter, og selv om det var mange massive gullkar, som de ti gullstakene. Men til templet hørte mange sidebygninger, og de veldige grunnmurene og murene rundt tempelplassen må ha slukt store summer, for Salomo sendte 70 000 bærere og 80 000 steinhoggere til fjellene for å skaffe materialene. Endelig sier 1 Kong 7,51 og 2 Krøn 5,1 at Salomo la det gullet og sølvet hans far David hadde helliget, i skattkamrene i templet da

[4]Bertheau mener at summene bare er den frieste omskrivning for «svært mye», sagt av en som ikke har tenkt over hva tall betyr. Det forutsetter en åndelig fattigdom hos krønikeskriveren som ikke lar seg forene med den forstanden og den omhyggelige planen vi ellers ser overalt i skriftet hans.

byggingen var ferdig. Skattene David samlet, var altså ikke bare ment til selve byggingen.)[5]

Kobber og jern ble ikke veid, fordi det var så mye (jf. v. 3). Også bjelker og steiner, det vil si tilhogde kvadersteiner, hadde David samlet, og til dette lageret skulle Salomo legge mer. At han gjorde det, fortelles i 2 Krøn 2.

Så vender David seg til arbeidsfolkene, steinhoggerne og tømmermennene han hadde satt til tempelbyggingen (v. 2). Ordet for «steinhoggere» betyr egentlig «hoggere». I v. 2 er det begrenset til steinhoggere, men her står det, sammen med «murere og tømmermenn», om dem som arbeidet i stein og tre. «Alle slags folk som er kyndige» står i motsetning til vanlige arbeidere og rommer tanken om at de virkelig mestret sitt fag. Disse arbeidsfolkene, som David hadde utskrevet til tempelbyggingen, nevner Salomo i 2 Krøn 2,7.

I v. 16 er alle metallene stilt sammen igjen, fordi de var det viktigste, for å føre over til formaningen om å ta fatt på byggingen: «Av gull, sølv, kobber og jern er det så mye at det ikke er tall på det. Så ta da fatt på verket, og Herren være med deg!»

V. 17–19. Høvdingene skal hjelpe Salomo

> «[17]Og David befalte alle Israels høvdinger å hjelpe Salomo, hans sønn. Han sa: [18]Herren deres Gud er jo med dere og har gitt dere ro på alle kanter. For han har gitt landets innbyggere i min hånd, og landet er lagt under Herren og hans folk. [19]Vend nå hjerte og sjel til å søke Herren deres Gud. Og gjør dere ferdig til å bygge Gud Herrens helligdom, så dere kan føre Herrens paktsark og Guds hellige kar inn i det huset som skal bygges for Herrens navn!»

David støtter formaningen til Israels høvdinger ved å minne dem om de bevisene på nåde som Herren hadde vist sitt folk: «Herren deres Gud er jo med dere og har gitt dere ro på alle kanter. For han har gitt landets innbyggere i min hånd, og landet er lagt under Herren og hans folk.»

Landet som er lagt under, er Kanaan. Landets innbyggere er ikke israelittene, som Herren hadde satt David til konge over, for «gitt i min hånd» kan ikke brukes om dem (jf. 14,10; Jos 2,24). Det er kanaaneerne som ennå var igjen i landet på Davids tid, og andre fiender,

[5] 2 Krøn 3,8 har seks hundre talenter gull til Det aller helligste. Tallet 650 er Keils.

som filistrene, som hadde deler av landet i sin makt og var blitt underlagt av David (om uttrykket, jf. Jos 18,1; 4 Mos 32,22.29).

Denne tryggheten som Herren hadde gitt dem, forplikter dem til å søke ham av hele sitt hjerte og bygge helligdommen, så paktens ark og de hellige karene kan føres inn i den.

Kapittel 23. Levittenes tall og familier

Kapitlene 23–26 gir et samlet bilde av levittene mot slutten av Davids regjering, i hans førtiende år (jf. 23,1; 26,31), og av de avdelingene de ble delt i etter de ulike tjenestene sine. Først får vi hele tallet på Levis stamme etter den tellingen som da ble holdt, og hvordan de ble fordelt på tjenestene (23,2–5). Så kommer overhodene for de familiene som levittenes tre ætter var forgrenet i (23,6–23), og til sist en kort oversikt over pliktene deres (23,24–32).

Deretter følger i kap. 24 prestene, Arons etterkommere, som ble delt i tjuefire skift etter Eleasars og Itamars sønner. Rekkefølgen for tjenesten ble avgjort ved loddkasting. Etter dem kommer overhodene for de andre levittiske familiene, også i en rekkefølge som loddet bestemte (24,20–31). Kap. 25 gir de tjuefire skiftene av sangere og spillemenn, og kap. 26 dørvokterne (v. 1–19), dem som forvaltet skattene i helligdommen (v. 20–28), og dem som hadde tjenestene utenfor templet (v. 29–32).

V. 1–20. David gjør Salomo til konge

> «[1]Da David var blitt gammel og mett av dager, gjorde han sin sønn Salomo til konge over Israel.»

Med denne korte meldingen begynner omtalen av de ordningene David gjorde i den siste tiden av livet sitt. Verset er ikke en forbigående bemerkning som tas opp igjen senere, men en selvstendig melding. Likevel står det her bare som innledning til det som følger. Det betyr ikke at David først talte levittene og ordnet tjenesten deres etter at han hadde overgitt styret til Salomo. Meningen er at denne

ordningen gikk like foran Salomos opphøyelse til konge, eller skjedde samtidig med den.

Verset er heller ikke et sammendrag av 1 Kong 1, som forteller om selve salvingen av Salomo etter Adonjas forsøk på å ta makten. Den hendelsen hang sammen med forholdene i Davids hus, og krønikeskriveren lar den ligge. Han bruker «gjorde til konge» i videre mening, også om at David utpekte ham til konge. Det var det første skrittet mot at Salomo skulle overta riket, og salvingen i 1 Kong 1 kom senere, da David alt lå til sengs av alderdom.

Når David ordnet levittenes tjeneste og de andre delene av riksstyret, var også det et ledd i dette, for han ville overgi et velordnet rike til sin etterfølger. Av alt dette tar krønikeskriveren med levittene og tjenesten deres i detalj. Resten samler han i omtalen av hæren og de øverste embetsmennene i kap. 27.

V. 2–5. Levittene blir talt og tjenestene fordelt

> «[2]Han samlet alle Israels høvdinger og prestene og levittene. [3]Og levittene ble talt fra trettiårsalderen og oppover. Tallet på dem, én for én, alle som var av mannkjønn, var trettiåtte tusen. [4]David sa: Av disse skal tjuefire tusen lede arbeidet på Herrens hus. Seks tusen skal være tilsynsmenn og dommere. [5]Fire tusen skal være dørvoktere. Fire tusen skal lovsynge Herren til de instrumentene jeg har laget til lovsangen.»

David samlet også Israels høvdinger, for tellingen av levittene og fordelingen av pliktene deres angikk hele folket. Meningen er at David fastsatte disse ordningene i en høytidelig forsamling av høvdingene, som representerte de andre stammene, og av prestene og levittene.

Levittene ble talt «fra trettiårsalderen og oppover». Det stemmer med 4 Mos 4,3.23.30.39, der Moses talte dem fra tretti til femti år og satte dem til tjeneste ved tabernaklet under vandringen i ørkenen. Men senere fastsatte Moses selv at tjenestetiden skulle være fra tjuefem til femti år (4 Mos 8,23–26). Derfor er det lite trolig at David bare talte dem fra tretti år og oppover.

I v. 24 heter det dessuten uttrykkelig at de ble talt fra tjue år, og David begrunner endringen med hva slags tjeneste de nå hadde. At dette var den rette alderen, bekreftes av 2 Krøn 31,17 og Esra 3,8. Der skulle levittene under Hiskia og senere gjøre tjeneste fra de var tjue.

Vi må derfor regne «tretti» i v. 3 som en skrivefeil, kommet inn i teksten ved avskrivere som tenkte på Moses' telling i 4 Mos 4, og lese «tjue» i stedet. Forsøkene på å jevne ut forskjellen mellom v. 3 og v. 24 er bare nødløsninger. Teksten gir ikke grunnlag for å tro at David holdt to tellinger, og heller ikke for at kapitlet bygger på to ulike kilder (se ved v. 24). Tallet var 38 000 menn. Bare mennene ble talt, ikke kvinnene.

V. 4–5 er Davids egne ord, som slutten av v. 5 viser: «de instrumentene *jeg* har laget». Av de 38 000 skulle 24 000 lede arbeidet ved Herrens hus. Hva det arbeidet var, blir nærmere sagt i v. 28–32. Det omfattet alt arbeid ved helligdommen unntatt de egentlige prestetjenestene, dørvaktene og tempelmusikken. For de to siste ble det satt egne avdelinger, 4000 dørvoktere og like mange til tempelmusikken. I tillegg ble 6000 satt til tilsynsmenn og dommere.

«De instrumentene jeg har laget til lovsangen» er strengeinstrumentene David innførte i gudstjenesten til akkompagnement for salmesangen (jf. 2 Krøn 29,26; Neh 12,36).

V. 6. David deler levittene i skift

> «[6]David delte dem i skift etter Levis sønner: Gersjon, Kahat og Merari.»

Fra gammelt av var Levis stamme delt i tre store ætter etter Levis tre sønner: gersjonittene, kahatittene og merarittene (jf. 6,1 ff.). Fra v. 7 regnes familiene opp som disse tre ættene var delt i: gersjonittenes i v. 7–11, kahatittenes i v. 12–20 og merarittenes i v. 21–23.

Dette er familiene for hele Levis stamme, ikke bare for de 24 000 som gjorde tjeneste ved Herrens hus. Mange av navnene kommer igjen i 24,20–31 og 26,20–28. Det er lett å forklare, for de avsnittene handler om levittenes avdelinger etter tjenesten, og der må mange familieoverhoder nevnes på nytt. At sangerne og dørvokterne har helt andre navn, kommer av at bare enkelte grener av familiene, ikke hele familier, ble satt til sangere og dørvoktere.

V. 7–11. Gersjonittenes familier

> «[7]Til gersjonittene hørte Ladan og Sjime'i. [8]Ladans sønner var Jehiel, overhodet, og så Setam og Joel - tre i tallet. [9]Sjime'is sønner var Sjelomot og Hasiel og Haran - tre i tallet. Dette var overhodene for Ladans familier. [10]Og Sjime'is sønner var Jahat og Sjisja og Je'usj og Beria. Dette var Sjime'is sønner - fire i tallet. [11]Jahat var overhodet,

og så kom Sjisja. Je'usj og Beria hadde ikke mange sønner, og de utgjorde derfor bare én familie, én tjenestegruppe.»

Etter den naturlige utviklingen av Israels folk grunnla Jakobs tolv sønner de tolv stammene, sønnene deres grunnla ættene, og Jakobs oldebarn grunnla familiene, det vil si grupper av beslektede husstander.

Men denne inndelingen ble ikke gjennomført helt konsekvent. Allerede stammene ble endret da Jakob tok Josefs to sønner, Efra'im og Manasse, som sine egne og gjorde dem til stamfedre (1 Mos 48,5). Noen ætter ble for små til å danne egne familier og ble regnet til andre, mens andre ble så tallrike at de delte seg i flere familier.

I Levis stamme kom det til at Aron og sønnene hans ble utvalgt til prester og så hevet over de andre levittene. Derfor skifter bruken av ordene for ætt og familie mye. Hos levittene ble familiene grunnlagt ikke av Levis barnebarn, men av hans oldebarn.

Ladan og Sjime'i er overhoder for grupper av familier, for etter v. 9 dannet sønnene deres seks familier. Gersjons sønner heter ellers Libni og Sjime'i (6,17; 2 Mos 6,17; 4 Mos 3,18). Her står bare det andre navnet, Sjime'i, og sønnene hans regnes opp i v. 10–11. I stedet for Libni står Ladan, som også kommer igjen i 26,21.

Ladan kan neppe være et annet navn for Libni. Teksten sier ikke «Gersjons sønner», slik det heter om Kahat og Merari (v. 12.21), men «gersjonittene». Det viser at Ladan og Sjime'i ikke nevnes som Gersjons sønner, men som stamfedre for de to hovedgreinene av gersjonittene. Den ene greinen var oppkalt etter Gersjons sønn Sjime'i, den andre etter Ladan.

På Davids tid var Ladans grein delt i to: Ladans egne sønner (v. 8) og sønnene til en annen Sjime'i (v. 9), en etterkommer av Libni som ikke nevnes andre steder. At denne Sjime'i i v. 9 ikke er den samme som Gersjons sønn i v. 7, går fram av at sønnene til Gersjons sønn først regnes opp i v. 10.

Hver av de to greinene hadde tre familier. Gersjons sønn Sjime'i hadde fire sønner, men Je'usj og Beria hadde ikke mange sønner og ble regnet som én familie, én tjenestegruppe (jf. 24,3; 2 Krøn 17,14). Gersjonittene hadde altså ni familier, seks under Ladan og tre under Sjime'i.

V. 12–14. Aron og Moses

«[12]Kahats sønner var Amram og Jishar og Hebron og Ussiel - fire i tallet. [13]Amrams sønner var Aron og Moses. Aron ble utskilt for å hellige de helligste ting, slik at både han og sønnene hans gjennom alle tider skulle brenne røkelse for Herren og tjene ham og velsigne i hans navn til evig tid. [14]Men sønnene til Guds mann Moses regnes til Levis stamme.»

(Keil: «Aron ble utskilt for at han skulle helliges som en høyhellig, han og sønnene hans til evig tid, for å brenne røkelse for Herrens åsyn, tjene ham og velsigne i hans navn til evig tid.»)

Kahats fire sønner grunnla de fire ættene av kahatittene (4 Mos 3,27). Fra Amram kom Aron og Moses. Aron og sønnene hans ble skilt ut for å bli helliget som høyhellige. Uttrykket betyr ikke at han skulle tjene i Det aller helligste, og heller ikke at han skulle hellige de høyhellige tingene, ofrene og de hellige karene. Den tjenesten ville være altfor underordnet til å bli nevnt først.

Den som helliges, er Aron selv. Det aller helligste i templet har alltid artikkel i hebraisk. Uten artikkel brukes uttrykket om de høyhellige tingene som ingen lekmann fikk røre ved, og her om Aron. Da han ble utvalgt og salvet til prestetjenesten, ble han gjort til en høyhellig person, så han og sønnene hans skulle utføre alle prestetjenestene i helligdommen.

Så nevnes noen av disse tjenestene som eksempler. Han skulle brenne røkelse for Herren på røkelsesalteret i helligdommen (2 Mos 30,7). Han skulle «tjene ham», et vidt uttrykk for alle de andre tjenestene i helligdommen som var forbeholdt prestene. Og han skulle «velsigne i hans navn», det vil si lyse Herrens velsignelse over folket, etter befalingen i 4 Mos 6,23 (jf. 1 Krøn 16,2; 5 Mos 21,5). Det betyr ikke å velsigne Guds navn, for det uttrykkes på en annen måte (Sal 96,2; 100,4). Uttrykket står alt i 5 Mos 10,8 og 21,5 og gjelder der prestene.

Men Guds mann Moses (jf. 5 Mos 33,1) hadde sønner som ble regnet til Levis stamme, altså til levittene og ikke til prestene.

V. 15–20. Etterkommerne etter Moses, Jishar, Hebron og Ussiel

«[15]Moses' sønner var Gersjom og Elieser. [16]Av Gersjoms sønner var Sjebuel overhodet. [17]Av Eliesers barn var Rehabja overhodet. Elieser hadde ikke andre sønner, men Rehabjas sønner var overmåte tallrike. [18]Av Jishars sønner var Sjelomit overhodet. [19]Av Hebrons

> sønner var Jerija overhodet, så kom Amarja. Jahasiel var den tredje og Jekamam den fjerde. [20]Av Ussiels sønner var Mika overhodet, og så kom Jissija.»

Moses' to sønner, Gersjom og Elieser (2 Mos 2,22; 18,3 f.), grunnla hver sin familie, Gersjom gjennom sønnen Sjebuel (i 24,20 Sjubael) og Elieser gjennom Rehabja. Når det heter «sønner», selv om bare én sønn nevnes, er det enten fordi de hadde flere sønner, eller fordi de som nevnes, selv hadde sønner som sammen dannet en familie. V. 17 sier at Elieser ikke hadde andre sønner enn Rehabja. Av det kan vi slutte at Gersjom hadde flere sønner enn Sjebuel, men at etterkommerne deres ble regnet til Sjebuels familie.

Av Amrams bror Jishar nevnes bare én sønn, Sjelomit, som familien er oppkalt etter. Hebron hadde fire sønner og den yngste broren, Ussiel, to, som grunnla familier. Foruten prestene stammet det altså ni levittiske familier fra Kahat. Lederne deres som gjorde tjeneste ved helligdommen, regnes opp i 24,20–25.

V. 21–32. Merarittenes familier

> «[21]Meraris sønner var Mahli og Musji. Mahlis sønner var Eleasar og Kis. [22]Da Eleasar døde, var det ingen sønner etter ham, men bare døtre. Deres slektninger, Kis' sønner, tok dem til ekte. [23]Musjis sønner var Mahli og Eder og Jeremot - tre i tallet.»

Som i 6,19, 2 Mos 6,19 og 4 Mos 3,33 nevnes to sønner av Merari, Mahli og Musji, som grunnla de to ættene av merarittene på Moses' tid. Mahli hadde to sønner, Eleasar og Kis. Eleasar etterlot seg bare døtre, og de ble gift med Kis' sønner, fetterne sine, etter loven om døtre som arvet (4 Mos 36,6–9). Mahlis etterkommere utgjorde derfor bare én familie, Kis' familie, og overhodet for den var den gang Jerahme'el (24,29). Tre av Musjis sønner grunnla familier, så merarittene hadde bare fire familier i alt.

I 24,26–27 nevnes ved siden av Mahli og Musji også Ja'asia og sønnene hans, Sjoham, Sakkur og Ibri. Av dette har noen sluttet at Merari egentlig hadde tre sønner, og at den tredje er falt ut her.

Men 24,26–27 må regnes som et senere tillegg. Det framgår av hvor løst og uvanlig disse ordene er føyd inn, og av at Mosebøkene bare kjenner to sønner av Merari som grunnla ætter. (*Hadde Merari hatt en tredje sønn med etterkommere som dannet tre familier på Davids tid, ville*

det være uforståelig at han mangler både i ættelisten i 2 Mos 6,19 og ved Moses' telling i 4 Mos 3,33.)

Hvordan tillegget er kommet inn, kan vi ikke forklare, for av navnene Ja'asia, Sjoham, Sakkur og Ibri finnes bare Sakkur ellers, blant Asafs sønner (25,2). Levis tre ætter hadde altså 9 + 9 + 4 = 22 familier, prestene ikke medregnet.

V. 24–27. Levittene blir talt fra tjue år

> «[24]Dette var Levis sønner etter sine familier, overhodene for familiene, så mange av dem som ble mønstret, etter sine navn, én for én, de som gjorde arbeidet ved tjenesten i Guds hus, fra tjueårsalderen og oppover. [25]For David sa: Herren, Israels Gud, har gitt sitt folk ro og har nå sin bolig i Jerusalem til evig tid. [26]Derfor trenger heller ikke levittene lenger å bære tabernaklet og alle redskapene til gudstjenesten. [27]For det var etter Davids siste ord at Levis barn ble talt fra tjueårsalderen og oppover.»

V. 24 avslutter listen over levittenes familier. V. 25–26 begrunner hvorfor levittene ble talt fra tjue år og oppover. Herren hadde gitt sitt folk ro og bodde nå i Jerusalem, og levittene trengte ikke lenger å bære tabernaklet og redskapene. De hadde altså ikke lenger så tungt arbeid som under vandringen i ørkenen, og kunne begynne tjenesten alt ved tjue år.

V. 27 gir enda en grunn: Det var etter Davids siste ord at levittene ble talt fra tjue år. «Davids siste ord» er ikke et avsnitt i et historieverk, som noen har ment, men Davids siste befalinger (jf. 2 Sam 23,1; 2 Krøn 29,30). Slik har allerede Vulgata forstått det: «etter Davids siste påbud».

Siden alderen tjue år blir gjentatt og begrunnet så ofte, kan det ikke være tvil om at «tretti år» i v. 3 er feil, og at det kom inn ved en avskriver som tenkte på Moses' telling.[1]

Pliktene levittene skulle utføre (v. 28–32), gir enda en grunn til at de fra tjue år og oppover ble tatt inn i tjenesten.

V. 28–32. Levittenes plikter

[1]Eldre utleggere har etter Kimchi ment at David først talte levittene fra tretti år etter loven, og senere, da han så at de tjueårige kunne gjøre den lettere tjenesten, holdt en ny telling fra tjue år. Det er en uholdbar nødløsning. Tellingen ga 38 000 (v. 3), og det står ingen steder at dette tallet ikke var nok. Det er heller ikke grunn til å tro at krønikeskriveren her har en annen kilde enn før. V. 24 viser tilbake på familiene som nettopp er regnet opp, og avslutter listen. Han gir ikke en ny opplysning som avviker fra den første, men fører bare til ende det han har fortalt.

> «[28]Oppgaven deres skulle være å hjelpe Arons sønner med tjenesten i Herrens hus. De skulle ha tilsyn med forgårdene og kamrene og sørge for rengjøringen av alt det hellige og utføre arbeidet ved tjenesten i Guds hus, [29]både med skuebrødene og det fine melet til matofferet og med de usyrede brødleivene og med hellene til å bake på og med melet som skulle knas, og med alle hulmål og lengdemål. [30]Hver morgen skulle de stå og love og prise Herren, likeså hver kveld. [31]De skulle hjelpe til ved hver ofring av brennoffer til Herren på sabbatene, på nymånedagene og på høytidene, så mange som det var fastsatt, og slik som det var foreskrevet for dem - all tid for Herrens åsyn. [32]Slik skulle de da ta vare på det som var å gjøre ved sammenkomstens telt, og det som var å gjøre ved helligdommen. Og de skulle hjelpe sine brødre Arons sønner ved tjenesten i Herrens hus.»

Plassen deres var ved siden av Arons sønner. De skulle stå til rådighet for prestene og hjelpe dem i tjenesten ved Guds hus. De hadde tilsyn med forgårdene og kamrene i forgårdene (jf. 9,26) og skulle rense alt det hellige, både tempelrommene og tempelkarene. V. 29–31 nevner de enkelte tjenestene. Skuebrødene skulle de lage; å legge dem på bordet var prestenes oppgave (3 Mos 24,8 ff.). Videre hadde de ansvar for det fine melet til matofferet, de usyrede brødleivene, det som ble bakt på hellen, og melet som skulle knas (3 Mos 2,1.4–5; 6,14).

De hadde også tilsyn med alle hulmål og lengdemål. Mel, olje og vin ble nemlig ofret sammen med offerdyrene i fastsatte mengder (2 Mos 29,40; 30,24), og levittene måtte trolig våke over alle mål og vekter (3 Mos 19,35).

V. 30 gjelder sangerne og spillemennene, som skiftene deres regnes opp for i kap. 25. «Love og prise Herren» er det faste uttrykket for tempelmusikken. Det kan ikke gjelde de levittene som hjalp prestene ved ofringen, for vi kan vanskelig tro at levittene sang salmer og spilte på harpe og lyre mens offerdyrene ble slaktet og flådd og matofrene bakt.

Ved brennofrene på sabbatene, nymånedagene og høytidene, i det antallet loven foreskrev, var det levittenes plikt å skaffe de offerdyrene som trengtes, se til at de var lytefrie, slakte og flå dem osv. «All tid» viser til brennofrene, som stadig skulle bæres fram på nytt på de fastsatte dagene.

Til slutt sammenfattes alle levittenes plikter i tre ledd. De skulle ta vare på det som var å gjøre ved sammenkomstens telt, ved helligdommen, det vil si alle de hellige tingene i gudstjenesten, og ved Arons sønner, det vil si alt det prestene overlot til dem. 4 Mos 18,3 ff. fastsetter disse pliktene nærmere.

Kapittel 24. Prestenes skift og levittenes avdelinger

Etter levittenes familier i kap. 23 kommer ordningen av prestene for tjenesten i helligdommen. Prestefamiliene som stammet fra Arons sønner Eleasar og Itamar, ble delt i tjuefire skift, og rekkefølgen for tjenesten ble avgjort ved loddkasting (v. 1–19). Så følger avdelingene av de levittene som hjalp prestene (v. 20–31).

V. 1–31. Arons sønner

> «[1]Dette er de skiftene som Arons sønner var inndelt i : Arons sønner var Nadab og Abihu, Eleasar og Itamar. [2]Men Nadab og Abihu døde før sin far. De hadde ingen sønner, og bare Eleasar og Itamar ble prester.»

V. 1 er overskriften. For å gjøre inndelingen klar minner forfatteren først om Arons etterkommere (jf. 6,3; 2 Mos 6,23). Av de fire sønnene døde de to eldste, Nadab og Abihu, før sin far uten å etterlate seg sønner (3 Mos 10,1 ff.; 4 Mos 3,4). Derfor var det bare Eleasar og Itamar som ble prester, det vil si overtok prestetjenesten.

V. 3–5. Prestene blir delt ved loddkasting

> «[3]Sammen med Sadok av Eleasars sønner og Akimelek av Itamars sønner, delte David dem inn i grupper etter den tjenesten de skulle ha. [4]Det viste seg da at Eleasars sønner hadde flere overhoder enn Itamars sønner. De delte dem derfor slik at Eleasars sønner fikk seksten overhoder for sine familier og Itamars sønner åtte for sine familier. [5]De inndelte dem ved loddkasting, begge ætter. For det fantes ledere for helligdommen, og Guds ledere, både blant Eleasars sønner og blant Itamars sønner.»

Sammen med de to yppersteprestene Sadok og Akimelek (se ved 18,16) delte David prestefamiliene i grupper etter tjenesten. Eleasars sønner viste seg å ha flere overhoder enn Itamars, og derfor delte David, Sadok og Akimelek dem slik at Eleasars sønner fikk seksten familieoverhoder og Itamars sønner åtte.

Ordet for «overhoder» viser her ikke til familiene, men til de enkelte husstandene. Etter den naturlige inndelingen av folket delte familiene seg videre i husstander, og hver husstand hadde i mannen (*geber*, גֶּבֶר) sitt naturlige overhode, som Jos 7,16–18 viser. Overhodene her er altså overhodene for de enkelte husstandene.

De delte dem ved loddkasting, de ene som de andre (jf. 25,8). Rekkefølgen for begge linjene ble altså avgjort ved lodd. Grunnen var at det hadde vært «ledere for helligdommen og Guds ledere» i begge prestelinjene, menn som hadde hatt den høyeste prestelige verdighet. Ypperstepresteembetet gikk som kjent over til Eleasar og hans etterkommere, men i dommertiden hadde Itamars etterkommere hatt det i en lengre periode (se ved 6,1–15). Når prestenes skift ble fastsatt, skulle derfor ingen av linjene ha fortrinn, og loddet skulle avgjøre rekkefølgen for begge.

«Ledere for helligdommen» (jf. Jes 43,28) er det samme som prestenes høvdinger i 2 Krøn 36,14[1]: yppersteprestene og overhodene for prestefamiliene, de øverste blant prestene. De kan neppe være de samme som yppersteprestene i evangeliene, for det kan ikke godtgjøres at evangelienes yppersteprester var overhodene for de tjuefire presteskiftene. «Guds ledere» er trolig et ensbetydende uttrykk. Er det en forskjell, vil vi forstå «Guds ledere» bare om de egentlige yppersteprestene, som kunne gå inn for Guds åsyn i Det aller helligste.

V. 6. Loddkastingen blir skrevet opp

> «[6]Skriveren Sjemaja, Netanels sønn, av Levis stamme, skrev dem opp, mens kongen og høvdingene og presten Sadok og Akimelek, Ebjatars sønn, og overhodene for prestene og levittene så på det. De tok ut én familie for Eleasar og deretter skiftevis én for Itamar.»

Skriveren skrev opp skiftene slik loddet hadde avgjort dem. Andre halvdel av verset forteller nærmere hvordan loddkastingen gikk for seg, men ordene er dunkle. Ordet som brukes, betyr å ta tak i og

[1]NB har «alle prestene og folkets høvdinger».

trekke fram (4 Mos 31,30.47), her om loddet som ble trukket fram av urnen med familiens navn. Gjentakelsen av ordet kan bare forstås fordelende: én familie ble trukket for Eleasar, og så hver gang én for Itamar.

Så mye er i hvert fall klart at loddene for de to prestelinjene ikke ble lagt i én urne. De ble holdt atskilt, så det kunne trekkes skiftevis for Eleasar og Itamar. Hadde loddene for Eleasar blitt trukket først og deretter for Itamar, ville Eleasars ætt, som var størst, ha fått fortrinn. Det skulle ikke skje, og derfor ble det trukket skiftevis.

Ordene tyder helst på at det ble trukket ett lodd for Eleasar og ett for Itamar etter tur, til Itamars åtte overhoder var trukket, og at Eleasars resterende åtte lodd så måtte trekkes etter hverandre. Men vi kan ikke komme til noen sikker dom, for ordene var så dunkle at heller ikke de gamle oversetterne forsto dem.

V. 7–19. De tjuefire presteskiftene

> «[7]Det første loddet kom ut for Jojarib, det andre for Jedaja, [8]det tredje for Harim, det fjerde for Seorim, [9]det femte for Malkia, det sjette for Mijamin, [10]det sjuende for Hakkos, det åttende for Abia, …
> [19]Dette var den fastsatte orden for tjenesten deres når de gikk inn i Herrens hus, slik som Aron, deres far, hadde bestemt det, etter den befalingen Herren, Israels Gud, hadde gitt ham.»

V. 11–18 nevner resten av familiene i den rekkefølgen loddet avgjorde, fra Jesjua som den niende til Ma'asja som den tjuefjerde. Jojarib og Jedaja står sammen også i 9,10, og Jedaja finnes dessuten i Esra 2,36 og Neh 7,39. Presten Mattatias i 1 Makk 2,1 var av Jojaribs skift. Seorim, Jesjebab og Happisses forekommer ikke andre steder, og Huppa og Gamul ikke blant prestenavnene. Det sekstende skiftet, Immer, og det tjueførste, Jakin, nevnes derimot ofte (jf. 9,10.12). Sakarja, far til døperen Johannes, hørte til det åttende skiftet, Abias (Luk 1,5).

V. 19 sier at dette var tjenesteordningen deres, så de gikk inn i Herrens hus etter sin rett ved Aron, deres stamfar. Det vil si etter den lovlige ordningen Aron hadde gitt for tjenesten deres, slik Herren, Israels Gud, hadde befalt ham. Det siste leddet viser til at hele prestetjenesten i alle deler var foreskrevet av Herren i loven.[2]

[2]Hvert av de tjuefire skiftene gjorde tjeneste en uke i sin tur, fra sabbat til sabbat, som en sikkert kan slutte av 2 Kong 11,9 og 2 Krøn 23,8. Josefus vitner om denne inndelingen og sier at den har vart «til denne dag» (Antikviteter 7,14,7). Noen har ment at krønikeskriveren har funnet på at ordningen

V. 20–25. Kahatittenes avdelinger

«[20]Og så var det resten av Levis barn: Av Amrams sønner Sjubael. Av Sjubaels sønner Jehdeja. [21]Av Rehabjas sønner var Jissia overhodet. [22]Til jisharittene hørte Sjelomot, til Sjelomots sønner Jahat. [23]Hebrons sønner var først Jeria, dernest hans annen sønn Amarja, den tredje sønnen Jahasiel, den fjerde sønnen Jekamam. [24]Ussiels sønn var Mika, til Mikas sønner hørte Sjamur. [25]Jissia var Mikas bror, til Jissias sønner hørte Sakarja.»

Overskriften «resten av Levis barn» (v. 20) og underskriften «De kastet også lodd likesom deres brødre Arons sønner» (v. 31) lar oss vente en liste over de avdelingene av levitter som gjorde tjeneste i Guds hus som prestenes medhjelpere. Uttrykket kunne riktignok omfatte alle levittene unntatt prestene. Men underskriften sier at de kastet lodd som Arons sønner, og sangerne (kap. 25), dørvokterne (26,1–19) og de som forvaltet skattene, skriverne og dommerne (26,20–32) regnes opp for seg. Det viser at avsnittet bare gjelder avdelingene av levitter som hjalp til ved gudstjenesten.

Her står bare kahatitter (v. 20–25) og meraritter (v. 26–30), ingen gersjonitter. Det følger ikke at gersjonittene er falt ut av listen. Det måtte i så fall vises at levittene som hjalp prestene, var hentet fra alle tre ættene, og det kan ikke bevises.

Flere av gersjonittenes familier hadde etter 26,20 ff. tilsyn med skattene i helligdommen. Om de andre gersjonittene vet vi ikke mer, men opplysningene i 26,20–32 er ufullstendige. David hadde satt 6000 til skrivere og dommere, men de som nevnes i 26,29–32, er bare 1700 og 2700, i alt 4400. Det er altså godt mulig at de resterende 1600 ble tatt fra gersjonittene. Listen vår er derfor ikke lemlestet. Den nevner alle hovedgreinene av kahatittene og merarittene.

V. 20 skal forstås slik: Av Amrams sønner, altså av kahatitten Amram, som Moses stammet fra (23,13), nemlig av overhodet Sjubael, som stammet fra Moses' sønn Gersjom (23,16), nevnes hans sønn Jehdeja. Han står alene som overhode for den avdelingen som sønnene hans, og kanskje også brødrene hans, utgjorde. Av Rehabja, som

går tilbake til David, og at de tjuefire skiftene først ble dannet etter eksilet. Det er grunnløst. Et uomtvistelig vitne for at inndelingen er eldre enn eksilet, er synet hos Esekiel (Esek 8,16–18): De tjuefem mennene som tilber solen i prestenes forgård, står for de tjuefire presteskiftene med ypperstepresten i spissen. Også Neh 12,1–7.12–21 gir vitnesbyrd om at inndelingen går tilbake til David, som vi skal vise der.

stammet fra Moses' andre sønn Elieser (23,17), var Jissia overhodet (v. 21). Av jisharittene, nemlig Sjelomots familie (23,18), sto sønnene under overhodet Jahat (v. 22).

Overhodene for de avdelingene David dannet, Jehdeja, Jissia og Jahat, finnes ikke i kap. 23. Det viser tydelig at kap. 23 handler om familiene, mens dette avsnittet handler om levittenes tjenesteavdelinger.

V. 23 gjelder hebronittene, som 23,19 viser, men her er teksten ufullstendig. I stedet for navnene på overhodene for de avdelingene som Hebrons fire familier ble delt i, gjentas bare navnene på de fire familieoverhodene, akkurat som i 23,19. Navnet Hebron må trolig føyes inn etter «sønner» i grunnteksten, men det er ikke helt sikkert. Uansett mangler navnene på overhodene for hebronittenes avdelinger. Vi kan ikke avgjøre om en senere avskriver har latt dem falle ut, eller om de manglet alt i krønikeskriverens kilde, for også Septuaginta hadde vår tekst.

V. 26–30. Merarittenes avdelinger

> «[26]Meraris sønner var Mahli og Musji, sønner av hans sønn Ja'asia.
> [27]Meraris sønner gjennom hans sønn Ja'asia var også Sjoham og Sakkur og Ibri. [28]Mahlis sønn var Eleasar, men han hadde ingen sønner. [29]Til Kis, det er Kis' sønner, hørte Jerahme'el. [30]Musjis sønner var Mahli og Eder og Jerimot. Dette var levittenes sønner etter deres familier.»

Om Ja'asia og sønnene hans, se ved 23,23. Mahlis sønn Eleasar hadde ingen sønner, og derfor nevnes bare Jerahme'el, av Mahlis andre sønn Kis, som overhode for den avdelingen Mahlis etterkommere utgjorde. Av Musjis sønner nevnes bare de familiene de var delt i, ikke overhodene for avdelingene.

Overhodene som nevnes i dette avsnittet, er femten i alt. Dannet hver av hebronittenes og musjittenes familier, der overhodene ikke nevnes, bare én avdeling, ville det bare bli femten avdelinger.

Men det er godt tenkelig at noen av disse familiene var så tallrike at de dannet mer enn én avdeling, så det kunne bli tjuefire avdelinger av levittene i v. 20–29. Underskriften om at de kastet lodd som brødrene sine, gjør det sannsynlig. Og når sangerne var delt i tjuefire skift (kap. 25), gjør det vel til visshet at de levittene som skulle hjelpe prestene, var delt i like mange avdelinger, selv om det ikke står uttryk-

kelig, og selv om GT ingen steder sier noe om i hvilken rekkefølge levittene tjenestegjorde.

V. 31. Levittene kaster lodd

> «[31]De kastet også lodd likesom deres brødre Arons sønner, mens kong David og Sadok og Akimelek og prestene og levittenes overhoder var til stede - overhodene for familiene på samme måte som deres yngste brødre.»

Loddkastingen skjedde i nærvær av de samme som i v. 6. Det siste leddet betyr at familieoverhodet, den eldste blant brødrene, kastet lodd på samme måte som de yngre brødrene. Vulgata gjengir meningen riktig: «så vel de større som de mindre; loddet fordelte alle likt».

Kapittel 25. Sangernes tjuefire skift

«[1]Så skilte David og hærførerne ut til gudstjenesten Asafs og Hemans og Jedutuns sønner, som skulle profetere, ledsaget av sitarer og harper og cymbler. Dette er listen over de menn som var pålagt denne tjenesten:»

«Hærførerne» er ikke lederne for levittenes skarer. Levittenes tjeneste kalles riktignok «hærtjeneste» i 4 Mos 4,23, men lederne deres kalles ingen steder slik. Uttrykket betyr enten hærførerne eller Israels ledere, siden Israel er Herrens hær (2 Mos 12,17.41). Her står det i den siste betydningen, og er ensbetydende med «Israels høvdinger» i 23,2. I 24,6 heter de bare «høvdingene», og der nevnes overhodene for prestenes og levittenes familier ved siden av dem.

Asaf stammet fra Gersjon (6,39–43), Heman fra Kahat (6,33–38) og Jedutun, som også heter Etan, fra Merari (6,44–47). Alle de tre hovedættene av Levi var altså representert blant sangerne. «Profetere» står her i vid betydning om sangen og spillet til Guds pris, som skjedde i Guds Ånds kraft. Om instrumentene til de tre ledende sangerne, se ved 15,16.

V. 2–4. Asafs, Jedutuns og Hemans sønner

«[2]Av Asafs barn: Sakkur og Josef og Netanja og Asarela, Asafs sønner, under ledelse av Asaf. De profeterte under kongens ledelse. [3]Av Jedutun, det er Jedutuns sønner: Gedalja og Seri og Jesaja og Hasjabja og Mattitja, seks i tallet. De spilte på sitarer, under ledelse av sin far Jedutun, som profeterte til Herrens lov og pris. [4]Av Heman, det er Hemans sønner: Bukkia, Mattanja, Ussiel, Sjebuel og

Jerimot, Hananja, Hanani, Eliata, Giddalti og Romamti-Eser, Josjbekasja, Malloti, Hotir, Mahasiot.»

Asafs fire sønner nevnes, men tallet oppgis ikke, slik det gjøres for Jedutuns og Hemans sønner (v. 3.5). «Under ledelse av Asaf» uttrykker ikke et annet forhold til Asaf enn «under kongens ledelse» gjør til kongen. Det betyr bare «etter anvisning av». I v. 6 står kongen, Asaf, Jedutun og Heman side om side, for musikken i gudstjenesten ble ordnet av David og de tre ledende sangerne sammen, selv om bare de tre utførte den.

«Sønner» i disse listene betyr ikke bare sønner av kjøtt og blod, men også åndelige sønner, det vil si elever som mesteren lærte opp. Det ser vi av at de tjuefire skiftene, med tolv mann i hvert, besto av sønner og brødre til lederne. Navnene i v. 2–5 er altså ikke alle elevene til de tre mestrene, men bare lederne for de tjuefire skiftene av levitter som utførte tempelmusikken under deres ledelse.

Av Jedutuns sønner nevnes bare fem, selv om tallet skulle være seks. Sammenligner vi med navnene i v. 9–31, ser vi at Sjime'i (v. 17) er falt ut i v. 3. Jedutun ledet dem på sitaren (se ved 15,16), han som spilte inspirert for å gi Herren lov og ære (jf. 16,4; 23,30).

Hemans fjorten sønner regnes opp. Romamti-Eser er ett navn (jf. v. 31). Navnet Malloti betyr «jeg har fylt», og Hotir «har økt».[1]

V. 5. Heman, kongens seer

«[5]Alle disse var sønner av Heman, kongens seer i Guds ord. For å opphøye hans horn ga Gud Heman fjorten sønner og tre døtre.»

Heman kalles kongens seer i Guds ord fordi han foruten sanggaven også hadde den profetiske gaven, og som seer kunngjorde Guds åpenbaringer for kongen. Det samme sies om Jedutun i 2 Krøn 35,15, og i samme mening kalles profeten Gad Davids seer (21,9).

«For å opphøye hans horn» har både rabbinerne og de kristne utleggerne misforstått. Noen har oversatt det med «å blåse høyt i horn etter Guds befaling». Det er helt feil. Levittene under Heman blåste ikke i horn, for hornet hørte ikke til de instrumentene levittene spilte på i gudstjenesten. Uttrykket betyr heller aldri å blåse i horn.

[1]Ewald har pekt på at navnene Giddalti, Romamti-Eser, Malloti, Hotir og Mahasiot sammen kan leses som et vers: «Jeg har gjort stor og høy hjelp, jeg har i fylde talt syner». Han mener det kan være begynnelsen på et kjent gammelt profetord som er blitt fordelt på navnene til Hemans sønner.

Å opphøye hornet betyr overalt å øke noens kraft eller vise kraft (1 Sam 2,10; Klag 2,17; Sal 148,14; 89,18; 92,11). Slik er det her også, og ordene hører etter meningen sammen med det som følger. For å gjøre Hemans ætt mektig til Guds pris ga Gud ham fjorten sønner og tre døtre.

V. 6–7. To hundre og åttiåtte kyndige sangere

> «[6]Alle disse sto under sin fars ledelse når de sang i Guds hus. De spilte på cymbler, harper og sitarer ved tjenesten i Guds hus. Asaf, Jedutun og Heman sto under ledelse av kongen. [7]Tallet på dem og deres brødre som var opplært i sangen for Herren, alle dem som var kyndige i det, var to hundre og åttiåtte.»

V. 6 er underskriften til listen i v. 2–5. «Alle disse» er ikke Hemans fjorten sønner, men alle sønnene til Asaf, Jedutun og Heman. «Sin fars» viser fordelende til faren til hver av de sønnene som er nevnt.

V. 7 gir hele tallet. De tjuefire som er nevnt ved navn (4 + 6 + 14), og brødrene deres var 288, altså 24 ganger 12. Hver av dem hadde altså elleve brødre, og alle var opplært og øvet i sangen for Herren. «Kyndige» er de som ved opplæring og øvelse var dyktige i sang, de utlærte musikerne. De var 288 og ble delt i tjuefire kor.

David hadde etter 23,5 satt 4000 levitter til tempelmusikken. Av dem var 288 kyndige sangere, og resten var elever, som v. 8 viser. Der deles musikerne i to grupper, lærere og lærlinger.

V. 8. Loddkastingen

> «[8]De kastet lodd om hvilke plikter de skulle utføre, den minste så vel som den største, læreren så vel som lærlingen.»

Ved loddkastingen ble rekkefølgen for tjenesten fastsatt. Septuaginta har «dagskiftenes lodd». Tanken «skift likesom skift» passer ikke her, for skiftene ble først dannet ved loddet og fantes ikke før, så de kunne ikke kaste lodd. Meningen er: den minste som den største, altså både eldre og yngre. Det blir så nærmere bestemt med «læreren så vel som lærlingen».

Siden de 288 alle var kyndige (v. 7), viser disse ordene at også de andre 3712 levittene som var satt til sangertjenesten, kastet lodd. Bare de 288, som ved loddet ble delt i tjuefire skift med tolv i hvert, var altså fullt utlært i sang og spill.

Elevene ble fordelt slik at hvert skift fikk like mange av dem å lære opp og øve. Etter hvert som de kom fram i opplæringen, ble de trolig tatt med i tempelmusikken. Skiftet som hadde tjenesten, besto da ikke bare av de tolv kyndige musikerne, men også av en del elever som sang og spilte med under deres ledelse.

V. 9–31. Rekkefølgen for de tjuefire skiftene

> «[9]Det første loddet kom ut for Asaf, det vil si for Josef. Den andre ble Gedalja, han selv med sine brødre og sønner, tolv i tallet. [10]Den tredje ble Sakkur med sine sønner og brødre, tolv i tallet. … [31]Det tjuefjerde for Romamti-Eser med hans sønner og brødre, tolv i tallet.»

V. 11–30 nevner resten av skiftene på samme måte, fra Jisri som den fjerde til Mahasiot som den tjuetredje.

Loddet falt slik at Asafs fire sønner fikk første, tredje, femte og sjuende plass, Jedutuns seks sønner andre, fjerde, åttende, tolvte og fjortende plass, og de fire av Hemans sønner som nevnes først i v. 4, sjette, niende, ellevte og trettende plass. De resterende plassene, fra den femtende til den tjuefjerde (v. 22–31), falt på Hemans andre sønner.[2]

Av dette lærer vi at loddene for sønnene til de tre lederne ikke lå i hver sin urne, med ett lodd trukket fra hver etter tur. Alle loddene lå i én urne, og loddene for Asafs og Jedutuns sønner kom slik ut at bare Hemans sønner var igjen etter den fjortende trekningen.

I v. 9 savner vi etter Josef ordene «han selv med sine sønner og brødre, tolv i tallet», som gjentas ved alle de andre tjuetre numrene. De kan bare være falt ut ved en feil. «For Asaf, det vil si for Josef» betyr at det første loddet ble trukket for Asaf, nemlig for sønnen hans Josef.

Noen av navnene har litt avvikende form. Jisri (v. 11) står for Seri (v. 3), Jesarela (v. 14) for Asarela (v. 2), Asarel (v. 18) for Ussiel (v. 4), slik kongen heter både Ussia og Asarja. Sjubael (v. 20) står for Sjebuel (v. 4; jf. 23,16 og 24,20), og Jeremot (v. 22) for Jerimot (v. 4). Av de tjuefire navnene kommer bare Mattitja igjen, ved innføringen av paktens ark (15,18.21). Men vi har ikke grunn til å lete etter våre tjuefire skift der.

[2]Også den tiende plassen gikk til en av Jedutuns sønner, Sjime'i (v. 17; jf. v. 3), så Jedutuns sønner fikk andre, fjerde, åttende, tiende, tolvte og fjortende plass.

Kapittel 26. Portvakter, skattmestere og embetsmenn

Kapitlet fullfører Davids ordning av levittene. Først kommer portvaktenes skift og vaktposter (v. 1–19), så levittene som forvaltet skattene i helligdommen (v. 20–28), og til sist de levittene som var satt til de ytre gjøremålene som tilsynsmenn og dommere (v. 29–32).

V. 1–19. Mesjelemjas ætt

«[1]Portvaktene var inndelt i skift. Til korahittene hørte Mesjelemja, Kores sønn, av Asafs barn. [2]Og Mesjelemjas sønner var: Sakarja den førstefødte, Jediael den andre, Sebadja den tredje, Jatniel den fjerde, [3]Elam den femte, Johanan den sjette, Eljoenai den sjuende.»

Oppregningen begynner med korahittene. Mesjelemja kalles Sjelemja i v. 14. I stedet for «av Asafs barn» skal vi etter 1 Krøn 9,19 lese «av Ebjasafs barn». Korahittene stammet nemlig fra Kahat (2 Mos 6,21), mens Asaf var en etterkommer av Gersjom (1 Krøn 6,39–43). Av Mesjelemjas sju sønner nevnes den førstefødte, Sakarja, også i 9,21. Etter v. 14 fikk han vakten på nordsiden.

V. 4–9. Obed-Edoms ætt

«[4]Obed-Edoms sønner var: Sjemaja den førstefødte, Josabad den andre, Joah den tredje, Sakar den fjerde, Netanel den femte, [5]Ammiel den sjette, Issakar den sjuende, Pe'ulletai den åttende - for Gud hadde velsignet ham. [6]Hans sønn Sjemaja fikk også sønner, som ble ledere i sin ætt, for de var dyktige menn. [7]Sjemajas sønner var: Otni og Refael og Obed, Elsabad og hans brødre, dyktige menn, Elihu og Semakja. [8]Alle disse var etterkommere av Obed-Edom, både de og deres sønner og brødre, dyktige og sterke menn til tjenes-

ten, i alt sekstito etterkommere av Obed-Edom. [9]Mesjelemja hadde også sønner og brødre, dyktige menn, i alt atten.»

Obed-Edom er nevnt som dørvokter allerede i 15,24 og 16,38. Her får vi vite at han hørte til korahittene, altså til Kahats ætt. Etter v. 19 var dørvokterne korahitter og meraritter, men meraritene kommer først fra v. 10. Obed-Edom ble velsignet med åtte sønner, for Gud hadde velsignet ham (jf. 13,14, der Gud velsignet hans hus mens arken sto der).

Sjemajas sønner kalles ledere i sin ætt fordi de var dyktige og sterke menn og derfor skikket til tjenesten som dørvoktere. I v. 7 skal vi trolig lese «og Elsabad og hans brødre, dyktige menn, (nemlig) Elihu og Semakja». Alt i alt talte Obed-Edoms ætt sekstito mann. V. 9 føyer til at Mesjelemja hadde atten sønner og brødre.

V. 10–11. Hosas ætt

«[10]Til Meraris barn hørte Hosa, og hans sønner var: Simri, overhodet - han var ikke den førstefødte, men faren satte ham likevel til å være overhode - [11]Hilkia den andre, Tebalja den tredje, Sakarja den fjerde. Hosas sønner og brødre var i alt tretten.»

Hosa er nevnt sammen med Obed-Edom som dørvokter i 16,38. Han satte Simri til overhode for de meraritiske dørvokterne fordi det ikke fantes noen førstefødt. Den førstefødte sønnen var altså død uten etterkommere, og derfor hadde ingen av Hosas ætter naturlig krav på førstefødselsretten.

Hosas sønner og brødre var tretten, Mesjelemjas atten og Obed-Edoms sekstito. Det blir nittitre i alt, og etter v. 12 må vi se dem som overhodene for de fire tusen dørvokterne (23,5). I 9,22 er tallet på dørvokterne som David innsatte, oppgitt til to hundre og tolv, men det gjelder trolig en annen tid.

V. 12–19. Vaktpostene fordeles ved loddkasting

«[12]Disse dørvaktskiftene, det vil si deres overhoder, hadde plikt til å gjøre vakttjeneste i Herrens hus sammen med sine brødre. [13]De kastet lodd om hver port, den minste som den største, etter sine familier. [14]Loddet mot øst falt på Sjelemja. Også for hans sønn Sakarja, en klok rådgiver, kastet de lodd, og hans lodd kom ut mot nord. [15]For Obed-Edom falt loddet mot sør, og for hans sønner falt det ved lagerhuset. [16]For Sjuppim og Hosa falt loddet mot vest ved Sjalleket-porten på landeveien som går oppover, den ene vaktpost

ved den andre. [17]Mot øst sto seks levitter, mot nord hver dag fire, mot sør hver dag fire, og ved lagerhuset to og to. [18]Ved Parbar mot vest sto fire ved veien og to ved selve Parbar. [19]Dette var dørvokternes skift av korahittenes barn og av Meraris barn.»

V. 12 slår fast at navnene og tallene ovenfor er dørvokternes skift, men egentlig er det familieoverhodene som er regnet opp. Så ble vaktpostene fordelt ved loddkasting (jf. 25,8), de yngre som de eldre, etter familiene. Det ble kastet lodd om hver port på de fire sidene av templet, som var bygd slik at sidene vendte mot de fire verdenshjørnene.

Loddet mot øst falt på Sjelemja, og loddet mot nord på hans førstefødte sønn Sakarja. Hvorfor Sakarja får tilnavnet «en klok rådgiver», vet vi ikke. Obed-Edom fikk sørsiden, og hans sønner lagerhuset. Dette huset (jf. Neh 12,25) var en bygning der templets forråd ble oppbevart. Mer kan vi ikke si om det enn at det lå nær sørporten i den ytre forgården, og at det trolig hadde to innganger, siden det fikk to vaktposter.

Navnet Sjuppim i v. 16 gir ingen mening her. Det er trolig kommet inn i teksten ved at de to siste stavelsene i ordet foran ble gjentatt. Loddet mot vest falt altså på Hosa, ved Sjalleket-porten på veien som førte opp fra den nedre byen til tempelhøyden.

Parbar i v. 18 er trolig det samme som Parvarim i 2 Kong 23,11, et ord vi ikke kjenner betydningen av. Det var navnet på en utbygning på vestsiden, på baksiden av den ytre forgården ved Sjalleket-porten, med kamre der templets gods og redskaper ble lagret.

Böttcher oversetter navnet Sjalleket med «avfallsporten» (se til 2 Kong 23,11). Mer kan vi ikke si om porten, med mindre vi med Thenius går ut fra at templet i Esekiels syn i alle detaljer er en kopi av Salomos tempel. Men det er ingen rett bruk av Esekiel som kilde til templet før eksilet.

Ordene «den ene vaktpost ved den andre» hører trolig sammen med det som følger, og innleder oppgaven over hvor mange vakter det var ved hver post. Det er i alle fall ingen grunn i teksten til å skille Sjalleket-porten fra vestporten.

Mot øst sto det seks vakter, mot nord og mot sør fire hver dag, ved lagerhuset to og to, og mot vest fire ved veien og to ved Parbar. Det blir tjuefire vaktposter hver dag. Det trengtes likevel flere enn tjuefire

mann, for ingen kunne stå på post hele dagen; de måtte avløses. Trolig sto det dessuten alltid mer enn én mann på hver post.

Det kan se ut som tallet tjuefire henger sammen med dørvokternes skift, men den sammenhengen er bare tilsynelatende. Prestenes og sangernes tjuefire skift gjorde tjeneste etter tur, en uke hver, mens de tjuefire vaktpostene måtte være besatt samtidig hver dag.

I v. 2–11 er det nevnt tjueåtte overhoder ved navn, og i alt nittitre mann, og ingen av tallene svarer til tjuefire. Heller ikke er tjenesten fordelt jevnt: Mesjelemja med sine atten hadde seks poster i øst og nord, Obed-Edom med sine sekstito åtte poster i sør, og Hosa med sine tretten seks poster i vest. V. 19 slutter med å gjenta at dørvokterne var korahitter og meraritter.

V. 20–32. Forvalterne av helligdommens skatter

> «[20]Av levittene hadde Akia oppsyn med skattene i Guds hus og med de ting som var helliget til Herren. [21]Ladans sønner, gersjonittenes etterkommere gjennom Ladan, overhodene for gersjonitten Ladans familier, var jehielittene. [22]Jehielittenes sønner Setam og hans bror Joel hadde oppsyn med skattene i Herrens hus. [23]Andre var amramittene, jisharittene, hebronittene, ossielittene. [24]Sjebuel, sønn av Moses' sønn Gersjom, var overoppsynsmann over skattene. [25]Hans brødre av Eliesers ætt var: Eliesers sønn Rehabja og hans sønn Jesaja og hans sønn Joram og hans sønn Sikri og hans sønn Sjelomit. [26]Denne Sjelomot og hans brødre hadde oppsyn med alle de ting som var helliget til Herren, det som kong David og overhodene blant høvedsmennene over tusen og over hundre og hærførerne hadde helliget. [27]Etter krigene hadde de helliget noe av hærfanget for å sette Herrens hus i stand. [28]Alt det seeren Samuel og Saul, Kis' sønn, og Abner, Ners sønn, og Joab, Serujas sønn, hadde helliget - og alle de andre ting som var helliget - var under oppsyn av Sjelomot og hans brødre.»

V. 20 er trolig overskriften over hele avsnittet. Her står skattene i Guds hus og de hellige gavene samlet, mens de i v. 22 og 26 blir skilt og lagt under to levittiske ætter: skattene i Herrens hus under gersjonittene av Ladans ætt, de hellige gavene under amramittene.

Navnet Akia passer dårlig inn her. Det er et vanlig navn, men har ikke vært nevnt før i kapitlet, og vi ville ventet å få vite hvilken ætt han hørte til, slik vi får det om de andre forvalterne. Septuaginta har i

stedet «og levittene, deres brødre, var over skattene». Det forutsetter en hebraisk lesemåte med «deres brødre» i stedet for «Akia», og den holder vi for den opprinnelige.

V. 21–22 hører sammen. Meningen er at Setam og Joel, overhodene for Jehiels familie, som hørte til Ladans gren av gersjonittene, hadde oppsyn med skattene i Herrens hus. De korte og dunkle ordene blir klare ut fra 23,7–8, der Jehiel regnes blant Ladans sønner.

V. 23–24 hører også sammen: Over de fire kahatittiske ættene, amramittene, jisharittene, hebronittene og ossielittene (23,12–20), sto Sjebuel, sønnesønn av Moses gjennom Gersjom, som overoppsynsmann over skattene. Etterkommerne av Elieser i v. 25 kalles hans brødre fordi de stammet fra Moses gjennom Elieser, slik Sjebuel gjorde gjennom Gersjom.

Sjelomot av Eliesers ætt må holdes ut fra jisharitten med samme navn (23,18; 24,22) og gersjonitten med samme navn (23,9). Han og brødrene hans forvaltet de gavene som kong David, familieoverhodene og hærførerne hadde helliget. De øverste hærførerne er menn som Abner og Joab (27,34; 18,15). V. 27 er en forklarende parentes: Gavene var tatt av krigsbyttet og helliget for å holde Herrens hus ved like. V. 28 tar opp igjen oppregningen av dem som hadde helliget gaver, og slutter med at alt dette var betrodd Sjelomot og brødrene hans.

Ser vi tilbake på v. 20–28, var skattene i Herrens hus betrodd jehielittene Setam og Joel, en gren av gersjonittene, og de hellige gavene var betrodd kahatitten Sjelomot av Eliesers ætt. Hvordan henger da Sjebuel inn i dette?

Bertheau mener at det her skilles mellom tre slags skatter, og at Sjebuel forvaltet de faste avgiftene og løsepengene til templet. Men det har ingen støtte i teksten. Både i overskriften (v. 20) og i oppregningen (v. 22 og 26) er det bare tale om to slags skatter, og det generelle uttrykket «skattene» i v. 24 kan bare vise til begge.

Sjebuel nevnes alene, uten brødre, mens de andre forvalterne er familieoverhoder med sine brødre. Han kalles også *nagid* (נָגִיד, «fyrste»), og det gjør ikke de andre. Dette ordet brukes ikke om en vanlig oppsynsmann, men om konger, stammefyrster, de øverste ved palasset og templet og om hærførere. Sjebuel var altså overoppsynsmann over alle de hellige skattene, og de som forvaltet de to slags skatter, sto under ham. At han nevnes midt mellom gersjonittene og kahatittene,

kommer av at han etter 23,16 var overhode for de fire levittiske ættene som stammet fra Kahat.

V. 29–32. Levittene i de ytre gjøremålene

> «[29]Blant jisharittene var Kenanja og hans sønner satt til å ta seg av de verdslige gjøremål i Israel som tilsynsmenn og dommere. [30]Blant hebronittene var Hasjabja og hans brødre, dyktige menn, ett tusen sju hundre i tallet, satt over Israel i landet på vestsiden av Jordan. De hadde tilsyn med alt som hadde med Herrens gjerning og kongens tjeneste å gjøre. [31]Til hebronittene hørte Jerija, overhodet for hebronittene etter deres ætter og familier. I det førtiende år av Davids regjering ble det foretatt undersøkelse blant dem, og dyktige krigsmenn ble funnet i Jaser i Gilead. [32]Hans brødre, dyktige menn, var to tusen sju hundre, som alle var familieoverhoder. Dem satte kong David over rubenittene og gadittene og den halve Manasses stamme i alle Guds og kongens saker.»

Levittenes ytre gjøremål var tjenesten som tilsynsmenn og dommere, og til den hadde David satt av seks tusen levitter (23,4). Om Kenanja, se 15,22. Bertheau vil begrense disse gjøremålene til innkrevingen av avgiftene til templet, men det er det ikke grunn til. Teksten sier ikke at de hadde med templet å gjøre, men at de var satt «i Israel».

Av hebronittene ble Hasjabja og brødrene hans, ett tusen sju hundre dyktige menn, satt til tilsyn over Israel vest for Jordan, i alt som gjaldt Herrens gjerning og kongens tjeneste. Ordet betyr «tilsyn», ikke «avgift», slik Bertheau vil. At det gjelder landet vest for Jordan, viser tillegget «mot vest», som i Jos 5,1 og 22,7.

En annen gren av hebronittene, under Jerija (jf. 23,19), satte David over stammene øst for Jordan. Mellom «Jerija, overhodet» og «hans brødre» står en parentes som forklarer hvorfor: I Davids førtiende regjeringsår ble hebronittene gransket, og det ble funnet dyktige menn blant dem i Jaser i Gilead. Jaser var en levittby i Gads område, som ble gitt til meraritene (Jos 21,39; jf. 1 Krøn 6,81).

Disse hebronittene var to tusen sju hundre. «Familieoverhoder» kan her ikke bety overhoder for hele slekter, for en gren av hebronittene kan umulig ha talt to tusen sju hundre slekter. Det må være husfedre, overhoder for hver sin husstand. Det samme viser en sammenligning med de ett tusen sju hundre i v. 30. Også ordet som er brukt om granskingen, tyder på at det ikke var en ættetelling, men

bare en opptelling av husfedrene for å finne ut hvor mange tilsynsmenn og dommere som kunne settes inn.

Tre ting er likevel påfallende. Over landet vest for Jordan, der ti og en halv stamme bodde, ble det satt bare ett tusen sju hundre, men over de to og en halv stammene øst for Jordan to tusen sju hundre. Til sammen er det bare fire tusen fire hundre, mens David satte av seks tusen. Og tilsynsmennene og dommerne ble hentet fra bare to kahatittiske ætter, mens de fleste andre levittiske embetene ble besatt fra alle levittenes ætter. Av alle disse grunnene er det sannsynlig at denne fortegnelsen ikke er fullstendig.

Kapittel 27. Hæren og rikets embetsmenn

Kapitlet handler om hvordan hæren var ordnet (v. 1–15), og om rikets styre: høvdingene for de tolv stammene (v. 16–24), forvalterne av kongens eiendommer og gods (v. 25–31) og kongens fremste rådgivere (v. 32–34). Dette følger rett etter ordningen av levittenes tjeneste fordi David, som vi ser av v. 23–24, i sitt siste regjeringsår også ville gi rikets politiske ordning en fastere form.

Det sies ikke når David delte de våpenføre mennene inn i avdelinger som skulle gjøre tjeneste en måned om gangen. Men v. 23–24 viser tilbake til folketellingen i kap. 21, og da er det ingen tvil om at denne inndelingen hang nøye sammen med tellingen. David lot folket telle for å fullføre hærordningen i riket, så han kunne etterlate sønnen et rike som var sterkt innad og mektig utad.

V. 1–34. Overskriften

> «[1]Dette er en oppregning av Israels barn med deres slekters overhoder og med høvedsmennene over tusen og over hundre og deres tilsynsmenn, de som tjente kongen i alt som hadde med hæravdelingene å gjøre. Disse hæravdelingene tiltrådte og fratrådte i skift hver måned gjennom hele året, og hver avdeling var på tjuefire tusen mann.»

Den lange overskriften er mot slutten så tett vevd sammen med hæravdelingene at den bare kan gjelde fortegnelsen i v. 2–15. Fordi fortegnelsen bare nevner de tolv avdelingene, tallet på mennene og førerne deres, mener Bertheau at overskriften opprinnelig hørte til

en fyldigere beskrivelse, som vi bare har et utdrag av. Det er mulig, men slett ikke sikkert.

«Overhodene» og «høvedsmennene» er ikke knyttet til «Israels barn» med «og», men står som en nærmere forklaring som er underordnet hovedtanken. Tyngden i overskriften ligger da på ordet for tallet (NB: «oppregning»). Det viktige er altså hvor mange av Israels barn som var inndelt i avdelinger, og derfor oppgir annen halvdel av verset tallet på de våpenføre mennene i hver avdeling.

At avdelingene «tiltrådte og fratrådte», betyr neppe at de ble kalt inn fra hele riket til hovedstaden og sto under våpen der en måned om gangen. Meningen er heller, slik Clericus forklarer det, at de skulle stå klare til å lyde førernes ordre om noe hendte, mens resten av hæren ble samlet ved behov.

V. 2–6. De tre første avdelingene

> «[2]Over den første hæravdelingen, den som gjorde tjeneste i den første måneden, sto Jasjobam, Sabdiels sønn, og til hans avdeling hørte tjuefire tusen mann. [3]Han var en av Peres' etterkommere, den øverste av alle hærførerne som gjorde tjeneste i den første måneden. [4]Over den hæravdelingen som gjorde tjeneste i den andre måneden, sto ahohitten Dodai. Ved hans avdeling var høvdingen Miklot, og til hans avdeling hørte tjuefire tusen mann. [5]Den tredje hærføreren, han som gjorde tjeneste i den tredje måneden, var Benaja, presten Jojadas sønn. Han var den øverste, og til hans avdeling hørte tjuefire tusen mann. [6]Denne Benaja var en helt blant de tretti og sto over de tretti. Ved hans hæravdeling var sønnen Ammisabad.»

Om Jasjobam, se 11,11 og 2 Sam 23,8. Han hørte til Peres' etterkommere og var den øverste av hærførerne i avdelingen for den første måneden. Foran Dodai har ordene «Eleasar, sønn av» falt ut, slik 11,12 viser (se til 2 Sam 23,9). Ordene om Miklot er dunkle. Allerede eldre utleggere har forstått dem slik at Miklot var høvding for denne avdelingen under ahohitten Eleasar. Det eneste sikre er at Miklot er et navn som forekommer blant benjaminittene (8,32; 9,37).

Om Benaja, se 11,22 og kommentaren til 2 Sam 23,20. «Den øverste» hører ikke til «presten», men sier om Benaja at han var overhode for avdelingen i den tredje måneden. Det er tatt med fordi v. 6 nevner enda et militært embete han hadde: Han var en helt blant de tretti

og sto over dem, det vil si at han hadde større ære enn de (jf. 11,25; 2 Sam 23,23). At sønnen Ammisabad var ved avdelingen hans, må forstås på samme måte som ordene om Miklot i v. 4.

V. 7–15. De ni andre avdelingene

> «[7]Den fjerde, han som gjorde tjeneste i den fjerde måneden, var Asael, Joabs bror, og etter ham hans sønn Sebadja. Til hans hæravdeling hørte tjuefire tusen mann. [8]Den femte, han som gjorde tjeneste i den femte måneden, var høvdingen Sjamhut, jisrahitten. Til hans hæravdeling hørte tjuefire tusen mann.»

Fra nå av er uttrykket svært sammentrengt. Asael (11,26; 2 Sam 23,24) ble drept av Abner (2 Sam 2,18–23) i begynnelsen av Davids regjering, altså lenge før hæren ble inndelt slik. Ordene «og etter ham hans sønn Sebadja» viser til hans død, for de nevner sønnen som etterfølgeren hans. Når Asael likevel kalles fører for den fjerde avdelingen, er det bare for å hedre ham. Avdelingen som sønnen var fører for, ble oppkalt etter den døde faren.

Sjamhut heter Sjammot i 11,27 og Sjamma i 2 Sam 23,25. Han var fra Harod og kalles her jisrahitten, det vil si en av serahittene (v. 11 og 13), av ætten etter Judas sønn Serah (2,4.6).

Resten av førerne er alle nevnt blant Davids helter i 11,26–47 og 2 Sam 23,24–39: Ira, Ikkesjs sønn, fra Tekoa (v. 9); pelonitten Heles av Efra'ims barn (v. 10); husatitten Sibbekai av serahittenes ætt (v. 11); Abieser fra Anatot i Benjamin (v. 12; jf. Jer 1,1); Maharai fra Netofa, også han av serahittenes ætt (v. 13); Benaja fra Piraton i Efra'im (v. 14) og Heldai fra Netofa (v. 15). Heldai heter Heled i 11,30 og Heleb i 2 Sam 23,29, der navnet er feilskrevet. Han hørte til Otniels ætt (Jos 15,17).

V. 16–22. Stammehøvdingene

> «[16]Høvdingene over Israels stammer var: for rubenittene Elieser, Sikris sønn. For simeonittene Sefatja, Ma'akas sønn. [17]For Levi Hasjabja, Kemuels sønn. For Arons ætt Sadok. [18]For Juda Elihu, en av Davids brødre. For Issakar Omri, Mikaels sønn. [19]For Sebulon Jisjmaja, Obadjas sønn. For Naftali Jerimot, Asriels sønn. [20]For Efra'ims barn Hosea, Asasjas sønn. For den halve Manasses stamme Joel, Pedajas sønn. [21]For den halve Manasses stamme i Gilead Jiddo, Sakarjas sønn. For Benjamin Ja'asiel, Abners sønn. [22]For Dan Asarel, Jerohams sønn. Dette var høvdingene for Israels stammer.»

Stammehøvdingene følger rett etter hæravdelingene og førerne deres fordi emnene henger sammen: Høvdingene hadde ansvaret for folkets indre saker, slik folket var inndelt i stammer. Gad og Asjer mangler i listen, av grunner vi ikke kjenner, slik Dan og Sebulon mangler i stammenes ættetavler i kap. 4–7. For Levi er derimot også Arons fyrste nevnt, det vil si overhodet for presteskapet, ypperstepresten Sadok av Eleasars ætt.

Elihu, «en av Davids brødre», er bare en annen form av navnet Eliab (2,13). Han var Davids eldste bror og var som Isais førstefødte blitt stammehøvding i Juda. Manasse har to høvdinger fordi den ene halvdelen av stammen hadde fått sin arv vest for Jordan og den andre øst for Jordan, i Gilead.

V. 23–24. Tellingen som ikke ble fullført

> «[23]David tok ikke tallet på dem som var tjue år eller yngre. For Herren hadde sagt at han ville gjøre Israel tallrikt som himmelens stjerner. [24]Joab, Serujas sønn, begynte å telle, men fullførte det ikke. Og Guds vrede kom over Israel for dette, og tallet ble ikke oppført i manntallet i kong Davids krønike.»

Disse versene er en sluttmerknad til fortegnelsen over de tolv avdelingene i v. 2–15. David lot bare dem som var over tjue år, telle. Grunnen er at Herren hadde lovt å gjøre Israel tallrikt som himmelens stjerner (1 Mos 22,17).

Det betyr ikke, som Bertheau mener, at David ikke kunne telle alle fordi de var like tallrike som stjernene. Tanken er heller at David aldri hadde tenkt å telle hele folket, fra den yngste til den eldste, for han ville ikke etterprøve eller rokke ved troen på Guds løfter. Derfor lot han bare de våpenføre mennene telle, for å ordne hæren slik v. 2–15 forteller.

Men heller ikke denne tellingen, som Joab hadde begynt på, ble fullført, for den førte vrede over Israel, slik kap. 21 forteller. Derfor ble heller ikke resultatet tatt med i tallene i kong Davids krønike, det vil si i de offisielle tallene som pleide å bli ført inn i rikets årbøker.

V. 25–31. Forvalterne av kongens eiendom

> «[25]Oppsynet over kongens skattkamre hadde Asmavet, Adiels sønn. Over forrådshusene, i byene og landsbyene og i festningstårnene, hadde Jonatan, Ussias sønn oppsyn. [26]Oppsynet over dem som arbeidet på marken og dyrket jorden, hadde Esri, Kelubs sønn.

> [27]Oppsynet over vingårdene hadde Sjime'i fra Rama, over vinforrådene i vingårdene sifmitten Sabdi, [28]over oljetrærne og morbærtrærne i lavlandet Ba'al-Hanan fra Geder, over oljeforrådene Joasj, [29]over storfeet som beitet i Saron, Sjitrai fra Saron, over storfeet i dalene Safat, Adlais sønn, [30]over kamelene ismaelitten Obil, over eselhoppene Jehdeja fra Meronot [31]og over småfeet hagaritten Jasi. Alle disse var oppsynsmenn over kong Davids eiendom.»

Kongens eiendom og inntekter var delt i kongens skatter og skattene på landet, i byene, landsbyene og festningstårnene. Med «kongens skattkamre» må vi derfor forstå skattene i Jerusalem, i kongens palass, og dem forvaltet Asmavet. De andre skattene var åkrer som ble dyrket av arbeidsfolk, vingårder, oljetrær og morbærtrær i lavlandet, den fruktbare sletten ved Middelhavet, storfe som beitet dels på Saron-sletten mellom Cæsarea og Jafo, dels i forskjellige daler, og dessuten kameler, esler og småfe. Alt dette var avkastning av jordbruk og feavl, de to viktigste næringsveiene i Israel.

Sjime'i, som hadde oppsyn med vingårdene, var fra Rama i Benjamin (Jos 18,25). Sabdi, som hadde oppsyn med vinforrådene, kalles sifmitten. Navnet kommer neppe av Sjefam på Kanaans nordgrense (4 Mos 34,10), som ingen har funnet beliggenheten av, men heller av Sifmot i Negev i Juda (1 Sam 30,28), som vi heller ikke kjenner beliggenheten av. Vingårdene der vinforrådene ble oppbevart, må nemlig sikkert ha ligget i Judas område, som var så rikt på vin (4 Mos 13,23–24; 1 Mos 49,11), og da var nok også oppsynsmennene derfra.

Ba'al-Hanan var fra Geder, ikke fra Gedera, for da skulle vi ventet formen «gederatitten» (12,4). Riktignok ser beliggenheten av Gedera, sørøst for Jabne (se til 12,4), ut til å passe bedre enn Geder eller Gedor i Judas fjellbygder (Jos 12,13; 15,58). Navnet på ismaelitten Obil, som hadde oppsyn med kamelene, minner om et arabisk ord som betyr «å eie mange kameler». Hvor Meronot lå, vet vi ikke. Etter Neh 3,7 må vi kanskje lete etter stedet i nærheten av Mispa.

Over småfeet sto hagaritten Jasi, av folket Hagar (jf. 5,10). Oppsynet med kamelene og småfeet ble altså gitt til en ismaelitt og en hagaritt, trolig fordi dyrene beitet i de traktene der ismaelittene og hagarenerne fra gammelt av hadde flyttet omkring med buskapen sin. David hadde lagt disse folkene under Israel. Det var tolv slike embetsmenn i alt. Vi kan anta at de ti oppsynsmennene over jordbru-

ket og buskapen leverte det årlige utbyttet til overforvalteren over skattene på landet, i byene, landsbyene og festningstårnene.

V. 32–34. Davids rådgivere

> «[32]Davids onkel Jonatan var hans rådgiver. Han var en forstandig og skriftlærd mann. Jehiel, Hakmonis sønn, var hos kongens sønner. [33]Akitofel var kongens rådgiver, og arkitten Husai var kongens venn. [34]Etter Akitofel kom Jojada, Benajas sønn, og Ebjatar. Joab var kongens hærfører.»

Denne listen utfyller fortegnelsene over rikets embetsmenn i 18,15–17, 2 Sam 8,15–18 og 20,23–26. Bortsett fra Joab, som står i alle listene som hærfører, møter vi dels andre menn, dels andre oppgaver for de mennene som er nevnt før. Det viser at det ikke er rikets øverste embetsmenn som regnes opp her, men bare kongens fremste rådgivere, som så å si utgjorde hans riksråd.

Jonatan kalles Davids *dod* (דּוֹד). Ordet betyr vanligvis farbror, men fordi det i 20,7 og 2 Sam 21,21 nevnes en Jonatan, sønn av Davids bror Sjimea, mener Schmidt og Bertheau at det er samme mann, og at ordet her betyr «slektning», altså en brorsønn. Noe sikkert kan ikke sies. Han var rådgiver og dessuten en forstandig og lærd mann; «skriftlærd» er her ikke en embetstittel, men betyr «lærd», som i Esra 7,6. Jehiel, Hakmonis sønn, var hos kongens sønner, det vil si at han var lærer og oppdrager for prinsene.

Akitofel var også etter 2 Sam 15,31 og 16,23 Davids fortrolige rådgiver. Han tok sitt eget liv da Absalom under opprøret mot David ikke fulgte rådet hans (2 Sam 17). Arkitten Husai var også Davids venn og rådgiver (2 Sam 15,37; 16,16), og det var han som fikk Absalom til å forkaste Akitofels råd.

«Etter Akitofel», altså etter hans død, ble Jojada, Benajas sønn, og Ebjatar kongens rådgivere. Fordi Benaja, Jojadas sønn, ellers nevnes som høvding over livvakten (18,17), vil Bertheau bytte om navnene her. Men det er verken nødvendig eller sannsynlig. Sønner fikk ikke sjelden navn etter farfaren, og Jojada, sønn av helten Benaja, kan ha fått navn etter sin farfar Jojada. Ebjatar er uten tvil ypperstepresten Abjatar av Itamars ætt (15,11; se til 6,1–5), og han nevnes her fordi han også var Davids venn og rådgiver. Om Joab, se 18,15.

Kapittel 28. Davids tale og tempelplanen

Kap. 28–29 forteller om Davids siste ordninger og hans død. David ville overlate tronen til sin sønn Salomo før han døde. Slik ville han sikre ham arvefølgen og gjøre det lettere for ham å fullføre det store verket i hans regjering, byggingen av templet. Derfor kalte han rikets stender, hoffets embetsmenn og folkets helter sammen i Jerusalem. I en høytidelig tale la han fram Salomo som den etterfølgeren Gud hadde utvalgt, og formante ham til å holde Guds bud, tjene Herren av hele sitt hjerte og bygge ham et hus til helligdom (28,1–10).

Så overga han Salomo tegningene og planene for de hellige bygningene og de hellige tingene, med det trygge løftet at han med Guds hjelp og med prestenes og folkets medvirkning skulle fullføre verket (28,11–21).

Til sist kunngjorde han for hele forsamlingen at han ga sine skatter av gull og sølv til byggingen, og kalte høvdingene i folket og riket til å gi frivillige gaver til det samme. Da de villig svarte på oppfordringen, sluttet han med en høytidelig takkebønn, og hele forsamlingen svarte ved å bøye seg dypt for Gud og kongen (29,1–20). Denne hyllingen stadfestet de med mange brennoffer og takkoffer og ved å salve Salomo til konge for andre gang (29,21–22).

V. 1–18. Rikets stender kalles sammen

«[1]David kalte sammen alle Israels høvdinger til Jerusalem. Han tilkalte både stammenes høvdinger og høvdingene over hæravdelingene som var i kongens tjeneste, og høvedsmennene over tusen og over hundre og oppsynsmennene over alle kongens og hans

sønners eiendom og buskap, og dessuten hoffmennene og heltene og alle andre gjeve menn.»

«Alle Israels høvdinger» er fellesbetegnelsen, og den blir så utdypet. Stammenes høvdinger er de som er regnet opp i 27,16–22, høvdingene over hæravdelingene de som er nevnt i 27,1–15. Høvedsmennene over tusen og over hundre er førerne i de tolv hæravdelingene, som sto under hærførerne. Oppsynsmennene over kongens eiendom er forvalterne av krongodset i 27,25–31. «Og hans sønners» er føyd til fordi kongens eiendom tilhørte huset som krongods, og dermed også sønnene hans.

Hoffmennene er ikke evnukker, men kongelige kammerherrer, som i 1 Sam 8,15. Heltene er ikke bare krigshelter, men mektige og innflytelsesrike menn i alminnelighet, som ikke hadde noe særskilt embete i riket eller ved hoffet. «Alle andre gjeve menn» omfatter alle de andre som var til stede i forsamlingen.

V. 2–7. Herren har utvalgt Salomo

«[2]Kong David reiste seg fra sitt sete og sa: Hør på meg, mine brødre og mitt folk! Jeg hadde i sinne å bygge et hus til hvilested for Herrens paktsark og for vår Guds fotskammel. Og jeg har gjort forberedelser til å bygge. [3]Men Gud sa til meg: Du skal ikke bygge hus for mitt navn, for du er krigsmann og har utøst blod. [4]Herren, Israels Gud, valgte meg ut av hele min fars hus til å være konge over Israel for all tid. For Juda utvalgte han til å være fyrste. Og av Judas hus utvalgte han min fars hus. Og blant min fars sønner hadde han behag i meg, så han gjorde meg til konge over hele Israel. [5]Og av alle mine sønner - for Herren har gitt meg mange sønner - utvalgte han min sønn Salomo til å sitte på Herrens kongetrone og råde over Israel. [6]Og han sa til meg: Din sønn Salomo, han er den som skal bygge mitt hus og mine forgårder. For jeg har utvalgt ham til å være min sønn, og jeg vil være hans far. [7]Jeg vil grunnfeste hans kongedømme til evig tid, så sant han blir trofast ved å holde mine bud og mine lover, slik som han nå gjør.»

Kongen reiste seg for å tale til forsamlingen stående. Til da hadde han sittet på grunn av alder og svakhet. Han lå ikke til sengs, slik Kimchi og andre slutter av 1 Kong 1. Tiltalen «mine brødre og mitt folk» viser at kongen møter dem med vennlig velvilje (jf. 1 Sam 30,23; 2 Sam 19,12).

Det David her sier om tempelbyggingen, hadde han i hovedsak allerede sagt til sønnen Salomo (22,7–13). Han hadde i sinne å bygge et hus til hvilested for Herrens paktsark og for vår Guds fotskammel, det vil si for arken og nådestolen på den. Nådestolen kalles «vår Guds fotskammel» fordi Gud tronet over kjerubene på den. At David hadde gjort forberedelser til å bygge, betyr at han hadde skaffet arbeidsfolk og materialer (22,2–4.14). Til v. 3, se 22,8.

I v. 4 forteller David at det var Gud som hadde valgt ham til konge, den Gud som hadde utvalgt Juda til å være fyrste (jf. 5,2). Slik hadde Gud også blant Davids mange sønner valgt ut Salomo til å arve tronen og overlatt ham å bygge templet (jf. 22,10). Uttrykket «Herrens kongetrone», og kortere «Herrens trone» (29,23; jf. 17,14), viser at Herren er Israels sanne konge. Han hadde valgt Salomo, slik han hadde valgt David, til å eie og forvalte hans kongedømme.

Til v. 6–7, se 22,10 og 17,11–14. Med vilkåret «så sant han blir trofast ved å holde mine bud» kan vi sammenligne 1 Kong 3,14 og 9,4, der Gud setter nøyaktig det samme vilkåret for Salomo. Til «slik som han nå gjør», se 1 Kong 8,61. J. H. Michaelis bemerker treffende om denne talen at hele fortellingen er lagt til rette for Davids hensikt: Han ville skaffe Salomo myndighet hos høvdingene og brødrene sine ved å vise at han ikke var valgt etter menneskers vilje, men etter Guds.

V. 8–10. Formaningen til forsamlingen og til Salomo

> «[8]Og nå står jeg her, og hele Israel, Herrens menighet, ser meg, og vår Gud hører meg, og jeg sier: Hold alle Herrens, deres Guds bud og gransk dem nøye, så dere kan få eie dette gode landet og la det gå i arv til deres barn etter dere til evig tid! [9]Og du, min sønn Salomo, lær din fars Gud å kjenne og tjen ham med udelt hjerte og med villig sjel! For Herren ransaker alle hjerter og forstår alle menneskers tanker og råd. Dersom du søker ham, skal han la seg finne av deg. Men dersom du forlater ham, skal han forkaste deg for alltid. [10]Se deg for nå! For Herren har utvalgt deg til å bygge et hus til helligdom. Vær frimodig og gå til verket!»

Til dette føyer David en formaning til hele forsamlingen (v. 8) og til sønnen Salomo (v. 9) om å holde fast ved troskapen mot Gud. Formaningen skjer for øynene på hele Israel, Herrens menighet, som var samlet i sine representanter, og for vår Guds ører, så Gud skulle høre den som vitne. De skulle holde Herrens bud for å eie, det vil si beholde,

det gode landet (jf. 5 Mos 4,21–22) og la det gå i arv til sine barn (jf. 3 Mos 25,46).

I v. 9 vender David seg særskilt til sønnen med en farsformaning: Han skal lære å kjenne sin fars Gud, den Gud som alltid hadde hjulpet David (Sal 18,3), og tjene ham med udelt hjerte (29,9.19; 1 Kong 8,61) og villig sjel.

For å gi formaningen tyngde minner David ham om at Gud vet alt. Herren ransaker alle hjerter og kjenner alle tankene i dem (jf. Sal 7,10; 139,1; 1 Sam 16,7; Jer 11,20). Uttrykket for «tanker og råd» er det samme som i 1 Mos 6,5. Med de siste ordene kan vi sammenligne 5 Mos 4,29 og Jes 55,6.

Med v. 10 går talen over til tempelbyggingen. Formaningen «Vær frimodig og gå til verket!» blir avbrutt når David overgir tegningene og planene for templet, og blir først tatt opp igjen i v. 20.

V. 11–13. Planene for templet og forgårdene

> «[11]Så ga David sin sønn Salomo et bilde av forhallen og tempelbygningene, skattkamrene, loftsrommene, de indre kamrene og rommet for nådestolen, [12]og et bilde av alt det som sto for ham i ånden, av forgårdene til Herrens hus og alle kamrene rundt omkring for skattene som hørte til Guds hus, og for de ting som var helliget, [13]og for prestenes og levittenes skift og for alt arbeid ved tjenesten i Herrens hus og for alle kar til tjenesten i Herrens hus.»

Oppregningen begynner i v. 11 med selve tempelhuset og går utenfra og innover. I v. 12 går den videre til forgårdene og bygningene i dem, og fra v. 14 til karene. «Bilde» (*tabnit*, תַּבְנִית, «mønster, modell», jf. 2 Mos 25,9) betyr her skissene og tegningene av hver enkelt del.

«Tempelbygningene» er de bygningene som hørte til selve tempelhuset, ikke til forhallen, for i forhallen var det ingen bygninger. Det er Det hellige og Det aller helligste med sidebygningen i tre etasjer, og de blir nærmere angitt i ordene som følger. Skattkamrene var forråds- og skattkamre, og til det brukte en kamrene i sidebygningen. Loftsrommene er de øvre kamrene over Det aller helligste (2 Krøn 3,9). De indre kamrene er de indre rommene i forhallen og Det hellige, siden rommet for nådestolen, Det aller helligste, nevnes rett etter.

David ga ham også et bilde av «alt det som sto for ham i ånden», det vil si det hans ånd hadde utformet, av forgårdene og alle kamrene rundt dem på de fire sidene, og av skattkamrene (se til 26,20). Kamre-

ne og bygningene i forgårdene var satt av til prestenes og levittenes skift mens de gjorde tjeneste, til det arbeidet som måtte gjøres, for eksempel å lage skuebrødene, koke offerkjøttet og holde offermåltidene, og til å oppbevare karene som trengtes til dette.

V. 14–18. Karene og kjerubene

> «[14]Han bestemte vekten på det som skulle være av gull, for alle de kar som hørte til hver enkelt tjeneste, og av alle sølvkarene etter vekt, av alle de kar som hørte til hver enkelt tjeneste. [15]Han oppga for ham vekten på gullysestakene med tilhørende lamper av gull - vekten på hver enkelt lysestake med tilhørende lamper - og på sølvlysestakene - vekten på hver enkelt lysestake med tilhørende lamper - alt etter det hver lysestake skulle brukes til. [16]Og han oppga vekten på gullet til skuebrødsbordene - til hvert enkelt bord - og vekten på sølvet til sølvbordene, [17]og for gaflene og skålene og kannene av rent gull og av gullbegrene etter hvert begers vekt og av sølvbegrene etter hvert begers vekt. [18]Og likeså for røkofferalteret av renset gull etter vekt, og et bilde av vognen, det vil si kjerubene av gull, som holder vingene utbredt og dekker over Herrens paktsark.»

Med v. 14 begynner oppregningen av karene. David ga Salomo beskrivelsen av det han hadde tenkt seg om gullkarene og sølvkarene, med vekten på hvert av dem. Fra v. 15 er setningsbygningen løsere. Det er ikke metallet David gir Salomo her, men etter v. 11–12 og 19 bare et bilde eller en modell. Vi forstår derfor versene best slik at David oppga hvor mye gull og sølv hver lysestake og hvert bord skulle veie, etter det hver lysestake skulle brukes til.

Sølvbord og sølvlysestaker er ikke nevnt uttrykkelig ellers blant templets kar, for karene er ingen steder regnet opp ett for ett, heller ikke i beretningen om tempelbyggingen. Men både da templet ble satt i stand under Joasj (2 Kong 12,13; 2 Krøn 24,14), og da kaldeerne ødela det (2 Kong 25,15), er det tale om kar av gull og sølv. Sølvlysestakene var trolig, slik Kimchi gjetter, til bruk for prestene i tjenesten, og bordene til å legge offerkjøttet på når det var gjort i stand til å brennes på alteret.

I v. 17 må vi trolig igjen tenke oss «han ga ham bildet av» fra v. 11. Kannene var kar til drikkofferet (2 Mos 25,29; 37,16; 4 Mos 4,7). Begrene var kar med lokk, som bare nevnes her og i Esra 1,10 og 8,27.

Til slutt i v. 18 tas «bildet» fra v. 11–12 opp igjen: David ga ham modellen av vognen, det vil si kjerubene av gull, som skulle holde vingene utbredt og dekke over Herrens paktsark. «Kjerubene» er ikke underordnet «vognen», men forklarer hva vognen er. Det er kjerubene, ikke arken, som er den vognen Gud farer fram på eller troner på (jf. Sal 18,11; 99,1; 2 Mos 25,22). Tanken om kjerubene på nådestolen som en vogn kommer fra uttrykket i Sal 18,11: «Båret av kjeruber fløy han.»

Esekiel så riktignok hjul på Guds trone under kjerubene (Esek 1,15–26), og ut fra det har Septuaginta og Vulgata gjort ordene her til en kjerubvogn. Men som Bertheau med rette bemerker, er tanken om en vogn med hjul ikke til stede verken i de to kjerubene på arken eller her. At kjerubene «holder vingene utbredt og dekker over», forteller hva de skulle tjene til, som i 2 Mos 25,20. I grunnteksten tar krønikeskriveren ikke med ordet «vingene», for han kunne regne med at leserne kjente det stedet.

V. 19–21. Planen var gitt ved Guds inngivelse

> «[19]Alt som skal gjøres etter bildet, det har Herren opplyst meg om ved et skrift fra sin hånd [sa David].»

(Keil: «Alt dette, alle verkene i bildet, har han lært meg ved et skrift fra Herrens hånd, som kom over meg.»)

Dette sa David da han overga Salomo modellen av alle de delene og karene i templet som er regnet opp i v. 11–18. At verset gjengir Davids egne ord, viser ordet «meg». Det er Herren som har lært ham, og spørsmålet er hva «over meg» skal knyttes til.

Bertheau knytter det til «skrift» og forstår det som «et skrift fra Herrens hånd som er gitt meg til rettesnor». Han tenker på Moseloven, fordi beskrivelsen av de hellige tingene i 2 Mos 25 ff. tydelig ligger til grunn for beskrivelsen her. Men hadde David bare villet si at han hadde lagt loven til grunn for sin plan, ville uttrykket vært svært søkt og unødig dunkelt, og ordstillingen passer heller ikke med det.

Vi må knytte «over meg» til «Herrens hånd»: Et skrift fra Herrens hånd kom over meg. Det svarer til uttrykket «Herrens hånd kom over meg» (2 Kong 3,15; Esek 1,3; 3,14). Meningen er et skrift som kom ved guddommelig åpenbaring, eller som var skrevet som følge av en åpenbaring og bygde på guddommelig inngivelse. David sier altså at

han var blitt undervist om alle verkene i tempelplanen ved et skrift som bygde på guddommelig inngivelse.

Det betyr likevel ikke nødvendigvis at David hadde fått forbildet for templet og de hellige karene direkte fra Herren, gjennom en profet eller i et syn, slik Moses ble vist forbildet for tabernaklet på fjellet (2 Mos 25,40; 27,8). Det sier bare at David ikke selv hadde funnet på planen han hadde skrevet ned, altså skissene og beskrivelsene av templet med innredning og kar, men at han hadde utarbeidet dem under Guds inngivelse.

V. 20–21. Vær frimodig og sterk!

> «[20]Så sa David til sin sønn Salomo: Vær frimodig og sterk og gå til verket! Frykt ikke og vær ikke redd! For Gud Herren, min Gud, er med deg. Han vil ikke slippe deg og ikke forlate deg, før alt arbeid for tjenesten ved Herrens hus er fullført. [21]Se, her er prestenes og levittenes skift, som skal utføre all tjeneste i Guds hus. Og til alt arbeid har du folk hos deg som alle er villige og kyndige i all slags arbeid. Og høvdingene og hele folket er ferdig til å gjøre alt det du sier.»

Til slutt oppmuntrer David sønnen til å gå frimodig til verket. Hans Gud skal ikke forlate ham, og prestene og levittene, de kyndige håndverkerne og høvdingene og hele folket skal villig støtte ham. Med oppmuntringen kan vi sammenligne 22,13, og med løftet 5 Mos 31,6.8 og Jos 1,5. Når David sier «min Gud», er det, som Lavater sier, for å minne Salomo om hvordan han selv var blitt bevart i mange farer. «Alt arbeid for tjenesten» er alt det arbeidet som trengtes for å bygge Guds hus.

«Se, her er» betyr: Her har du prestenes og levittenes skift. Det forutsetter ikke at de var til stede i forsamlingen. Det svarer til «hos deg» i annen halvdel av verset, altså til hjelp for deg.

Ordet for «villig» brukes vanligvis om den som kommer med frivillige gaver, men her om den som villig stiller sin visdom og kunnskap til tjeneste. Det er de kyndige og forstandige håndverkerne og kunstnerne som er ment (22,15; 2 Krøn 2,7). Høvdingene og folket skal være ferdige til å gjøre som Salomo sier, når han kaller på dem for å få hjelp til verket.

Kapittel 29. Gavene, Davids bønn og hans død

V. 1–19. David gir av sitt eget

«[1]Deretter sa kong David til alle dem som var kommet sammen: Salomo, min sønn, den eneste som Gud har utvalgt, er ung og veik, og arbeidet er stort. For den herlige bygningen skal ikke være for et menneske, men for Herren Gud. [2]Av all min kraft har jeg samlet sammen for min Guds hus gull til det som skal være av gull, og sølv til det som skal være av sølv, og kobber til det som skal være av kobber, og jern til det som skal være av jern, og tre til det som skal være av tre. Dessuten onyks-steiner og andre edelsteiner, steiner til innfatning, sorte glanssteiner og brokete steiner - alle slags dyre steiner og en mengde marmor. [3]Og fordi jeg har min Guds hus kjært, vil jeg også gi det jeg eier av gull og sølv, til min Guds hus - i tillegg til alt det jeg har samlet sammen til det hellige huset, [4]tre tusen talenter gull, gull fra Ofir, og sju tusen talenter renset sølv til å kle veggene i huset med, [5]så det kan være nok av gull og sølv til alt det som skal være av gull og sølv, og til alle slags arbeid som kunstnere skal utføre. Hvem er nå villig til i dag å fylle sin hånd med gaver til Herren?»

Så vender David seg til de forsamlede høvdingene for å legge tempelbyggingen på hjertet deres. Han viser til at sønnen er ung, og at verket er stort (v. 1). Så nevner han hvilke materialer han har samlet til templet (v. 2), og hva han i tillegg har bestemt seg for å gi av sine egne midler (v. 3–4). Etter denne innledningen kaller han de fremmøtte til å gi frivillige gaver til det store verket (v. 5).

«Ung og veik» står som i 22,5. Arbeidet er stort fordi bygningen ikke skal være for et menneske, men for Herren Gud. Ordet for «den herlige bygningen»[1] er et senere ord, som mest brukes om residensen til den persiske kongen (Est 1,2.5; Neh 1,1), og bare i Neh 2,8 om borgen ved templet. Her er det overført til templet som det herlige palasset for Herren, Israels Gud og konge.

Til v. 2, se 22,14. «Gull til det som skal være av gull» betyr gull til karene og prydelsene av gull (jf. 28,14). Onyks-steinene og steinene til innfatning er de samme som i 2 Mos 25,7 og 35,9, edelsteiner til efoden og brystduken. Steiner til innfatning er edelsteiner som settes inn i en innfatning.

De sorte glanssteinene er trolig edelsteiner som på grunn av den svarte fargen lignet på øyesminke (jf. 2 Kong 9,30), og de brokete steinene har årer i forskjellige farger. Dyre steiner skulle etter 2 Krøn 3,6 pryde veggene, og marmoren var hvit.

David hadde en egen skatt av gull og sølv, og fordi han hadde Guds hus kjært, ga han den til templet i tillegg til alt han hadde samlet. Det var tre tusen talenter gull og sju tusen talenter sølv (se til 22,14). Gull fra Ofir er det fineste og beste gullet, og det svarer til det rensede sølvet.

Med det skulle de kle de indre veggene i husene, det vil si i templets forskjellige bygninger (jf. 28,11), med gull- og sølvplater. Veggene i Det hellige og Det aller helligste, i forhallen og i loftsrommene var kledd med gull (jf. 2 Krøn 3,4–9), og trolig bare de indre veggene i sidebygningene.

«Å fylle sin hånd for Herren» betyr å ta med seg noe en vil bære fram for Herren (se til 2 Mos 32,29).

V. 6–9. Høvdingenes gaver

> «[6]Da kom de villig med gaver, både familienes overhoder og Israels stammehøvdinger og høvedsmennene over tusen og over hundre og oppsynsmennene over kongens arbeid: [7]Fem tusen talenter og ti tusen dariker gull og ti tusen talenter sølv og atten tusen talenter kobber og hundre tusen talenter jern ga de til arbeidet på Herrens hus. [8]Og de som eide edelsteiner, ga dem til skatten i Herrens hus, som gersjonitten Jehiel hadde oppsyn med. [9]Og folket gledet seg

[1] **«den herlige bygningen»** habbira, הַבִּירָה, «borgen, palasset»

over at de ga så villig, for med udelt hjerte ofret de villig sine gaver til Herren. Også kong David gledet seg meget.»

Høvdingene fulgte kongens eksempel og svarte villig på oppfordringen hans. Oppsynsmennene over kongens arbeid er de forvalterne av kongens eiendom som er regnet opp i 27,25–31. De ga fem tusen talenter og ti tusen dariker gull.

Darik (*adarkon*, אֲדַרְכֹּן) svarer ikke til den greske drakmen, men til den persiske gullmynten dareikos, slik den syriske oversettelsen viser. Flere slike mynter finnes ennå. Bertheau sier med rette at krønikeskriveren bruker navnet på den gullmynten som var gangbar i hans egen tid, for å gjøre summen forståelig for leserne. Han forutsetter ikke at det fantes dariker på Davids tid.

Det forklarer likevel ikke hvorfor gullgaven er oppgitt både i talenter og i dariker, for det siste kan ikke være en forklaring av det første når summene er forskjellige. Trolig er summen i dariker det de ga i gull i form av mynter, mens talentene viser vekten på gullkarene og andre ting av gull som de bar fram som gaver til byggingen.

Sølvgaven er ikke stor sammenlignet med gullet, og heller ikke kobbergaven på atten tusen talenter er særlig stor. I tillegg ga de som eide edelsteiner, dem til skatten i Herrens hus. Den ble forvaltet av Jehiels ætt, den levittiske familien som hadde oppsyn med skattene i Guds hus (26,21–22).

Folket og kongen gledet seg over at de ga så villig. «Udelt hjerte» som i 28,9.

V. 10–12. Davids lovprisning

«[10]Og David priste Herren mens hele forsamlingen var vitne til det, og han sa: Lovet være du, Herre, vår Far Israels Gud, fra evighet og til evighet! [11]Herre, din er storheten og makten og æren og herligheten og høyheten, ja, alt i himmelen og på jorden! Herre, ditt er riket, og du er opphøyet over alt og har alt i din makt. [12]Rikdom og ære kommer fra deg. Du råder over alle ting, og i din hånd er styrke og makt til å gi storhet og kraft til alle.»

Med en bønn gir David verdig uttrykk for sin glede over at hans dypeste ønske hadde lyktes, og med den avslutter han den siste riksforsamlingen i sin regjering.

Etter Guds råd skulle ikke han, krigsmannen, men sønnen Salomo, fredskongen, bygge Herren et tempel. Derfor hadde David påtatt seg

å forberede verket så langt han kunne. Nå hadde han også funnet høvdingene og folkets overhoder villige til å fremme det og hjelpe sønnen hans. I dette så den fromme og gråhårede Herrens tjener et særskilt bevis på Guds nåde, og for det måtte han takke Gud Herren i hele menighetens påhør.

Han priser Herren, «vår Far Israels Gud» (v. 10), eller som det heter i v. 18, «Abrahams, Isaks og Israels, våre fedres Gud». Herren hadde tydelig åpenbart seg for David og folket hans som Israels og patriarkenes Gud ved at han gjennom David så herlig hadde oppfylt løftene til fedrene.

Gud Herren hadde ved David ikke bare gjort sitt folk stort og mektig og sikret det i fredelig eie av det gode landet ved å ydmyke alle fiendene rundt omkring. Han hadde også vakt en slik kjærlighet og tillit til ham i folkets hjerte at rikets fremste menn var helt villige til å hjelpe til med å bygge Guds hus.

I dette hadde Gud åpenbart sin storhet, makt og herlighet, og for det priser David ham i v. 11–12. Det fjerde ordet i v. 11, *hannetsach* (הַנֵּצַח, i NB «herligheten»), betyr etter arameisk språkbruk «glans, ære». «Ja, alt i himmelen og på jorden» hører fortsatt til «din er» i begynnelsen av verset. Hans er riket, og hans er det å heve seg som overhode over alt; i sitt kongerike åpenbarer Gud sin storhet, makt og herlighet. Fra ham kom rikdommen og æren, og i hans hånd ligger det å gjøre alt stort og sterkt.

V. 13–15. Av det din hånd har gitt oss

> «[13]Så priser vi deg nå, vår Gud, og lover ditt herlige navn. [14]For hvem er vel jeg, og hva er mitt folk, at vi skulle være i stand til å gi en frivillig gave som denne? Fra deg kommer det alt sammen, og av det som din hånd har gitt oss, har vi gitt deg. [15]For vi er fremmede for ditt åsyn og gjester, som alle våre fedre. Som en skygge er våre dager på jorden og uten håp.»

For dette må vi takke Gud og lovsynge hans herlige navn. Verbformen for «priser»[2] er et partisipp. Den gjør lovprisningen til en stadig lovsang som stiger opp på ny og på ny.

Av seg selv kan mennesket nemlig ikke gi noe: «Hvem er vel jeg, og hva er mitt folk, at vi skulle være i stand til å gi en frivillig gave som

[2] **«priser»** modim, מוֹדִים, «bekjenner, priser»

denne?» «En gave som denne» viser til gavene til tempelbyggingen (v. 3–8). Det de har gitt, har de først fått fra Guds hånd.

«For vi er fremmede» (som i Sal 39,13). I denne sammenhengen betyr det at vi ikke har noe eget og ingen varig eiendom, for Gud hadde bare gitt Israel landet til bruk. Og det som gjelder landet, gjelder all menneskets eiendom: Den er bare et gode Gud har betrodd oss til bruk.

Livets korthet forkynner oss sannheten at livet vårt er en pilegrimsvandring (Hebr 11,13; 13,14). Som en skygge, som så fort farer forbi, er våre dager på jorden (jf. Job 8,9; Sal 90,9–10; 102,12; 144,4). «Uten håp» betyr at vi ikke kan sette vår lit til at livet skal vare (jf. Jer 14,8).

V. 16–19. Bønnen for folket og for Salomo

> «[16]Herre vår Gud! Alle disse rikdommer som vi har samlet sammen for å bygge et hus for ditt hellige navn, de kommer fra din hånd, og ditt er det alt sammen. [17]Jeg vet, min Gud, at du ransaker hjerter og har behag i oppriktighet. Av et oppriktig hjerte har jeg villig gitt deg alt dette. Og med glede har jeg nå sett hvordan ditt folk som står her, villig har gitt deg sine gaver. [18]Herre, du Abrahams, Isaks og Israels, våre fedres Gud! La dette alltid være ditt folks hjertelag og tanker, og vend deres hjerte til deg! [19]Og gi min sønn Salomo et udelt hjerte til å holde dine bud, dine vitnesbyrd og dine forskrifter og fullføre alt sammen og bygge den herlige bygningen som jeg har tilrettelagt.»

Alle rikdommene de har samlet til tempelbyggingen, kommer fra Guds hånd. For Gud, som ransaker hjertet og elsker oppriktighet, kan David si at han har gitt villig og av et oppriktig hjerte, og at folket til hans glede har vist samme villighet. «Alt dette» er alle skattene som er regnet opp i v. 3–8.

Så ber han Gud om at folket alltid må få beholde dette sinnelaget. «Dette» blir nærmere forklart med «ditt folks hjertelag og tanker». «Og vend deres hjerte til deg» (jf. 1 Sam 7,3). Og Salomo må Gud gi et helt og udelt hjerte (som i v. 9), så han holder alle Guds bud og gjør det de krever, og bygger templet. Om «den herlige bygningen», se v. 1.

V. 20–30. Forsamlingen tilber, ofrer og salver Salomo

> «[20]Deretter sa David til hele forsamlingen: Lov Herren deres Gud! Og hele forsamlingen lovet Herren, sine fedres Gud, og bøyde seg og kastet seg ned for Herren og for kongen. [21]Så bar de slaktoffer fram for Herren. Og dagen etter ofret de brennoffer til Herren: tusen okser, tusen værer, tusen lam, med de drikkoffer som hører til, og en mengde slaktoffer for hele Israel. [22]Den dagen åt og drakk de for Herrens åsyn med stor glede. Og de gjorde Davids sønn Salomo til konge for andre gang, og salvet ham til Herrens fyrste, og Sadok til prest.»

Etter bønnen kaller David hele forsamlingen til å love Gud. Det gjør de, og de bøyer seg og kaster seg ned for Gud og kongen (jf. 2 Mos 4,31; 1 Mos 43,28).

Dagen etter beseglet de forsamlede stormennene den bekjennelsen de hadde gjort i ord og gjerning, med et stort offermåltid for Herren. De ofret tusen okser, tusen værer og tusen lam som brennoffer, med drikkofrene som hørte til, og dessuten en mengde slaktoffer, det vil si takkoffer, for hele Israel. Alle som var til stede, kunne altså ta del i offermåltidet som ble laget av disse offerdyrene.

I første del av v. 21 er «slaktoffer» fellesbetegnelsen for de blodige ofrene til forskjell fra matofrene. I siste del står ordet i motsetning til brennofrene og betyr takkofrene, som gledesmåltidene ble holdt av.

Den dagen gjorde de Salomo til konge for andre gang. «For andre gang» viser tilbake til 23,1 og til den første salvingen av Salomo, som er fortalt i 1 Kong 1,32 ff. Han ble salvet «til Herrens fyrste»: til Herren, etter hans vilje, slik den kom til uttrykk da han valgte Salomo (28,4). Sadok ble salvet til prest, det vil si ypperstepresteembetet med samtykke fra rikets stender.

V. 23–25. Salomo på Herrens trone

> «[23]Salomo satt på Herrens trone som konge etter sin far David. Han hadde lykken med seg, og hele Israel viste ham lydighet. [24]Og alle høvdingene og heltene og likeså alle kong Davids sønner hyllet kong Salomo. [25]Herren lot Salomo bli overmåte stor for hele Israels øyne

og ga ham en kongelig herlighet som ingen konge i Israel før ham hadde hatt.»

Til slutt følger Salomos tronbestigelse og Davids død, med lengden av hans regjering og kildene til historien hans. Ordene om Salomos tronbestigelse og regjering hører med for å avslutte historien om Davids regjering, for de viser hvordan Davids ønsker for sønnen ble oppfylt, han som Herren hadde valgt til hans etterfølger. Om «Herrens trone», se 28,5.

At Salomo «hadde lykken med seg», svarer til Davids håp i 22,13. Det ble også oppfylt ved at alle høvdingene og heltene, og likeså alle kongens sønner, underkastet seg kong Salomo (v. 24). Det er likevel neppe noen hentydning til at Adonjas forsøk på å ta tronen ble slått ned (jf. 1 Kong 1).

Det hebraiske uttrykket for «hyllet» er «å gi hånden under», det vil si å underkaste seg. Betydningen kommer ikke av en skikk med å sverge troskap med håndtrykk, slik Rasji mener, for en slik skikk kan ikke påvises sikkert hos israelittene. Enda mindre kommer den av den gamle skikken i 1 Mos 24,2.9 og 47,29, å legge hånden under hoften på den en sverget for. Hånden, redskapet for alt en gjør, er her bare et bilde på makt.

Herren gjorde Salomo svært stor ved å gi ham en kongelig herlighet som ingen konge før ham hadde hatt. Det forutsetter ikke mange konger før Salomo, bare flere enn én. Før ham hadde Saul, Isjbosjet og David vært konger, og Davids kongedømme hadde vært kranset med herlighet.

V. 26–30. Davids død

«[26]David, Isais sønn, hadde vært konge over hele Israel. [27]Den tid han var konge over Israel, var førti år. I Hebron regjerte han i sju år, og i Jerusalem regjerte han i trettitre år. [28]Han døde i høy alder, mett av dager, rikdom og ære. Og hans sønn Salomo ble konge etter ham. [29]Det som er å fortelle om kong David, både i hans første og i hans senere dager, det er oppskrevet i seeren Samuels krønike og i profeten Natans krønike og i seeren Gads krønike. [30]Der er også fortalt om hele hans regjering og hans store gjerninger og om de tider som kom over ham og Israel og over alle andre land og riker.»

«Over hele Israel» (som i 11,1; 12,38) viser til at David en tid bare var konge over Juda, men senere ble anerkjent som konge av alle Israels

stammer. Lengden av regjeringen er den samme som i 1 Kong 2,11. I Hebron regjerte han i sju år, etter 2 Sam 5,5 mer nøyaktig sju år og seks måneder. Med «rikdom og ære» kan vi sammenligne 1 Kong 3,13 og 2 Krøn 17,5.

Om kildene som nevnes, se innledningen. Davids gjerninger er oppskrevet sammen med hele hans regjering og hans makt og de tider som kom over ham. «Tidene» er tidene med deres gleder og sorger, som i Sal 31,16 og Job 24,1. «Alle andre land og riker», egentlig «landenes riker» (jf. 2 Krøn 12,8; 17,10; 20,29), er de rikene som israelittene under David kom i berøring med: filistrene, Edom, Moab, Ammon og Aram.

Om Carl Friedrich Keil

1807–1888

Carl Friedrich Keil (1807–1888) ble født i Oelsnitz i Sachsen. Han studerte teologi i Dorpat (Tartu) og i Berlin, der han ble elev av Ernst Wilhelm Hengstenberg. Fra 1833 var han i 25 år professor ved det lutherske teologiske fakultetet i Dorpat. I 1858 flyttet han tilbake til Tyskland, og resten av livet brukte han til å skrive.

Keil var en av de mest grundige bibelforklarerne i den lutherske kirke på 1800-tallet. Han holdt fast ved at Det gamle testamente er Guds ord og forteller virkelig historie, og han forsvarte det mot tidens bibelkritikk. Caspari regnet ham blant dem som førte arbeidet videre etter Hengstenberg.

Hovedverket er den store kommentaren til Det gamle testamente som han skrev sammen med Franz Delitzsch (fra 1861). Keil skrev selv om Mosebøkene, de historiske bøkene, Jeremia, Esekiel, Daniel og de tolv små profetene. Kommentaren ble oversatt til engelsk og brukes fortsatt.

Oversettelsene på Gamle stier bygger på den engelske utgaven (Edinburgh 1864–1878) og er forkortet: Keils forklaring av teksten står, men grammatiske drøftinger, ordlister og det meste av oppgjøret med bibelkritikerne er kortet inn.

Ordforklaringer

Josefus – Flavius Josefus (ca. 37–100 e.Kr.) var en jødisk historieskriver av prestelig slekt i Jerusalem. Under opprøret mot Roma (66–70 e.Kr.) ledet han de jødiske styrkene i Galilea, men ble tatt til fange. Han kom senere i tjeneste hos keiser Vespasian og skrev resten av livet i Roma. To av verkene hans er særlig viktige: «Den jødiske krig», om opprøret og Jerusalems ødeleggelse i år 70, og «Jødiske oldtidshistorier», om jødenes historie fra skapelsen til hans egen tid. Fortolkerne viser til dem med de latinske forkortelsene «Bell.» (Bellum Judaicum) og «Ant.» (Antiquitates). Josefus er den viktigste kilden utenom Bibelen til jødisk historie på Jesu og apostlenes tid. Han nevner blant andre Herodes-slekten, Pilatus, Johannes døperen og Jakob, «bror av Jesus, som ble kalt Kristus». Han skrev som jøde for et romersk publikum, og det han forteller, må derfor leses med et visst forbehold.